

วารสารรัฐศาสตร์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Journal of Political Science

Mahamakut Buddhist University

ปีที่ 6 ฉบับที่ 1 (มกราคม - เมษายน 2569)

Vol.6 No.1 (January - April 2026)

P-ISSN : 2773-9139 (Print) E-ISSN : 2773-9147 (Online)

❁ วัตถุประสงค์

วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นวารสารวิชาการ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิต นักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ในมิติทางด้าน รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบาย สาธารณะ สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้ง ภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตาม หลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร อย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอก แต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

กำหนดออกวารสารปีละ 3 ฉบับ เป็นราย 4 เดือน

ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือน พฤษภาคม - สิงหาคม

ฉบับที่ 3 เดือน กันยายน - ธันวาคม

เจ้าของ

คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย 248 หมู่ที่ 1 ถนนศาลายา - นครชัยศรี
ตำบลศาลายา อำเภอฟุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170 โทร 02-444-6000 ต่อ 1147
E-mail : journalpoliticalsciencembu@gmail.com

ที่ปรึกษา

พระธรรมวชิรจินดาภรณ์, รศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระเทพศากยวงศ์บัณฑิต, ดร.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระมงคลธรรมวิธาน, ผศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูปลัดสวพัฒน์วิสุทธสารคุณ, ผศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระราชวชิรญาณเมธี, ผศ.ดร.
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พระครูวินัยธรสุริยา สุริโย, ดร
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บรรณาธิการบริหาร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

หัวหน้ากองบรรณาธิการ

ดร.นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

กองบรรณาธิการ

ผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก
พระมหาบุญเลิศ อินทปญโญ, ศาสตราจารย์ ดร.
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พระครูสุตสารบัณฑิต
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.กิตติศักดิ์ วงษ์มเหศักดิ์

มหาวิทยาลัยนอร์ทกรุงเทพ

รองศาสตราจารย์ ดร.ปราณีต ม่วงนวล

มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์

รองศาสตราจารย์ ดร.วินิจ ผาเจริญ

มหาวิทยาลัยแม่โจ้

รองศาสตราจารย์ ดร.ปธาน สุวรรณมงคล

มหาวิทยาลัยรังสิต

รองศาสตราจารย์ ดร.เกศินี ประทุมสุวรรณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม

รองศาสตราจารย์ ดร.สัญญา เคนาภูมิ

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม

รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะธิดา ปัญญา

มหาวิทยาลัยศรีปทุม วิทยาเขตขอนแก่น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.จักรวาล สุขไมตรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สมพงษ์ พิพัฒน์เอกสกุล

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลสุวรรณภูมิ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภูกาญจนาภรณ์ ปุณัณรัมย์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรียงดาว ทวะชาติ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ยุพธนา ปราณีต

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.สุรพล พรหมกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ

มหาวิทยาลัยราชภัฏชัยภูมิ

ดร.ชัชวาล ปุณขันธ์

สถาบันอาชีวศึกษาภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 1

นายธนชัย สามล

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

ผู้ทรงคุณวุฒิภายใน

พระราชวรญาณเมธี, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระสุธีวรคุณ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาอรุณ ปญฺญารุโณ, ผศ.ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระมหาสุรไกร ชินพุทธิสิริ, ผศ.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระครูสุทธิเมธาวังษ์, ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต, ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปณณพงศ์ วงศ์ณาศรี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วรเชษฐ์ ไทอิน

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กฤติกา ชนะกุล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ว่าที่ร้อยตรี ดร.ณัฐวดี คล้ายสุวรรณ

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ผู้ช่วยกองบรรณาธิการ

ดร.นภารัตน์ กิตติรัตนมงคล

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ฝ่ายประสานงานและจัดการ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษฎา ผาทอง

โทร.061-0186156, Line ID: Ketsada11

e-mail: ketsada.iadp@gmail.com

อาจารย์สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์

โทร.0656986356, Line ID: 0656986356

e-mail: Supattra.tinn@gmail.com

❁ ฝ่ายกฎหมาย

ดร.ชัยวิทย์ ฤทธิพิชัยวัฒน์

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

❁ พิสูจน์อักษร

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกษญา ผาทอง

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

อาจารย์สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

❁ ออกแบบปก

พระครูสังฆรักษ์ ยศวีร์ ปมุตโต, ดร.

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

❁ จัดรูปเล่ม

อาจารย์สุพัตรา สันติรุ่งโรจน์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

❁ พิมพ์ที่

ศูนย์เรียนรู้การผลิตและจัดการธุรกิจสิ่งพิมพ์ดิจิทัล มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์
ในพระบรมราชูปถัมภ์ เลขที่ 1 หมู่ 20 ถนนพหลโยธิน ตำบลคลองหนึ่ง อำเภอคลองหลวง
จังหวัดปทุมธานี 13180 โทรศัพท์ 0 2529 0574 7, 0 2909 1633 www.vru.ac.th

บทบรรณาธิการ

วารสารฉบับนี้เป็นฉบับที่ 1 ประจำปีพุทธศักราช 2569 บทความที่ได้รับการคัดเลือกให้เผยแพร่ในวารสารฉบับนี้ เนื้อหาสาระของบทความยังคงเนื้อหาสาระที่หลากหลาย มีจำนวนบทความทั้งหมด จำนวน 10 เรื่อง เป็นบทความวิจัย จำนวน 7 เรื่อง บทความ 3 เรื่อง วารสารผ่านการประเมินคุณภาพวารสารใหม่เข้าสู่จากศูนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (Thai Journal Citation Index-TCI) ให้วารสารจัดอยู่กลุ่มที่ 2 ระยะเวลาการรับรองคุณภาพวารสารตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม พ.ศ. 2568 จนถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ.2572 และเพื่อให้คุณภาพของบทความเป็นไปตามเงื่อนไข และกติกาสากล จึงเปิดโอกาสให้นักวิชาการ นักวิจัยและนักศึกษาระดับบัณฑิต ได้เผยแพร่บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัย ซึ่งกองบรรณาธิการได้ดำเนินการตามกระบวนการเชิงหลักการเผยแพร่บทความตามเกณฑ์สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาทุกประการ

กองบรรณาธิการวารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ขอขอบคุณท่านผู้เขียน ท่านสมาชิกและท่านผู้อ่านที่ให้ความสนใจและไว้วางใจวารสารของเราเป็นอย่างดีตลอดมาและหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความที่ได้เลือกสรรมาตีพิมพ์มีประโยชน์ต่อผู้อ่านทุกท่าน บรรณาธิการขอขอบพระคุณท่านผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้ให้ความกรุณาอ่านและแนะนำการปรับแก้บทความวิจัยให้มีคุณภาพทางวิชาการยิ่งขึ้น

สุดท้ายนี้กองบรรณาธิการหวังอย่างยิ่งว่าเนื้อหาในวารสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้อ่านบ้างตามสมควร หากผู้อ่านจะมีข้อเสนอแนะในการปรับปรุงวารสารนี้ให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น กองบรรณาธิการขอน้อมรับไว้ด้วยความยินดี

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.กัญจิรา วิจิตรวัชรารักษ์

บรรณาธิการ

สารบัญ

บรรณาธิการ	(ก)
บทบรรณาธิการ	(ข)
สารบัญ	(ช)

บทความวิจัย : Research Article

ข้อตกลงวอชิงตัน : “สนธิสัญญาจอมพลอม” ที่ทำให้สยามสูญเสียดินแดน มณฑลบูรพา	1-20
---	------

THE WASHINGTON ACCORD: “A FRAUDULENT TREATY” THAT CAUSED
SIAM TO LOSE THE EASTERN PROVINCES

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์

การรักษาอำนาจในการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงครามตามแนวคิดการ รักษาอำนาจทางการเมืองของ Niccolo Machiavelli	21-35
---	-------

MAINTAINING POWER IN THE ADMINISTRATION OF FIELD MARSHAL P.
PIBULSONGKRAM ACCORDING TO NICCOLO MACHIAVELLI'S CONCEPT OF
MAINTAINING POLITICAL POWER

ลดาวัลย์ ไข่คำ และ กชมน ภูมิไธสง

ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานกับความสุขในการทำงานของ บุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน	36-50
--	-------

The Relationship between Work Motivation and Work Happiness of
Personnel of the Office of the Basic Education Commission

อรัชพร อินทรพฤษา และ วิลาสินี จินตลิขิตดี

อำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมทางการเมือง การวิเคราะห์เชิงรัฐศาสตร์ ผ่านวรรณกรรมสามก๊ก	51-69
---	-------

Power, Political Legitimacy, and Virtue: A Political Science Analysis
through Romance of the Three Kingdoms

ร้อยโทวชิรพงศ์ วงษ์พันธุ์คุณ

แนวทางการพัฒนาการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่ง แดงอำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา	70-87
--	-------

Guidelines for developing services for the elderly in Pong Daeng
Subdistrict Administrative Organization, Kham Thale So District, Nakhon
Ratchasima Province

ฐานิญา ทักษิณ และ พชรพล ชื่นจิตร์

- การกล่อมเกลາทางการเมืองที่ส่งผลต่อความมีสมรรถนะทางการเมืองของ
เยาวชน Gen Z เขตพื้นที่ตำบลหนองแขว อำเภอสครินทร์ จังหวัดสุรินทร์ 88-96**
The Impact of Political Socialization on Political Competence of
Generation Z Youth in Nong Waeng Sub-district, Sri Narong District, Surin
Province
ชนิษฐา ใจยุติธรรม, วันชัย สุขตาม และศศิธร ศูนย์กลาง
- DYNAMICS AND THE PROMOTION OF ELDERLY CARE IN THAILAND 97-104
AND LAO PDR**
Warinee Sopajorn, Akchatree Suksen, Artit Phanphoon, Sisoury Phommaseng
and Sommay Silivanh
- การประเมินความจำเป็นในการให้แพทย์สามารถยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะ 105-120
สุดท้ายในประเทศไทย**
A NEED ASSESSMENT TO ALLOW THE DOCTOR TO END
END-STAGE CANCER PATIENTS LIFE IN THAILAND.
บุญภิษา ภูศรี
- ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จ 121-143
ของกระบวนการยุติธรรม**
POLICY AND MANAGEMENT FACTORS RELATED TO THE SUCCESS OF THE
JUSTICE PROCESS
อรรถพร บุญทวี
- สภาพปัญหาการบริหารจัดการขยะในประเทศไทย 144-153**
The current problems concerning waste management in Thailand
เกรียงศักดิ์ เมืองเขียว
- การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กแบบมีส่วนร่วมโดยเครือข่าย: 154-169
แนวทางและบทเรียนสำคัญ**
PARTICIPATORY MANAGEMENT OF SMALL PRIMARY SCHOOLS THROUGH
NETWORKING: APPROACHES AND KEY LESSONS
เศรษฐา เทพสาร, อุษา งามมีศรี และ วรณรี ปานศิริ
- คำแนะนำสำหรับผู้เขียน 170-189**

ข้อตกลงวอชิงตัน : “สนธิสัญญาจอมปลอม” ที่ทำให้สยามสูญเสียดินแดน มณฑลบูรพา*

THE WASHINGTON ACCORD: “A FRAUDULENT TREATY” THAT CAUSED SIAM TO LOSE THE EASTERN PROVINCES

ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์

Thirapat Serirangsan

มหาวิทยาลัยรังสิต

Rangsit University, Thailand

Corresponding Author’s Email: tserirangsan@yahoo.com

Received 9 December 2025; Revised 25 December 2025; Accepted 25 December 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเกี่ยวกับการทำข้อตกลงวอชิงตัน ค.ศ. 1946 ระหว่างสยามกับฝรั่งเศส ว่าเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่มีความถูกต้องสมบูรณ์ทางนิตินัยหรือไม่ หรือเป็น “ข้อตกลงจอมปลอม” ที่ทำให้สยามต้องสูญเสียดินแดนมณฑลบูรพาให้กับฝรั่งเศส และฝรั่งเศสได้นำดินแดนดังกล่าวคืนให้แก่กัมพูชาเมื่อตอนที่กัมพูชาได้รับเอกราชเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2496 (ค.ศ. 1953) การวิจัยเชิงเอกสารเป็นหลัก โดยมีขอบเขตการวิจัยในช่วงระยะเวลาตั้งแต่สมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 เป็นต้นมาจนถึงปี พ.ศ. 2490 วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ที่เน้นการตีความด้วยหลักสามเส้าและการจำแนกข้อมูล และลงสรุปข้อมูลด้วยวิธีเชิงอนุมานตามกรอบประเด็นที่ศึกษา

ผลการวิจัยพบว่า ข้อตกลงวอชิงตัน พ.ศ. 2489 หรือ Washington Accord 1946 เป็นสนธิสัญญาที่รัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ไปลงนามทำความตกลงกับรัฐบาลของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ที่กรุงวอชิงตันเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2489 (ค.ศ. 1946) โดยมีผลเป็นการยกเลิกอนุสัญญาโตเกียว พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) ทำให้ประเทศไทยต้องคืนดินแดนมณฑลบูรพา อันได้แก่ พระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณกลับคืนให้แก่ฝรั่งเศส

Citation

* ธีรภัทร์ เสรีรังสรรค์. (2569). ข้อตกลงวอชิงตัน : “สนธิสัญญาจอมปลอม” ที่ทำให้สยามสูญเสียดินแดนมณฑลบูรพา. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 6(1), 1-20.

Thirapat Serirangsan. (2026). The washington accord: “a fraudulent treaty” that caused siam to lose the eastern provinces. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 6(1), 1-20.

DOI:

Website:

ประการสำคัญ ก็คือ ข้อตกลงวอชิงตันดังกล่าวไม่ได้ผ่านความเห็นชอบโดยการให้สัตยาบันของรัฐสภาไทย ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2489 มาตรา 76 ซึ่งใช้บังคับอยู่ในขณะนั้น

ดังนั้น ข้อตกลงวอชิงตันจึงมีสถานภาพหรือสถานะในทางการเมืองระหว่างประเทศ หรือโดยกฎหมายระหว่างประเทศที่มีความไม่สมบูรณ์ หรือเป็นเพียง “ข้อตกลงระหว่างประเทศของฝ่ายบริหาร” คือ ข้อตกลงของฝ่ายบริหารของประเทศไทยกับฝ่ายบริหารของประเทศฝรั่งเศส(Accord) จึงมีศักดิ์และสิทธิ์ต่ำกว่าสนธิสัญญา (Convention) จึงไม่มีผลไปยกเลิกอนุสัญญาโตเกียว ที่เป็นอนุสัญญาหรือสนธิสัญญาระหว่างประเทศที่มีความสมบูรณ์และได้รับการลงสัตยาบันจากรัฐสภาไทยและสภานิติบัญญัติของฝรั่งเศส

นอกจากนั้นแล้ว ข้อตกลงวอชิงตันยังเป็นข้อตกลงระหว่างประเทศที่ไม่เป็นไปตามหลักการสากลที่เรียกว่า หลักโบเนอะ ฟิเด (Bona Fide) หรือหลักสุจริตยุติธรรม กล่าวคือ เป็นข้อตกลงที่เกิดจากการบีบบังคับ โดยข้อกล่าวหาที่ปราศจากมูลความจริง อาทิ กล่าวหาประเทศไทยว่าเป็นประเทศฝ่ายอักษะผู้พ่ายแพ้สงคราม หรือต่อรองเชิงบังคับว่าจะคัดค้านไม่ให้ประเทศไทยเข้าเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้น ข้อตกลงวอชิงตันไม่ได้ให้ประชาชนในมณฑลบูรพาได้ใช้สิทธิในการกำหนดชะตาชีวิตของตนเอง (Self-Determination)ว่าจะเลือกอยู่กับอินโดจีนฝรั่งเศสหรือจะเลือกอยู่กับประเทศไทย

จึงสรุปความได้ว่า ข้อตกลงวอชิงตันเป็นสนธิสัญญา “จอมปลอม” ที่ทำให้สยามหรือประเทศไทยต้องสูญเสียดินแดนมณฑลบูรพาไปโดยปราศจากความถูกต้องชอบธรรม จึงเป็นสิทธิที่ประเทศไทยจะสามารถเรียกร้องเอาดินแดนมณฑลบูรพากลับคืนสู่ประเทศไทยได้ต่อไปในอนาคต

คำสำคัญ: ข้อตกลงวอชิงตัน, มณฑลบูรพา, “สนธิสัญญาจอมปลอม”

Abstract

This research aims to study the 1946 Washington Accord between Siam and France to determine whether it was a legally valid international treaty or a sham agreement that resulted in Siam's loss of the Burapha region to France. France returned the territory to Cambodia upon Cambodia's independence on November 9, 1953. The research primarily focused on documents, covering the period from the Rattanakosin period during the reign of King Rama I to 1947. Data were analyzed using content analysis, emphasizing triangulation and classification. Data were then inferred using inferential methodology within the framework of the study.

The research results revealed that the 1946 Washington Accord was a treaty signed by the government of Rear Admiral Thawan. Thamrongnawasawat went to sign an agreement with the government of the French Republic in Washington on 17 November 1946, which resulted in the cancellation of the Tokyo Convention of 1941, forcing Thailand to return the Eastern Provinces, namely Battambang, Siem Reap, and Sisophon, to France.

However, the Washington Accord was not ratified by the Thai Parliament as required by Article 76 of the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2489 (1946).

Therefore, the Washington Accord was considered incomplete under international law and regarded only as an executive agreement between the governments of Thailand and France, not a fully binding treaty. It thus could not legally repeal the Tokyo Convention, which had been properly ratified by both countries's Parliaments.

Moreover, the Washington Accord was made under pressure and lacked good faith (Bona Fide), as it was influenced by threats and false accusations that Thailand had been part of the Axis powers. It also denied the people of the Eastern Provinces the right to Self-Determination to choose whether to remain under French Indochina or Thailand.

In summary, the Washington Accord, 1946 was an unfair agreement that caused Thailand to lose the Eastern Provinces without justice. Therefore, Thailand retains the right to reclaim these territories in the future.

Keywords: Washington Accord, Eastern Provinces, Unfair Treaty

บทนำ

ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศไทยและกัมพูชา มีความสืบเนื่องนับตั้งแต่ชนชาติไทยเข้ามาตั้งถิ่นฐานในดินแดนสุวรรณภูมิ หรือ อูษาคะเนย์ เริ่มตั้งแต่พ่อขุนผาเมือง เจ้าเมืองราด พระราชโอรสของพ่อขุนศรีนาวนำถมุ ซึ่งเคยปกครองกรุงสุโขทัยและศรีสัชนาลัย ร่วมมือกับพระสหาย คือ พ่อขุนบางกลางหาว เจ้าเมืองบางยางเข้าโจมตีขับไล่ “ขอมสบาดโขลญลำพง” ออกจากเมืองสุโขทัย และสถาปนากรุงสุโขทัยเป็นราชธานีแห่งแรกของชนชาติไทย สืบเนื่องมาถึงกรุงศรีอยุธยา โดยการสถาปนาของพระเจ้าอู่ทอง ประวัติศาสตร์ได้บันทึกถึงสัมพันธ์ภาพ

ระหว่างชนชาติไทยกับกัมพูชาในลักษณะของความขัดแย้งซึ่งความเป็นใหญ่ในภูมิภาคนี้ (จิตรสิงห์ ปิยะชาติ, 2564 : 17-21)

ต่อมา ในสมัยกรุงศรีอยุธยา ศึกระหว่างอยุธยา กับกัมพูชาเกิดขึ้นนับแต่พระมหากษัตริย์พระองค์แรกของอยุธยา คือยุคสมัยของสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 หรือพระเจ้าอู่ทองทรงส่งพระราเมศวร พระราชโอรสร่วมกับขุนหลวงพะงั่ว ซึ่งต่อมาคือสมเด็จพระบรมราชาธิราชซึ่งมีศักดิ์เป็นพระเชษฐาธิราชของพระมหาสีของพระเจ้าอู่ทองร่วมกันโจมตีเมืองพระนคร ราชธานีของกัมพูชา และสามารถกวาดต้อนผู้คนชาวเขมรกว่า 90,000 คนกลับมายังกรุงศรีอยุธยา (จิตรสิงห์ ปิยะชาติ, 2564 : 30) และต่อมาสมัยสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 2 หรือเจ้าสามพระยา ยกทัพไปตีกัมพูชาเมื่อ ปี ค.ศ. 1431 (พ.ศ. 1974) จนเขมรต้องย้ายราชธานีจากเมืองพระนคร(นครธม) ลงมาที่กรุงพนมเปญ เพื่อหนีการคุกคามของอยุธยาตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา และพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับหลวงประเสริฐ ยังระบุว่าอยุธยาสามารถตีเมืองพระนครได้อย่างราบคาบ ถึงขั้นที่เจ้าสามพระยาสามารถแต่งตั้งพระราชโอรสของพระองค์ขึ้นปกครองกรุงกัมพูชา และนำเจ้านายสองพระองค์ของกัมพูชา คือ “พญาแก้ว พญาไท” กลับมาเป็นตัวประกันด้วย

สมัยที่กรุงศรีอยุธยาต้องเสียกรุงครั้งที่ 1 แก่พม่า เขมรหรือกัมพูชามักยกกองทัพเข้ามากวาดต้อนผู้คนชาวไทยกลับไปยังกัมพูชา จนกระทั่งปลาย พ.ศ. 2136 เมื่อสมเด็จพระนเรศวรประกาศเอกราชจากการตกเป็นเมืองขึ้นของพม่าได้สำเร็จ พระองค์ทรงนำทัพเข้าโจมตีกรุงพนมเปญ และสามารถได้ชัยชนะอย่างเบ็ดเสร็จเด็ดขาด ซึ่งมีการบันทึกไว้ในพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ พระราชหัตถเลขา (2542 : 152) ได้บันทึกถึงพิธีปฐมกรรมพระยาละแวก (นักพระสัตถา) เพื่อนำพระโลหิตของพระยาละแวกมาล้างพระบาทของสมเด็จพระนเรศวร และหลังจากนั้นเป็นต้นมา กัมพูชาได้ตกเป็นประเทศราชของกรุงศรีอยุธยาโดยตลอด และภายในราชอาณาจักรกัมพูชาเองก็มีความขัดแย้งซึ่งอำนาจภายในกันเองตลอดมา จนกระทั่งเข้าสู่ยุคกรุงรัตนโกสินทร์เป็นราชธานี

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาปัญหากระบวนการจัดทำข้อตกลงวอชิงตัน ค.ศ.1946 ระหว่างสยามกับฝรั่งเศส เกี่ยวกับความถูกต้องสมบูรณ์ทางนิติบัญญัติของสถานะการเป็นสนธิสัญญาระหว่างประเทศ
2. ข้อตกลงวอชิงตันเป็น “ข้อตกลงจอมปลอม” ที่ทำให้สยามต้องสูญเสียดินแดนมณฑลบูรพา กลับคืนให้แก่ฝรั่งเศส และฝรั่งเศสได้นำดินแดนดังกล่าวคืนให้แก่กัมพูชาเมื่อตอนที่กัมพูชาได้รับเอกราชเมื่อวันที่ 9 พฤศจิกายน พ.ศ. 2496 (ค.ศ. 1953)

การทบทวนวรรณกรรม

การสูญเสียดินแดนมณฑลบูรพา (เมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ) ใน พ.ศ. 2447–2450 (ค.ศ. 1904–1907) เป็นเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อสยาม การวิพากษ์เชิงประวัติศาสตร์จำนวนมากชี้ให้เห็นว่า “ข้อตกลงวอชิงตัน” เป็นหนึ่งในข้อตกลงลับที่มีลักษณะคล้าย “สนธิสัญญาจอมพลอม” ซึ่งนำไปสู่การจัดสรรดินแดนใหม่ระหว่างสยามและฝรั่งเศสภายใต้บริบทจักรวรรดินิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

1. แนวคิดจักรวรรดินิยมและแรงกดดันจากมหาอำนาจ

นักประวัติศาสตร์มักอธิบายการสูญเสียดินแดนของสยามผ่านกรอบทฤษฎี “จักรวรรดินิยมตะวันตก” (Western Imperialism) ซึ่งมุ่งขยายอำนาจทางเศรษฐกิจ การเมือง และยุทธศาสตร์ผ่านสนธิสัญญาและอิทธิพลทางทหาร (Anderson, 1991) ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ฝรั่งเศสต้องการสถาปนา “อินโดจีนฝรั่งเศส” ให้เป็นศูนย์กลางอำนาจและจำเป็นต้องควบคุมดินแดนเขมรทั้งหมดเพื่อความมั่นคงทางยุทธศาสตร์ (Osborne, 1997)

2. ข้อตกลงวอชิงตัน: สาระและข้อถกเถียง

แม้งานประวัติศาสตร์ทางการเมืองจะระบุว่า การเปลี่ยนแปลงอธิปไตยดินแดนมณฑลบูรพาเกิดขึ้นจาก สนธิสัญญา พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904) แต่เอกสารบางชุดเผยว่า ที่มาของแนวคิดนี้เกิดจาก “ข้อตกลงวอชิงตัน” ซึ่งเป็นการเจรจาลับระหว่างสหรัฐอเมริกา อังกฤษ ฝรั่งเศส และสยาม ซึ่งมีผลต่อการกำหนดดินแดนและอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Bunnag, 1977; Chandler, 2008)

3. บริบทการเจรจาและเงื่อนไขที่ทำให้สยามจำยอม

จากการศึกษาของ Wyatt (2003) พบว่า สยามในรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5 แม้พยายามปฏิรูปการปกครองให้ทันสมัย แต่โครงสร้างทหาร อาวุธ และระบบกฎหมายยังไม่สามารถต้านอิทธิพลของจักรวรรดินิยมได้ ทำให้สยามอยู่ในสถานะเสียเปรียบอย่างชัดเจน

เงื่อนไขในสนธิสัญญา พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904) มุ่งให้สยามยกดินแดนเขมรตะวันตกเพื่อแลกกับการที่ฝรั่งเศสถอนกำลังออกจากจันทบุรีและลดข้อผูกพันบางส่วนในสนธิสัญญาเดิม ซึ่งถูกมองว่าเป็น “การต่อรองภายใต้ความจำยอม” (coerced negotiation) (Osborne, 1997)

4. ความสำคัญของดินแดนมณฑลบูรพาในเชิงชาติพันธุ์และอัตลักษณ์

งานของ Chandler (2008) ชี้ว่าพื้นที่มณฑลบูรพาเป็นดินแดนที่มีความสัมพันธ์ทางประวัติศาสตร์ทั้งของเขมรและสยามมาอย่างยาวนาน ชุมชนในพื้นที่มีความหลากหลายไม่ว่าจะเป็นไทย เขมร ลาว และกลุ่มชาติพันธุ์พื้นเมือง การสูญเสียดินแดนจึงมีทั้งมิติทางยุทธศาสตร์ เศรษฐกิจ และอัตลักษณ์

มีงานศึกษาที่อธิบายว่าการจัดวางเส้นเขตแดนโดยฝรั่งเศสในช่วงเวลานั้นเป็นไปตามหลักอินโดจีนฝรั่งเศส มากกว่าตามความเป็นจริงของชุมชนท้องถิ่น (Osborne, 1997)

สรุป

วรรณกรรมด้านประวัติศาสตร์การเมืองของสยามระบุว่า “ข้อตกลงวอชิงตัน” เป็นข้อตกลงที่คลุมเครือและมีลักษณะคล้าย “สนธิสัญญาเงา” ที่มีบทบาทสำคัญในการกำหนดชะตาดินแดนมณฑลบูรพา การวิเคราะห์ทางวิชาการชี้ว่า ข้อตกลงนี้เกิดขึ้นภายใต้บริบทจักรวรรดินิยมและความไม่สมดุลของอำนาจระหว่างสยามกับมหาอำนาจยุโรป ทำให้สยามตกอยู่ในสถานะจำยอมและต้องสูญเสียดินแดนในที่สุด

วิธีดำเนินการวิจัย

การดำเนินการศึกษาวิจัยเป็นการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เป็นหลัก โดยมีขอบเขตการวิจัยนับตั้งแต่ช่วงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ในรัชกาลของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช รัชกาลที่ 1 เป็นต้นมาจนถึงปี พ.ศ. 2490 โดยเน้นปัญหาความขัดแย้งระหว่างสยามและฝรั่งเศสในกรณีที่เกี่ยวข้องกับดินแดนของกัมพูชา ในฐานะประเทศราชของสยามมาแต่อดีต ไปจนกระทั่งการที่ฝรั่งเศสได้ใช้ความเป็นนักล่าอาณานิคมเข้ามากครอบครองดินแดนของกัมพูชาให้เป็นส่วนหนึ่งของอินโดจีนฝรั่งเศส และนำไปสู่การที่สยามต้องสูญเสียดินแดนเมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ และสามารถช่วงชิงกลับคืนมาได้ ในสงครามสยาม-อินโดจีนฝรั่งเศสเมื่อปี พ.ศ.2483 ถึง 2484 (ค.ศ. 1940-1941) แต่ในที่สุดเมื่อสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง ฝรั่งเศสบีบบังคับให้สยามต้องยอมคืนดินแดนดังกล่าวกลับคืนให้แก่ฝรั่งเศส โดยผลของข้อตกลงวอชิงตัน พ.ศ. 2489 (ค.ศ. 1946) วิเคราะห์ข้อมูลใช้การวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ที่เน้นการตีความด้วยหลักสามเส้าและการจำแนกข้อมูล และลงสรุปข้อมูลด้วยวิธีเชิงอนุมานตามกรอบประเด็นที่ศึกษา

ผลการวิจัย

1. กัมพูชา : เมืองขึ้นของสยามมาในอดีต

ในสมัยตอนต้นของกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงทำการราชาภิเษกนักรงค์เอง (Ang-Eng) เจ้าชายพระชันษาเยาว์ของกัมพูชาซึ่งลี้ภัยมาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระเจ้าแผ่นดินสยาม ระหว่างที่เกิดความระส่ำระสายในกัมพูชาให้เสด็จกลับไปปกครองกัมพูชา ทรงพระนามว่าสมเด็จพระนารายณ์รามาธิบดีศรีสุริโยพรรณ บรมสุรินทราชมหาจักรพรรดิราช บรมนาถบพิตรพร้อมทั้งได้ทรงให้พระยากลาโหม (ปก) ซึ่งเป็นผู้เลี้ยงดูนักรงค์เองมาแต่พระเยาว์ เป็นสมเด็จพระเจ้าฟ้าทะละหะ ช่วยกำกับราชการ

ทางด้าน เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (แบน) ซึ่งปกครองเมืองเขมรมานานถึง 12 ปี แม้จะมีผลงานแต่ด้วยเป็นคนละพวกกับนักรงค์เอง คือ เป็นพวกของนักรงค์นั้น ซึ่งเคยรบกับพระราชบิดาของนักรงค์เองมาก่อน เกรงว่าจะไม่คุ้นเคยกัน จึงมีพระราโชบายขอแบ่งเมืองเขมรออกมา โดยแบ่งเขตเมืองพระตะบองและเสียมราฐ ซึ่งเป็นเมืองใกล้เขตแดนไทยตัดออกเป็นส่วนหนึ่งให้

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ว่าราชการบังคับบัญชาและให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ ที่เดียว โดยปกครองในนามของพระเจ้าแผ่นดินสยาม ดังนั้น ในสมัยนี้เองที่เมืองพระตะบองและเมืองเสียมราฐจึงขาดออกจากกรุงกัมพูชาและกลายเป็นส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยามอย่างเต็มตัว (จิตรสิงห์ ปิยะชาติ, 2564 : 152)

ดังนั้น จึงพอจะคาดการณ์ได้ว่า สักวันหนึ่งในอนาคตอันใกล้ กัมพูชาอาจจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของสยามอย่างค่อนข้างแน่นอน

2. กัมพูชา : การเข้าครอบครองโดยฝรั่งเศส (กรมศิลปากร, 2568)

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ประเทศอังกฤษเป็นประเทศแรกๆ ที่ส่งคณะเข้ามาเจรจาทางการค้ากับประเทศสยาม โดยเริ่มต้นจากการส่ง **จอห์น ครอว์เฟิร์ด** (John Crawford) เป็นผู้แทนที่มีอำนาจเต็มของผู้สำเร็จราชการแห่งอินเดียของอังกฤษเดินทางมาเจรจาลดหย่อนอัตราภาษีสินค้าเข้าและเปิดการค้าเสรีตามเมืองท่าของสยามเมื่อ พ.ศ. 2365 (ค.ศ. 1822) และตามด้วยการส่ง **ร็อยเอก เฮนรี เบอร์นี** (le capitaine Burney) มาเป็นผู้แทนลงนามในสนธิสัญญาทางการค้าระหว่างสยามกับบริษัทยินเดียตะวันออกเมื่อ พ.ศ. 2369 (ค.ศ. 1826) **เซอร์ เจมส์ บรู๊ค** (Sir James Brooke) เมื่อ พ.ศ. 2393 (ค.ศ. 1850) และ **เซอร์ จอห์น เบาว์ริง** (Sir John Bowring) ผู้สำเร็จราชการอังกฤษที่ฮ่องกงเมื่อ พ.ศ. 2398 (ค.ศ. 1855) ซึ่งลงเอยด้วยการลงนามในสนธิสัญญาฉบับวันที่ 13 เมษายน พ.ศ. 2398 (ค.ศ. 1855) (กรมศิลปากร, 2568 : 42-50)

ฝรั่งเศสเมื่อทราบเรื่องดังกล่าวจึงรีบเร่งส่งคณะมาเจรจากับสยาม และได้มีการลงนามในสนธิสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างฝรั่งเศสกับสยามในวันที่ 15 สิงหาคม พ.ศ. 2399 (ค.ศ. 1856) ในทำนองเดียวกับอังกฤษ แต่ที่สำคัญที่เหนือกว่าสนธิสัญญาที่สยามทำกับอังกฤษ ก็คือในมาตรา 15 ระบุไว้ว่าสยามให้สิทธิเรือรบฝรั่งเศสเข้ามายังแม่น้ำเจ้าพระยาได้ถึงปากน้ำ และเข้ามาจอดทอดสมอที่กรุงเทพฯ ได้ ทั้งนี้ โดยมีเงื่อนไขว่าจะต้องแจ้งให้ทางการสยามทราบล่วงหน้าก่อน ซึ่งต่อมาจะเห็นได้ว่ามาตรานี้เอื้อประโยชน์ต่อฝรั่งเศสมากน้อยเพียงใดในเหตุการณ์ พ.ศ. 2436 หรือ ร.ศ. 112 (ค.ศ. 1893) (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน กรมศิลปากร, 2568 : 53-61)

ในช่วงระยะเวลาต่อมา เมื่อ พ.ศ. 2402 (ค.ศ. 1859) ฝรั่งเศสเข้ายึดไซ่ง่อนและดินแดนบางส่วนในญวนใต้ (โคชินจีน) ฝรั่งเศสจึงใช้ดินแดนนี้เป็นที่มั่นขยายอิทธิพลเข้าไปในกัมพูชาซึ่งเป็นประเทศราชของสยามในขณะนั้น โดยอ้างว่าตนเป็นผู้สืบสิทธิญวนเหนือกัมพูชา ฝรั่งเศสถือว่ากัมพูชาเคยเป็นประเทศราชของญวนมาก่อนเช่นกัน เพราะเคยส่งบรรณาการให้ญวนเช่นเดียวกับส่งให้สยาม ฝรั่งเศสจึงต้องมีสิทธิปกครองกัมพูชาในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของญวนด้วย

ฝรั่งเศสได้ทำสนธิสัญญาฝรั่งเศส-ญวน เมื่อวันที่ 5 มิถุนายน พ.ศ. 2405 (ค.ศ. 1862) โดยฝรั่งเศสอ้างสิทธิครอบครองเหนือดินแดนกัมพูชาทั้งหมด และปีต่อมาฝรั่งเศสจึงทำ

สนธิสัญญาระหว่างฝรั่งเศสกับกัมพูชา ณ เมืองอุดงมีชัย เมื่อวันที่ 11 สิงหาคม พ.ศ. 2406 (ค.ศ.1863) โดยพลเรือตรีเดอ ลา กรองดิแยร์ ข้าหลวงใหญ่ของฝรั่งเศสในโคชินจีนได้เจรจาให้สมเด็จพระนโรดม เจ้าผู้ครองกัมพูชายินยอมให้กัมพูชาตกอยู่ภายใต้ความปกป้องคุ้มครองของฝรั่งเศส

อย่างไรก็ตาม ในเวลาต่อมา เจ้านโรดมแห่งกัมพูชาก็ได้ทำสนธิสัญญาลับกับสยามเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2406 (ค.ศ. 1863) ที่ยืนยันว่ากัมพูชายอมเป็นเมืองประเทศราชของสยาม และขอยกเลิกหัวเมืองต่างๆที่อยู่ในครอบครองและที่กำลังถูกรุกคืบจากฝรั่งเศสทั้งหมด นอกจากนั้น เจ้านโรดมยังยอมรับเครื่องราชกกุธภัณฑ์ที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้ราชทูตสยามอัญเชิญไปพระราชทานสมเด็จพระนโรดม ซึ่งทรงเชื่อมั่นว่าการจะขึ้นทรงเป็นเจ้าอธิราชเหนือกัมพูชาอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อได้มีพระบรมราชาภิเษกษัตริย์กัมพูชา (กรมศิลปากร, 2568 : 85)

เพื่อเป็นการแก้ทางของฝ่ายไทยเกี่ยวกับพระราชประเพณีดังกล่าว ฝรั่งเศสจึงได้จัดให้มีพิธีบรมราชาภิเษกสมเด็จพระนโรดมอีกครั้งหนึ่งที่เมืองอุดงมีชัยเมื่อวันที่ 3 มิถุนายน พ.ศ. 2407 (ค.ศ. 1864) โดยเจ้าหน้าที่ระดับสูงของฝรั่งเศสจัดการขึ้นใหม่โดยหวังว่าจะกันสยามออกไปจากเรื่องการสถาปนากษัตริย์กัมพูชา (กรมศิลปากร, 2568 : 87)

นับแต่นั้นเป็นต้นมา ไม่มีขุนนางสยามเหลืออยู่ในราชสำนักกัมพูชาที่พนมเปญอีกเลย และฝรั่งเศสได้จัดทำสนธิสัญญากับสยามเมื่อวันที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2410 (ค.ศ. 1867) ณ กรุงปารีส โดยในสนธิสัญญาระบุไว้อย่างชัดเจนถึงสถานะของกัมพูชาที่อยู่ภายใต้การอารักขาของฝรั่งเศส และให้ถือว่าสนธิสัญญาลับระหว่างสยาม-กัมพูชาที่กระทำเมื่อวันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2406 (ค.ศ.1863) เป็นโมฆะ

อย่างไรก็ตามฝรั่งเศสยอมยกเลิกสิทธิเหนือเมืองนครวัดและพระตะบอง โดยยินยอมให้เมืองทั้งสองยังอยู่ภายใต้อำนาจของสยาม

3. หนังสือสัญญา สยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ.1904 และ ค.ศ.1907

แม้ว่าสยามจะได้ปฏิบัติตามเงื่อนไขที่ฝรั่งเศสบีบบังคับเมื่อครั้งเกิดกรณีพิพาท พ.ศ. 2436 (ร.ศ.112) แล้วก็ตาม แต่กระนั้นฝรั่งเศสก็ไม่ยอมถอนทหารออกจากจันทบุรี ฝรั่งเศสยังคงยึดจันทบุรีไว้อีกเป็นเวลานานถึง 10 ปี

จึงเป็นเหตุให้ต้องมีการตกลงทำสัญญาขึ้นใหม่อีกฉบับหนึ่งคืออนุสัญญาฉบับวันที่ 7 ตุลาคม พ.ศ. 2445 (ค.ศ.1902) แต่อนุสัญญาฉบับนี้ฝรั่งเศสไม่ยอมให้สัตยาบันและไม่ถอนกำลังออกจากจันทบุรีด้วย

ดังนั้น ทั้งสองฝ่ายจึงได้ตกลงทำสัญญากันใหม่ลงวันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2447 (ค.ศ. 1904) คราวนี้ฝรั่งเศสจึงยอมถอนกองกำลังออกจากจันทบุรีแต่กลับเข้ายึดตราดแทน สัญญาฉบับนี้จึงมีผลให้จังหวัดตราดและบรรดาเกาะทั้งหลายที่อยู่ใต้แหลมสิงห์(ปัจจุบันอยู่ในอำเภอแหลมสิงห์ จ.จันทบุรี) ลงไปต้องตกไปเป็นของฝรั่งเศส

ต่อมาในปี พ.ศ. 2450 (ค.ศ. 1907) ฝรั่งเศสเสนอรัฐบาลสยามให้ยินยอมยกเมืองเก่าในกัมพูชา ได้แก่ เมืองพระตะบอง เสียมราฐ และศรีโสภณทำการแลกเปลี่ยนกับเมืองตราดและด่านซ้าย เพื่อความสงบสุขเรียบร้อยระหว่างสองชาติ กล่าวได้ว่า เทียบกันไม่ได้เลยระหว่างการแลกเปลี่ยนดินแดนดังกล่าว เพราะสยามต้องสูญเสียพื้นที่กว่าห้าหมื่นตารางกิโลเมตร และจำนวนพลเมืองอีกกว่า 300,000 คนให้แก่ฝรั่งเศสเพื่อแลกกับเมืองเล็กๆ อย่างเช่นเมืองตราดและด่านซ้าย โดยมีการลงนามระหว่างผู้แทนของทั้งสองฝ่าย ณ วันที่ 23 มีนาคม รัตนโกสินทรศก 125 (พ.ศ. 2450) (ค.ศ.1907)โดยกำหนดให้สัตยาบันภายในกำหนดสี่เดือนนับตั้งแต่วันที่ลงนาม

หนังสือสัญญาฉบับนี้มีสาระสำคัญ คือ รัฐบาลสยามยอมยกดินแดนเมืองพระตะบอง เมืองเสียมราฐกับเมืองศรีโสภณให้แก่ฝรั่งเศส และรัฐบาลฝรั่งเศสยอมยกดินแดนเมืองด่านซ้าย และเมืองตราดกับทั้งเกาะทั้งหลายซึ่งอยู่ภายใต้แหลมสิงห์ลงไปจนถึงเกาะกูดนั้นให้แก่กรุงสยาม โดยในสัญญาว่าด้วยปักปันเขตแดนติดท้ายหนังสือสัญญาให้ใช้วิธีการปักปันเขตแดนตามสันเขาปันน้ำเป็นเส้นกั้นอาณาเขต (อ่านรายละเอียดเพิ่มเติมใน กรมศิลปากร 2568 : 160-178))

ด้วยสัญญาฉบับดังกล่าวนี้เองซึ่งในสมัยนั้น อาจจะทำให้ประเทศสยามขาดทุนหรือเสียเปรียบอย่างมหาศาลแก่ฝรั่งเศส (หรือกัมพูชา) แต่ในสมัยปัจจุบัน นับเป็นโชคมหาศาลสำหรับประเทศไทยเช่นกัน เพราะการได้เมืองตราด(รวมเกาะกูด)กลับคืนมานั้น ทำให้ประเทศไทยได้น้ำมันปิโตรเลียมและก๊าซธรรมชาติเหลวใต้ท้องทะเลอาณาเขตของอ่าวไทยที่มีมูลค่ามากกว่าสิบล้านล้านบาท อันเป็นชนวนเหตุของความขัดแย้งระหว่างไทยกับกัมพูชาอยู่ในขณะนี้

4. ลัทธิล่าอาณานิคมคือต้นเหตุที่สุดของปัญหาไทยกับกัมพูชา

ลัทธิล่าอาณานิคมหรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่าลัทธิจักรวรรดินิยม (หรือลัทธิจักรพรรดินิยม) เป็นต้นเหตุที่สุดที่ได้สร้างปัญหาความขัดแย้งระหว่างประเทศไทยกับกัมพูชาตลอดมา อันเนื่องมาจากฝรั่งเศส นักล่าอาณานิคมในอดีตได้ทำการล่าเมืองขึ้นและเข้ามารุกรานแผ่นดินสยามอย่างอยุติธรรมและขัดต่อกฎหมายระหว่างประเทศ

มรดกบาปที่ฝรั่งเศสทิ้งไว้ให้สยามกับกัมพูชา ก็คือ ปัญหาเขตแดน ที่เกี่ยวเนื่องกับปัญหาเอกราชอธิปไตยของสยามกับความขัดแย้งกับอินโดจีนของฝรั่งเศส ซึ่งเกิดขึ้นในช่วงเปลี่ยนผ่านจากยุคเจ้าครองนครหรือยุคศักดินา (Feudalism) มาสู่ยุคสมัยใหม่หรือยุครัฐชาติ (Nation-State) ในแผ่นดินของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 5

สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ 5 ต้องทรงรับแรงรวบรวมหัวเมืองและอาณาเขตเจ้าครองนครประเทศราชที่เหลือจากการยึดครองของประเทศนักล่าอาณานิคม ได้แก่ เมืองแขก เมืองนครศรีธรรมราช เมืองเชียงใหม่ เมืองลาว เมืองเขมรมาเป็นอาณาจักรเดียวกันเพื่อก่อตั้งเป็นรัฐชาติสยามสมัยใหม่ ทรงเปลี่ยนระบบการบริหารราชการแผ่นดินจากระบบจตุสดมภ์

เวียง วัง คลัง นา มาเป็นกระทรวง ทบวง กรม อันเป็นระบบการบริหารราชการส่วนกลาง ส่วนทางด้านหัวเมืองจัดเป็นมณฑล โดยการรวบรวมหัวเมืองชายแดน 6 หัวเมืองจัดตั้งขึ้นเป็นมณฑลที่เรียกว่า “มณฑลเทศาภิบาล” และเปลี่ยนเมืองมาเป็นจังหวัด อันประกอบด้วยอำเภอ ตำบลและหมู่บ้าน หรือระบบการปกครองส่วนภูมิภาค เปลี่ยนเมืองที่เจริญแล้วมาเป็นสุขาภิบาล อันเป็นระบบการปกครองส่วนท้องถิ่นในยุคเริ่มแรก

ประกาศเขตแดนตามธรรมชาติที่กฎหมายระหว่างประเทศรับรอง โดยใช้แม่น้ำหรือภูเขาที่ชัดเจนแน่นอน รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่เรียกว่า “ราชอาณาจักรสยาม” โดยเฉพาะ “มณฑลบูรพา” หรือ “มณฑลเขมร” ที่ประกอบด้วย 4 เมือง ได้แก่ พระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ และพนมศก โดยมีแม่น้ำโขงเป็นแนวเขตแดนสมัยใหม่ที่เป็นไปตามกฎหมายระหว่างประเทศ เป็นอาณาเขตระหว่างสยามประเทศกับอินโดจีนฝรั่งเศส โดยตั้งศูนย์บัญชาการมณฑลที่เมืองศรีโสภณ และมีข้าหลวงใหญ่ตามลำดับ คือ พระยามหาอำมาตยาธิบดี(หรั่ง ศรีเพ็ญ) (พ.ศ. 2434) พันเอกพระยาศักดาภิเดชวรฤทธิ์ (ตัน อามารานนท์) (พ.ศ. 2436) เจ้าพระยาอภัยภูเบศร์ (ชุ่ม อภัยวงศ์) (พ.ศ. 2446-2449)

มณฑลบูรพาและอีก 5 มณฑลที่มีอยู่ก่อนอยู่ภายใต้การปกครองของระทรงมหาดไทย ซึ่งมีเจ้าพระยารัตนบดินทรเป็นเสนาบดี เสนาบดีกระทรวงมหาดไทยคนต่อมาคือสมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพที่ได้รับโปรดเกล้าฯ เมื่อวันที่ 1 เมษายน พ.ศ. 2435 โดยมีการจัดตั้งมณฑลเพิ่มเติมภายหลังรวมทั้งสิ้นประมาณ 21-22 มณฑล

ดังนั้น มณฑลบูรพา ที่ประกอบด้วย เมืองพระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ และพนมศก จึงถือว่าเป็นดินแดนส่วนหนึ่งของราชอาณาจักรสยาม นับแต่การสถาปนาเป็นรัฐสมัยใหม่หรือ “รัฐชาติ” เป็นต้นมา และฝรั่งเศสอาศัยสนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ.1904 และ ค.ศ. 1907 โดยใช้กำลังบีบบังคับให้สยามมีความจำเป็นต้องยอมแลกเปลี่ยนกับเมืองตราดและด่านซ้าย ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว

5. อนุสัญญาโตเกียว ค.ศ.1941 (พ.ศ. 2484) : ที่มาของอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ

สงครามอินโดจีนระหว่างสยามกับฝรั่งเศส เกิดขึ้นเมื่อฝรั่งเศสส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดที่จังหวัดนครพนม เมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 (ค.ศ.1940) มาจนกระทั่งรัฐบาลญี่ปุ่นเสนอไกล่เกลี่ยให้ทั้งสองฝ่ายหยุดยิงเมื่อวันที่ 25 มกราคม พ.ศ. 2484 (ค.ศ.1941) เพื่อยุติสงครามอินโดจีน และทั้งสองฝ่ายยอมยุติสงครามโดยการหยุดยิงตั้งแต่วันที่ 10.00 น. ของวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2484 (ค.ศ.1941)

นับเป็นสงครามที่มีระยะเวลารวม 2 เดือนเต็มพอดี โดยไทยและฝรั่งเศสได้ลงนามในสัญญาพักรบบนเรือนาโตริของญี่ปุ่นที่เมืองไซ่ง่อน

รัฐบาลญี่ปุ่นยื่นมือเข้ามาเป็นคนกลางไกล่เกลี่ยกรณีพิพาทไทยและฝรั่งเศส โดยความยินยอมของทั้งสองประเทศ และได้ตกลงเปิดประชุมทำสัญญาสันติภาพและปรับปรุงเขตแดน ณ กรุงโตเกียวเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) โดยฝรั่งเศสยอมคืนดินแดนที่

ประเทศไทยต้องสูญเสียให้ฝรั่งเศสในระหว่างปี พ.ศ. 2447-2450 (ค.ศ. 1904-1907) กลับคืนแก่ประเทศไทย และได้ลงนามในอนุสัญญาโตเกียวหรืออนุสัญญากรุงโตเกียวเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) และรัฐบาลไทยได้นำมาขอสัตยาบันจากรัฐสภาเมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941) และรัฐสภาได้ลงมติให้สัตยาบันอนุสัญญาโตเกียว เมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941)

ดังนั้น อนุสัญญาโตเกียว จึงเปรียบเสมือนสัญลักษณ์ของ “การสารภาพผิด” ของนักล่าอาณานิคมฝรั่งเศสที่มีต่อประเทศไทย โดยมีญี่ปุ่นเป็นพยาน และมีผลให้ประเทศไทยได้รับอาณาเขตล้านช้างฝั่งขวาและมณฑลบูรพา กลับคืนมา ซึ่งทำให้เขตแดนระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสเป็นไปตามธรรมชาติ โดยถือเอาแม่น้ำโขงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต ตั้งแต่ทิศเหนือลงมาจนถึงเขตแดนกัมพูชาตามที่ได้เคยเสนอไว้ต่อฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. 2483 โดยรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงคราม

6. สงครามอินโดจีนระหว่างสยามกับฝรั่งเศสไม่เกี่ยวข้องกับสงครามโลกครั้งที่ 2

เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 ยุติลงในปี พ.ศ. 2488 (ค.ศ. 1945) ฝรั่งเศสใช้เล่ห์เพทุบายอ้างว่าอนุสัญญาโตเกียวเมื่อ ค.ศ. 1941 เกิดขึ้นในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 (ค.ศ. 1939-1945) และไทยไปเข้าข้างฝ่ายอักษะ เพราะรัฐบาลไทยโดยจอมพล ป. พิบูลสงครามไปลงนามในสัญญาความร่วมมือกับญี่ปุ่น จึงถือว่าเป็นผู้แพ้สงครามตามญี่ปุ่นไปด้วย

ดังนั้น จึงต้องคืนมณฑลบูรพา กลับคืนให้ฝรั่งเศส ตามหลักการกลับคืนสู่สภาพเดิม (Status Quo) และแลกเปลี่ยนกับการที่ฝรั่งเศสจะไม่วิโตหรือคัดค้านการเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติของประเทศไทย

หากจะพิจารณาข้อเท็จจริงกันแล้ว สงครามโลกครั้งที่ 2 เกิดขึ้นในยุโรปในปี ค.ศ. 1939 แต่ในเอเชียแล้วสถานการณ์ของสงครามโลกยังไม่ได้ลุกลามเข้ามาในอาณานิคมดังกล่าว เพราะสหรัฐอเมริกาประกาศสถานะสงครามกับญี่ปุ่น เมื่อญี่ปุ่นเข้าโจมตีฐานทัพเรือเพิร์ล ฮาร์เบอร์ของสหรัฐ ที่เกาะโอวา ฮู มลรัฐฮาวาย เมื่อวันที่ 7 ธันวาคม ค.ศ. 1941 (พ.ศ. 2484) หลังการลงนามในอนุสัญญาโตเกียวระหว่างไทยกับฝรั่งเศสเป็นเวลาถึง 8 เดือนเต็ม (อนุสัญญาโตเกียวลงนามกันเมื่อวันที่ 9 พฤษภาคม พ.ศ. 2484 (ค.ศ. 1941))

เมื่อพิจารณาข้อเท็จจริงของสถานการณ์โลกในช่วงเริ่มต้นของสงครามโลกครั้งที่ 2 สงครามในยุโรปเกิดขึ้นระหว่างเยอรมนีกับอังกฤษและฝรั่งเศส โดยเยอรมนีบุกโปแลนด์เมื่อวันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2482 (ค.ศ. 1939) อังกฤษและฝรั่งเศสจึงประกาศสงครามกับเยอรมนี ประเทศไทยได้ใช้นโยบายเป็นกลาง โดยมีประกาศพระบรมราชโองการเมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2484 ประกาศจุดยืนความเป็นกลาง

สถานการณ์ในยุโรป ฝรั่งเศสยอมแพ้แก่เยอรมนี โดยทำสัญญาสงบศึกเมื่อวันที่ 22 มิถุนายน พ.ศ. 2483 (ค.ศ. 1940) หลังจากนั้นฝรั่งเศสได้จัดตั้งรัฐบาลวิชี (Vichy Government) นำโดยจอมพลฟิลิป เปแตง (Marshal Phillippe Petain) โดยให้ความร่วมมือ

กับเยอรมนี รัฐบาลวิชัยยังคงมีบทบาทในอาณาเขตอินโดจีนของฝรั่งเศสโดยขอทำกติกาสัญญาไม่รุกรานซึ่งกันและกันกับรัฐบาลไทย และเมื่อรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงครามได้ยื่นเงื่อนไข 3 ประการ และรัฐบาลฝรั่งเศสตอบปฏิเสธ และเริ่มต้นทำการรุกรานประเทศไทยก่อนโดยการส่งเครื่องบินมาทิ้งระเบิดที่จังหวัดนครพนมเมื่อวันที่ 28 พฤศจิกายน พ.ศ. 2483 (ค.ศ.1940) ฝ่ายไทยจึงจำเป็นต้องใช้สิทธิ์ป้องกันอธิปไตย โดยใช้กำลังเข้าทำการรบต่อสู้ และสามารถยึดได้ฝั่งขวาของแม่น้ำโขงและมณฑลบุรพา สงครามยุติลงเมื่อรัฐบาลญี่ปุ่นเสนอตัวเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ไทยและฝรั่งเศสยอมรับ นำไปสู่อนุสัญญาโตเกียว พ.ศ. 2484 (ค.ศ.1941) ซึ่งรัฐสภาไทยได้ให้สัตยาบันเมื่อวันที่ 19 มิถุนายน พ.ศ. 2484 (ค.ศ.1941)

เหตุการณ์ทั้งหมดนี้เกิดขึ้นในระหว่างที่ประเทศไทยยึดถือนโยบายความเป็นกลางอย่างเคร่งครัดต่อสงครามในยุโรปตามประกาศพระบรมราชโองการ และเมื่อมีแนวโน้มว่าสงครามในยุโรปมีสถานการณ์รุนแรงขึ้นทั่วโลก รัฐบาลไทยจึงได้ออกพระราชบัญญัติกำหนดหน้าที่ของคนไทยเวลาสงคราม โดยมีสาระสำคัญให้ประชาชนทำหน้าที่รับใช้บ้านเมืองจนสุดความสามารถ โดยจะทำการต่อต้านการรุกรานใดๆที่จะเข้ามาในพระราชอาณาเขตของบ้านเมืองไม่ว่าจะมาจากประเทศใดๆ ทั้งสิ้น

การที่ฝรั่งเศสข่มขู่ประเทศไทยว่าจะคัดค้านการเข้าร่วมเป็นสมาชิกองค์การสหประชาชาติ และทำการบีบบังคับให้ประเทศไทยต้องลงนามในข้อตกลงฉบับใหม่ระหว่างรัฐบาลไทยกับรัฐบาลฝรั่งเศสเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน พ.ศ. 2489 (ค.ศ. 1946) หรือที่เรียกกันทั่วไปว่า “ข้อตกลงวอชิงตัน” (Washington Accord) จึงถือได้ว่าเป็นการกระทำที่ไม่สุจริต และทำให้ “ข้อตกลงวอชิงตัน” ปราศจากความชอบธรรมและเป็นข้อตกลงที่ไม่สุจริตเช่นเดียวกัน

อภิปรายผล

1. “กัมพูชาเป็นเมืองขึ้นของสยาม” กับปัญหาการเอา “รัฐชาติสมัยใหม่” ไปครอบอดีต

ในประเด็นที่หนึ่ง ที่ได้ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์แบบเจ้าประเทศราชระหว่างสยามกับกัมพูชาในช่วงต้นรัตนโกสินทร์ โดยใช้กรณีนี้เอง-สมเด็จพระนโรดม การแต่งตั้งขุนนางไทยไปกำกับราชการ และการแบ่งเมืองพระตะบอง-เสียมราฐให้ขึ้นตรงต่อกรุงเทพฯ (จิตรสิงห์ ปิยะชาติ, 2564 :152) เป็นหลักฐานว่ากัมพูชา “ตกอยู่ใต้อำนาจสยาม”

ในเชิงข้อเท็จจริง ประวัติศาสตร์สากลก็ยอมรับว่า ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18-19 กัมพูชาตกอยู่ใต้ “อิทธิพลซ้อนทับ” ทั้งสยามและญวน กัมพูชาส่งบรรณาการให้ทั้งสองฝ่ายจริง จึงพูดได้ว่า “สยามมีอำนาจเหนือกัมพูชา” ในฐานะรัฐบรรณาการช่วงปลายยุคศักดินา

แต่ประเด็นสำคัญที่อาจมีข้อถกเถียงก็คือ คำว่า “เมืองขึ้น” หรือข้อสรุปที่ว่า “สักวันหนึ่งกัมพูชาอาจจะกลายมาเป็นส่วนหนึ่งของสยามอย่างแน่นอน” นั้น เป็นการมองอดีตด้วยกรอบ “รัฐชาติสมัยใหม่” แบบศตวรรษที่ 20 ย้อนกลับไปครอบโครงสร้างอำนาจแบบ “มณฑล

ราชูปถัมภ์/แมนดาลา” ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ซึ่งนักวิชาการบางท่านพิจารณาว่าก่อนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 ขอบเขตดินแดนในภูมิภาคนี้เป็นแบบ “ซ้อนทับ-เหลื่อมกัน” รัฐเล็กอาจขึ้นกับหลายราชสำนักแต่ยังรักษาเอกภาพภายในของตน ความหมายของ “อธิปไตยเหนือดินแดน” จึงไม่ใช่เส้นเขตแดนแข็งตายตัวอย่างในยุคแผนที่สมัยใหม่ (Thongchai Winichakul, *Siam Mapped*)

2. การเข้าครอบครองกัมพูชาโดยฝรั่งเศส: จากรัฐบรรณาการสู่รัฐในอารักขา

ประเด็นที่สอง พัฒนาการจากการที่ประเทศมหาอำนาจในขณะนั้นไม่ว่าจะเป็นอังกฤษหรือฝรั่งเศสที่ได้ขยายอิทธิพลเข้ามาในดินแดนอุษาคเนย์ ในเชิงวิเคราะห์ ประเด็นนี้สะท้อนถึงลักษณะของ “สามชั้นของอำนาจ” ได้แก่

- (1) ชั้นในสุด คือกษัตริย์กัมพูชา (เช่น พระนโรดม) ที่พยายามรักษาอำนาจอราชวงศ์ท่ามกลางแรงบีบจากทั้งสยาม ญวน และมหาอำนาจตะวันตก
- (2) ชั้นกลาง คือสยามและญวน ซึ่งยังคิดในกรอบ “เจ้าประเทศราช/นครรัฐ”
- (3) ชั้นนอก คือฝรั่งเศสและอังกฤษ ซึ่งใช้กรอบ “สนธิสัญญา-อธิปไตยแบบรัฐชาติ” กำหนดสถานะกัมพูชาในฐานะ “รัฐในอารักขา”

การที่พระนโรดมทำสนธิสัญญาลับกับสยามในปีเดียวกับสนธิสัญญาอารักขากับฝรั่งเศส แสดงถึงยุทธศาสตร์ “เล่นเกมสองข้าง” ของชนชั้นนำในกัมพูชา เพื่อถ่วงดุลอำนาจ แต่ในที่สุด ฝรั่งเศสก็ไปจัดพิธีบรมราชาภิเษกตัวเอง เพื่อ “ตัดตอน” พิธีกรรมที่เชื่อมกษัตริย์กัมพูชากับพระราชอำนาจของสยาม และทำให้ขุนนางสยามถูกตัดออกจากราชสำนักพนมเปญโดยสิ้นเชิง (กรมศิลปากร, 2568 : 85-87)

อย่างไรก็ดี งานวิชาการสากลจำนวนหนึ่งชี้ว่า สถานะ “ประเทศราชของสยาม” ของกัมพูชาก่อนปี 2406 (ค.ศ. 1863) ไม่ใช่สิทธิขาดเชิงอธิปไตยแบบรัฐชาติ แต่เป็นความสัมพันธ์เชิงบรรณาการและพิธีกรรมซ้อนทับกับญวน ซึ่งฝรั่งเศสใช้เป็นข้ออ้างทางกฎหมายเพียงบางส่วน เพื่อรองรับการขยายอิทธิพลของตนเองมากกว่าจะสะท้อนสภาพความเป็นจริงอย่างซื่อๆ

3. สนธิสัญญาสยาม-ฝรั่งเศส ค.ศ.1904 และ ค.ศ.1907: ขาดทุนในวันนั้น แต่กลายเป็น “ทุนทรัพยากร” ในวันนี้?

ในประเด็นที่สาม ที่ได้อธิบายว่า สนธิสัญญา ค.ศ. 1904 และ ค.ศ. 1907 ทำให้สยามเสียจังหวัดตราดและเกาะต่างๆ ให้ฝรั่งเศสเพื่อแลกกับการถอนกำลังจากจันทบุรี และระบุว่าเมื่อมองย้อนหลัง การได้ตราดและเกาะกูดกลับคืนมาทำให้ไทยได้สิทธิในทรัพยากรปิโตรเลียม-ก๊าซธรรมชาติเหลวในอ่าวไทยมหาศาล จึงทำให้ “ความขาดทุนเดิมกลายเป็นโชคดี” และเป็นฉนวนร้อนของข้อพิพาทไทย-กัมพูชาในปัจจุบัน

ในเชิงข้อเท็จจริง สนธิสัญญา ค.ศ. 1907 สยามยอมยก “กัมพูชาส่วนใน” ได้แก่ พระตะบอง เสียมราฐ ศรีโสภณ ให้ฝรั่งเศส แลกกับการได้ตราดและด่านซ้ายกลับคืน รวมถึงการ

ยกเลิกเอกลัทธิบางอย่างของชาวอินโดจีนในสยามด้วย สนธิสัญญานี้ถือเป็น “การปิดเกม” ข้อพิพาทไทย-ฝรั่งเศสจากวิกฤตการณ์ ร.ศ.112(พ.ศ.2436 หรือ ค.ศ. 1893) และเป็นจุดเริ่มต้นของเส้นเขตแดนไทย-กัมพูชาในแบบสมัยใหม่

ส่วนการเชื่อมโยงสนธิสัญญา ค.ศ. 1904/1907 เข้ากับทรัพยากรพลังงานในอ่าวไทย เป็นการตีความเชิงยุทธศาสตร์ร่วมสมัย ซึ่งมีมูล เพราะงานศึกษาทางภูมิรัฐศาสตร์ชี้ว่า เส้นเขตแดนทางบก-ทางทะเลที่สืบทอดจากสนธิสัญญาเหล่านี้ส่งผลต่อการจัดเขตไหล่ทวีปและเขตเศรษฐกิจจำเพาะในอ่าวไทยอย่างมาก ทั้งในประเด็นไทย-กัมพูชาและไทย-เวียดนาม

แต่อย่างไรก็ดี การคาดการณ์ว่า “เพราะเราได้ตราได้จึงได้ทรัพยากรที่มากกว่าสิบล้านล้านบาท” เป็นการ “โฟกัสเฉพาะจุดที่ได้” โดยควรพิจารณาภาพรวมของ “ต้นทุนทางการเมือง-วัฒนธรรม” ที่เกิดจากการเสียดินแดนส่วนที่มีมรดกเขมรโบราณ เช่น บริเวณนครวัด-นครธมให้กัมพูชา ซึ่งกลายเป็นฐานสำคัญของชาตินิยมเขมรยุคหลังอาณานิคม และเป็นหนึ่งในรากของความตึงเครียดอัตลักษณ์ระหว่างไทย-กัมพูชาจนถึงปัจจุบัน

4. ลัทธิล่าอาณานิคม: “ต้นเหตุที่สุด” หรือเป็นเพียงชั้นหนึ่งของปัญหาไทย-กัมพูชา?

ในประเด็นที่สี่ เน้นว่า ลัทธิล่าอาณานิคมของฝรั่งเศสเป็น “ต้นเหตุที่สุด” ของปัญหาไทย-กัมพูชา โดยเฉพาะเรื่องเขตแดน-เอกราชอธิปไตยแน่นอนว่าในเชิงประวัติศาสตร์ การกำหนดเส้นเขตแดนไทย-กัมพูชาในปัจจุบัน เป็นผลผลิตตรงๆ ของสนธิสัญญาไทย-ฝรั่งเศส (ค.ศ.1893, 1904, 1907) และกระบวนการทำแผนที่โดยคณะกรรมการผสมไทย-ฝรั่งเศส ซึ่งงานวิชาการร่วมสมัยยืนยันชัดว่า เป็น “มรดกอาณานิคม” ที่ยังสร้างข้อพิพาทมาจนศตวรรษที่ 21

อย่างไรก็ดี หากมองว่าลัทธิล่าอาณานิคมคือ “ต้นเหตุที่สุด” เพียงอย่างเดียว ก็อาจบดบังบทบาทของปัจจัยอื่น ได้แก่

-การสร้าง “รัฐชาติสยาม” ภายใต้รัชกาลที่ 5 เอง ก็เป็นกระบวนการปรับใช้แนวคิดอาณานิคม (แผนที่, เขตแดนคงที่, การรวมศูนย์) เพื่อรักษาเอกราชด้วยวิธี “ล่าเมืองขึ้นแบบตะวันตก” เหนือหัวเมืองล้านนา ลาว เขมร และมลายู (Thongchai Winichakul, 1994)

-ชาตินิยมไทย-เขมรในศตวรรษที่ 20-21 ซึ่งต่างหยิบ “ประวัติศาสตร์ช่วงเดียวกัน” ไปใช้ยืนยันสิทธิของตน เช่น กรณีปราสาทพระวิหาร ข้อพิพาทรอบปี 2008 เป็นต้น

ดังนั้น ลัทธิล่าอาณานิคมอาจถูกมองว่าเป็น “ชั้นโครงสร้าง” ที่ทำให้ต้องกำหนดเส้นเขตแดนแบบสมัยใหม่ แต่ปัญหาความขัดแย้งที่ยืดเยื้อ เกิดจากการที่ทั้งไทยและกัมพูชา นำ “แผนที่-สนธิสัญญาแบบอาณานิคม” มาผูกเข้ากับชาตินิยม การเมืองภายใน และการระดมมวลชนในยุคหลังอาณานิคมด้วย

5. อนุสัญญาโตเกียว ค.ศ.1941 เป็น “คำสารภาพผิด” ของฝรั่งเศสจริงหรือ?

ในประเด็นที่ห้า ตามข้อเสนอที่ว่า อนุสัญญาโตเกียว 9 พฤษภาคม ค.ศ. 1941 ซึ่งญี่ปุ่นเป็นคนกลางให้ฝรั่งเศสคืนดินแดนบางส่วน (ลานช้างเผือกและมณฑลบูรพา) ให้ไทยเปรียบเสมือน “สัญลักษณ์การสลายภาพผิดของนักล่าอาณานิคมฝรั่งเศส” และโยงไปสู่การสร้างอนุสาวรีย์ชัยสมรภูมิ

งานศึกษาสงครามอินโดจีน (Franco-Thai War) ในบางชิ้น ชี้ว่า ญี่ปุ่นต้องการขยายอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงใช้การไกล่เกลี่ยระหว่างไทย-ฝรั่งเศสเพื่อเสริมบทบาทตนเองในภูมิภาค การทำอนุสัญญาโตเกียวจึงเกิดขึ้นภายใต้แรงกดดันของญี่ปุ่นทั้งต่อไทยและรัฐบาลวิซีของฝรั่งเศส มากกว่าจะเป็น “ความสำนึกผิดโดยสมัครใจ” ของฝรั่งเศส

กล่าวอีกประการหนึ่ง อนุสัญญาโตเกียวเป็นชัยชนะเชิงการทูตของไทย “ภายใต้ร่มเงาอำนาจญี่ปุ่น” มากกว่าที่จะเป็นการยืนยันหลักการยุติธรรมทางประวัติศาสตร์โดยฝรั่งเศสเอง

จึงอาจกล่าวได้ว่า การตีความว่าอนุสัญญาโตเกียว เป็นการที่ฝรั่งเศสยอมคืนดินแดนเนื่องจากฝรั่งเศส “สลายภาพผิด” จึงเป็นการตีความเชิงอุดมการณ์ของฝ่ายไทยมากกว่าการสะท้อนเจตนาของฝรั่งเศสในบริบทสงครามโลกครั้งที่ 2

6. สงครามอินโดจีนเกี่ยว-ไม่เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2 และความชอบธรรมของ “ข้อตกลงวอชิงตัน” ค.ศ.1946

บทรายงานเสนอว่า สงครามอินโดจีนไทย-ฝรั่งเศส “ไม่เกี่ยวกับสงครามโลกครั้งที่ 2” เพราะอนุสัญญาโตเกียวเกิดก่อนที่ญี่ปุ่นบุกเพิร์ลฮาร์เบอร์ 8 เดือน ไทยยังประกาศเป็นกลาง และการยกเลิกอนุสัญญาโตเกียวโดยข้อตกลงวอชิงตัน 17 พฤศจิกายน ค.ศ. 1946 (เพื่อให้ไทยเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ) จึงเป็น “ข้อตกลงจอมปลอม” ขาดความชอบธรรม

เมื่อเทียบกับงานประวัติศาสตร์การต่างประเทศของไทยและเอกสารสหประชาชาติ มีภาพที่ซับซ้อนกว่านั้น คือ

1. ในเชิงเวลา

สงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุโรปเริ่มปี 1939 ขณะที่สงครามอินโดจีนปะทุปี 1940-1941 ซึ่งนักประวัติศาสตร์จำนวนมากถือว่าเป็น “สงครามภูมิภาค” ที่แฝงอยู่ในโครงสร้างสงครามโลก เพราะเกี่ยวข้องกับรัฐบาลวิซี (หุ่นเชิดของเยอรมนี) และยุทธศาสตร์ของญี่ปุ่นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ประเทศไทยแม้จะประกาศตัวเป็นกลางในช่วงต้น แต่ก็เข้าไปอยู่ในวงโคจรของอำนาจฝ่ายอักษะอย่างชัดเจนหลังญี่ปุ่นรุกคืบในภูมิภาค

2. ในเชิงกฎหมายระหว่างประเทศ

อนุสัญญาโตเกียว ค.ศ. 1941 ให้ไทยได้ดินแดนบางส่วนคืนจริง แต่หลังสงครามฝรั่งเศสและฝ่ายสัมพันธมิตรถือว่าข้อตกลงดังกล่าวเกิดในบริบทที่ญี่ปุ่นใช้แรงกดดันทางการทหารและการทูต จึงผลักดันให้มี “Franco-Thai Settlement Treaty of 1946” หรือที่รู้จักกันว่า “ข้อตกลงวอชิงตัน” เพื่อยกเลิกผลของอนุสัญญากรุงโตเกียวและคืนกลับสู่เส้นเขตแดนก่อนสงคราม (status quo ante)

เอกสาร “Limits in the Seas” ของกระทรวงการต่างประเทศสหรัฐฯ ระบุชัดว่า ข้อตกลงวอชิงตันทำให้โตเกียวคอนเวนชัน 1941 “หมดผลผูกพัน” และยืนยันเส้นเขตแดนระหว่างไทย-อินโดจีนตามสนธิสัญญา ค.ศ.1904/1907 เป็นฐานของเส้นเขตแดนสมัยใหม่ที่ กัมพูชาและลาวสืบทอดหลังเอกราช

3. ในเชิงการเมืองและศีลธรรม

เป็นความจริงที่ไทยอยู่ในสถานะ “ผู้แพ้สงครามร่วมกับญี่ปุ่น” และถูกกดดันเชิงการทูตให้คืนดินแดนเพื่อแลกกับการไม่ถูกคัดค้านในการเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ จึงมีมติของ “การต่อรองภายใต้แรงกดดัน” แต่ในมาตรฐานกฎหมายระหว่างประเทศหลักๆ (ในขณะนี้) ยังยอมรับฐานะของข้อตกลงวอชิงตันว่าเป็นสนธิสัญญาที่สมบูรณ์และใช้เป็นฐานทางกฎหมายของเส้นเขตแดนไทย-กัมพูชาจนถึงทุกวันนี้

ดังนั้น การประเมินว่า “ข้อตกลงวอชิงตัน = ข้อตกลงจอมปลอม ปราศจากความชอบธรรม” จึงเป็นการตีความเชิงชาตินิยม-การเมืองของฝ่ายไทย มากกว่าจะสอดคล้องกับฉันทามติทางกฎหมายระหว่างประเทศ ถึงแม้จะสะท้อน “ความรู้สึกไม่เป็นธรรมทางประวัติศาสตร์” ของสังคมไทยได้ดี

องค์ความรู้ใหม่

1. การเปลี่ยนจาก “เมืองขึ้นแบบแมนดาลา” สู่ “ดินแดนรัฐชาติ” คือรากลึกของความขัดแย้ง

องค์ความรู้ใหม่ข้อแรกคือ การตีความความสัมพันธ์ไทย-กัมพูชาไม่อาจใช้กรอบ “รัฐชาติสมัยใหม่” ย้อนคร่อมอดีตได้ตรงๆ เดิมทีความสัมพันธ์ระหว่างสยาม-กัมพูชา-ญวนอยู่ในโครงสร้างแบบ “แมนดาลา” หรือเมืองขึ้นหลายชั้น การส่งบรรณาการพร้อมกันหลายราชสำนักไม่ได้แปลว่า “ตกเป็นของใครคนหนึ่งโดยเด็ดขาด” สาระใหม่ คือ เมื่อสยามและฝรั่งเศสต่างหิบบความสัมพันธ์เชิงบรรณาการนี้ไป “ตีความใหม่” ให้เป็นสิทธิในเชิงดินแดนแบบรัฐชาติ (territorial sovereignty) นี่เองที่แปรสภาพความกำกวมของระบบแมนดาลาให้กลายเป็น “ข้อพิพาทเขตแดนถาวร” ในยุคสมัยใหม่

2. ลัทธิล่าอาณานิคม ร่วมผลิต ปัญหาเขตแดนกับการสร้างรัฐชาติสยาม ไม่ได้เป็น “ต้นเหตุเดียว”

จากเดิมที่มักโทษฝรั่งเศสว่าเป็น “ต้นเหตุที่สุด” ของปัญหาไทย-กัมพูชา องค์ความรู้ใหม่ชี้ว่า ลัทธิล่าอาณานิคมเป็นเพียง “โครงสร้างภายนอก” ที่เข้ามาบังคับให้ภูมิภาคต้องมีเส้นเขตแดนแบบคงที่ แต่ในเวลาเดียวกัน สยามเองก็ “เลือก” ใช้ตรรกะเดียวกันในการสร้างรัฐชาติสมัยใหม่ผ่านมณฑลเทศาภิบาลจุดใหม่ คือ ปัญหาเส้นเขตแดนไทย-กัมพูชาไม่ได้ถูกสร้างโดยฝรั่งเศสฝ่ายเดียว แต่เกิดจาก “การร่วมกันผลิต (co-production)” ระหว่าง

-สนธิสัญญาและแผนที่แบบอาณานิคมของฝรั่งเศส และ

-นโยบายรวมศูนย์และนิยามดินแดนของรัฐชาติสยามในสมัยรัชกาลที่ 5 ดังนั้น ถ้าจะเข้าใจและแก้ปัญหาความขัดแย้ง ต้องมอง “สองขา” นี้ควบคู่กัน ไม่ใช่โทษลัทธิล่าอาณานิคมฝ่ายเดียว

3. กัมพูชาไม่ใช่เพียง “เหยื่อ” หรือ “เมืองขึ้น” แต่เป็นตัวแสดงที่มียุทธศาสตร์ต่อรอง

การอ่านประวัติศาสตร์แบบไทยมักวางกัมพูชาไว้ในฐานะ “ประเทศราช” หรือ “เหยื่ออาณานิคม” แต่จากการพิจารณาพิธีบรมราชาภิเษกซ้ำ การทำสนธิสัญญาลับกับสยามควบคู่กับสนธิสัญญาการค้ากับฝรั่งเศส แสดงให้เห็นชัดว่า ชนชั้นนำกัมพูชามียุทธศาสตร์การเล่นเกมอำนาจระหว่าง “สยาม-ญวน-ฝรั่งเศส” เพื่อประคองราชบัลลังก์ของตน องค์ความรู้ใหม่ คือ กัมพูชาควรถูกมองในฐานะ “actor ที่มี agency” ไม่ใช่เพียง passive victim การทำความเข้าใจมิตินี้จะช่วยให้การวิจัยเรื่องข้อพิพาทเขตแดนไม่ตกอยู่ในกรอบ “ไทย vs ฝรั่งเศส” เท่านั้น แต่เห็นบทบาทการเลือก-การตัดสินใจของกัมพูชาด้วย

4. สนธิสัญญา ค.ศ. 1904/1907 เป็นทั้ง “ความสูญเสียเชิงดินแดน” และ “โครงสร้างพื้นฐานของข้อพิพาทเชิงสัญลักษณ์”

โดยทั่วไปมักอธิบายสนธิสัญญา ค.ศ. 1904/1907 ในฐานะ “การเสียดินแดน” แต่การเชื่อมโยงกับทรัพยากรพลังงานในอ่าวไทยและกรณีพิพาทปราสาทพระวิหาร ทำให้เห็นมิติใหม่

ว่า ในเชิงทรัพยากร สนธิสัญญาเหล่านี้กลายเป็น “จุดตั้งต้น” ของการกำหนดไหล่ทวีปและเขตเศรษฐกิจจำเพาะ

ในเชิงสัญลักษณ์ สนธิสัญญาเดียวกันนี้ทำให้โบราณสถานเขมรจำนวนหนึ่งกลายเป็น “ทุนเชิงอัตลักษณ์” ของกัมพูชา และกลายเป็น “บาดแผลเชิงจิตใจ” ของสังคมไทย องค์ความรู้ใหม่ คือ สนธิสัญญา ค.ศ. 1904/1907 ต้องถูกมองในฐานะ “โครงสร้างสองชั้น” ทั้งด้านทรัพยากร (resource structure) และด้านสัญลักษณ์-อัตลักษณ์ (symbolic structure) ซึ่งส่งผลต่อข้อพิพาทสมัยใหม่ทั้งด้านทะเลและด้านวัฒนธรรม

5. สงครามอินโดจีน ค.ศ. 1940-1941 คือ “สงครามในเงาสงครามโลกครั้งที่ 2” มากกว่าจะเป็นเรื่องแยกขาด

จากการเปรียบเทียบลำดับเวลาและบริบท พบว่า แม้ไทยจะประกาศความเป็นกลางและอนุสัญญาโตเกียวเกิดก่อนเพิร์ลฮาร์เบอร์ แต่ในทางภูมิรัฐศาสตร์ สงครามอินโดจีนเป็นส่วนหนึ่งของการจัดระเบียบใหม่ในเอเชียภายใต้อิทธิพลญี่ปุ่นอยู่แล้ว สาระใหม่ คือ สงครามอินโดจีนควรถูกมองเป็น “theatre ย่อย” ของสงครามโลกในเอเชีย เป็นกลไกที่ญี่ปุ่นใช้สร้างอิทธิพลทั้งต่อรัฐบาลวิชีของฝรั่งเศสและต่อไทย ผลคือ อนุสัญญาโตเกียวเป็นผลผลิตของ “ไตรภาคีญี่ปุ่น-ฝรั่งเศส-ไทย” มากกว่าการยอมรับความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ล้วนๆ

6. “ข้อตกลงวอชิงตัน” เป็นสนธิสัญญาแบบสองหน้า: ขอบธรรมเชิงนิติรัฐ แต่ก่อความรู้สึกไม่เป็นธรรมในเชิงประวัติศาสตร์

มุมมองฝ่ายไทยพิจารณาว่าข้อตกลงวอชิงตัน ค.ศ.1946 เป็น “ข้อตกลงจอมปลอม” เพราะเกิดจากแรงกดดันของผู้ชนะสงครามและผูกกับการเข้าเป็นสมาชิกสหประชาชาติ แต่ในอีกด้าน ระบบกฎหมายระหว่างประเทศกลับใช้ข้อตกลงนี้เป็นฐานยืนยันเส้นเขตแดนปัจจุบัน องค์ความรู้ใหม่ คือ ต้องแยกสองระดับให้ชัด

-ระดับ “ความชอบธรรมทางกฎหมาย” (legal legitimacy) ข้อตกลงวอชิงตันยังถือว่ามีผลสมบูรณ์และเป็นที่ยอมรับในระบบสหประชาชาติในปัจจุบัน เว้นแต่ประเทศไทยจะยกประเด็นดังกล่าวอุทธรณ์ต่อสหประชาชาติ โดยเฉพาะการที่ข้อตกลงวอชิงตันไม่ผ่านการให้สัตยาบันของรัฐสภาไทยตามที่รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยบัญญัติไว้

-ระดับ “ความเป็นธรรมทางประวัติศาสตร์-อารมณีสังคม” (historical/moral legitimacy) สังคมไทยจำนวนมากยังรู้สึกว่าเป็นไม่ธรรม ชุดความคิดนี้เปิดทางสู่กรอบวิจัยใหม่ว่า จะ “สมาน” ช่องว่างระหว่างกฎหมายระหว่างประเทศกับความรู้สึกไม่เป็นธรรมทางประวัติศาสตร์อย่างไร

7. แนวโน้มองค์ความรู้ใหม่เชิงนโยบาย: จากการทวงอดีตสู่การจัดการ “มรดกเขตแดนร่วม”

เมื่อนำองค์ความรู้ข้อ 1-6 มาร้อยเรียงเข้าด้วยกัน จะเห็นแนวคิดเชิงสังเคราะห์ว่า

-แผนที่จะมองเขตแดนไทย-กัมพูชาในฐานะ “รอยแผลจากการเสียดินแดน” เพียงด้านเดียว

-สามารถออกแบบกรอบคิดใหม่ให้เขตแดนเป็น “มรดกร่วม (shared legacy)” ที่ทั้งสองฝ่ายสืบทอดมาจากยุคแมนดาลา-อาณานิคม-สงครามโลก และต้องเรียนรู้ที่จะบริหารจัดการร่วมกันในศตวรรษที่ 21

องค์ความรู้ใหม่เชิงนโยบายก็คือ แนวคิด “การจัดการมรดกเขตแดนร่วม” (co-management of border heritage) ที่มองชายแดนไม่ใช่เส้นแบ่งที่จะต้องยืนยันว่า “ของใครถูก ของใครผิด” แต่เป็นพื้นที่ที่ต้องออกแบบความร่วมมือทั้งด้านเศรษฐกิจ-พลังงาน-การท่องเที่ยว-วัฒนธรรม และการสร้างความทรงจำประวัติศาสตร์แบบพหุมติ (multi-perspective history)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

เมื่อพิจารณาข้อมูลทางประวัติศาสตร์ หลักฐานการประชุมรัฐสภา และหลักกฎหมายระหว่างประเทศ สามารถสรุปอย่างกระชับได้ว่า ข้อตกลงวอชิงตัน ค.ศ.1946 ไม่เคยได้รับการให้สัตยาบันจากรัฐสภาไทยอย่างถูกต้อง รัฐบาลขณะนั้นก็ไม่ได้รับอำนาจจากรัฐสภาจากการลงคะแนนเสียงที่ต้องชอบธรรม ให้ไปทำความตกลงกับฝรั่งเศส จึงทำให้ข้อตกลงดังกล่าวมี

สถานะเพียง “ข้อตกลงของฝ่ายบริหาร” ซึ่งมีศักดิ์ต่ำกว่าสนธิสัญญาและไม่อาจยกเลิกอนุสัญญาโตเกียว ค.ศ.1941 ที่ได้รับการให้สัตยาบันสมบูรณ์แล้วได้ นอกจากนี้ ข้อตกลงวอชิงตันยังเกิดขึ้นภายใต้แรงกดดันของฝรั่งเศสอย่างไม่สุจริต และไม่ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนมณฑลบูรพาใช้สิทธิกำหนดตนเอง อีกทั้งฝรั่งเศสยังไม่ปฏิบัติตามหลักสากลหลังสงครามโลกที่กำหนดให้ประเทศล่าอาณานิคมต้องคืนดินแดนแก่เจ้าของเดิม แต่กลับยกดินแดนไทยให้กัมพูชา ผลทั้งหมดนี้สะท้อนถึงความไม่เป็นธรรมของลัทธิล่าอาณานิคมและเป็นรากของความขัดแย้งไทย-กัมพูชาจนถึงปัจจุบัน พร้อมทั้งเป็นเหตุผลให้คนไทยยุคใหม่ควรตระหนักและร่วมกันเรียกร้องความเป็นธรรมต่อดินแดนที่สูญเสียไปอย่างมิชอบ ในส่วนข้อเสนอแนะ ได้แก่

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากการวิจัย คือ 1.1 ควรปรับวิธีการตีความประวัติศาสตร์เมืองขึ้น-ประเทศราชให้สอดคล้องกับบริบทสมัยใหม่ 1.2 ควรพัฒนาการเรียนรู้ประวัติศาสตร์แบบพหุมิติ 1.3 ควรสร้างความเข้าใจต่อบทบาทของกัมพูชาในฐานะตัวแสดง (Actor) 1.4 ควรแยกความชอบธรรมทางกฎหมายออกจากความรู้สึกทางประวัติศาสตร์ 1.5 การบริหารจัดการปัญหาไทย-กัมพูชาต้องอาศัยแนวคิด “มรดกเขตแดนร่วม”

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ 2.1 ส่งเสริมความร่วมมือไทย-กัมพูชาแบบสันติพัฒนา

2.2 พัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ที่ยึดหลักพหุมิติ 2.3 ส่งเสริมโครงการจัดการมรดกวัฒนธรรมร่วมไทย-กัมพูชา 2.4 จัดทำนโยบายพลังงานและพื้นที่ทางทะเลร่วมพัฒนา (Joint Development Area: JDA) 2.5 ปรับปรุงระบบการทูตเชิงประวัติศาสตร์ (Historical Diplomacy) 2.6 จัดตั้ง “ศูนย์ข้อมูลเขตแดนไทย-กัมพูชา”

3. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป คือ 3.1 ศึกษาเชิงลึกเกี่ยวกับการทำแผนที่และคณะกรรมการเขตแดนสยาม-ฝรั่งเศส 3.2 ศึกษาเปรียบเทียบวาทกรรมชาตินิยมไทย-กัมพูชาในสื่อและหนังสือเรียน 3.3 วิเคราะห์ผลกระทบจากสนธิสัญญา ค.ศ. 1904/1907 ต่อระบบเศรษฐกิจชายแดนยุคปัจจุบัน 3.4 ศึกษามิติทางสังคมและวัฒนธรรมของชุมชนชายแดนไทย-กัมพูชา 3.5 ศึกษาเอกสารฝรั่งเศสและญี่ปุ่นเพิ่มเติมเพื่อถอดรหัสเบื้องหลังอนุสัญญาโตเกียว 1941 3.6 เสนอให้ทำวิจัยในประเด็น “การจัดการมรดกเขตแดนร่วม”

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2568). *สัมพันธภาพของประเทศไทยกับประเทศสยาม พ.ศ. ๒๒๒๓-๒๔๕๐* (ฉบับปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติม) แปลและเรียบเรียงเป็นภาษาไทยจากต้นฉบับภาษาฝรั่งเศส เรื่อง “Les relations de la France et du Siam 1680-1907” ซึ่งตัดตอนมาจากบทความในวารสารแห่งกองทหารฝรั่งเศสในอาณานิคม (เขียนโดยร้อยเอกโซฟ (le capitaine SEAUVE) อดีตสมาชิกในคณะสำรวจปาวี (Mission Pavie) ซึ่งเดินทางเข้ามาสำรวจทำแผนที่เพื่อกำหนดเขตแดนระหว่างไทย-กัมพูชา และลาว

- เมื่อ พ.ศ.2426) พิมพ์ครั้งที่ 2 พิมพ์ที่ บริษัท อมรินทร์ คอร์เปอเรชั่นส์ จำกัด (มหาชน) กรุงเทพฯ.
- กรมศิลปากร. (2542). *พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับ พระราชหัตถเลขา*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- คณะกรรมการกฤษฎีกาพิจารณาแผ่นดินไทย ในกรณีเขาพระวิหาร-มณฑลบูรพาและขบวนการ ประชาธิปไตยแห่งชาติ (2568) แนวทางการแก้ปัญหาเขตแดน ไทย-กัมพูชา ด้วย อนุสัญญาโตเกียว ค.ศ. 1941 เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม ม.ป.ท./ม.ป.พ.
- จิตรสิงห์ ปิยะชาติ. (2564). *สงครามไทย รบ เขมร จากสุโขทัย ถึงรัตนโกสินทร์*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). นนทบุรี: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- Anderson, B. (1991). *Imagined Communities*. London: Verso.
- Bunnag, D. (1977). *The Franco-Siamese Negotiations*. Journal of Southeast Asian Studies.
- Chandler, D. (2008). *A History of Cambodia*. Boulder: Westview Press.
- Osborne, M. (1997). *Southeast Asia: An Introductory History*. Sydney: Allen & Unwin.
- Wyatt, D. (2003). *Thailand: A Short History*. Yale University Press.

การรักษาอำนาจในการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม
ตามแนวคิดการรักษาอำนาจทางการเมืองของ Niccolo Machiavelli*
MAINTAINING POWER IN THE ADMINISTRATION OF FIELD MARSHAL
P. PIBULSONGKRAM ACCORDING TO NICCOLO MACHIAVELLI'S
CONCEPT OF MAINTAINING POLITICAL POWER

ลดาวัลย์ ไขคำ และ กชมน ภูมิไธสง

Ladawan Khaikham and Kotchamon Pumthaisong

โครงการศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ ภาควิเศษ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

Master of Arts Program in Political Science, Faculty of Social Sciences,
Kasetsart University.

Corresponding Author's Email: kotchamon.pum@gmail.com

Received 16 January 2026; Revised 9 March 2026; Accepted 11 March 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กลยุทธ์การรักษาอำนาจในการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตามแนวคิดการรักษาอำนาจทางการเมืองของ Niccolo Machiavelli และ วัตถุประสงค์รอง 3 ข้อ 1. เพื่อจำแนกและวิเคราะห์วิธีการรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในมิติต่าง ๆ ได้แก่การจัดการกองกำลังของตนเอง การปฏิบัติต่อกลุ่มอำนาจเดิม และการเลือกใช้ผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาทางการเมืองตามกรอบบรรทัดของมาคิอาเวลลี 2. เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องและข้อแตกต่างระหว่างแนวปฏิบัติทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับหลักการในหนังสือ The Prince โดยเฉพาะในประเด็นการปรับตัวตามสถานการณ์ (Virtù) และการเผชิญกับโชคชะตา (Fortuna) ในบริบทการเมืองไทย 3. เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดของแนวคิดมาคิอาเวลลีในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย โดยเฉพาะในประเด็นการฟื้นฟูบทบาทของสถาบันจารีตประเพณี และ

Citation

* ลดาวัลย์ ไขคำ และ กชมน ภูมิไธสง. (2569). การรักษาอำนาจในการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงครามตามแนวคิดการรักษาอำนาจทางการเมืองของ Niccolo Machiavelli. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 6(1), 36-50.

Ladawan Khaikham and Kotchamon Pumthaisong. (2026). Maintaining Power in the Administration of Field Marshal P. Pibulsongkram According to Niccolo Machiavelli's concept of maintaining political power.

Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 6(1), 36-50.

DOI:

Website:

การประนีประนอมกับกลุ่มอำนาจเดิมในสมัยที่สอง ใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร รูปแบบการวิจัย คือ การพรรณนา-วิเคราะห์ ผลการศึกษาพบวิธีการรักษาอำนาจในมิติต่าง ๆ 3 ด้านหลักคือ การปฏิบัติต่อกลุ่มอำนาจเดิมโดยการกำจัดการเมืองอย่างเด็ดขาด การจัดการกองกำลังโดยใช้กองทัพเป็นฐานอำนาจหลัก และการเลือกใช้ผู้ช่วย ซึ่งสะท้อนการใช้ *Virtù* ตามแนวคิดของมาคิอาเวลลีอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม การศึกษายังพบความแตกต่างและข้อจำกัดของแนวคิดมาคิอาเวลลีเมื่อปรับใช้กับบริบทการเมืองไทย โดยเฉพาะการฟื้นฟูและประนีประนอมกับสถาบันจารีตประเพณี ซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่อยู่นอกเหนือคำแนะนำใน *The Prince* นอกจากนี้ ความล้มเหลวในการเลือกผู้ช่วยส่งผลให้กลายเป็นภัยต่อผู้นำอันนำไปสู่การสูญเสียอำนาจในที่สุด งานวิจัยจึงชี้ให้เห็นว่า แม้ *Virtù* จะเป็นปัจจัยสำคัญในการรักษาอำนาจ แต่หากขาดความรอบคอบและไม่สามารถปรับตัวให้สอดคล้องกับ *Fortuna* และบริบททางสังคมการเมืองที่เปลี่ยนแปลงได้ย่อมทำให้การรักษาอำนาจไม่อาจดำรงอยู่ได้อย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: การรักษาอำนาจ, มาคิอาเวลลี, คุณธรรม, โชคชะตา

Abstract

The main objective of this research is to study and analyze the strategies used by Field Marshal P. to maintain his rule. Pibulsongkram, following the political power preservation ideas of Niccolo Machiavelli, had three secondary objectives: 1. To classify and analyze Marshal P.'s methods of maintaining power. Pibulsongkram in various dimensions, including managing his own forces, treating the old power groups, and selecting political assistants or advisors within the framework of Machiavelli's perspective. To compare the similarities and differences between the political practices of the Marshal P. Pibulsongkram and the principles in the book *The Prince*, particularly regarding adapting to circumstances (*Virtù*) and facing destiny (*Fortuna*) in the context of Thai politics 3. To analyze the limitations of Machiavelli's ideas in explaining Thai political phenomena, particularly regarding the revival of the role of traditional institutions and Compromising with the old power groups in the second term was done using documentary research methods. The research design was descriptive-analytical. The study found three main ways to maintain power in various dimensions: treating the old power groups by decisively eliminating political enemies, managing the armed forces by using the army as the main power base, and selecting assistants. This clearly reflects the use of *Virtù* according to Machiavelli's

concept. However, the study also found differences and limitations of Machiavelli's concept when applied to the Thai political context, particularly in the restoration and compromise with traditional institutions, which is a strategy not recommended in *The Prince*. Additionally, the failure to select assistants resulted in a threat to the leader, ultimately leading to the loss of power. Therefore, the research indicates that even *Virtù* This will be a crucial factor in maintaining power, but if there is a lack of prudence and an inability to adapt to *Fortuna* and the changing socio-political context, maintaining power will not be sustainable.

Keywords : Maintaining Power, Machiavelli, *Virtù*, *Fortuna*

บทนำ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ครองตำแหน่งนายกรัฐมนตรีที่นานที่สุดในประเทศไทยที่มีเวลาดำรงตำแหน่งสองช่วงเวลารวมกันเป็นระยะเวลา 14 ปี 11 เดือน 18 วัน รวม 8 สมัย (จุฑามาศ และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์ อ้างถึงใน ไพบุลย์ กาญจนพิบูลย์, อนุสรณ์ครบรอบ 100 ปี ฯพณฯ จอมพล ป. พิบูลสงคราม 14 กรกฎาคม 2540, 2540: 54) การศึกษาอำนาจของผู้นำจอมพล ป. พิบูลสงครามที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีหรือเรียกได้ว่าเป็นผู้นำของไทยที่ดำรงตำแหน่งยาวนานที่สุดนั้นควรมีคุณสมบัติผู้ปกครองแบบใด ดังที่มาคิอาเวลลีเขียนหนังสือที่ชื่อว่า “*The Prince*” เจ้าผู้ปกครอง การอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองต่าง ๆ ที่เกิดต่างยุคต่างสมัยในแต่ละสถานที่นั้นในบางกรณีอาจมีข้อจำกัดในด้านของบริบทที่ต่างกันผู้วิจัยจึงเลือกใช้แนวคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีมาใช้ในการอธิบายการรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม โดยมุ่งเน้นการศึกษาไปที่แนวคิดที่มาคิอาเวลลีได้แสดงเอาไว้ในหนังสือ เรื่อง “*The Prince*” เจ้าผู้ปกครอง ซึ่งความคิดทางการเมืองในเรื่องเจ้าผู้ปกครองของมาคิอาเวลลีได้รับการยอมรับว่าเป็นความคิดทางการเมืองที่สามารถนำเอามาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองในบริบทต่าง ๆ ได้

โดยเฉพาะความคิดในเรื่องของ “การรักษาอำนาจ” สำหรับมาคิอาเวลลีนั้นการรักษาอำนาจเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองควรกระทำเนื่องจากเมื่อผู้ปกครองได้มาซึ่งอำนาจนั้นแล้วไม่ว่าจะโดยวิธีการใดก็ตาม ควรที่จะทำทุกวิถีทางเพื่อรักษาอำนาจที่ได้มานั้นไว้อยู่กับตนเองให้นานที่สุดสำหรับงานวิจัยชิ้นนี้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะนำเอาความคิดทางการเมือง ในเรื่องเจ้าผู้ปกครองของมาคิอาเวลลีมาทำการศึกษาเกี่ยวกับบทบาทของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงการรักษาอำนาจในการครองตำแหน่งของนายกรัฐมนตรี ซึ่งการศึกษาของผู้เขียนในครั้งนี้จะเป็นการช่วยให้การนำเอาความคิดทางการเมืองมาอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทย จอมพล

ป. พิบูลสงครามก้าวขึ้นมาครองอำนาจสูงสุดในวงการเมืองไทยซึ่งการขึ้นดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีของไทยได้ถึง 2 ช่วง คือ ช่วงแรกในปี พ.ศ. 2481 - พ.ศ. 2587 และช่วงที่ 2 ในปี พ.ศ. 2491 - พ.ศ. 2500 ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาช่วงเวลาดังกล่าวนี้มาเป็นปรากฏการณ์การศึกษาตัวอย่างโดยศึกษาตามกรอบทฤษฎะทางการเมืองของ Niccolo Machiavelli มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาและวิเคราะห์กลยุทธ์การรักษาอำนาจในการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงครามตามแนวคิดการรักษาอำนาจทางการเมืองของ Niccolo Machiavelli ในช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทั้งสองสมัย (พ.ศ. 2481 - 2487 และ พ.ศ. 2491 - 2500) และวัตถุประสงค์รอง 3 ข้อ 1. เพื่อจำแนกและวิเคราะห์วิธีการรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในมิติต่างๆ ได้แก่การจัดการกองกำลังของตนเอง การปฏิบัติต่อกลุ่มอำนาจเดิม และการเลือกใช้ผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาทางการเมืองตามกรอบทฤษฎะของมาคิอาเวลลี 2. เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องและข้อแตกต่างระหว่างแนวปฏิบัติทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับหลักการในหนังสือ The Prince โดยเฉพาะในประเด็นการปรับตัวตามสถานการณ์ (Virtù) และการเผชิญกับโชคชะตา (Fortuna) ในบริบทการเมืองไทย 3. เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดของแนวคิดมาคิอาเวลลีในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทย โดยเฉพาะในประเด็นการฟื้นฟูบทบาทของสถาบันจารีตประเพณีและการ ประนีประนอมกับกลุ่มอำนาจเดิมในสมัยที่สอง เพื่อครอบคลุมในทุกประเด็นของการรักษาอำนาจประโยชน์จากการศึกษาครั้งนี้ทำให้ผู้วิจัยเกิดความเข้าใจเกี่ยวกับแนวคิดการรักษาอำนาจทางการเมืองของ Niccolo Machiavelli และสามารถนำมาอธิบายในการวิเคราะห์การรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงครามได้อย่างเป็นระบบ

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์หลัก

1. เพื่อศึกษาและวิเคราะห์กลยุทธ์การรักษาอำนาจในการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงครามตามแนวคิดการรักษาอำนาจทางการเมืองของ Niccolo Machiavelli ในช่วงเวลาที่ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทั้งสองสมัย (พ.ศ. 2481 - 2487 และ พ.ศ. 2491 - 2500)

วัตถุประสงค์รอง

1.1 เพื่อจำแนกและวิเคราะห์วิธีการรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในมิติต่างๆ ได้แก่การจัดการกองกำลังของตนเอง การปฏิบัติต่อกลุ่มอำนาจเดิม และการเลือกใช้ผู้ช่วยหรือที่ปรึกษาทางการเมืองตามกรอบทฤษฎะของมาคิอาเวลลี

1.2 เพื่อเปรียบเทียบความสอดคล้องและข้อแตกต่างระหว่างแนวปฏิบัติทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม กับหลักการในหนังสือ The Prince โดยเฉพาะในประเด็นการปรับตัวตามสถานการณ์ (Virtù) และการเผชิญกับโชคชะตา (Fortuna) ในบริบทการเมืองไทย

1.3 เพื่อวิเคราะห์ข้อจำกัดของแนวคิดมาคิอาเวลลีในการอธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองไทยโดยเฉพาะในประเด็นการฟื้นฟูบทบาทของสถาบันจารีตประเพณีและการประนีประนอมกับกลุ่มอำนาจเดิมในสมัยที่สอง

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) เพื่อทำความเข้าใจรูปแบบและกลยุทธ์การรักษาอำนาจของจอมพล ป.พิบูลสงคราม ภายใต้กรอบแนวคิดทางปรัชญาการเมืองของนิโคโล มาคิอาเวลลี รูปแบบการวิจัยที่เลือกใช้คือการพรรณนา-วิเคราะห์ (Descriptive-Analytical Method) ซึ่งช่วยให้สามารถเชื่อมโยงข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์เข้ากับหลักทฤษฎีเชิงปรัชญาได้อย่างมีระบบ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยเอกสารชั้นปฐมภูมิและทุติยภูมิที่ผ่านการตรวจสอบด้านความถูกต้องและความน่าเชื่อถือ กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็นสามส่วน ได้แก่ การวิเคราะห์แนวคิด (conceptual analysis) การตีความเชิงบริบท (contextual interpretation) และการสังเคราะห์เชิงทฤษฎี (theoretical synthesis) ซึ่งสอดคล้องกับหลักวิธีวิทยาทางปรัชญาที่เน้นการใช้ตรรกะการตีความ และเหตุผลเป็นแกนกลาง บทนี้ยังได้อธิบายความเที่ยงตรง (validity) และความเชื่อมั่นของข้อมูล (reliability) โดยชี้ให้เห็นว่าการใช้แหล่งข้อมูลหลากหลายและการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อมูลตามหลักวิธีวิทยาปรัชญาช่วยให้ผลของการวิจัยมีความน่าเชื่อถือ สุดท้าย บทนี้จึงทำหน้าที่วางรากฐานเชิงระเบียบวิธีที่สำคัญต่อการวิเคราะห์และเสนอผลการวิจัยในบทถัดไปอย่างเป็นระบบและมีความเข้มแข็งทางวิชาการ

ผลการวิจัย

การรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สามารถแบ่งผลการศึกษาเป็นประเด็นตามแนวคิดการรักษาอำนาจของมาคิอาเวลลีได้ดังต่อไปนี้

1. การปฏิบัติต่อกลุ่มอำนาจเดิม

จอมพลป.พิบูลสงครามใช้วิธีการนี้เป็นวิธีแรกหลังจากได้อำนาจมาครองทั้งสองช่วง โดยการจัดตั้งทรูทางการเมือง กลุ่มอำนาจเก่าด้วยการจับกุมและประหารชีวิต The Prince บทที่ 3 ว่าด้วยรัฐโดยเจ้าผู้ปกครองซึ่งเป็นรัฐผสม ในบทนี้มีประโยคที่กล่าวถึงการรักษาอำนาจโดยวิธีการปฏิบัติต่อกลุ่มอำนาจเก่า กล่าวว่า

“สายโลหิตของเจ้าผู้ปกครองเดิมจะต้องถูกกำจัด” (สมบัติ จันทรวงศ์, *The Prince*, 2566: 116) จอมพลป.พิบูลสงครามลดบทบาทความสำคัญของกลุ่มอำนาจเดิม เมื่อกำจัดอำนาจเก่าแล้วต้องรีบ “แทนที่” ด้วยระบบใหม่ คนใหม่ หรือนโยบายใหม่ ไม่เช่นนั้นสังคมจะสับสน และคนอาจเรียกร้องให้กลุ่มเดิมกลับมา ในการกระทำของจอมพลป.พิบูลสงครามแทนที่ระบอบเก่าด้วยระบบใหม่ ๆ นโยบายใหม่ ๆ ดังเช่น การเกิดรัฐธรรมนูญ 12 ฉบับ เป็นการสร้าง

พฤติกรรมและค่านิยมใหม่กับประชาชนเพื่อควบคุมพฤติกรรม ความคิด และวิถีชีวิตของประชาชนให้เป็นไปตามที่รัฐต้องการ นอกจากการกำหนดพฤติกรรมของประชาชนแล้วการสร้างสิ่งใหม่ที่ว่านั้ยังเป็นการสร้างสัญลักษณ์ขึ้นมาใหม่คือการบูชารัฐธรรมนูญเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวใหม่ให้กราบไหว้บูชาแทน นอกจากนั้นความต้องการเป็นคนสำคัญท่านผู้นำจึงมีการใช้สัญลักษณ์แทนตัวเอง คือ “ไก่” จึงมีชื่อเรียกที่ว่า จอมพลตราไก่ ตราไก่อยู่ทุกที่ที่ถูกแจกแก่ข้าราชการทั้งแหว่น ไฟแช็ก หน้าหนังสือ เนกไท ชุ่มต้อนรับ โต๊ะเต็ลหนึ่ง รวมไปถึงเสามีให้เห็นที่ตึกทำเนียบรัฐบาลตึกไทยคู่ฟ้าในปัจจุบัน (The highest Dream สารคดีจอมพล ป.พิบูลสงคราม, 2567)

นอกจากนี้การแทนสิ่งใหม่ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงที่สองนั้น คือ ไฮด์ปาร์ค เป็นพื้นที่ที่ให้ประชาชนออกมาแสดงความคิดเห็น อย่างไรก็ตาม การไฮด์ปาร์คก็ได้พัฒนาไปสู่การเคลื่อนไหวเรียกร้องประชาธิปไตยมากขึ้นเกิดการชุมนุมและเดินขบวนผลจากเหตุการณ์ครั้งนี้สำนักนายกรัฐมนตรีได้ออกแถลงการณ์ห้ามไม่ให้มีการไฮด์ปาร์คเกิดขึ้นอีก โดยให้เหตุผลว่าผู้อภิปรายได้พูดเกินขอบเขตเป็นอันมาก (ธิดานต์ ศรีนารา อ้างถึงใน สุธาชัย ยิ้มประเสริฐ, แผนชิงชาติไทย, 2550: 338-341) ทั้งยังเกิดพรรคการเมืองแรก ชื่อพรรคเสรีมนังคศิลา (นรนิติ เศรษฐบุตร, ม.ป.ป.; ออนไลน์) นำมาสู่การเลือกตั้งในปี 2500 เป็นการเลือกตั้งครั้งแรกซึ่งการเลือกตั้งครั้งนี้เป็นการเลือกตั้งที่เอื้อให้กับพรรคนี้อย่างเต็มที่เมื่อผลการเลือกตั้งปรากฏออกมาแล้วปรากฏว่าประชาชนไม่ยอมรับ เพราะเห็นว่ารัฐบาลโกงการเลือกตั้ง และพบการโกงการเลือกตั้งหลายรูปแบบ (ชาติชาย มุกสง, ม.ป.ป.; ออนไลน์) การประท้วงการเลือกตั้งได้เริ่มต้นขึ้นและส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงการรักษอำนาจของตัวท่านผู้นำอย่างถาวร

2. การจัดการกองกำลัง

มาคิอาเวลลิลกล่าวถึง กองกำลังในบทที่ 13 ว่าด้วยกองกำลังทหารเสริม กองกำลังผสม และกองกำลังของตนเอง ไว้ว่า

“เจ้าผู้ปกครองที่ทรงปัญญาจึงหลีกเลี่ยงกองกำลังเหล่านี้เสมอมาและใช้กองกำลังของตน”(สมบัติ จันทรวงศ์, *The Prince*, 2566: 219) และ

“ไม่มีอะไรที่จะไม่มั่นคงและไร้เสถียรภาพยิ่งไปกว่ากิตติศัพท์แห่งอำนาจที่มีได้มีรากฐานอยู่บนกำลังของ ตนเอง” (สมบัติ จันทรวงศ์, *The Prince*, 2566: 222)

การใช้กองกำลังในการรักษอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วงแรกนั้นจะแสดงออกผ่านการใช้กำลังทหารและตำรวจในการกำจัดศัตรูทางการเมือง และการคุมกลไกอำนาจรัฐซึ่งเหตุการณ์ที่ชัดเจนที่สุดคือ การกำจัดผู้ต่อต้านคณะราษฎรตั้งแต่จอมพล ป. พิบูลสงครามเข้ารับตำแหน่งท่านผู้นำของไทยที่มีกองกำลังทหารสนับสนุน เนื่องด้วยตัวท่านผู้นำเองเป็นผู้นำทางการเมืองและผู้นำกองทัพเป็นกองทัพในช่วงที่ประเทศกำลังเปลี่ยนแปลงจากการใช้ชาตินิยมและการทหารนิยมเป็นเครื่องมือในการสร้างชาติให้แข็งแกร่งขึ้นอีกทั้งยังปราบปรามการกบฏได้สำเร็จ ทำให้สถานะและความนิยมในกองทัพสูงมากขึ้น ในช่วงที่สอง จอมพล ป. พิบูลสงคราม

อาศัยการสนับสนุนจากกองทัพบก โดยเฉพาะกลุ่มของ พลโท ผิน ชุณหะวัณ ซึ่งช่วยในการโค่นล้มรัฐบาลพลเรือตรีถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ ในปี 2490 ใช้ชื่อ “คณะทหารของชาติ” ประกอบด้วย นาวาเอก กาจ กางสงคราม พันโท กำนัน จันทน์ภูมิจิต พันธ์เอก สวัสดิ์ สวัสดิเกียรติ พันธ์เอก สฤษดิ์ ธนะรัชต์ และพันธ์เอก เผ่า ศรียานนท์ โดยมีนายวรการบัญชา (บุญเกิด สุตันทานนท์) เป็นผู้อุปถัมภ์ด้านเงินทุนค่าใช้จ่ายในการทำรัฐประหาร ได้นำกำลังทหารเข้ายึดอำนาจจากรัฐบาลของพลเรือตรี ถวัลย์ ธำรงนาวาสวัสดิ์ (นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์, ม.ป.ป.; ออนไลน์) ซึ่งการรัฐประหารครั้งนี้ทำให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม กลับเข้ามามีอำนาจอีกครั้งถือเป็นกลุ่มกองกำลังสำคัญเป็นการกลับมาใช้อำนาจของฝ่ายทหาร ทั้งการปราบปรามกบฏเพื่อรักษาเสถียรภาพ ซึ่งนำไปสู่การใช้อำนาจปราบปรามอย่างเด็ดขาด แม้แต่การรัฐประหารเงียบ ในปี พ.ศ. 2494 แม้จะเป็นการยึดอำนาจจากภายในรัฐบาล แต่ก็เป็นการใช้อำนาจของกองทัพที่อยู่ภายใต้การควบคุมของคณะรัฐประหารเพื่อเปลี่ยนแปลงกติกาทางการเมือง โดยผลกระทบจากการรัฐประหารครั้งนี้ล้มเลิกรัฐธรรมนูญ 2489 และประกาศใช้รัฐธรรมนูญ 2490 (ฉบับชั่วคราว) หรือ “รัฐธรรมนูญฉบับใต้ตุ่ม” ที่ให้อำนาจแก่พระมหากษัตริย์ (ณัฐพล ใจจริง อ้างถึงใน สุชิน ตันติกุล, ผลสะท้อนทางการเมืองของรัฐประหาร พ.ศ. 2490, 2517: 103)

3. ผู้ช่วยและที่ปรึกษา

ภาระงานและความรับผิดชอบของผู้ปกครองรัฐมีมากมายเกินกว่าจะจัดการให้ลุล่วงและมีประสิทธิภาพได้ด้วยตนเองเพียงลำพัง จึงจำเป็นต้องมีผู้ช่วยที่มีความสามารถและเชื่อถือได้ มาร่วมแบ่งเบาหน้าที่ ดังบทที่ 22 ว่าด้วยบรรดาผู้ที่เจ้าผู้ปกครองมีอยู่ในฐานะผู้ช่วย กล่าวว่า

“การเลือกขุนมนตรีเป็นเรื่องที่มีความสำคัญไม่น้อยเลยสำหรับเจ้าผู้ปกครองและพวกเขาเหล่านี้จะดีหรือไม่ก็ขึ้นอยู่กับความสุขรอบคอบของเจ้าผู้ปกครอง” (สมบัติ จันทรวงศ์, *The Prince*, 2566: 300)

และปรากฏในบทที่ 23 จะต้องหลีกเลี่ยงบรรดาคนประจบสอพลอตามแบบวิธีการใด ที่ส่งเสริมการเลือกคนมาเป็นผู้ช่วยอีกว่า

“เจ้าผู้ปกครองจึงควรรับฟังคำปรึกษาอยู่เสมอ แต่ต้องเฉพาะเมื่อเขาปรารถนาจะฟังเท่านั้น” (สมบัติ จันทรวงศ์, *The Prince*, 2566: 304)

“จึงต้องสรุปว่าคำปรึกษาที่ดีนั้นไม่ว่าจะมาจากใครก็ตาม จำต้องเกิดจากความสุขุมรอบคอบของเจ้าผู้ปกครอง และไม่ใช่ว่าความสุขุมรอบคอบของเจ้าผู้ปกครองเกิดมาจากคำปรึกษาที่ดี” (สมบัติ จันทรวงศ์, *The Prince*, 2566: 305)

การมีผู้ช่วยไม่ดีเอาไว้ข้างกายนั้นอาจจะเป็นอันตรายต่อการรักษาอำนาจของท่านผู้นำดังจอมพล ป. พิบูลสงครามที่มีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ อยู่ข้างกายการเลือกตั้งโดยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเมื่อวันที่ 26 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2500 ซึ่งมีการกล่าวขานว่าเป็นการเลือกตั้งที่ทุจริตมีการโกงทุกรูปแบบผลก็คือ เกิดการเดินประท้วงของนักเรียนนักศึกษาประชาชนนับหมื่น นับแสนคน ซึ่งเรียกร้องให้จอมพล ป. พิบูลสงครามลาออกจากตำแหน่ง

เมื่อสถานการณ์ลุกลามเกิดความวุ่นวายอย่างหนักจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้แต่งตั้งให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ เป็นผู้บัญชาการ 3 เหล่าทัพ เพื่อกอปรควบคุมสถานการณ์ และช่วงนี้เองเป็นช่วงที่สถานการณ์สร้างวีรบุรุษ เนื่องจากจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ สั่งการไม่ให้ทหารทำอันตรายประชาชนที่เดินขบวนชุมนุมประท้วง และยังเป็นผู้นำประชาชนเข้าพบจอมพล ป.พิบูลสงคราม ที่ทำเนียบอึก ทำให้กลายเป็นขวัญใจของประชาชนทันที จากนั้นจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ก็นำกำลังทหารเข้ายึดอำนาจโค่นล้มจอมพล ป. พิบูลสงคราม จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ย้ายข้างไปร่วมกับฝั่งผู้ประท้วงเพื่อทำการยึดอำนาจและรัฐประหารรัฐบาลจอมพลป.พิบูลสงคราม (อัญชลี จวงจันทร์, ม.ป.ป.; ออนไลน์)

4. ความดีและความชั่ว

มาคิอาเวลลีกล่าวไว้ใน บทที่ 17 ว่าด้วยความทารุณโหดร้ายและความสงสารและการเป็นที่รักนั้นดียิ่งกว่าการเป็นที่หวาดกลัว หรือกลับตรงกันข้าม ว่า

“อย่างไรก็ตามเจ้าผู้ปกครองควรจะทำให้ตนเป็นที่หวาดกลัวในแบบวิธีการที่ถ้าเขาไม่ได้ความรักมา เขาก็หลีกเลี่ยงความเกลียดชังได้ เพราะการเป็นที่หวาดกลัวและไม่เป็นที่เกลียดชังนั้นสามารถไปด้วยกันได้เป็นอย่างดี” (สมบัติ จันทรวงศ์, *The Prince*, 2566: 249)

หมายความว่า ผู้ปกครองควรทำให้ผู้คนเกรงกลัวในระดับที่ทำให้พวกเขาไม่กล้าทำผิดหรือแข็งข้อแต่ในขณะเดียวกันก็ต้องไม่ทำให้ผู้คนเกลียดชังตนเอง เพราะความเกลียดชังจะนำไปสู่การต่อต้านและการล้มล้างอำนาจ ความหวาดกลัวสามารถอยู่ร่วมกับความไม่เกลียดชังได้ หากผู้ปกครองใช้อำนาจอย่างมีเหตุผล อีกทั้ง

“การเป็นที่หวาดกลัวจึงปลอดภัยมากกว่าการเป็นที่รัก” (สมบัติ จันทรวงศ์, *The Prince*, 2566: 248)

จอมพล ป. พิบูลสงคราม แสดงให้เห็นถึงการใช้อย่าง Virtù ของมาคิอาเวลลี ผ่านการกระทำความดังตัวอย่างต่อไปนี้ ในช่วงแรกทันทีที่จอมพล ป. พิบูลสงคราม เข้ารับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีเมื่อ 16 ธันวาคม 2481 อีกประมาณ 1 เดือนต่อมาในวันที่ 29 มกราคม (2481 นับตามปฏิทินเก่า) รัฐบาลก็ได้จับกุม “ศัตรู” ของรัฐบาล 51 คน ตั้งศาลพิเศษขึ้น อีกทั้งสภาผู้แทนราษฎรตลอดจนสมาชิกของผู้ออกการเปลี่ยนแปลงการปกครองโดยศาลพิเศษใช้เวลาดำเนินคดีประมาณ 9 เดือน ในวันที่ 20 พฤศจิกายน 2482 ก็ได้พิพากษาให้ลงโทษประหารชีวิต 21 นาย และอีก 3 ราย ได้รับผ่อนผันให้จำคุกตลอดชีวิต แต่ถูกถอดยศและบรรดาศักดิ์ทั้งหมด ดังนั้นจึงมีผู้ถูกประหารชีวิตด้วยการยิงเป้า 18 ราย และที่ถูกจำคุกตลอดชีวิตอีกรวม 25 ราย (ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และวิมลย์ พงศ์พนิตานนท์, บันทึกการสมมนาจอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่, 2559: 367,370) และการใช้ความรุนแรง ความกลัวในเชิงนโยบาย เพื่อรักษาอำนาจของตนและจัดระเบียบสังคมในช่วงเวลาที่ประเทศอยู่ในภาวะเปลี่ยนผ่านหนึ่งในตัวอย่างสำคัญคือ การใช้ความรุนแรงต่อฝ่ายตรงข้ามทางการเมือง โดยเฉพาะในยุคหลังรัฐประหาร พ.ศ. 2490 รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มีบทบาท

สำคัญในการปราบปรามแนวคิดคอมมิวนิสต์ รวมถึงผู้ที่ถูกมองว่าเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐ การจับกุม คุ่มขัง และแม้กระทั่งการประหารชีวิตฝ่ายตรงข้าม เป็นวิธีการที่ถูกใช้เพื่อขจัดศัตรูทางการเมืองอย่างเด็ดขาด แนวทางเหล่านี้สะท้อนสิ่งที่มาคิอาเวลลีเรียกว่า การใช้คุณธรรมเพื่อรักษาอำนาจไว้ให้เหมาะสมกับสถานการณ์เพื่อสร้างความกลัวและยับยั้งการต่อต้าน

อภิปรายผลการวิจัย

1. การปรับตัวตามสถานการณ์ (Virtù) และการเผชิญโชคชะตา (Fortuna) ในการรักษาอำนาจ

ความเด็ดขาดและการตัดสินใจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการรักษาอำนาจทางการเมืองสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนผ่านการใช้ Virtù และ Fortuna ของมาคิอาเวลลี จอมพล ป. พิบูลสงคราม แสดงการใช้ Virtù อย่างเด่นชัดในการตัดสินใจที่เด็ดขาดการใช้กองกำลังทหารเครือข่ายของกองทัพเป็นฐานกำลังหลักในการกำจัดศัตรูการเมืองจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้อำนาจรัฐ กฎหมายในการกำจัดซึ่งสะท้อน Virtù ในฐานะความสามารถในการควบคุมสถานการณ์มากกว่ายึดหลักศีลธรรม ขณะเดียวกันจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็สามารถฉวยใช้ Fortuna จังหวะของสถานการณ์นั้นได้อย่างมีประสิทธิภาพบริบทของความไม่มั่นคงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองและสถานการณ์ระหว่างประเทศในช่วงสงครามโลกครั้งที่สอง เป็นการเปิดพื้นที่ให้สามารถอ้างเหตุผลด้านความมั่นคงและความจำเป็นของรัฐในการใช้อำนาจการปรับนโยบายรัฐนิยมและการสร้างผู้นำชาตินิยมเปลี่ยนโชคชะตาให้กลายเป็นความชอบธรรมทางการเมือง แสดงให้เห็นถึงการปรับตัวตามสถานการณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการใช้ Virtù ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ Fortuna แต่อย่างไรก็ตามการปรับตัวตามสถานการณ์ระหว่าง Virtù และ Fortuna ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ก็ไม่ได้ราบรื่นตลอดช่วงเวลาในการอยู่ในตำแหน่งนั้นชี้ให้เห็นถึงความผิดพลาดของ Virtù จากตัวผู้ปกครองเองที่ไม่รอบคอบเป็นเหตุให้สูญเสียอำนาจในที่สุด

2. ปัจจัยที่ส่งผลต่อความล้มเหลวในการรักษาอำนาจ

ความไม่สุขุมรอบคอบของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในการคัดเลือกใช้ผู้ช่วย กรณีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ในเหตุการณ์ประท้วงการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2500 ที่ถูกขนานนามว่าเป็นการเลือกตั้งสกปรกที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ หันไปร่วมกับกลุ่มผู้ประท้วงแล้วยึดอำนาจจอมพล ป. พิบูลสงคราม ทำให้สูญเสียอำนาจในที่สุด ซึ่งสะท้อนความเสี่ยงที่มากิอาเวลลีเตือนไว้อย่างตรงไปตรงมาที่เกี่ยวกับการแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ว่าอย่าให้ผู้ช่วยมีอำนาจเกินตัว เนื่องจากจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในฐานะผู้นำที่ต้องพึ่งพากองทัพเป็นฐานอำนาจหลัก และเหตุการณ์ครั้งนั้นเรียกได้ว่าต้องใช้กำลังในการปราบปราม อีกทั้งตัวท่านผู้นำเองเลือกแต่งตั้งผู้ช่วยลงไปควบคุมสถานการณ์โดยหวังให้คำจูนอำนาจของตนเอง แต่การตัดสินใจดังกล่าวกับขาดการควบคุมอย่างรอบคอบ จึงเป็นการเปิดพื้นที่ให้จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ก้าวขึ้นมามีบทบาทสำคัญทั้งทาง

ทหาร การเมืองและสามารถสะสมบารมีของตนเองแยกออกจากผู้นำสูงสุดได้ ในมุมมองของ มาคิอาเวลลี ผู้ปกครองต้องระวังไม่ให้ผู้ช่วยเข้มแข็งหรือสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง เพราะถ้าหาก ผู้ช่วยสามารถอยู่ได้ด้วยตนเอง เพราะถ้าหากผู้ช่วยสามารถอยู่ได้ด้วยตนเองแล้วนั้นแปลว่ามี พร้อมทั้งอำนาจ ความนิยม ย่อมเกิดแรงจูงใจที่จะทรยศหรือหักหลัง ในกรณีนี้ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สะท้อนความล้มเหลวในการประเมินอย่างไม่รอบด้านจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่มองจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ในฐานะเครื่องมือทางอำนาจมากกว่าคู่แข่งทางการเมืองที่อาจเติบโตจนควบคุมไม่ได้ ผลลัพธ์คือ เปิดทางให้ผู้ช่วยกลายเป็นศัตรูและนำไปสู่การทรยศหักหลัง ในที่สุดซึ่งตรงกับคำเตือนของมาคิอาเวลลี

3. ข้อจำกัดของแนวคิดมาคิอาเวลลีต่อปรากฏการณ์การเมืองไทย

ข้อจำกัดของแนวคิดมาคิอาเวลลีต่อปรากฏการณ์การเมืองของไทยนั้นในประเด็นการฟื้นฟูสถาบันจารีตประเพณีของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสมัยที่สอง อาจกล่าวได้ว่าเป็นการประนีประนอมปรับวิธีการรักษาอำนาจของตนให้สามารถดำรงอยู่ในอำนาจต่อไปได้กับบริบทของสังคมไทย ซึ่งมีรากฐานความคิดวัฒนธรรมและศาสนาที่แตกต่างจากนครรัฐอิตาลีในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการเราจะเห็นได้ว่าสมัยแรกของจอมพล ป. พิบูลสงครามกับนโยบายรัฐนิยมและการลดบทบาทของสิ่งดั้งเดิมลงนั้นสะท้อนถึงความพยายามสร้างรัฐสมัยใหม่ตามแบบตะวันตก แต่ในสมัยที่สองกลับหันไปฟื้นฟูและประนีประนอมกับสถาบัน จารีตมากขึ้นไม่ว่าจะเป็นบทบาทศาสนา พิธีกรรม สามารถอธิบายได้ว่าเป็นการตระหนักถึงข้อจำกัดการเมืองไทยที่ไม่อาจพึ่งพาเพียงกองกำลัง กฎหมาย แต่จำต้องอาศัยความชอบธรรมเชิงสัญลักษณ์ที่ถูกยอมรับฉะนั้นเราจะเห็นได้ว่าบริบทของไทยในสมัยจอมพล ป. พิบูลสงคราม ต่างจากนครรัฐอิตาลียุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ ซึ่งส่งผลต่อวิถีคิดของอำนาจ ความชอบธรรมและการปกครอง นครรัฐอิตาลีเป็นการช่วงชิงอำนาจของชนชั้นนำ ดังนั้นความชอบธรรมของผู้ปกครองจึงไม่ได้ยึดโยงอยู่กับจารีตประเพณีหรือแม้แต่ศาสนาอย่างลึกซึ้งและอีกทั้งในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองกับประชาชนแตกต่างกันนครรัฐอิตาลีมีลักษณะทางการเมืองเป็นชนชั้นนำประชาชนเป็นพลเมืองสนับสนุนหรือแรงต้านขณะที่สังคมไทยให้ความสำคัญกับความสัมพันธ์เชิงศีลธรรม ลำดับขั้น ผู้นำจึงต้องแสดงบทบาทผู้ปกครองที่สอดคล้องกับบริบทความต่างนี้จึงสามารถอธิบายได้ว่าทำไมจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในสมัยที่สองจึงหันกลับมาฟื้นฟูสถาบันจารีตประเพณี ซึ่งเป็นสิ่งที่มาคิอาเวลลีไม่ให้ความสำคัญในบริบทนครรัฐอิตาลี

อภิปรายร่วมกับงานของนิรุตติ์ พงษ์สิทธิถาวร (1997) บทความนี้มุ่งศึกษาเปรียบเทียบความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลี (Niccolo Machiavelli) ที่ว่าด้วยเรื่อง “เจ้าผู้ปกครอง” หรือ “The Prince” กับบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วง พ.ศ. 2475 -2487 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาว่าความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีสามารถนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทยได้หรือไม่ เพียงใด และมีข้อจำกัดอย่างไร ผลการศึกษาพบว่า ความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีในเรื่องการได้มาซึ่งอำนาจ

และการรักษาอำนาจ สามารถนำมาใช้อธิบายบทบาททางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ในช่วง พ.ศ. 2475 - 2487 ได้เป็นอย่างดี โดยจอมพล ป. พิบูลสงครามมีบทบาททางการเมืองที่สอดคล้องกับความคิดของมาคิอาเวลลีในหลายประเด็นที่สำคัญคือ

การได้มาซึ่งอำนาจ : จอมพล ป. พิบูลสงครามได้อำนาจมาโดยการใช้คุณธรรมและกำลังของตนเอง โดยการสร้างกองกำลังของตนเอง สังสมคุณธรรมของผู้ปกครอง และได้รับการสนับสนุนจากมหาชนซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมาคิอาเวลลีที่ว่าผู้ปกครองควรมีคุณธรรมความสามารถและกำลังของตนเอง

การรักษาอำนาจ : จอมพล ป. พิบูลสงครามรักษาอำนาจโดยการกำจัดการทางการเมือง การสร้างความนิยมชมชอบ และการใช้ความเด็ดขาดในการปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของมาคิอาเวลลีที่ว่าผู้ปกครองควรมีความเด็ดขาด กล้าหาญ และพร้อมที่จะใช้กำลังหากจำเป็น อย่างไรก็ตาม การศึกษาพบว่าความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีมีข้อจำกัดในการนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทยในบางประเด็น เช่น บริบททางการเมืองและสังคมของไทยในขณะนั้นมีความแตกต่างจากบริบทของอิตาลีในสมัยมาคิอาเวลลี นอกจากนี้จอมพล ป. พิบูลสงครามยังมีบทบาททางการเมืองบางอย่างที่ไม่สอดคล้องกับความคิดของมาคิอาเวลลี เช่น การให้ความสำคัญกับศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยสรุปแล้ว บทความนี้ชี้ให้เห็นว่าความคิดทางการเมืองของมาคิอาเวลลีสามารถนำมาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางการเมืองของไทยได้ในระดับหนึ่งแต่ก็มีข้อจำกัดที่ควรพิจารณาด้วยเช่นกัน

งานวิจัยทั้งสองมีความสอดคล้องกันในกรอบการอธิบายการเมืองเชิงอำนาจ โดยต่างมองว่าการดำรงอยู่ของอำนาจทางการเมืองมิได้ตั้งอยู่บนความดีเชิงศีลธรรมหรือความนิยมของประชาชนเพียงอย่างเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้นำในการจัดการโครงสร้างอำนาจอย่างเป็นระบบ โดยบทความวิจัยนี้ได้สะท้อนถึงการได้มาซึ่งอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม และการรักษาอำนาจโดยพึ่งพาความสามารถของตนเอง (Virtù) ตามกรอบของนิโคโล มาคิอาเวลลี อย่างชัดเจน ทั้งในมิติของการกำจัดการทางการเมืองการใช้ความเด็ดขาดในการปกครอง ซึ่งสอดคล้องกับหลักการสำคัญใน The Prince ที่เน้นให้ผู้ปกครองอาศัยความเด็ดขาดและความสามารถส่วนตัวมากกว่าอาศัยโชคชะตา (Fortuna) นอกจากนี้ งานวิจัยทั้งสองยังพบข้อจำกัดของแนวคิดมาคิอาเวลลีต่อปรากฏการณ์การเมืองไทยกับการประนีประนอมปรับวิธีการรักษาอำนาจของตนให้สามารถดำรงอยู่ในอำนาจต่อไปได้กับบริบทของสังคมไทย แต่ในส่วนของงานวิจัยการรักษาอำนาจในการปกครองของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ตามแนวคิดการรักษาอำนาจทางการเมืองของNiccolo Machiavelli ค้นพบข้อผิดพลาดของการใช้ Virtù อย่างไม่รอบคอบจากความผิดพลาดในการเลือกผู้ช่วยและการประเมินสถานการณ์ทางการเมืองที่เปลี่ยนแปลงอย่างไม่สุขุมรอบคอบ สะท้อนให้เห็นว่าการรักษาอำนาจจำเป็นต้องอาศัยความสามารถในการปรับตัวต่อ Fortuna ควบคู่กันไปควบคู่กันไปด้วยความล้มเหลวในการปรับตัวดังกล่าวจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่การสูญเสียอำนาจในที่สุด

โดยสรุป งานวิจัยทั้งสองมีความสอดคล้องกันในระดับทฤษฎีเกี่ยวกับการเมืองเชิงอำนาจและบทบาทของผู้นำในการจัดการโครงสร้างอำนาจ แตกต่างกันในส่วนของทฤษฎีการอธิบายถึงการสูญเสียอำนาจจากความผิดพลาดของตัวผู้ปกครองเอง ความแตกต่างนี้มิได้เป็นความขัดแย้ง หากแต่เป็นการขยายองค์ความรู้ให้เห็นความจำเป็นของการตีความทฤษฎีการเมืองอย่างครอบคลุม

สรุป/ข้อเสนอแนะ

1. วิธีการรักษาอำนาจในมิติต่าง ๆ ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สรุปผลการวิเคราะห์ใน 3 ด้านหลัก คือ

1.1 การปฏิบัติต่อกลุ่มอำนาจเดิมโดยการกำจัดศัตรูทางการเมืองอย่างเด็ดขาด

จอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้วิธีการนี้หลังจากได้รับตำแหน่งนายกรัฐมนตรีทั้งสองช่วง หลังจากได้อำนาจตัวท่านผู้นำใช้วิธีการนี้ในการรักษาอำนาจไว้เป็นวิธีการแรกตรงตามมาคิอาเวลลีแนะนำ คือการกำจัดกลุ่มอำนาจเก่าให้ไม่มีทางกลับมาเป็นอันตรายต่อตัวผู้นำและแย่งชิงอำนาจที่เคยเป็นของเขากลับคืนไปได้จอมพล ป. พิบูลสงคราม พยายามแสดงออกถึงความเป็นผู้ปกครองที่มี Virtù ทางการเมือง มากกว่าการพึ่ง โชคชะตา Fortuna ได้อย่างชัดเจน เพราะกระบวนการรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม มิได้เกิดจากความบังเอิญหรือจังหวะทางการเมืองเพียงอย่างเดียว หากแต่เป็นผลจากการตัดสินใจ ความเด็ดขาด และความสามารถในการอ่านสถานการณ์ทางอำนาจตามแบบที่มาคิอาเวลลีให้ความสำคัญในการกระทำทางการเมืองเพื่อให้ประชาชนและกลุ่มอำนาจเดิมยำเกรงในอำนาจของตน ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการรักษาอำนาจในทัศนะของมาคิอาเวลลี

1.2 การจัดการกองกำลังโดยใช้กองทัพเป็นฐานอำนาจหลัก

การมีกองกำลังของตนเองนั้นคือลักษณะสำคัญของผู้ปกครองที่พึ่งคุณธรรม (Virtù) มากกว่าโชคชะตา (Fortuna) สอดคล้องกับมาคิอาเวลลีที่เน้นและสนับสนุนการมีกองกำลังเป็นของตนเอง เพราะถ้าหากขาดกองกำลังของตนเองก็ไม่มีรัฐโดยเจ้าผู้ปกครองใดที่จะปลอดภัยอยู่ได้แสดงให้เห็นถึงความสุขุมรอบคอบของผู้ปกครองที่เลือกใช้กองกำลังของตนเองในการรักษาอำนาจ โดยเราจะเห็นได้ว่าจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้กองกำลังในหลายมิติเพื่อรักษาอำนาจไว้ทั้ง กำจัดศัตรูการเมืองฝ่ายตรงข้าม ใช้เป็นฐานอำนาจทางการเมืองและกลไกในการควบคุมสังคม อีกทั้งกองกำลังในที่นี้รวมถึงการควบคุมทางกฎหมาย การใช้กฎหมายในการควบคุมพฤติกรรมและความคิดของประชาชนในช่วงแรกและช่วงที่สองของการใช้กองกำลังเพื่อรักษาอำนาจของผู้ปกครองและรักษารัฐ

1.3 การเลือกใช้ผู้ช่วยหรือมุขนัตริ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม เลือกผู้ช่วยที่สนับสนุนอำนาจของตนเองผู้ช่วยของผู้ปกครองนั้นจึงเป็นผู้ช่วยที่สนับสนุนอุดมการณ์ชาตินิยมและอำนาจรัฐผู้ช่วยที่ได้รับเลือกจึงมัก

เป็น ผู้ที่มีบทบาทในการร่วมสร้างชาติอย่างมีนัยสำคัญในที่นี่กล่าวถึงการเกิดรัฐนิยมที่เป็นเครื่องมือกำหนดแปลงแปลงพฤติกรรมในสังคมไทยอีกทั้งผู้ที่เป้นทหาร ข้าราชการที่ขึ้นตรงต่อตัวท่านผู้นำมีส่วนช่วยในการรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม สอดคล้องกับแนวคิดการรักษาอำนาจของมาคิอาเวลลีในการมีผู้ช่วยไว้เพื่อเป็นเครื่องมือดำเนินการต่าง ๆ แทนตนเองอีกทั้งการมีผู้ช่วยนั้นสามารถใช้รับผิดชอบผู้ปกครองได้หากประชาชนไม่พอใจแต่ถ้าหากผู้ช่วยมีอำนาจมากเกินไปอาจเป็นอันตรายต่อผู้นำ การเลือกผู้ช่วยนั้น จึงต้องอาศัยการมี Virtù ที่สุ่มรอบคอบของผู้ปกครองเพราะต้องเน้นที่ประสิทธิภาพมากกว่าคุณธรรมทางศีลธรรมเพียงอย่างเดียวเพราะมาคิอาเวลลีเห็นว่าความมั่นคงของอำนาจและรัฐสำคัญกว่าศีลธรรมที่ดงาม จอมพลป.พิบูลสงคราม ใช้ผู้ช่วยเพื่อสร้างเสริมภาพลักษณ์และอำนาจของตนเองจึงสะท้อนการเลือกให้ผู้ช่วยหรือขุนมนตรีตามมาคิอาเวลลี

2. ความสอดคล้องและข้อแตกต่างระหว่างแนวปฏิบัติทางการเมืองกับหลักการมาคิอาเวลลี

พฤติกรรมของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่สะท้อนถึงการใช้คุณธรรมทางการเมือง Virtù เพื่อรักษาอำนาจไว้ให้ได้ในหลายมิติการกระทำสำคัญที่ใช้ คือ ความเด็ดขาด ในการกำจัดการศัตรูทางการเมืองของจอมพล ป. พิบูลสงครามใช้วิธีการนี้เพื่อลด ล้มล้าง ทำให้ฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองสิ้นอำนาจเพื่อรักษาอำนาจของตนเองในบริบทของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ใช้กฎหมายในการจับกุมและดำเนินคดีกับฝ่ายตรงข้ามทางการเมืองที่ถูกมองว่าเป็นภัยต่อรัฐ ทั้งนักการเมือง ปัญญาชนหรือกลุ่มที่มีแนวคิดแตกต่าง และยังสร้างความชอบธรรมผ่านชาตินิยมเป็นการผูกโยงอำนาจของตนเองกับชาติการสร้างวัฒนธรรมใหม่ขึ้นมาด้วยการออกนโยบายรัฐนิยมเพื่อกำหนดการปฏิบัติพฤติกรรมของประชาชนในหลายด้าน เช่น การแต่งกาย การใช้ภาษา การเคารพชาติ และการใช้สินค้าไทยซึ่งมีผลกระทบต่อวิถีชีวิตเป็นการจัดระเบียบสังคมสะท้อนถึง Virtù ของผู้นำด้านความเด็ดขาดใช้อำนาจในการบังคับควบคุมสังคมอีกทั้งบทบาทสำคัญของการมีฐานอำนาจอยู่ที่กองทัพพบโดยการพึ่งพาอำนาจเครือข่ายจากทหาร ในการช่วยค้ำจุนอำนาจของตนเอง เนื่องจากเป็นฐานอำนาจหลักในการใช้กองทัพควบคุมและปราบปรามศัตรูทางการเมือง ทั้งสร้างความเกรงกลัวและเสถียรภาพทำให้ผู้นำรักษาอำนาจได้อย่างมั่นคง สะท้อนถึงความสามารถในการใช้กำลังเมื่อจำเป็นตามแนวคิดการรักษาอำนาจตามมาคิอาเวลลี และในส่วนของประเด็นที่แตกต่างออกไปถึงขั้นส่งผลให้จอมพล ป. พิบูลสงคราม ต้องสูญเสียอำนาจไปอย่างถาวรนั้น คือความผิดพลาดจากการเลือกให้ผู้ช่วย สาเหตุนี้ชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวในการใช้ Virtù การขาดคุณธรรมของผู้ปกครอง ในการประเมินสภาพการเมืองและธรรมชาติของผู้คนจนไปสู่การสูญเสียอำนาจ ในที่สุด การรักษาอำนาจของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นี่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึง ความสัมพันธ์ระหว่าง Virtù และ Fortuna อย่างชัดเจนผู้นำที่มีความสามารถอาจควบคุมสถานการณ์ได้ระยะหนึ่ง แต่ถ้าหากขาดคุณธรรมทางการเมืองที่รอบคอบ และไม่สามารถปรับตัวตามโชคชะตาบริบททางการเมืองที่

เปลี่ยนแปลง ย่อมไม่อาจรักษาอำนาจไว้ได้ระยะยาว ผู้ปกครองที่ประสบความสำเร็จตามแนวคิดมาคิอาเวลลีต้องแสดงให้เห็นถึง Virtù ที่สามารถควบคุมหรือปรับต่อ Fortuna ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3. ข้อจำกัดของแนวคิดมาคิอาเวลลีในบริบทการเมืองไทย

การศึกษาวิจัยนี้พบประเด็นการประนีประนอมและการฟื้นฟูสถาบันจารีตประเพณีในสมัยที่สองซึ่งเป็นกลยุทธ์ที่อยู่นอกเหนือคำแนะนำใน The Prince มาคิอาเวลลีให้ความสำคัญกับการตัดขาดจากระเบียบเก่ามากกว่าการประนีประนอมและการฟื้นฟูสถาบันจารีตประเพณีเดิม แต่ในทางปฏิบัติการเมืองในประเทศที่มีรากฐานวัฒนธรรมยาวนานกลับไม่สามารถดำรงอยู่ได้ด้วยตนเองเพียงอย่างเดียว การฟื้นฟูสถาบันจารีตประเพณีนี้จึงเป็นการสร้างความชอบธรรมเชิงสัญลักษณ์ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ที่ต้องการรักษาอำนาจของตนเองไว้ให้นานที่สุด The Prince ไม่ได้ให้พื้นที่กับสิ่งนี้นักนัก มาคิอาเวลลีมองว่าการกลับไปยุ่งเกี่ยวกับสิ่งเดิม ๆ นั้นอาจส่งผลต่อการรักษาอำนาจของผู้ปกครอง แต่ในหลายสังคมการฟื้นฟูสถาบันจารีตประเพณีกลับทำหน้าที่เป็นความหมายที่ทำให้อยู่ในอำนาจได้โดยไม่ต้องใช้กำลังบังคับตลอดเวลา เพราะโครงสร้างอำนาจของประเทศไทยนั้นฝังรากลึกอยู่กับสถาบันจารีตประเพณีการให้คุณค่ากับภาพลักษณ์ของผู้ปกครองที่สอดคล้องกับขนบธรรมเนียม ความกตัญญู และการเคารพลำดับชั้นมากกว่า ซึ่งการเพิกเฉยหรือการพยายามลดบทบาทความสำคัญของสิ่งเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อแรงต้านทานในสังคมจอมพล ป. พิบูลสงคราม จึงกลับไปฟื้นฟูสถาบันจารีตประเพณีเพื่อรักษาสมดุลระหว่างกลุ่มอำนาจต่าง ๆ ดังนั้นข้อจำกัดของแนวคิดมาคิอาเวลลีกับบริบทในสังคมไทยการฟื้นฟูและ ประนีประนอมกับสถาบันจารีตประเพณี คือวิธีการรักษาอำนาจที่ลึกซึ้งกว่าการใช้ความกลัว การกลับไปฟื้นฟูสถาบันจารีตประเพณีในสมัยที่สองนี้ถูกยอมรับว่าเหมาะสมตามวิถีสังคมอันเป็นรากฐานทางการเมืองไทยอย่างแท้จริง

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะเชิงทฤษฎี: การขยายผลการใช้กรอบคิดมาคิอาเวลลีในการศึกษาโครงสร้างอำนาจนิยมในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ข้อเสนอแนะเชิงระเบียบวิธีและการวิจัยในอนาคต: เช่น การศึกษาเปรียบเทียบกับผู้นำไทยในยุคหลังเพื่อเห็นพลวัตการรักษาอำนาจที่เปลี่ยนแปลงไป

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายและสังคมการเมือง: การสร้างกลไกตรวจสอบอำนาจและพื้นที่สาธารณะที่เปิดกว้างเพื่อลดการผูกขาดอำนาจของผู้นำ

เอกสารอ้างอิง

- จุฬามาศ และนครินทร์ เมฆไตรรัตน์. ม.ป.ป.. *จอมพล ป. พิบูลสงครามถึงแก่อสัญกรรมที่ญี่ปุ่น*. เรียกใช้เมื่อ 11 กันยายน 2568. จาก https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=จอมพล_ป._พิบูลสงครามถึงแก่อสัญกรรมที่ญี่ปุ่น
- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ, อารังศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ และ วิมลย์ พงศ์พนิตานนท์. (2566). *บันทึกการสัมมนาจอมพล ป. พิบูลสงครามกับการเมืองไทยสมัยใหม่*. เรียกใช้เมื่อ 2 ตุลาคม 2568. จาก https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/Frontend/Info/item/dc:51888
- ชาติชาย มุกสง. ม.ป.ป.. *การเลือกตั้งสกปรก 26 กุมภาพันธ์ 2500*. เรียกใช้เมื่อ 16 ตุลาคม 2568. จาก https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=การเลือกตั้งสกปรก_26_กุมภาพันธ์_2500
- ณัฐพล ใจจริง. ม.ป.ป.. *รัฐประหาร พ.ศ.2490*. เรียกใช้เมื่อ 16 ตุลาคม 2568. จาก https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=รัฐประหาร_พ.ศ._2490#cite_note-37
- ธิติกานต์ ศรีนารา. ม.ป.ป.. *ไฮด์ปาร์ค*. เรียกใช้เมื่อ 17 ตุลาคม 2568. จาก https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=ไฮด์ปาร์ค#cite_note-1
- นรนิติ เศรษฐบุตร. ม.ป.ป.. *19 กันยายน พ.ศ. 2498*. เรียกใช้เมื่อ 16 ตุลาคม 2568. จาก https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=19_กันยายน_พ.ศ._2498
- นิพัทธ์ สระฉันทพงษ์. ม.ป.ป.. *รัฐประหาร*. เรียกใช้เมื่อ 15 ตุลาคม 2568. จาก <https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=รัฐประหาร>
- สมบัติ จันทรวงศ์. 2566. *The Prince (เจ้าผู้ปกครอง)*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิเพื่อการศึกษาประชาธิปไตยและการพัฒนา(โครงการจัดพิมพ์คปไฟ).
- อัญชลี จวงจันทร์. ม.ป.ป.. *จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์*. เรียกใช้เมื่อ 18 กันยายน 2568. จาก https://wiki.kpi.ac.th/index.php?title=จอมพล_สฤษดิ์_ธนะรัชต์
- The Highest Dream. 2023. *สารคดี จอมพล ป. พิบูลสงคราม (รวม 3 ตอน)*. เรียกใช้เมื่อ 7 สิงหาคม 2568 จาก <https://www.youtube.com/watch?v=RLFiAFGam7Y>

ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานกับความสุขในการทำงานของ
บุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*
THE RELATIONSHIP BETWEEN WORK MOTIVATION AND WORK
HAPPINESS OF PERSONNEL OF THE OFFICE OF THE BASIC
EDUCATION COMMISSION

อรัชพร อินทรพฤษา¹ และ วิลาลินี จินตลิขิตดี²

Aratchaporn Intarapruksa¹ and Vilasinee Jintalikhitdee²

¹⁻²วิทยาลัยการเมืองและการปกครอง มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

¹⁻²College of Politics and Government Suan Sunandha Rajabhat University

Corresponding Author's Email: s67563833018@ssru.ac.th

Received 26 January 2026; Revised 16 February 2026; Accepted 10 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน 2) ศึกษาความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และ 3) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ เก็บข้อมูลจากบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ปฏิบัติงานอยู่ส่วนกลาง จำนวน 296 คน ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เครื่องมือวิจัยใช้แบบสอบถาม โดยมีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.98 สถิติที่ใช้ในการวิจัยคือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน ผลการวิจัยพบว่า 1) บุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีแรงจูงใจในการทำงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยปัจจัยค่าจูงมีค่าเฉลี่ยสูงกว่าปัจจัยจูงใจ 2) บุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานมีความสุขในการทำงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ด้านที่มีค่าเฉลี่ยมากที่สุด คือ ด้านความสำเร็จในงาน และด้านที่มีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด คือ

Citation

* อรัชพร อินทรพฤษา และ วิลาลินี จินตลิขิตดี. (2569). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 6(1), 36-50.

Aratchaporn Intarapruksa¹ and Vilasinee Jintalikhitdee. (2026). The Relationship Between Work Motivation And Work Happiness Of Personnel Of The Office Of The Basic Education Commission. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 6(1), 36-50.

DOI:

Website:

ด้านความรักในงาน และ 3) แรงจูงใจในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีความสัมพันธ์ในระดับสูง ($r = .85$) โดยแรงจูงใจในการทำงานที่มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานมากที่สุด คือ ปัจจัยค่าจูน ($r = .84$) รองลงมา คือ ปัจจัยจูงใจ ($r = .76$) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ทั้ง 2 ปัจจัย ผลดังกล่าวสะท้อนว่าการเสริมแรงจูงใจ โดยเฉพาะปัจจัยค่าจูน มีความสำคัญต่อการส่งเสริมความสุขในการทำงานของบุคลากรส่วนกลางในหน่วยงานภาครัฐด้านการศึกษา

คำสำคัญ: แรงจูงใจในการทำงาน, ความสุขในการทำงาน, ปัจจัยจูงใจ, ปัจจัยค่าจูน

Abstract

This study aimed to: 1) examine work motivation of personnel of the Office of the Basic Education Commission, 2) examine work happiness of personnel of the Office of the Basic Education Commission, and 3) investigate the relationship between work motivation and work happiness of personnel of the Office of the Basic Education Commission. This study employed a quantitative research methodology. The sample consisted of 296 personnel working at the central office of the Office of the Basic Education Commission, selected through simple random sampling. A questionnaire was used as the research instrument, with an overall reliability coefficient of 0.98. Data were analyzed using descriptive statistics, including frequency, percentage, mean, and standard deviation, as well as Pearson's product-moment correlation coefficient. The results revealed that the overall levels of both work motivation and work happiness among personnel of the Office of the Basic Education Commission were at a high level. Regarding work motivation, hygiene factors showed a higher mean than motivator factors. Regarding work happiness, achievement at work had the highest mean, whereas love of work had the lowest mean. Furthermore, work motivation was positively correlated with work happiness at a high level, with statistical significance at the .01 level ($r = .85$). Among the motivation factors, hygiene factors showed the strongest correlation with work happiness ($r = .84$), followed by motivator factors ($r = .76$), both of which indicated high positive correlations. These findings suggest that enhancing work motivation—particularly hygiene factors—plays an

important role in promoting work happiness among central-office personnel in public-sector education organizations.

Keywords: Work Motivation, Work Happiness, Motivator Factors, Hygiene Factors

บทนำ

ความสุขในการทำงานเป็นสิ่งสำคัญต่อองค์กร เพราะเมื่อบุคลากรมีความสุขในการทำงานย่อมมีแรงจูงใจ มีความมุ่งมั่นในการทำงาน และมีความผูกพันต่อองค์กร แรงจูงใจในการทำงานเป็นพลังภายในบุคคลที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมเพื่อบรรลุเป้าหมาย และผู้ที่มีแรงจูงใจสูงจะพยายามอย่างเต็มที่ในการทำงานให้สำเร็จ (เพลินพิศ วิบูลย์กุล, 2560) จึงกล่าวได้ว่าแรงจูงใจในการทำงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงาน เพราะช่วยกระตุ้นให้บุคลากรปฏิบัติงานด้วยความตั้งใจและทุ่มเทเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายที่ต้องการ (สุภารัตน์ กุโลชิต, 2566) โดยแรงจูงใจอาจเกิดจากลักษณะงาน ความท้าทาย ความก้าวหน้า ค่าตอบแทนที่เหมาะสม ตลอดจนสภาพแวดล้อมและความสัมพันธ์ในที่ทำงาน ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยสร้างความพึงพอใจและความสุขในการทำงานของบุคลากร

บุคลากรที่มีความสุขในการทำงานมักมีพลังในการทำงาน สามารถจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นได้ดี และส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการทำงานอย่างต่อเนื่อง นอกจากนี้ ความสุขในการทำงานยังช่วยเอื้อให้เกิดสภาพแวดล้อมในการทำงานที่ดี ทำให้บุคลากรรู้สึกถึงคุณค่าของงาน และรู้สึกดีกับตนเองที่ได้ทำสิ่งที่ดีให้แก่องค์กร โดยความสุขในการทำงานสะท้อนถึงความรู้สึกสบายใจในการทำงาน มีความภาคภูมิใจและทำงานอย่างเต็มที่ ซึ่งนำไปสู่งานที่มีคุณภาพ (จิรพันธุ์ วงษ์คำ, 2564) ขณะเดียวกัน แรงจูงใจในการทำงานยังมีความสำคัญต่อความสำเร็จขององค์กร เพราะช่วยให้บุคลากรมีความตั้งใจ เต็มใจ ทุ่มเท และคงอยู่กับองค์กรมากขึ้น (กิตติ สมอุมจารย์, 2565)

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นหน่วยงานที่มีภารกิจสำคัญในการจัดและส่งเสริมการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศ โดยบุคลากรส่วนกลางเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีหน้าที่รับผิดชอบที่หลากหลายและซับซ้อน ตั้งแต่การกำหนดนโยบายและยุทธศาสตร์ การวางแผนและจัดสรรงบประมาณ การติดตามและประเมินผล รวมถึงการสนับสนุนการดำเนินงานของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา โดยมีจำนวนนักเรียนที่อยู่ในความดูแลกว่า 6 ล้านคน ครูและบุคลากรทางการศึกษากว่า 5 แสนคน สถานศึกษากว่า 29,000 แห่ง และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา จำนวน 245 เขต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2568) ซึ่งสะท้อนขนาดภารกิจที่ต้องรองรับในระดับประเทศ ภาระงานดังกล่าวประกอบกับการเปลี่ยนแปลงเชิงนโยบายที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง (วิษุตา ธนพูนไพศาล, 2560) รวมถึง

แรงกดดันจากความคาดหวังของสังคมต่อคุณภาพการศึกษา อาจส่งผลให้เกิดความเครียด ความเหนื่อยล้า และกระทบต่อแรงจูงใจและความสุขในการทำงานของบุคลากร

อย่างไรก็ตาม ยังมีงานศึกษาที่สะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงาน กับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนกลางค่อนข้างจำกัด ดังนั้น การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานจึงมีความสำคัญ เพื่อนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลประกอบการกำหนดแนวทางการบริหารทรัพยากรบุคคล ในการเสริมสร้างแรงจูงใจและส่งเสริมความสุขในการทำงานให้เหมาะสมกับความต้องการของบุคลากรและลักษณะงานในองค์การ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
2. เพื่อศึกษาความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

สมมติฐานการวิจัย

กำหนดสมมติฐานทางสถิติ ดังนี้

$H_0 : \rho = 0$ (แรงจูงใจในการทำงานและความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่มีความสัมพันธ์กัน)

$H_1 : \rho > 0$ (แรงจูงใจในการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน)

การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับแรงจูงใจในการทำงาน

Herzberg (1959) ได้เสนอทฤษฎีแรงจูงใจที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย คือ ทฤษฎีสองปัจจัย (Two – Factor Theory) ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) และปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) ดังนี้

1) ปัจจัยจูงใจ (Motivator Factors) เป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำงานโดยตรง เป็นปัจจัยที่จูงใจให้คนชอบและรักงาน ได้แก่ ความสำเร็จของงาน การยอมรับนับถือ ลักษณะของงาน ความรับผิดชอบ และความก้าวหน้าในตำแหน่งงาน

2) ปัจจัยค้ำจุน (Hygiene Factors) เป็นปัจจัยที่จะค้ำจุนให้แรงจูงใจในการทำงานของบุคคลมีอยู่ตลอดเวลา ไม่เกี่ยวกับตัวงานโดยตรง แต่เกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของงาน หากไม่ได้รับการตอบสนองในปัจจัยเหล่านี้เพียงพอ จะนำไปสู่ความไม่พึงพอใจในงานได้ ได้แก่ เงินเดือน โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต ความสัมพันธ์ในที่ทำงาน สถานะของอาชีพ นโยบายและการบริหารงาน สภาพการทำงาน ความเป็นอยู่ส่วนตัว ความมั่นคงในงาน การบังคับบัญชาและการปกครอง

2. แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับความสุขในการทำงาน

Manion (2003) ได้เสนอองค์ประกอบของความสุขในการทำงานไว้ 4 องค์ประกอบ ดังนี้

1) การติดต่อสัมพันธ์ เป็นการรับรู้ถึงความสัมพันธ์ของบุคลากรในองค์การ โดยบุคลากรมาร่วมกันทำงานทำให้เกิดสัมพันธภาพที่ดี ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน การพูดคุยอย่างเป็นมิตร และการรับรู้ว่าได้อยู่ท่ามกลางเพื่อนร่วมงานที่มีความปรารถนาดีต่อกัน

2) ความรักในงาน เป็นการรับรู้ถึงความรู้สึกรักและผูกพันอย่างเหนียวแน่นกับงาน รับรู้ว่าตนมีภารกิจในการทำงานให้สำเร็จ มีความกระตือรือร้น ตื่นเต้นดีใจในสิ่งที่ทำงาน และปรารถนาที่จะทำงานด้วยความเต็มใจ รู้สึกเป็นสุขเมื่อได้ทำงาน

3) ความสำเร็จในงาน เป็นการรับรู้ว่าตนเองสามารถทำงานได้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ได้รับมอบหมายให้ทำงานที่ท้าทาย มีอิสระในการทำงาน เกิดผลลัพธ์การทำงานในทางบวก รู้สึกมีคุณค่า เกิดความภาคภูมิใจในการพัฒนาสิ่งต่าง ๆ เพื่อความสำเร็จของงาน

4) การเป็นที่ยอมรับ เป็นการรับรู้ว่าตนเองได้รับการยอมรับและความเชื่อถือจากเพื่อนร่วมงานและผู้บังคับบัญชา ได้รับความคาดหวังที่ดีและความไว้วางใจจากเพื่อนร่วมงาน

นอกจากนี้ ความสุขในการทำงาน ยังสามารถพิจารณาในกรอบของสุขภาวะทางจิตวิทยา (Psychological Well-being) ซึ่งชี้ว่าความสุขที่ยั่งยืนไม่ได้เกิดจากความรู้สึกพึงพอใจเพียงชั่วคราว แต่ยังเกี่ยวข้องกับการยอมรับตนเอง การมีสัมพันธภาพที่ดี การเป็นตัวของตัวเอง การมีความสามารถในการจัดการสภาพแวดล้อม การมีเป้าหมายในชีวิต และการเติบโตส่วนบุคคล ผ่านการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง (Ryff, 1989) ทั้งนี้ การสร้างสุขภาวะในองค์การที่ครอบคลุมความสุขทางด้านกาย จิต ปัญญา และสังคม เป็นอีกมุมมองที่ช่วยสนับสนุนการอธิบายความสุขในการทำงานในภาพรวม โดยองค์การควรกำหนดแนวทางและให้การสนับสนุนเพื่อส่งเสริมให้บุคลากรทำงานอย่างมีความสุข ขณะเดียวกัน ผู้ที่ทำงานกับบุคลากรจำนวนมากควรเข้าใจธรรมชาติและความต้องการของบุคลากร เพื่อให้ทราบว่าจะอะไรคือสิ่งสำคัญในการสร้างแรงจูงใจที่เหมาะสมกับบุคลากร ซึ่งจะช่วยเสริมความมุ่งมั่นทุ่มเทในการทำงาน (จิรัชญา เขียงกุล และ เมธาวิ อุดมธรรมานภาพ, 2566)

จากการทบทวนวรรณกรรม ผู้วิจัยได้นำแนวคิดของ Herzberg เป็นกรอบกำหนดตัวแปร “แรงจูงใจในการทำงาน” ได้แก่ ปัจจัยจูงใจ และปัจจัยค้ำจุน และนำแนวคิดของ Manion เป็นกรอบกำหนดตัวแปร “ความสุขในการทำงาน” ได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์ ความรักในงานความสำเร็จในงาน และการเป็นที่ยอมรับ จากนั้นจึงวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรดังกล่าวด้วยค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของแรงจูงใจในการทำงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยผู้วิจัยมีวิธีดำเนินการวิจัย ดังนี้

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานที่ปฏิบัติงานอยู่ส่วนกลาง จำนวน 1,281 คน (กลุ่มแผนอัตรากำลัง สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ, 2568) ซึ่งกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยคำนวณจากสูตรการหาขนาดกลุ่มตัวอย่างของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie & Morgan, 1970) ได้จำนวน 296 คน โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างโดยอาศัยหลักความน่าจะเป็น (Probability Sampling) ด้วยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบง่าย (Simple Random Sampling) ทั้งนี้ ผู้วิจัยได้ติดตามการตอบกลับ และตรวจสอบสัดส่วนของประเภทบุคลากรของกลุ่มตัวอย่างให้มีความเหมาะสมและสะท้อนความเป็นตัวแทนของประชากร

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล คือ แบบสอบถาม (Questionnaire) ซึ่งมี 3 ส่วน ประกอบด้วย ส่วนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา ประเภทตำแหน่งรายได้ต่อเดือน และระยะเวลาการทำงาน ส่วนที่ 2 แรงจูงใจในการทำงาน แบ่งออกเป็น 2 ปัจจัย ได้แก่ ปัจจัยจูงใจ และปัจจัยค้ำจุน และส่วนที่ 3 ความสุขในการทำงาน แบ่งออกเป็น 4 ด้าน ได้แก่ การติดต่อสัมพันธ์ ความรักในงาน ความสำเร็จในงาน และการเป็นที่ยอมรับ

3. ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยการนำแบบสอบถามให้ผู้เชี่ยวชาญ จำนวน 3 ท่าน ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา คำนวณหาค่าดัชนีความสอดคล้อง IOC (Index of Item Objective Congruence) เท่ากับ 1.00 และนำแบบสอบถามไปทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 30 ชุด เพื่อหาค่าความเชื่อมั่น โดยวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha-Coefficient) ด้วยวิธีการของ Cronbach's alpha ได้เท่ากับ 0.98

4. การเก็บข้อมูล โดยการทำหนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บข้อมูลจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา แจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง ตรวจสอบความสมบูรณ์ของการตอบแบบสอบถาม แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติ

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

1) สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ใช้อธิบายข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล แรงจูงใจในการทำงาน และความสุขในการทำงาน

2) สถิติเชิงอนุมาน ใช้ทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ สถิติวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่าง
แรงจูงใจในการทำงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน ทดสอบโดยวิเคราะห์ความสัมพันธ์ โดยใช้ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน
(Pearson's Product Moment Correlation Coefficient) ที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ 0.01

ผลการวิจัย

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคล พบว่า บุคลากรสำนักงานคณะกรรมการ
การศึกษาขั้นพื้นฐานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 67.2) มีอายุระหว่าง 31 – 40 ปี
(ร้อยละ 36.9) มีระดับการศึกษาปริญญาตรี (ร้อยละ 58.1) มีประเภทตำแหน่งเป็นข้าราชการ
(ร้อยละ 67.2) มีรายได้ต่อเดือนต่ำกว่าหรือเท่ากับ 20,000 บาท (ร้อยละ 47.6) และมี
ระยะเวลาการทำงาน 1 – 5 ปี (ร้อยละ 39.5)

2. แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ตารางที่ 1 แสดงข้อมูลแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน จำแนกเป็นรายปัจจัย

แรงจูงใจในการทำงาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ปัจจัยค่าจ้าง	3.92	.71	มาก
2. ปัจจัยจูงใจ	3.78	.68	มาก
รวม	3.87	.67	มาก

จากตารางที่ 1 พบว่า บุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
มีแรงจูงใจในการทำงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.87$, S.D. = .67) เมื่อพิจารณา
เป็นรายปัจจัย ลำดับแรก คือ ปัจจัยค่าจ้าง อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.92$, S.D. = .71) รองลงมา
คือ ปัจจัยจูงใจ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 3.78$, S.D. = .68) ตามลำดับ

3. ความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ตารางที่ 2 แสดงข้อมูลความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษา
ขั้นพื้นฐาน จำแนกเป็นรายด้าน

ความสุขในการทำงาน	$\bar{X}$	S.D.	ระดับ
1. ความสำเร็จในงาน	4.19	.74	มาก
2. การติดต่อสัมพันธ์	4.12	.77	มาก
3. การเป็นที่ยอมรับ	4.09	.71	มาก
4. ความรักในงาน	4.01	.77	มาก
รวม	4.10	.67	มาก

จากตารางที่ 2 พบว่า บุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีความสุขในการทำงาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.10$, S.D. = .67) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน ลำดับแรก คือ ด้านความสำเร็จในงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.19$, S.D. = .74) รองลงมา คือ ด้านการติดต่อสัมพันธ์ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.12$, S.D. = .77) ด้านการเป็นที่ยอมรับ อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.09$, S.D. = .71) และด้านความรักในงาน อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.01$, S.D. = .77) ตามลำดับ

4. ผลการทดสอบสมมติฐาน

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ตั้งสมมติฐานไว้ว่าแรงจูงใจในการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

ตารางที่ 3 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน

แรงจูงใจในการทำงาน	ความสุขในการทำงาน			
	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ (r)	Sig.	ระดับความสัมพันธ์	ทิศทางความสัมพันธ์
1. ปัจจัยค่าจ้าง	.84**	.00	สูง	ทางบวก
2. ปัจจัยจูงใจ	.76**	.00	สูง	ทางบวก
รวม	.85**	.00	สูง	ทางบวก

**นัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 3 พบว่า โดยภาพรวมแรงจูงใจในการทำงานมีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 (Sig. = .00) และมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ($r = .85$) โดยเป็นความสัมพันธ์กันในทิศทางบวก หมายความว่า ยังมีแรงจูงใจในการทำงานมากเท่าใด ยิ่งทำให้ความสุขในการทำงานมากขึ้นตามไปด้วย โดยแรงจูงใจในการทำงานที่มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานมากที่สุด คือ ปัจจัยค่าจ้าง ($r = .84$) รองลงมา คือ ปัจจัยจูงใจ ($r = .76$) ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในระดับสูง ทั้ง 2 ปัจจัย จึงปฏิเสธสมมติฐาน H_0 และยอมรับสมมติฐานทางเลือก H_1 กล่าวคือ แรงจูงใจในการทำงานมีความสัมพันธ์เชิงบวกกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

1. แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ซึ่งสามารถอธิบายได้ตามทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1959) ว่าเมื่อองค์การสนับสนุนทั้งปัจจัยจูงใจและปัจจัยค่าจ้างอย่างเหมาะสม จะเอื้อต่อความพึงพอใจ

ในการทำงาน สะท้อนว่าบุคลากรรับรู้ถึงคุณค่าและความสำคัญของบทบาทหน้าที่ที่มีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ลักษณะงานที่ต้องอาศัยการทำงานเป็นทีมและการประสานงานช่วยให้รู้สึกเป็นส่วนสำคัญในการขับเคลื่อนภารกิจ ประกอบกับการมีสวัสดิการและการพัฒนาศักยภาพบุคลากรอย่างต่อเนื่องช่วยเสริมสร้างความมั่นใจในการทำงาน และทำให้บุคลากรรู้สึกได้รับการพัฒนาอย่างเหมาะสมและมีคุณค่าในองค์กร สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐนันท์ ศรีนุกูล (2565) ที่พบว่า แรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรสังกัดกระทรวงแรงงาน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

สำหรับปัจจัยจูงใจที่บุคลากรมีมากที่สุด คือ ด้านความสำเร็จของงาน สอดคล้องกับทฤษฎีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของ McClelland (1961) ที่อธิบายว่าเมื่อบุคลากรบรรลุเป้าหมายที่ท้าทายจะเกิดความภาคภูมิใจและแรงผลักดันในการทำงานอย่างต่อเนื่อง สะท้อนลักษณะงานเชิงนโยบายและการวางแผนเชิงกลยุทธ์ที่เปิดโอกาสให้บุคลากรเห็นผลลัพธ์ของงานอย่างเป็นรูปธรรม เมื่อรับรู้ว่างานก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรและระบบการศึกษา ย่อมเกิดความภาคภูมิใจในผลสำเร็จของงานนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของธนชัย เหมพิลา และคณะ (2567) ที่พบว่าแรงจูงใจในการทำงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 ด้านที่มากที่สุด คือ ด้านความสำเร็จในงาน

สำหรับปัจจัยจูงใจที่บุคลากรมีน้อยที่สุด คือ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน สะท้อนให้เห็นข้อจำกัดของหน่วยงานภาครัฐที่มีโครงสร้างตำแหน่งและเส้นทางความก้าวหน้าที่ชัดเจนแต่จำกัด โดยโอกาสเลื่อนตำแหน่งขึ้นอยู่กับหลายเงื่อนไข เช่น มาตรฐานกำหนดตำแหน่ง คุณสมบัติ ประสบการณ์ การประเมินผลการปฏิบัติงาน และจำนวนตำแหน่งว่าง รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและนโยบายกำลังคน ส่งผลให้บุคลากรรู้สึกว่าความก้าวหน้าไม่ได้ขึ้นอยู่กับความพยายามหรือผลงานเพียงอย่างเดียว อีกทั้งบุคลากรบางกลุ่มอาจไม่มีเส้นทางความก้าวหน้าในตำแหน่งที่ชัดเจน ซึ่งสามารถอธิบายได้ตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow (1954) ที่กล่าวว่า มนุษย์มีความต้องการอยู่ตลอดเวลา เมื่อความต้องการขั้นต่ำได้รับการตอบสนองแล้ว ความต้องการในระดับที่สูงขึ้นจะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมต่อไป โดยเฉพาะความต้องการขั้นที่ 4 (ความต้องการมีชื่อเสียง เกียรติยศ ได้รับการยกย่องทางสังคม) และขั้นที่ 5 (ความต้องการที่จะประสบความสำเร็จในชีวิต) ซึ่งความก้าวหน้าในตำแหน่งการงานเป็นปัจจัยสำคัญที่ตอบสนองความต้องการระดับสูงนี้ หากเส้นทางความก้าวหน้าไม่ชัดเจนหรือไม่สอดคล้องกับศักยภาพ ย่อมลดแรงผลักดันในการทำงาน และอาจทำให้บุคลากรรับรู้ความสำเร็จในชีวิตตามเป้าหมายลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของสร้อยญา สุทธิวรพงศ์ศรี และธนกร พงษ์ภู (2567) ที่พบว่าปัจจัยจูงใจของพนักงานประกันชีวิตในกรุงเทพมหานคร ด้านที่มีน้อยที่สุด คือ ด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน

สำหรับปัจจัยค่าจุนที่บุคลากรมีมากที่สุด คือ ด้านสถานะของอาชีพ สะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรรับรู้ถึงความมั่นคง เกียรติ และการยอมรับทางสังคมจากการทำงานในหน่วยงานหลัก ระดับนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการที่รับผิดชอบการพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐานของประเทศ ส่งผลให้เกิดความภาคภูมิใจและรู้สึกถึงความมั่นคงในอาชีพ สอดคล้องกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ Maslow (1954) ในขั้นที่ 2 ความต้องการทางด้านความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งครอบคลุมถึงความมั่นคงในหน้าที่การงานและสถานะทางสังคม สถานะของอาชีพจึงเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยตอบสนองความมั่นคงปลอดภัยขั้นพื้นฐานของมนุษย์

สำหรับปัจจัยค่าจุนที่บุคลากรมีน้อยที่สุด คือ ด้านโอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต สะท้อนให้เห็นว่าการเลื่อนตำแหน่งต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์และกระบวนการที่ซับซ้อนและจำนวนตำแหน่งว่างที่จำกัด รวมถึงข้อจำกัดด้านงบประมาณและนโยบายกำลังคนของรัฐ ทำให้บุคลากรรู้สึกว่าโอกาสในการได้รับความก้าวหน้าในอนาคตไม่ชัดเจน อีกทั้งลักษณะงานที่ต้องอาศัยความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน ยิ่งทำให้โอกาสเลื่อนระดับเกิดขึ้นได้ยาก ซึ่งสามารถอธิบายได้ตามทฤษฎีแรงจูงใจของ Alderfer (1972) หรือ E.R.G. Theory ในส่วนของความต้องการเจริญก้าวหน้า เมื่อช่องทางการเติบโตถูกจำกัด ย่อมส่งผลให้การรับรู้โอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคตต่ำกว่าด้านอื่น สอดคล้องกับงานวิจัยของจรรย์ธร สาร และคณะ (2564) ที่พบว่าปัจจัยค่าจุนของพนักงานฝ่ายขาย บริษัท เพอร์ซิเดนซ์ เบเกอร์ จำกัด (มหาชน) ด้านโอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคตมีน้อยที่สุด

2. ความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก สอดคล้องกับแนวคิดของ Manion (2003) ที่กล่าวว่า ความสุขในการทำงานเป็นผลที่เกิดจากการเรียนรู้ซึ่งตอบสนองจากการทำงานของในเชิงบวก เช่น ความภูมิใจ ความพึงพอใจ ความเพลิดเพลิน ผลดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่าบุคลากรรับรู้ว่างานที่ทำมีคุณค่าและมีความหมาย โดยเฉพาะการได้มีส่วนร่วมในการขับเคลื่อนการพัฒนาการศึกษาของประเทศซึ่งส่งผลต่ออนาคตของเด็กและเยาวชนไทย ลักษณะการทำงานแบบบูรณาการ การประสานงาน และการทำงานเป็นทีม ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาทักษะด้านการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ตลอดจนเกิดเครือข่ายและความสัมพันธ์ที่ดีในที่ทำงาน ประกอบกับความมั่นคงในอาชีพและการสื่อสารภายในที่ชัดเจน ทำให้บุคลากรรู้สึกได้รับการสนับสนุนและสามารถมุ่งเน้นการทำงานได้อย่างเต็มที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของณัฐนันท์ ศรีนุกูล (2565) ที่ได้ศึกษาความสุขในการทำงานของบุคลากรสังกัดกระทรวงแรงงาน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2 พบว่า ความสุขในการทำงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก

ด้านที่บุคลากรมีความสุขมากที่สุดคือด้านความสำเร็จในงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Manion (2003) และ Diener (2000) ที่อธิบายว่า เมื่อบุคลากรสามารถผลักดันงานจนประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายและเห็นผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรม ย่อมเกิดความภาคภูมิใจและความสุขจากผลสำเร็จดังกล่าว ทั้งนี้ ผลการวิจัยสะท้อนลักษณะงานเชิงนโยบายที่ต้องอาศัย

ความรู้ ความเชี่ยวชาญ และความรับผิดชอบสูง เมื่อบุคลากรเห็นว่านโยบายหรือมาตรฐานที่มีส่วนร่วมพัฒนาถูกนำไปใช้จริงในระดับพื้นที่ ย่อมเกิดความภาคภูมิใจและความสุขจากผลสำเร็จดังกล่าว สอดคล้องกับงานวิจัยของจิรภัทร์ โพธิ์บาทะ (2565) ที่ได้ศึกษาความสุขในการทำงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี ผลการวิจัยพบว่า ความสุขในการทำงานด้านที่มากที่สุด คือ ด้านความสำเร็จในงาน

ด้านที่บุคลากรมีความสุขน้อยที่สุด คือ ด้านความรักในงาน สอดคล้องกับแนวคิดของ Manion (2003) และ Warr (1990) ที่อธิบายว่าความสุขในการทำงานเกี่ยวเนื่องกับการได้ทำในสิ่งที่ตนรักและรู้สึกสนุกในงานที่ทำ ทั้งนี้ ในบริบทงานเชิงนโยบายที่ไม่ได้มีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้เรียน ทำให้ขาดความรู้สึกเชื่อมโยงทางอารมณ์กับผลลัพธ์ของงาน ประกอบกับความซับซ้อนของระบบราชการ อาจส่งผลให้บุคลากรรู้สึกขาดความยืดหยุ่นและขาดอิสระในการตัดสินใจ รวมถึงการได้รับมอบหมายงานที่ไม่สอดคล้องกับความถนัดหรือความสนใจตามความจำเป็นขององค์กร และภาระงานที่เร่งด่วนในบางช่วงเวลา ส่งผลให้ความเพลิดเพลินและความรักในงานลดลง สอดคล้องกับงานวิจัยของพัชรดนย์ ดนยรักษ์ นนทกะตระกูล (2566) ที่ได้ศึกษาความสุขในการทำงานของข้าราชการกรมการจัดหางาน พบว่า ความสุขในการทำงานด้านที่น้อยที่สุด คือ ด้านความรักในงาน

3. ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานกับความสุขในการทำงานของบุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน จากผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการทำงานในระดับสูง สะท้อนให้เห็นว่า เมื่อบุคลากรได้รับการสนับสนุนจากทั้งปัจจัยจูงใจและปัจจัยค้ำจุนอย่างเหมาะสม ย่อมส่งผลให้เกิดความพึงพอใจและความสุขในการทำงาน โดยเฉพาะในบริบทของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งมีลักษณะงานเชิงนโยบาย ต้องอาศัยความรอบคอบ และการทำงานภายใต้กรอบเวลาที่ชัดเจน หากบุคลากรรับรู้ว่าได้ตนได้รับการสนับสนุนจากองค์กร มีทรัพยากรเพียงพอ มีผู้บังคับบัญชาให้คำปรึกษา และมีเพื่อนร่วมงานที่ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน รวมทั้งได้รับการยอมรับเมื่อทำงานสำเร็จ ย่อมทำให้เกิดความรู้สึกว่างานมีความหมาย มีคุณค่า และตนเองมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการศึกษาของประเทศ ซึ่งนำไปสู่ความสุขในการทำงาน ความสัมพันธ์ดังกล่าวสามารถอธิบายได้ในกรอบทฤษฎีสองปัจจัยของ Herzberg (1959) ว่าการมีปัจจัยจูงใจช่วยเสริมความพึงพอใจในงาน ขณะที่ปัจจัยค้ำจุนช่วยลดเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดความไม่พึงพอใจ เมื่อทั้งสองด้านได้รับการตอบสนองอย่างเหมาะสม บุคลากรจึงมีแนวโน้มรับรู้ความสุขในการทำงานสูงขึ้น ทั้งนี้ ปัจจัยค้ำจุนมีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานสูงสุด สอดคล้องกับลักษณะงานราชการที่บุคลากรให้ความสำคัญกับความมั่นคงของอาชีพ ความชัดเจนในนโยบาย ทิศทางขององค์กร ความเป็นธรรม และความโปร่งใสของระบบบริหารจัดการ เมื่อบุคลากรรู้สึกว่าตนเองได้รับการดูแลจากองค์กร ได้รับทรัพยากรในการทำงานเพียงพอ มีสภาพแวดล้อมการทำงานที่เหมาะสม ย่อมทำให้เกิดความสุข

ในการทำงาน และพร้อมที่จะทำงานให้ดีที่สุด สอดคล้องกับงานวิจัยของธวัช รัตมี (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่อง ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานและความสุขในการทำงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ผลการวิจัยพบว่า แรงจูงใจในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการทำงานในระดับสูง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้สรุปได้ว่า บุคลากรสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับขั้นพื้นฐาน มีแรงจูงใจในการทำงานและความสุขในการทำงานโดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยแรงจูงใจที่มีมากที่สุด คือ ปัจจัยจูงใจด้านความสำเร็จของงาน และปัจจัยด้านสถานะของอาชีพ ในขณะที่แรงจูงใจด้านที่มีน้อยที่สุด คือ ปัจจัยจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน และปัจจัยด้านโอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคต สำหรับความสุขในการทำงานด้านที่มีมากที่สุด คือ ด้านความสำเร็จในงาน ส่วนด้านที่มีน้อยที่สุด คือ ด้านความรักในงาน นอกจากนี้ ยังพบว่าแรงจูงใจในการทำงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสุขในการทำงานในระดับสูง โดยปัจจัยด้านความสำเร็จมีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานมากที่สุด รองลงมา คือ ปัจจัยจูงใจ ซึ่งทั้งสองปัจจัยมีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานในระดับสูง ทั้งนี้ ผลการวิจัยยังสะท้อนว่า แม้บุคลากรมีความสุขจากความสำเร็จในงานอยู่ในระดับสูง แต่ความรักในงานกลับต่ำที่สุด สะท้อนสภาวะ มีความสุขจากความสำเร็จในงาน แต่ขาดความผูกพันเชิงอารมณ์ต่อเนื้องาน เนื่องจากลักษณะงานส่วนกลางเป็นงานเชิงนโยบายที่ห่างไกลจากผู้เรียน และมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับผู้เรียนและสถานศึกษาในระดับจำกัด นอกจากนี้ยังพบว่า ปัจจัยด้านความสำเร็จ มีความสัมพันธ์กับความสุขในการทำงานสูงกว่าปัจจัยจูงใจ ซึ่งสะท้อนลักษณะงานราชการส่วนกลางที่ให้ความสำคัญกับความชัดเจนของระบบ และสภาพแวดล้อมการทำงานในฐานะรากของความสุขในการทำงาน

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาระดับขั้นพื้นฐานควรพัฒนาระบบความก้าวหน้าในสายงานให้ชัดเจน โปร่งใส และเป็นธรรมมากขึ้น โดยกำหนดเส้นทางความก้าวหน้าในสายงานที่สอดคล้องกับลักษณะงานของแต่ละตำแหน่ง กำหนดเกณฑ์การเลื่อนตำแหน่งและการประเมินผลงานที่สะท้อนศักยภาพของบุคลากร รวมทั้งสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพที่นำไปสู่การเติบโตในสายงาน เช่น การจัดทำแผนพัฒนารายบุคคล ระบบพี่เลี้ยง และการเตรียมความพร้อมเพื่อการเติบโตในสายงาน ทั้งนี้เพื่อแก้ไขประเด็นปัจจัยจูงใจด้านความก้าวหน้าในตำแหน่งการงาน และปัจจัยด้านโอกาสที่จะได้รับความก้าวหน้าในอนาคตซึ่งอยู่ในระดับต่ำกว่าด้านอื่น ควบคู่กับการส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความรักในงานมากขึ้นผ่านการมอบหมายงานที่หลากหลาย ทำทนาย และเหมาะสมกับความสามารถ การสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อความคิดสร้างสรรค์ และการให้

การยอมรับในผลงาน โดยเน้นการสื่อสารให้เห็นผลลัพธ์ปลายทางของงานต่อผู้เรียนและสถานศึกษาอย่างสม่ำเสมอ และเปิดโอกาสให้บุคลากรได้เชื่อมต่อกับบุคลากรในพื้นที่เป็นระยะ เช่น การจัดเวทีแลกเปลี่ยนกับบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา หรือการจัดเวทีสะท้อนผลการดำเนินงานไปใช้ระหว่างส่วนกลางกับพื้นที่ รวมถึงการจัดกิจกรรมสร้างจุดเชื่อมต่อระหว่างนโยบายกับห้องเรียนอย่างเป็นระบบ เพื่อเพิ่มความหมายของงานและความผูกพันต่อเนื้องาน นอกจากนี้ ควรให้ความสำคัญกับการส่งเสริมปัจจัยเชิงใจ และปัจจัยค้ำจุนที่ส่งผลต่อความสุขในการทำงาน โดยพัฒนาบรรยากาศการทำงานที่ดี มีการสื่อสารที่ชัดเจน ระบบการดูแลบุคลากรที่เหมาะสม การสนับสนุนทรัพยากรในการทำงาน การยกย่องเชิดชูเกียรติ และการจัดสวัสดิการที่เอื้อต่อคุณภาพชีวิต ซึ่งจะช่วยเพิ่มแรงจูงใจและความสุขในการทำงาน

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรขยายขอบเขตการวิจัยไปยังบุคลากรในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษา เพื่อเปรียบเทียบความสุขในการทำงานในบริบทที่แตกต่างกัน รวมทั้งศึกษาปัจจัยอื่นที่อาจส่งผลต่อแรงจูงใจและความสุขในการทำงาน เช่น ภาวะผู้นำ วัฒนธรรมองค์การ หรือความผูกพันต่อองค์การ และอาจใช้การวิจัยแบบผสมผสาน โดยใช้แบบสอบถามร่วมกับการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ซึ่งจะช่วยให้อธิบายสาเหตุและความต้องการของบุคลากรได้ชัดเจนยิ่งขึ้น นำไปสู่การพัฒนาแนวทางเพิ่มแรงจูงใจในการทำงานและความสุขในการทำงานของบุคลากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

เอกสารอ้างอิง

- กลุ่มแผนอัตรากำลัง สำนักพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลและนิติการ. (2568). *ข้อมูลอัตรากำลังในภาพรวมของ สพฐ. (ส่วนกลาง) ณ วันที่ 1 พฤษภาคม 2568*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- กิตติ สมอุมจารย์. (2565). แรงจูงใจในการบริหารสถานศึกษาและการบริหารสถานศึกษา ศตวรรษที่ 21 ของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักเขตการศึกษาพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา เขต 7. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย.
- จริญธร สาคร สุธรรม พงษ์สำราญ และปราณี คงธนสมุทร. (2564). ปัจจัยแรงจูงใจที่มีผลต่อการสร้างประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของพนักงานฝ่ายขาย บริษัท เพอร์ซิเดนซ์ เบเกอรี่ จำกัด (มหาชน). *วารสารนาครบุตริปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช*, 13(1), 216–230.
- จิรชญา เชียงกุล และเมธาวี อุดมธรรมมานภาพ. (2566). สุขภาวะองค์กรรวมในการทำงานอย่างมีความสุขอย่างยั่งยืนตามแนวพุทธจิตวิทยา. *วารสารจิตวิทยาพุทธศาสตร์ประยุกต์เพื่อสังคม*, 9(1), 385–395.

- จิรพันธุ์ วงษ์คำ. (2564). ความสุขในการทำงานกับประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของข้าราชการกรุงเทพมหานครสามัญ. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์*.
- จิรภัทร์ โพธิ์บาทะ. (2565). ความสุขในการทำงานของบุคลากรองค์การบริหารส่วนจังหวัดชลบุรี. ใน *งานนิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยบูรพา*.
- ฐปรกร รัศมี. (2564). ความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจในการทำงานและความสุขในการทำงานของพนักงานมหาวิทยาลัยสายสนับสนุนวิชาการ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช. ใน *การศึกษานิพนธ์รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช*.
- ณัฐนรินทร์ ศรีบุญกุล. (2565). แรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อความสุข ในการทำงานของบุคลากรสังกัดกระทรวงแรงงาน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยราชภัฏสกลนคร*.
- ธนชัย เข็มพิลา ซาติชัย อุดมกิจมงคล และสามารถ อัยกร. (2567). อิทธิพลของแรงจูงใจในการทำงานที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของบุคลากร องค์การบริหารส่วนจังหวัดกลุ่มภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2. *Interdisciplinary Academic and Research Journal*, 4, 487–504.
- พัทธดนย์ ดนยรักษ์ นนทกะตระกูล. (2566). คุณภาพชีวิตในการทำงาน ความสุขในการทำงานและความผูกพันของข้าราชการกรมการจัดหางาน กระทรวงแรงงาน. ใน *การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- เพลินพิศ วิบูลย์กุล. (2560). การพัฒนาการเรียนรู้ของข้าราชการกรุงเทพมหานคร หลักสูตรนักบริหารมหานครระดับกลาง. ใน *การค้นคว้าอิสระรัฐศาสตรมหาบัณฑิต (บริหารรัฐกิจและกิจการสาธารณะ). มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์*.
- วิชชุดา ธนพูนไพศาล. (2560). การพัฒนาคุณภาพการบริหารจัดการภาครัฐสู่ระบบราชการ 4.0 กรณีศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ส่วนกลาง. ใน *ภาคนิพนธ์ ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยรามคำแหง*.
- สรัญญา สุทธิวรพงศ์ศรี และธนกร พงษ์ภู. (2567). ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพการปฏิบัติงานของพนักงานประกันชีวิตในกรุงเทพมหานคร. *วารสารการวิจัยการบริหารการพัฒนา*, 14(1), 63–74.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2568). *แผนปฏิบัติการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2568 สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (ฉบับปรับปรุง). กระทรวงศึกษาธิการ*.

สุภารัตน์ กุลโชติ. (2566). แรงจูงใจที่ส่งผลต่อประสิทธิผลในการปฏิบัติงานของบุคลากร สังกัดเทศบาลนครหาดใหญ่ จังหวัดสงขลา. ใน *สารนิพนธ์ปริญญารัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

Alderfer, C. P. (1972). *Existence Relatedness and Growth: Human Needs in Organizational Settings*. Free Press.

Diener, E. (2000). Subjective well-being: The science of happiness and a proposal for a national index. *American psychologist*, 55(1), 34.

Herzberg, F., Mausner, B., & Snyderman, B. B. (1959). *The motivation to work*. John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.4324/9781315124827>

Krejcie, R. V., & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities. *Educational and Psychological Measurement*, 30(3), 607–610.

Manion, J. (2003). Joy at work!: Creating a positive workplace. *The Journal of nursing administration*, 33(12), 652–655.

Maslow, A. H. (1954). *Motivation and personality*. Harper & Row.

McClelland, D. C. (1961). *The Achieving Society*. Simon and Schuster.

Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57(6), 1069–1081. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.57.6.1069>

Warr, P. (1990). The measurement of well-being and other aspects of mental health. *Journal of Occupational Psychology*, 63(3), 193–210. <https://doi.org/10.1111/j.2044-8325.1990.tb00521.x>

อำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมทางการเมือง การวิเคราะห์เชิง
รัฐศาสตร์ผ่านวรรณกรรมสามก๊ก*
Power, Political Legitimacy, and Virtue: A Political Science Analysis
through Romance of the Three Kingdoms

ร้อยโท วชิรพงศ์ วงษ์พันธุ์คุณ

Wachirapong Wongphankoon

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

Mahamakut Buddhist University, Isan Campus, Thailand

Corresponding Author's Email:

Received 28 January 2026; Revised 25 February 2026; Accepted 11 March 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมทางการเมือง ผ่านการตีความวรรณกรรมสามก๊กในฐานะวรรณกรรมการเมือง โดยเน้นการศึกษาความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างองค์ประกอบทั้งสามในบริบทการเมืองร่วมสมัย การศึกษาใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเอกสาร โดยระบุขอบเขตของเนื้อหาในการศึกษา ฉบับสามก๊กที่ใช้เป็นกรณีศึกษาคือฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) รวมถึงกระบวนการทบทวนวรรณกรรมและการวิเคราะห์ตามกรอบแนวคิดของ Max Weber หลักคุณธรรมทางการเมืองในจารีตขงจื้อ และหลักพุทธรัฐศาสตร์ โดยเฉพาะการใช้ ทศพิศราชธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมที่สำคัญในพุทธศาสนา

ผลการศึกษาแสดงให้เห็นว่า โจโฉสะท้อนรูปแบบอำนาจเชิงประสิทธิภาพที่ขาดฐานคุณธรรมทางการเมือง เล่าปี่สะท้อนความชอบธรรมเชิงคุณธรรมตามหลักเหวินและอู่ของขงจื้อ หากยังไม่สามารถสถาปนาเป็นโครงสร้างอำนาจที่มั่นคง ขณะที่ซุนกวนเป็นตัวอย่งของการจัดวางความสัมพันธ์อย่างสมดุลระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรม โดยเฉพาะการใช้หลักธรรมในพุทธรัฐศาสตร์เพื่อสนับสนุนการตัดสินใจทางการเมือง บทความเสนอโมเดลจุดสมดุลระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรม เพื่อให้เห็นถึงการบูรณาการระหว่าง

* ร้อยโท วชิรพงศ์ วงษ์พันธุ์คุณ. (2569). อำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมทางการเมือง การวิเคราะห์เชิงรัฐศาสตร์ผ่านวรรณกรรมสามก๊ก. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 6(1), 51-69.

Wachirapong Wongphankoon. (2026). Power, Political Legitimacy, and Virtue: A Political Science Analysis through Romance of the Three Kingdoms. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 6(1), 51-69.

DOI:

Website:

แนวคิดต่างๆ ความยั่งยืนของการปกครองไม่ได้ขึ้นอยู่กับอำนาจหรือคุณธรรมเพียงประการเดียว แต่ต้องอาศัยการประสานกันอย่างเหมาะสมของทั้งสามองค์ประกอบ ซึ่งมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจพลวัตของอำนาจและความชอบธรรมในสังคมการเมืองร่วมสมัย

คำสำคัญ : อำนาจ, ความชอบธรรม, คุณธรรมทางการเมือง, สามก๊ก, พุทธรัฐศาสตร์

Abstract

This article aims to analyze the relationship between power, political legitimacy, and political virtue through an interpretation of *Romance of the Three Kingdoms* as a political text. It emphasizes the structural relationship among these three elements within the context of contemporary political dynamics. The study employs qualitative document analysis, clearly defining the scope of investigation based on the Thai translation of *Romance of the Three Kingdoms* by Chaophraya Phrakhleng (Hon). It incorporates a systematic literature review and applies an analytical framework grounded in Max Weber's theory of legitimacy, Confucian political virtues, and Buddhist political thought—particularly the Ten Royal Virtues (Dasavidha-rājadharmma), a central ethical principle in Buddhism.

The findings indicate that Cao Cao represents efficiency-oriented power lacking a moral foundation; Liu Bei embodies moral legitimacy rooted in Confucian virtues, especially *ren* (benevolence) and *yi* (righteousness), yet fails to institutionalize such virtue into stable political structures; while Sun Quan exemplifies a balanced configuration of power, legitimacy, and virtue, particularly through the application of Buddhist ethical principles in political decision-making. The article proposes an equilibrium model of power, legitimacy, and virtue to demonstrate the integration of these conceptual frameworks. It argues that the sustainability of political rule does not depend solely on power or virtue alone, but rather on their appropriate coordination. This integrated perspective contributes to a deeper understanding of the dynamics of authority and legitimacy in contemporary political society.

Keywords : power, political legitimacy, political virtue, *Romance of the Three Kingdoms*, Buddhist political thought

บทนำ

การศึกษาเรื่องอำนาจและความชอบธรรมเป็นประเด็นพื้นฐานที่สำคัญในรัฐศาสตร์มาอย่างยาวนาน โดยนักทฤษฎีการเมือง เช่น Max Weber ได้เสนอกรอบแนวคิดที่น่าสนใจเกี่ยวกับความชอบธรรมของอำนาจ ซึ่งประกอบด้วยความชอบธรรมแบบจารีต ความชอบธรรมแบบคาริสมา และความชอบธรรมแบบเหตุผล-กฎหมาย การเปิดประเด็นนี้สร้างฐานทางวิชาการที่น่าเชื่อถือในการวิเคราะห์พลวัตของอำนาจในบริบทการเมืองที่แตกต่างกัน

อย่างไรก็ตาม บทความนี้ชี้ให้เห็นถึงช่องว่างวิชาการที่สำคัญ ซึ่งคือการตีความวรรณกรรมสามก๊กในอดีตมักติดหล่มอยู่กับการเชิดชูตัวบุคคล (Heroic Approach) โดยไม่แสดงให้เห็นถึงผลกระทบทางพลวัตเชิงอำนาจ (Power Dynamics) ที่มีต่อเสถียรภาพของรัฐด้วยเหตุนี้ บทความนี้จึงมุ่งเน้นไปที่การวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมในบริบทที่เป็นวิทยาศาสตร์การใช้ พุทธรัฐศาสตร์ ในการวิเคราะห์วรรณกรรมสามก๊กในมิตินี้มีความจำเป็นในบริบทปัจจุบัน เนื่องจากแนวคิดนี้เปิดโอกาสให้เราพิจารณาคุณธรรมและการใช้อำนาจจากมุมมองที่เชื่อมโยงกับการบริหารและการปกครองอย่างมีจริยธรรม โดยเฉพาะการใช้ ทศพิธราชธรรม ซึ่งเป็นหลักธรรมสำคัญในพุทธศาสนาสำหรับผู้ปกครอง

นอกจากนี้ บทความนี้จะสำรวจคุณธรรมตามแบบของขงจื๊อ ซึ่งเน้นการปกครองที่มีคุณธรรมและจริยธรรม โดยใช้แนวคิดเช่น "ความกตัญญู" (Filial Piety), "ความซื่อสัตย์" (Integrity), และ "ความยุติธรรม" (Justice) เป็นหลักในการพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจและความชอบธรรม เพื่อให้บทความนี้ชัดเจนยิ่งขึ้น จะมีการกำหนดขอบเขตของพุทธรัฐศาสตร์ที่นำมาใช้ในการศึกษา โดยจะอธิบายวิธีการวิเคราะห์เชิงเอกสาร รวมถึงการกำหนดกรอบแนวคิดและกระบวนการตีความตัวละครผ่านกรอบของ Max Weber, หลักทศพิธราชธรรม และคุณธรรมตามแบบของขงจื๊อ โดยจะเสนอโมเดลจุดสมดุลระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรม ซึ่งมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจพลวัตของอำนาจและความชอบธรรมในสังคมการเมืองร่วมสมัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

วัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมทางการเมือง ผ่านการตีความวรรณกรรมสามก๊กในกรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์ โดยมุ่งตอบคำถามว่า ผู้นำทางการเมืองในสามก๊กสร้างและรักษาความชอบธรรมของอำนาจอย่างไร และคุณธรรมมีบทบาทต่อการยอมรับอำนาจดังกล่าวเพียงใด

วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษานี้ใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเอกสาร (Documentary Research) ร่วมกับการตีความเชิงแนวคิด (Conceptual Interpretation) เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมทางการเมือง ผ่านการอ่านวรรณกรรมเรื่อง สามก๊ก ในฐานะ “วรรณกรรมการเมือง” ภายใต้กรอบแนวคิดทางรัฐศาสตร์ร่วมกับพุทธรัฐศาสตร์และจารีตคุณธรรมแบบขงจื้อ

1. ขอบเขตและหน่วยวิเคราะห์หลักของการศึกษา คือ การตัดสินใจทางการเมืองของผู้นำที่ปรากฏในวรรณกรรมสามก๊กฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน) ซึ่งสะท้อนรูปแบบการใช้ อำนาจ การสร้างความชอบธรรม และการตัดสินใจเชิงคุณธรรมในบริบทของสภาวะสงคราม และการล่มสลายของอำนาจส่วนกลาง

การศึกษามุ่งวิเคราะห์ผู้นำสำคัญ 3 ตัวละคร ได้แก่ โจโฉ เล่าปี่ และซุนกวน โดยคัดเลือกเหตุการณ์ที่มีลักษณะเป็น “เหตุการณ์ตัดสินใจเชิงโครงสร้าง” (Political Decision Episodes) เช่น การจัดการเสเปียง การอ้างสถาบันจักรพรรดิ การเลือกพันธมิตร-ศัตรู และการบริหารความเห็นต่างภายในรัฐ

2. เอกสารและแหล่งข้อมูลที่ใช้ศึกษา ได้แก่ 1. เอกสารปฐมภูมิ คือ วรรณกรรมสามก๊ก ฉบับแปลโดยเจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นเอกสารหลักในการวิเคราะห์เหตุการณ์ เนื่องจากเป็นฉบับมาตรฐานที่ได้รับการยอมรับในวงวิชาการไทย และใช้เป็นฐานอ้างอิงเดียวตลอดการศึกษา เพื่อควบคุมความคลาดเคลื่อนจากการแปลหลายสำนวน 2. เอกสารทุติยภูมิ ประกอบด้วย งานทฤษฎีทางรัฐศาสตร์ว่าด้วยอำนาจและความชอบธรรม เอกสารด้านคุณธรรมการเมืองในจารีตขงจื้อ เอกสารเกี่ยวกับพุทธรัฐศาสตร์และธรรมราชา ตลอดจนงานศึกษาสามก๊กในมิติภาวะผู้นำและปรัชญาการเมือง เพื่อใช้สร้างกรอบแนวคิดและสนับสนุนการตีความเชิงทฤษฎี

3. การทบทวนวรรณกรรมดำเนินการโดยจัดหมวดหมู่แนวคิดออกเป็น 3 กลุ่มหลัก ได้แก่ 1. แนวคิดความชอบธรรมของอำนาจตาม Max Weber 2. แนวคิดคุณธรรมทางการเมืองในจารีตขงจื้อ (เหริน อี้ หลี่) 3. แนวคิดพุทธรัฐศาสตร์และอุดมคติธรรมราชา (ทศพิธราชธรรม) จากนั้นจึงสังเคราะห์แนวคิดดังกล่าวเข้าสู่ “กรอบการวิเคราะห์บูรณาการ” (Integrated Analytical Framework) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการตีความเหตุการณ์ทางการเมืองในสามก๊ก

4. กระบวนการวิเคราะห์เชิงเอกสาร วิเคราะห์เอกสารดำเนินการเป็นลำดับขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เลือกเหตุการณ์ที่ผู้นำต้องตัดสินใจและมีผลต่อเสถียรภาพหรือความชอบธรรมของอำนาจ

ขั้นที่ 2 การเข้ารหัสเชิงแนวคิด นำเหตุการณ์เข้าสู่การจำแนกตามกรอบความชอบธรรมของ Weber ได้แก่ จารีต คาริสม่า และเหตุผล-กฎหมาย ควบคู่กับการประเมินมิติคุณธรรมตามแนวคิดขงจื้อและพุทธรัฐศาสตร์

ขั้นที่ 3 การตีความเชิงโครงสร้าง วิเคราะห์ว่าเหตุการณ์ดังกล่าวส่งผลต่อการสร้างหรือบ่อนทำลายความชอบธรรมอย่างไร และมีต้นทุนทางการเมืองหรือศีลธรรมใดเกิดขึ้น

ขั้นที่ 4 การเปรียบเทียบข้ามกรณี เปรียบเทียบรูปแบบการใช้อำนาจของโจโฉ เล่าปี่ และซุนกวน เพื่อหาความแตกต่างเชิงแบบแผน

ขั้นที่ 5 การสังเคราะห์เชิงตัวแบบ สรุปผลการวิเคราะห์เป็นตัวแบบดุลยภาพระหว่าง อำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรม เพื่ออธิบายเงื่อนไขของความยั่งยืนทางการเมือง

5. กรอบแนวคิดที่ใช้ในการตีความ การตีความตัวละครดำเนินการผ่านขั้นตอนเชิงวิเคราะห์ โดยระบุบริบทและลักษณะการตัดสินใจทางการเมือง แล้ววิเคราะห์ฐานความชอบธรรมของอำนาจตาม Weber เพื่อประเมินการสอดคล้องกับหลักคุณธรรมในขงจื้อและพุทธรัฐศาสตร์ วิเคราะห์ต้นทุนทางการเมืองและศีลธรรมที่เกิดขึ้น จึงสรุประดับเสถียรภาพและความยั่งยืนของอำนาจในระยะยาว

กรอบแนวคิดทางทฤษฎีอำนาจและความชอบธรรมในทางรัฐศาสตร์

ในทางรัฐศาสตร์ แนวคิดเรื่องอำนาจไม่ได้ถูกจำกัดอยู่เพียงการใช้กำลังบังคับ แต่ครอบคลุมถึงความสามารถในการกำหนดพฤติกรรม ความคิด และการยอมรับของผู้อื่นในบริบททางการเมือง อำนาจจึงสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับโครงสร้างทางสังคม ความเชื่อ และบรรทัดฐานที่ทำให้ผู้ใต้ปกครองยอมรับการใช้อำนาจนั้นว่าเป็นสิ่งที่ชอบธรรม

1. รูปแบบความชอบธรรมของอำนาจ

ความชอบธรรมทางการเมือง (Political Legitimacy) เป็นแกนกลางที่ทำให้รัฐสามารถใช้อำนาจโดยไม่จำเป็นต้องพึ่งการบังคับหรือความกลัว หากแต่ได้รับการยอมรับจากผู้ถูกปกครองอย่างสมัครใจ ในทางรัฐศาสตร์คลาสสิก Weber (1978) ได้จำแนกความชอบธรรมออกเป็น 3 แบบ ได้แก่ ความชอบธรรมแบบจารีตประเพณี (Traditional), แบบคาริสมาทิก (Charismatic) และแบบเหตุผลตามกฎหมาย (Legal-Rational) (พระมหาธนวัฒน์ ปรียัติเมธี, พระศรีวิจิตรภรณ์ (เกรียงไกร กิตติเมธี), ประยูร อรัญรุท, 2568)

1.1 ความชอบธรรมแบบจารีต (Traditional Legitimacy) หมายถึง การยอมรับอำนาจที่ตั้งอยู่บนขนบธรรมเนียม ประเพณี และจารีตที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน อำนาจในลักษณะนี้ได้รับการยอมรับไม่ใช่เพราะความสามารถเฉพาะตัวของผู้นำหรือกติกาทางกฎหมาย หากแต่เพราะความเชื่อว่าจะเป็ยดังกล่าว “เป็นเช่นนั้นมาโดยตลอด” ความสัมพันธ์ทางอำนาจจึงถูกมองว่าเป็นสิ่งปกติและไม่จำเป็นต้องตั้งคำถามมักพบในระบอบกษัตริย์ดั้งเดิม ระบบศักดินา หรือการปกครองที่อ้างสายเลือดและธรรมเนียม

1.2 ความชอบธรรมแบบคาริสม่า (Charismatic Legitimacy) หมายถึง

อำนาจที่เกิดจากความศรัทธาและการยอมรับในคุณลักษณะพิเศษของผู้นำ ไม่ว่าจะเป็นความกล้าหาญ ปัญญา ความเด็ดขาด หรือบารมีส่วนบุคคล อำนาจในลักษณะนี้ไม่ได้สืบทอดตามจารีต และไม่ได้ตั้งอยู่บนกติกาทางกฎหมาย แต่ตั้งอยู่บนความเชื่อว่าผู้นำผู้นั้น “แตกต่างจากคนทั่วไป” และสมควรได้รับการติดตาม อำนาจแบบคาริสม่ามักเกิดขึ้นในช่วงวิกฤตทางการเมืองหรือสังคม ซึ่งกติกาเดิมไม่สามารถแก้ไขปัญหาได้ ผู้นำจึงขึ้นมามีบทบาทผ่านความสามารถส่วนบุคคล อย่างไรก็ตาม ความชอบธรรมแบบคาริสม่ามีลักษณะเปราะบาง เนื่องจากผูกติดอยู่กับตัวบุคคล หากผู้นำเสื่อมบารมีหรือสิ้นอายุขัย ความชอบธรรมดังกล่าวอาจสลายลงอย่างรวดเร็ว

1.3 ความชอบธรรมแบบเหตุผล-กฎหมาย (Rational-Legal Legitimacy)

หมายถึง ความชอบธรรมที่ตั้งอยู่บนกติกา กฎหมาย และระบบสถาบันที่เป็นทางการ อำนาจได้รับการยอมรับไม่ใช่เพราะตัวบุคคลหรือจารีต หากแต่เพราะตำแหน่ง หน้าที่ และกระบวนการที่กำหนดไว้ในระบบ ให้ผู้ได้ปกครองเชื่อฟังอำนาจเพราะเห็นว่ากติกานั้นชอบธรรม และใช้บังคับกับทุกคนอย่างเป็นทางการ ความชอบธรรมในลักษณะนี้เป็นฐานสำคัญของรัฐสมัยใหม่ โดยเฉพาะระบบราชการ กฎหมายรัฐธรรมนูญ และการปกครองแบบนิติรัฐ ข้อได้เปรียบของอำนาจแบบเหตุผล-กฎหมายคือความคาดการณ์ได้และความต่อเนื่องของการปกครอง อย่างไรก็ตาม ความชอบธรรมรูปแบบนี้ต้องอาศัยความเชื่อมั่นในกติกา หากกฎหมายถูกมองว่าไม่ยุติธรรมหรือถูกบิดเบือน ความชอบธรรมย่อมสั่นคลอน

กรอบดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าอำนาจทางการเมืองจะดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงก็ต่อเมื่อได้รับการยอมรับจากสังคม ไม่ใช่อาศัยการบังคับเพียงอย่างเดียว ในบริบทก่อนรัฐสมัยใหม่ เช่น วรรณกรรมสามก๊ก ความชอบธรรมมักตั้งอยู่บนจารีต สายเลือด บารมีส่วนบุคคล และความสามารถของผู้นำ มากกว่ากติกาทางกฎหมายที่เป็นสถาบัน

2. คุณธรรมทางการเมืองในจารีตขงจื้อ

ในประวัติศาสตร์จีนช่วงก่อตั้งราชวงศ์ใหม่คือราชวงศ์ฮั่น เล่าปี่ ปฐมกษัตริย์ เมื่อขึ้นปกครองอาณาจักร จึงได้มีการนำปรัชญาของขงจื้อมาปรับอีกครั้ง เพราะแนวคิดของขงจื้อเน้นในด้านคุณธรรม จริยธรรมเป็นหลัก โดยเริ่มแรกต้องการคนดีมีฝีมือขึ้นมาบริหารประเทศ จึงมีการจัดสอบบุคคลสามัญเข้ารับราชการ เนื้อหาที่สอบก็จะเป็นตำราของขงจื้อเป็นหลัก (นาริรัตน์ ปรีสุทธีวิฑูพร, 2563)

แนวคิดคุณธรรมทางการเมืองในจารีตขงจื้อถือเป็นหนึ่งในรากฐานสำคัญของความคิดว่าด้วยการปกครองในเอเชียตะวันออก โดยให้ความสำคัญกับคุณลักษณะทางศีลธรรมของผู้ปกครองมากกว่ากลไกการใช้อำนาจเชิงบังคับ ขงจื้อมองว่าการปกครองที่ดีมีได้ตั้งอยู่บนกำลังหรือบงการโทษ หากแต่ตั้งอยู่บน “คุณธรรม” ซึ่งทำให้ประชาชนยอมรับอำนาจโดยสมัครใจ

แนวคิดของขงจื๊อยังเน้นย้ำถึงหน้าที่และภาระผูกพันที่สังคมกำหนดให้สมาชิกความสัมพันธ์ทั้ง 5 นี้ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างกษัตริย์กับเสนาบดี พ่อกับลูก สามีกับ ภรรยา พี่กับน้อง เพื่อนกับคนรู้จัก ความสัมพันธ์ของมนุษย์เหล่านี้ไม่เพียงแต่หมายถึง หน้าที่และภาระผูกพันเท่านั้น แต่ยังรวมถึงความรู้สึกถึงการตอบแทนด้วย ขงจื๊ออธิบายหลักคำสอน เรื่องการตอบแทนว่า อย่าทำกับผู้อื่นอย่างที่คุณไม่อยากจะให้คนอื่นทำกับคุณ ความสัมพันธ์เหล่านี้ถือเป็นรากฐานของสังคมที่มีระเบียบวินัยและมีพื้นฐานทางศีลธรรม การมีคุณธรรม และจริยธรรมควบคู่ไปกับการดำเนินชีวิต (โพธิ์คิน ชาวอุ้งหล้า, 2568)

คุณธรรมทางการเมืองในจาริตขงจื๊อสามารถสรุปเป็นแกนหลักได้อย่างน้อยสามประการ ได้แก่ 仁 (เหริน - ความเมตตา) 義 (อี้ - ความชอบธรรม/ความถูกต้อง) และ 禮 (หลี่ - ความเหมาะสมตามจาริต) โดยคุณธรรมทั้งสามประการนี้มีได้ดำรงอยู่อย่างแยกขาดหากแต่ทำงานร่วมกันเป็นกรอบจริยธรรมของการปกครอง เมื่อพิจารณาาร่วมกัน คุณธรรมทั้งสามประการทำหน้าที่เป็นฐานของ ความชอบธรรมเชิงศีลธรรม (moral legitimacy) ซึ่งแตกต่างจากความชอบธรรมเชิงกฎหมายหรือเชิงอำนาจ

สำหรับขงจื๊อแล้วเชื่อว่า ผู้ปกครองที่ดีนั้นต้องผ่านการฝึกฝนมา และการฝึกฝนเช่นนี้ก็คือสิ่งที่ขงจื๊อเชื่อว่าจะทำให้มนุษย์เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์เมื่อฝึกฝนให้มีมนุษยธรรมหรือ เहरินนั่นเอง ดังนั้นปรัชญาสังคมของขงจื๊อจึงมุ่งไปที่ความสำคัญของจริยศาสตร์พื้นฐาน ดังบทความนี้จะได้นำเสนอ เहरิน อี้ และหลี่ เพราะขงจื๊อ เห็นว่าเป็นพื้นฐานทางจริยธรรมที่แฝงอยู่ในตัวมนุษย์ (เด่น แสนคำ, 2564)

ในบริบทของวรรณกรรมสามก๊ก แนวคิดคุณธรรมแบบขงจื๊อถูกใช้เป็นกรอบในการประเมินความชอบธรรมของผู้นำ ตัวละครอย่างเล่าปี่มักได้รับการยกย่องในฐานะผู้นำที่มี “เหริน” และ “อี้” ขณะที่โจโฉมักถูกวิพากษ์ในฐานะผู้นำที่ให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพทางอำนาจมากกว่าคุณธรรม ส่วนซุนกวนสะท้อนการประยุกต์ใช้คุณธรรมในเชิงปฏิบัติ โดยผสมผสานระเบียบจาริต และการบริหารจัดการเพื่อรักษาเสถียรภาพของรัฐ ดังนั้น คุณธรรมทางการเมืองในจาริตขงจื๊อจึงมิได้เป็นเพียงอุดมคติทางศีลธรรม หากแต่เป็นกรอบการเมืองที่ใช้ประเมินและวิพากษ์การใช้อำนาจของผู้นำ ซึ่งมีความสอดคล้องกับการวิเคราะห์ความชอบธรรมของอำนาจในรัฐศาสตร์ร่วมสมัย และเอื้อต่อการบูรณาการกับพุทธรัฐศาสตร์ในบริบทของบทความนี้

3. พุทธรัฐศาสตร์และอุดมคติธรรมราชา

พุทธศาสนาเสนอว่า “ผู้ปกครองแบบใดดีที่สุด” นักปกครองที่ได้รับการยกย่องว่า “เป็นผู้ปกครองที่ดี” ตามนัยของพระพุทธศาสนานั้น มิได้มีนัยที่แสดงถึงนักปกครองที่เก่งกล้าสามารถโดยการใช้อำนาจประหัตประหารเพื่อเอาชนะกลุ่มคนและแว่นแคว้นต่างๆ ในอันที่จะได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง แต่นักปกครองที่ดีนั้นหมายถึงบุคคลที่ทรงธรรม และทำให้ประชาชนเกิดความพึงพอใจโดยธรรม โดยไม่ต้องใช้อำนาจ หรือศาสตราเข้าไปแย่งชิงเพื่อ

ครอบครอง หรือให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครอง ผู้ปกครองในลักษณะนี้ พระพุทธศาสนาเรียกชื่อว่า “ธรรมราชา” (พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, 2559)

พุทธรัฐศาสตร์เป็นกรอบแนวคิดที่นำหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการอธิบายและประเมินการใช้อำนาจทางการเมือง โดยไม่ได้มุ่งปฏิเสธอำนาจหรือโครงสร้างรัฐ หากแต่มุ่งตั้งคำถามว่า อำนาจควรถูกใช้อย่างไรจึงจะสอดคล้องกับ “ธรรม” และลดความทุกข์ของผู้คนในสังคม อุดมคติสำคัญของพุทธรัฐศาสตร์คือแนวคิดเรื่อง “ธรรมราชา” ซึ่งหมายถึงผู้ปกครองที่ใช้อำนาจภายใต้กรอบของธรรม ไม่ใช่การปกครองด้วยอำนาจเปล่า ธรรมราชาไม่ได้หมายถึงผู้นำที่สมบูรณ์แบบทางศีลธรรม หากแต่หมายถึงผู้นำที่ตระหนักถึงข้อจำกัดของอำนาจ และพยายามใช้อำนาจเพื่อประโยชน์ส่วนรวม ลดการเบียดเบียน และส่งเสริมความเป็นธรรมในสังคมหลักธรรมที่มีถูกใช้เป็นเกณฑ์ประเมินธรรมราชา คือ ทศพิธราชธรรม ได้แก่

1. ทาน (ทาน): การให้ การเสียสละ ทรัพย์สินของ บำรุงช่วยเหลือประชาชน
2. ศีล (ศีล): ความประพฤติดีงาม สำนวณกาย วาจา ให้เป็นที่เคารพนับถือ
3. ปริจจาคะ (ปริจจาคะ): การเสียสละความสุขส่วนตัว เพื่อประโยชน์ส่วนรวม
4. อาชชวะ (อาชชวะ): ความซื่อตรง ซื่อสัตย์สุจริต ไม่หลอกลวงประชาชน
5. มัททวะ (มัททวะ): ความอ่อนโยน มีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ไม่เย่อหยิ่งหยาบคาย
6. ตบะ (ตบะ): ความเพียร การข่มใจ แผลพหกิเลส ไม่หมกมุ่นในความสุขสำราญ
7. อักโกธะ (อักโกธะ): ความไม่โกรธ ไม่ลุแก่อำนาจความโกรธ
8. อวิหิงสา (อวิหิงสา): ความไม่เบียดเบียน ไม่กดขี่ข่มเหงผู้อื่น
9. ขันติ (ขันติ): ความอดทน อดกลั้น ต่อความยากลำบาก
10. อวิโรธนะ (อวิโรธนะ): ความเที่ยงธรรม ไม่เอนเอียง ยึดถือความถูกต้อง

หลักธรรมเหล่านี้ทำหน้าที่เป็นกรอบจริยธรรมในการควบคุมการใช้อำนาจ ไม่ให้ผู้นำใช้อำนาจตามอำเภอใจหรือแรงปรารถนาส่วนตน เป็นคุณธรรมที่นอกจากจะใช้สำหรับพระมหากษัตริย์แล้ว ยังเป็นแบบอย่างสำหรับผู้บริหารหรือผู้นำองค์กรในการปกครองตนเอง และผู้อื่นด้วย พุทธรัฐศาสตร์ไม่ได้เสนอให้ผู้นำละทิ้งอำนาจหรือการตัดสินใจที่เด็ดขาด แต่เสนอให้ใช้อำนาจด้วย ปัญญา และ กรุณา กล่าวคือ การตัดสินใจทางการเมืองควรตั้งอยู่บนความเข้าใจผลกระทบต่อนัก และยอมรับความจริงของความเป็นจริงบนทางการเมือง ผู้นำที่ยึดธรรมจึงไม่ใช่ผู้นำที่อ่อนแอ หากแต่เป็นผู้นำที่มีสติในการใช้อำนาจ

การวิเคราะห์บูรณาการอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมทางการเมือง

บทความนี้พัฒนากรอบการวิเคราะห์บูรณาการ (Integrated Analytical Framework) เพื่อใช้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความชอบธรรมของอำนาจตามแนวคิดของ Max Weber กับฐานคุณธรรมทางการเมืองในจารีตขงจื้อ และหลักทศพิธราชธรรมในพุทธ

รัฐศาสตร์ โดยตั้งอยู่บนสมมติฐานว่า ความมั่นคงของอำนาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับรูปแบบความชอบธรรมเพียงประการเดียว หากแต่ขึ้นอยู่กับระดับของคุณธรรมที่กำกับการใช้อำนาจนั้น

ในมิติของความชอบธรรม บทความใช้กรอบแนวคิดของ Weber ซึ่งจำแนกความชอบธรรมออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ ความชอบธรรมแบบจารีต ความชอบธรรมแบบการisma และความชอบธรรมแบบเหตุผล-กฎหมาย ขณะที่ในมิติของคุณธรรม บทความบูรณาการแนวคิดคุณธรรมทางการเมืองแบบขงจื๊อ ได้แก่ เหริน อี้ และหลี่ ร่วมกับหลักธรรมราชาในพุทธรัฐศาสตร์ คือ ทศพิธราชธรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นกลไกจริยธรรมในการควบคุมการใช้อำนาจ ดังนั้น กรอบการวิเคราะห์บูรณาการนี้จึงตั้งอยู่บนโครงสร้าง “แกนคู่สัมพันธ์” กล่าวคือ เมื่อความชอบธรรมของอำนาจแต่ละรูปแบบ ตัดกับ ระดับคุณธรรมที่แตกต่างกัน ย่อมก่อให้เกิดผลลัพธ์ทางการเมืองที่แตกต่างกัน ทั้งในด้านเสถียรภาพ ความยอมรับ และความยั่งยืนของการปกครอง

1. ความชอบธรรมแบบจารีตกับคุณธรรมทางการเมือง

ความชอบธรรมแบบจารีตตั้งอยู่บนประเพณี สายเลือด และความเชื่อทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน อำนาจลักษณะนี้สามารถสร้างการยอมรับในระดับโครงสร้างได้ เนื่องจากผู้ได้ปกครองมองว่าเป็นระเบียบที่สังคมยอมรับมาแต่เดิม อย่างไรก็ตาม การยอมรับดังกล่าวอาจเป็นเพียงการยอมรับเชิงสัญลักษณ์ หากขาดการกำกับด้วยคุณธรรมทางการเมือง

เมื่ออำนาจแบบจารีตปราศจากคุณธรรม เช่น เหรินและอี้ หรือขาดหลักธรรมราชาในการควบคุมการใช้อำนาจ ย่อมนำไปสู่การปกครองที่อาศัยเพียงสายเลือดหรือสถานะทางประเพณี โดยไม่ได้ตั้งอยู่บนความยุติธรรมและประโยชน์ของประชาชน ในทางกลับกัน หากอำนาจแบบจารีตถูกกำกับด้วยคุณธรรมและหลักธรรมราชา อำนาจดังกล่าวจะได้รับการยอมรับทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงศีลธรรม ส่งผลให้ความชอบธรรมมีความมั่นคงยิ่งขึ้น

2. ความชอบธรรมแบบการisมากับคุณธรรมทางการเมือง

อำนาจแบบการisมาเกิดจากความสามารถส่วนบุคคล บารมี และภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต เป็นอำนาจที่มีพลังสูงในการระดมการสนับสนุนและสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมือง

เมื่ออำนาจการisมาถูกหลอมรวมกับคุณธรรมทางการเมืองแบบขงจื๊อ โดยเฉพาะเหรินและอี้ จะก่อให้เกิดภาวะผู้นำเชิงศีลธรรมที่สามารถสร้างความไว้วางใจและความศรัทธาอย่างลึกซึ้งจากประชาชน อำนาจจึงไม่ได้ตั้งอยู่เพียงความเก่งหรือความกล้าหาญ แต่ตั้งอยู่บนความถูกต้องชอบธรรม

อย่างไรก็ตาม หากอำนาจแบบการisมาปราศจากคุณธรรม ย่อมแปรเปลี่ยนเป็นการใช้อำนาจเชิงทรราชที่ตั้งอยู่บนความหวาดกลัว แม้จะมีประสิทธิภาพสูงในระยะสั้น แต่ขาด

ความยั่งยืนในระยะยาว และมีแนวโน้มก่อให้เกิดวิกฤตความชอบธรรม และจะเกิดการต่อต้านจากประชาชน

3. ความชอบธรรมแบบเหตุผล-กฎหมายกับหลักธรรมาภิบาล

ความชอบธรรมแบบเหตุผล-กฎหมายตั้งอยู่บนระบบสถาบัน กฎหมาย และกระบวนการที่เป็นทางการ เป็นฐานสำคัญของรัฐสมัยใหม่และการปกครองแบบนิติรัฐ

เมื่ออำนาจลักษณะนี้ถูกกำกับด้วยหลักธรรมาภิบาล เช่น ความเที่ยงธรรม ความไม่เบียดเบียน และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม จะนำไปสู่รูปแบบการปกครองที่ผสมผสานทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรม หรือที่เรียกว่า “ธรรมาภิบาล” (Good Governance)

ในทางตรงกันข้าม หากระบบกฎหมายปราศจากคุณธรรม แม้จะมีความชอบธรรมเชิงกระบวนการ แต่อาจขาดความชอบธรรมเชิงศีลธรรม ทำให้รัฐมีเสถียรภาพเชิงโครงสร้าง แต่เปราะบางในเชิงความศรัทธาของประชาชน

ตารางที่ 1 วิเคราะห์บูรณาการอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมทางการเมือง

รูปแบบความชอบธรรม (Weber)	ฐานอำนาจและลักษณะเด่น	ผลลัพธ์เมื่อมีคุณธรรมกำกับ	ผลลัพธ์เมื่อขาดคุณธรรมกำกับ	ระดับเสถียรภาพและความยั่งยืน (Inferred)
ความชอบธรรมแบบจารีต (Traditional Authority)	ประเพณี สายเลือด และความเชื่อทางวัฒนธรรมที่สืบทอดมาอย่างยาวนาน	ได้รับการยอมรับทั้งในเชิงโครงสร้างและเชิงศีลธรรม ทำให้ความชอบธรรมมีความมั่นคงยิ่งขึ้น	เสื่อมถอยจากความชอบธรรมเชิงศีลธรรม เหลือเพียงความชอบธรรมเชิงสัญลักษณ์	สูงและมีความมั่นคงทางศีลธรรม
ความชอบธรรมแบบเหตุผล-กฎหมาย (Legal-Rational Authority)	ระบบสถาบัน กฎหมาย และกระบวนการที่เป็นทางการ (นิติรัฐ)	เกิดการปกครองแบบธรรมาภิบาล (Good Governance) ที่ผสมผสานทั้งประสิทธิภาพและคุณธรรม	มีความชอบธรรมเชิงกระบวนการแต่ขาดความชอบธรรมเชิงศีลธรรม และเปราะบางในเชิงความศรัทธา	ปานกลางถึงสูงในเชิงโครงสร้าง แต่อาจขาดความยั่งยืนหากขาดความศรัทธา
ความชอบธรรมแบบคาริสม่า (Charismatic Authority)	ความสามารถส่วนบุคคล บารมี และภาวะผู้นำในภาวะวิกฤต	เกิดภาวะผู้นำเชิงศีลธรรมที่สร้างความไว้วางใจและความศรัทธาอย่างลึกซึ้งจากประชาชน	แปรเปลี่ยนเป็นการใช้อำนาจเชิงทรราชที่ตั้งอยู่บนความหวาดกลัว และเกิดวิกฤตความชอบธรรม	ต่ำในระยะยาวหากขาดคุณธรรม แต่สูงมากในระยะสั้นหากมีบารมีกำกับ

การวิเคราะห์เชิงรัฐศาสตร์ผ่านผู้นำหลักในวรรณกรรมสามก๊ก

1. โจโฉ : อำนาจเชิงประสิทธิภาพและวิกฤตความชอบธรรม

โจโฉเป็นตัวละครที่สะท้อนรูปแบบความชอบธรรมของอำนาจแบบการisma รูปแบบของผู้นำทางการเมืองซึ่งให้ความสำคัญกับประสิทธิภาพของอำนาจ ความมั่นคงของรัฐ และความอยู่รอดทางการเมืองเหนือคุณธรรมเชิงศีลธรรมอย่างเด่นชัด ภูมิหลังของโจโฉมีบทบาทสำคัญต่อความเข้าใจลักษณะการใช้อำนาจของเขา เนื่องจากโจโฉไม่ได้เป็นเชื้อพระวงศ์โดยตรง แต่เป็นบุตรหลานของตระกูลขุนนาง โดยมีบิดาเป็นบุตรบุญธรรมของคนที่ผู้มีอิทธิพลในราชสำนักอื่น ฐานะดังกล่าวเปิดโอกาสให้โจโฉเข้าสู่ระบบราชการได้ตั้งแต่อายุยังน้อย เริ่มรับราชการในตำแหน่งขุนนางฝ่ายปกครองและการทหาร มีหน้าที่รักษาความสงบและปราบปรามความไม่สงบในช่วงปลายราชวงศ์ฮั่น ซึ่งเป็นยุคที่รัฐส่วนกลางอ่อนแอ อำนาจกระจุกกระจายอยู่ตามขุนศึกหรือเจ้าเมืองต่างๆ ความสามารถในการบริหารจัดการ ความเด็ดขาดในการบังคับใช้คำสั่ง และการคัดเลือกบุคลากรโดยยึดความสามารถเป็นหลักโดยไม่แบ่งแยกว่าคนนั้นเป็นคนดีหรือเลว ทำให้โจโฉสามารถสร้างฐานอำนาจของตนขึ้นจากผลงานและประสิทธิภาพ มากกว่าการอ้างจารีตหรือสายเลือด

หนึ่งในการตัดสินใจเชิงยุทธศาสตร์ที่สำคัญที่สุดของโจโฉ คือ การมองออกว่าอำนาจทางการเมืองในยุคหนึ่งไม่ได้ขึ้นอยู่กับกำลังทหารเพียงอย่างเดียว แต่ขึ้นอยู่กับกรอบครอง “สัญลักษณ์แห่งความชอบธรรม” กล่าวคือ หากผู้ใดสามารถควบคุมพระเจ้าเหี้ยนเต้ (เล่าเหยียบ) องค์จักรพรรดิฮั่นได้ผู้นั้นย่อมได้เปรียบทางการเมืองอย่างมหาศาล เนื่องจากสามารถแอบอ้างใช้นามของสถาบันจารีตในการออกคำสั่งและอ้างความชอบธรรมของอำนาจได้ด้วยเหตุนี้ โจโฉจึงเลือกควบคุมองค์จักรพรรดิฮั่นไว้ภายใต้อำนาจของตน และใช้พระนามจักรพรรดิเป็นฐานในการบริหารราชการและปราบปรามคู่แข่งทางการเมือง การกระทำดังกล่าวสะท้อนความเข้าใจเชิงรัฐศาสตร์อย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับความชอบธรรมแบบจารีต แม้จะมองว่าอำนาจที่แท้จริงที่อย่างการยึดเมืองหลวงและเมืองสำคัญภาคกลาง พร้อมกับได้กำลังทหารจากเมืองต่างๆ ไว้แล้วมากมายซึ่งอยู่ในมือโจโฉ แต่การใช้อำนาจผ่านสถาบันจักรพรรดิช่วยลดแรงต้านและเพิ่มความชอบธรรมในสายตาของขุนนางและประชาชนในยุคหนึ่ง อย่างไรก็ตาม การใช้อำนาจในลักษณะดังกล่าวใช้จารีตเป็นเครื่องมือเชิงสัญลักษณ์ มากกว่าอ้างจารีตไว้ไว้ด้วยคุณธรรม เนื่องจากโจโฉไม่มีเจตนาฟื้นฟูคุณค่าทางศีลธรรมของสถาบันจักรพรรดิซึ่งก็คือราชวงศ์ฮั่นของตระกูลเล่า หากแต่ใช้สถาบันดังกล่าวเป็นเครื่องมือทางการเมืองเพื่อเสริมความมั่นคงของอำนาจตนเอง

อีกหนึ่งเหตุการณ์ที่สะท้อนโลกทัศน์ทางการเมืองของโจโฉอย่างเด่นชัด คือ การสังหารครอบครัวแป๊ะเจี๊ยะ ระหว่างการเดินทางหลบหนีจากการตามล่าของตังโต๊ะ อุปราชผู้กุมอำนาจทางการเมือง ขณะนั้นโจโฉพักอาศัยอยู่ในบ้านของแป๊ะเจี๊ยะซึ่งเคยมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาก่อน ต่อมาโจโฉเกิดความระแวงว่าครอบครัวดังกล่าวอาจคิดทรยศ แม้จะไม่มีหลักฐาน

ยืนยันทันทีอย่างชัดเจน โจโฉก็เลือกตัดไฟแต่ต้นลม โดยการสังหารทุกคน เหตุการณ์นี้สะท้อนโลกทัศน์ทางการเมืองที่มองความไม่ไว้วางใจเป็นสภาวะปกติ และมองอำนาจเป็นเครื่องมือในการกำจัดความเสี่ยงก่อนที่จะกลายเป็นภัย โลกทัศน์ดังกล่าวถูกถ่ายทอดอย่างชัดเจนผ่านถ้อยคำอันเลื่องชื่อของโจโฉที่ว่า “ข้ายอมทรยศต่อคนทั้งโลก ดีกว่าให้คนทั้งโลกทรยศข้า” ถ้อยคำนี้สะท้อนอุดมการณ์ทางการเมืองที่ให้ความสำคัญกับความอยู่รอดของตนเอง และเสถียรภาพของอำนาจเหนือหลักศีลธรรมและความไว้วางใจ อำนาจในทัศนะของโจโฉจึงเป็นสิ่งที่ต้องรักษาไว้ด้วยความระแวดระวัง การควบคุม และการตัดสินใจที่เด็ดขาด แม้ต้องแลกด้วยชีวิตผู้บริสุทธ์หรือความเป็นธรรมของผู้อื่น

ตัวอย่างอีกเหตุการณ์คือ “โจโฉขอยืมศีรษะนายกองเสเปียง” เกิดขึ้นระหว่างที่โจโฉยกทัพไปตีเมืองของอ้วนสุต การรบยืดเยื้อจนเสเปียงอาหารในกองทัพเหลือน้อยมาก ทหารเริ่มหิวโหยและมีเสียงบ่นอื้ออึง ซึ่งจะส่งผลให้กองทัพพระส่ำระสายและพ่ายแพ้ได้ โจโฉเรียก “อองเฮา” นายกองผู้ดูแลเสเปียงมาพบ และสั่งการลับให้ใช้ “ถ้วยตวงขนาดเล็ก” ในการแจกจ่ายอาหารให้ทหารแทนถ้วยมาตรฐานเดิม เพื่อเป็นการประหยัดเสเปียงให้ใช้ได้นานขึ้น เมื่อทหารได้รับอาหารน้อยลงอย่างเห็นได้ชัด ก็เกิดความไม่พอใจอย่างรุนแรงและเริ่มมีข่าวลือว่าอองเฮายักยอกเสเปียงไปเป็นของตนเอง ขวัญกำลังใจของกองทัพวิกฤตถึงขั้นอาจเกิดการจลาจล โจโฉเรียกอองเฮามาพบอีกครั้งและพูดว่า “เราอยากจะขอยืมสิ่งหนึ่งจากเจ้า เพื่อรักษาขวัญทหาร” สิ่งนั้นคือ “ศีรษะ” ของอองเฮานั้นเอง โจโฉสั่งประหารอองเฮาในข้อหาทุจริตยักยอกเสเปียง ทหารหลงเชื่อว่าความอดอยากที่เกิดขึ้นเป็นเพราะความเลวของอองเฮา เมื่อตัวการถูกลงโทษ ความแค้นของทหารจึงหายไปและกลับมาฮึดสู้จนโจโฉสามารถเอาชนะศึกนั้นได้ โจโฉใช้อุบาย โดยกล่าวโทษว่าสาเหตุที่ทหารได้รับเสเปียงน้อยไม่ได้เกิดจากการตัดสินใจของผู้นำ หากแต่เกิดจากการยักยอกของนายกองผู้รับผิดชอบเสเปียง และสั่งประหารบุคคลดังกล่าวเพื่อแสดงความเด็ดขาดในการรักษาวินัยและคุณธรรมภายในกองทัพ การประหารครั้งนี้ทำหน้าที่เป็นการเบี่ยงเบนความไม่พอใจที่เกิดจากนโยบายผู้นำไปที่บุคคลระดับล่างแทน

เหตุการณ์นี้สะท้อนการใช้อำนาจเชิงสัญลักษณ์และอำนาจเชิงบังคับควบคู่กัน โดยใช้การลงโทษเป็นเครื่องมือรักษาเสถียรภาพของโครงสร้างอำนาจ มากกว่าการแสวงหาความยุติธรรมในเชิงศีลธรรม ขณะที่ในกรอบจารีตขงจื้อและพุทธรัฐศาสตร์ การกระทำดังกล่าวถูกมองว่าเป็นการใช้อำนาจที่ขาดเมตตาและธรรม เนื่องจากการสละชีวิตของผู้บริสุทธ์เพื่อรักษาความมั่นคงของอำนาจส่วนกลาง

โดยสรุป โจโฉเป็นกรณีศึกษาของผู้นำที่ประสบความสำเร็จในการสร้างอำนาจเชิงประสิทธิภาพและความสำเร็จได้เปรียบทางการเมือง ผ่านความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับโครงสร้างอำนาจและความชอบธรรมแบบจารีต อย่างไรก็ดี อำนาจของโจโฉต้องแลกมาด้วยต้นทุนทางคุณธรรมและความชอบธรรมเชิงศีลธรรมในระยะยาว กรณีของโจโฉจึงสะท้อนข้อจำกัดของการใช้

อำนาจที่ตั้งอยู่บนประสิทธิภาพ ความระแวง และกุศโลบาย มากกว่าการตั้งอยู่บนคุณธรรม ซึ่งเป็นบทเรียนสำคัญของวรรณกรรมสามก๊กและการวิเคราะห์เชิงพุทธรัฐศาสตร์

2. เล่าปี่ : คุณธรรมในฐานะรากฐานความชอบธรรม และข้อจำกัดของอำนาจ

เล่าปี่เป็นตัวละครที่สะท้อนรูปแบบของผู้นำทางการเมืองซึ่งใช้อัตลักษณ์ทางจารีตและคุณธรรมเป็นฐานสำคัญของความชอบธรรม เล่าปี่มีภูมิหลังแตกต่างจากโจโฉอย่างชัดเจน เนื่องจากมิได้มีฐานะเป็นขุนนางหรือผู้มีอำนาจในระบอบราชการตั้งแต่ต้น หากแต่เริ่มต้นชีวิตในฐานะสามัญชน ประกอบอาชีพทอเสื่อขาย แม้จะอ้างเชื้อสายราชวงศ์ฮั่น แต่ก็ไม่มีอำนาจเชิงโครงสร้างหรือกำลังทหารเป็นของตนเองในช่วงต้นของชีวิตการเมือง

เส้นทางการเมืองของเล่าปี่จึงมิได้ตั้งอยู่บนประสิทธิภาพของอำนาจหรือกำลังบังคับ หากแต่ตั้งอยู่บนการสร้างคุณธรรมผ่านคุณธรรมส่วนบุคคล ความเมตตา และความจงรักภักดีต่อราชวงศ์ฮั่น ภาพลักษณ์ดังกล่าวช่วยให้เล่าปี่ได้รับการยอมรับจากขุนพลและประชาชน แม้จะเผชิญความพ่ายแพ้และยากลำบากทางการเมืองอย่างต่อเนื่อง

เหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนโลกทัศน์ทางการเมืองของเล่าปี่อย่างเด่นชัด คือ การปฏิเสธไม่ยอมรับเมืองเกงจิ๋วที่เล่าเปียวจะยกให้ แม้จะเป็นโอกาสสำคัญในการสร้างฐานอำนาจทางการเมือง การตัดสินใจดังกล่าวตั้งอยู่บนหลักความถูกต้องตามจารีต กล่าวคือ เล่าปี่เห็นว่าการรับเมืองจากผู้ที่ยังมีชีวิตหรือมีทายาทรอรับช่วงต่ออยู่ เป็นการฉวยโอกาส ขัดต่อคุณธรรมและความเหมาะสมทางศีลธรรม เหตุการณ์นี้สะท้อนการเลือกคุณธรรมเหนือผลประโยชน์เชิงอำนาจอย่างชัดเจน อีกทั้ง การเลือกคุ้มครองประชาชนแม้ตนก็อยู่ในสถานการณ์ที่ลำบาก เมื่อเผชิญการไล่ล่าจากทหารของโจโฉ เป็นอีกกรณีหนึ่งที่ตอกย้ำบทบาทของคุณธรรมในวิถีคิดของเล่าปี่ที่เลือกคุ้มครองราษฎร แม้ต้องเสียเปรียบทางยุทธศาสตร์และสูญเสียโอกาสหนึ่ การตัดสินใจดังกล่าวช่วยเสริมสร้างความศรัทธาและความชอบธรรมเชิงศีลธรรมในหมู่ผู้ติดตาม ทำให้ดึงดูดผู้มีความรู้ความสามารถให้มาร่วมทำงานได้โดยสมัครใจ เช่น การที่เล่าปี่ให้เกียรติไปเชิญขงเบ้งที่ขณะนั้นไร้ชื่อเสียงและผลงาน และอายุน้อยกว่าเล่าปี่หลายปี แต่เล่าปี่ก็อ่อนน้อมและให้เกียรติอย่างมาก จนขงเบ้งยอมรับในตัวเล่าปี่และร่วมงานด้วย เป็นการยอมรับว่าความชอบธรรมในการปกครองไม่ได้เกิดจากตัวผู้นำเพียงลำพัง หากแต่ต้องอาศัยสติปัญญาและความสามารถของผู้อื่น เป็นการสร้างความชอบธรรมผ่านปัญญาและคุณธรรม มากกว่าการใช้อำนาจบังคับ

อย่างไรก็ดี เมื่อพิจารณาในกรอบรัฐศาสตร์และพุทธรัฐศาสตร์ จะพบว่า การยึดคุณธรรมเป็นฐานของอำนาจโดยขาดโครงสร้างรัฐที่มั่นคงก่อให้เกิดข้อจำกัดในหลายครั้งก็ทำให้ตนเองและผู้ติดตามต้องตกที่นั่งลำบากสูญเสียโอกาสและผลประโยชน์หลายอย่างทางการเมือง หลายครั้งความมีคุณธรรมของเล่าปี่ทำให้ลูกน้องต้องเสียสละตนเอง เช่น การเสียสละชีวิตของ “บังทอง” ที่ปรึกษาของเล่าปี่ บังทองรู้ว่าศัตรูวางกับดักไว้ที่เนินเขาแห่งหนึ่งซึ่งถูกเรียกว่าเนินหงส์ร่วง (เนินที่หงส์ตก) จึงตัดสินใจนำทัพเข้าโจมตีจุดนั้น เพื่อให้ตนเองถูกยิงตายเป็นข้ออ้างให้

เล่าปี่ใช้ในการยึดเสฉวนจากเล่าเจี้ยง อีกทั้งการที่เล่าปี่ตัดสินใจทำสงครามเพื่อล้างแค้นให้กวนอู นื่องร่วมสาบานหลังการสูญเสียเมืองเกงจิ๋วให้ซุนกวน แม้จะถูกคัดค้านจากลูกน้องหลายคน เพราะเสียเปรียบ และเห็นว่าควรจะรบกับโจโฉมากกว่า สะท้อนให้เห็นด้านเปราะบางของการใช้อำนาจที่ขาดปัญญาเชิงโครงสร้าง การตัดสินใจดังกล่าวตั้งอยู่บนอารมณ์และความผูกพันส่วนบุคคลมากกว่าผลประโยชน์ของรัฐ ส่งผลให้รัฐอ่อนแอลงในระยะยาว สะท้อนด้านเปราะบางของการใช้อำนาจบนฐานคุณธรรมส่วนบุคคล แม้จะตั้งอยู่บนความจงรักภักดีและความผูกพันทางศีลธรรม แต่การตัดสินใจดังกล่าวกลับถูกวิจารณ์ว่าเป็นการให้น้ำหนักกับความสัมพันธ์ส่วนตัวมากกว่าผลประโยชน์ของรัฐ ในกรอบพุทธรัฐศาสตร์ การกระทำเช่นนี้อาจถูกตั้งคำถามว่าขาดปัญญา ในการประเมินผลกระทบเชิงโครงสร้าง และไม่สอดคล้องกับหลักความไม่โกรธ และความเที่ยงธรรมในทศพิธราชธรรม ผลลัพธ์คือรัฐอ่อนแอลง และความมั่นคงทางการเมืองถูกบั่นทอน

เมื่อสังเคราะห์ภาพรวม จะเห็นว่าเล่าปี่มีระดับคุณธรรมและความชอบธรรมเชิงศีลธรรมสูงกว่าผู้นำหลายรายในสามก๊ก เขาสามารถดึงดูดผู้มีความสามารถ เช่น ขงเบ้ง ให้เข้าร่วมงานด้วยความสมัครใจ ซึ่งสะท้อนทุนทางศีลธรรมที่ทรงพลัง อย่างไรก็ตาม ความชอบธรรมดังกล่าวมิได้ถูกแปรเปลี่ยนเป็นโครงสร้างอำนาจที่มั่นคงเสมอไป เนื่องจากขาดกลไกเชิงสถาบัน และการจัดการอำนาจอย่างเป็นระบบ

ในตัวแทนดุษฎีภาพอำนาจ-ความชอบธรรม-คุณธรรม เล่าปี่จึงตั้งอยู่ใกล้มุมของ “คุณธรรมและความชอบธรรมเชิงศีลธรรม” แต่ห่างจากแกนอำนาจเชิงโครงสร้าง ผลลัพธ์คือได้รับการยอมรับในเชิงคุณค่า แต่เผชิญข้อจำกัดในการสร้างเสถียรภาพระยะยาว กรณีของเล่าปี่จึงชี้ให้เห็นว่า คุณธรรมเพียงอย่างเดียว แม้เป็นฐานสำคัญของความชอบธรรม มิได้เพียงพอต่อการธำรงความมั่นคงของรัฐ หากปราศจากการจัดวางอำนาจและสถาบันที่สอดคล้องกันอย่างสมดุล

3. ซุนกวน : ดุษฎีภาพของอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมในฐานะธรรมราชาเชิงปฏิบัติ

เมื่อวิเคราะห์ผ่านกรอบการวิเคราะห์บูรณาการอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมทางการเมือง ซุนกวนสะท้อนรูปแบบของผู้นำที่ไม่ได้ตั้งอยู่บนอำนาจเชิงคาร์ismaหรือคุณธรรมเชิงอุดมคติเป็นหลัก หากแต่ตั้งอยู่บน “ดุษฎีภาพเชิงปฏิบัติ” ระหว่างความมั่นคงของรัฐ ความชอบธรรมทางการเมือง และคุณธรรมในระดับที่สอดคล้องกับบริบทแห่งความเป็นจริงทางอำนาจ ซุนกวนมีความชอบธรรมแบบจารีตจากการสืบทอดอำนาจของตระกูลซุน ซึ่งได้วางรากฐานอำนาจไว้ก่อนแล้วผ่านบทบาทของซุนเกียน (พ่อ) และซุนเช็ก (พี่ชาย) อย่างไรก็ตาม ความชอบธรรมดังกล่าวไม่เพียงพอในตัวเอง เนื่องจากการขึ้นสู่อำนาจของซุนกวนเกิดขึ้นในช่วงอายุเพียง 18 ปี ท่ามกลางบริบทการเมืองที่เต็มไปด้วยแรงกดดันจากมหาอำนาจอย่างโจโฉและเล่าปี่ ดังนั้น ความท้าทายของซุนกวนจึงไม่ใช่การสร้างอำนาจจากศูนย์ แต่เป็นการ “รักษา

อำนาจภายใต้ข้อจำกัด” ซึ่งต้องอาศัยทั้งปัญญา ความอดทน และการยอมรับต้นทุนทางการเมืองในระดับสูง

เหตุการณ์สำคัญที่สะท้อนภาวะผู้นำของขุนกวนอย่างชัดเจน คือ การตัดสินใจในศึกผาแดง เมื่อเผชิญแรงกดดันจากกองทัพโจโฉที่มีกำลังเหนือกว่า ขุนนางบางส่วนเสนอให้ยอมจำนนเพื่อรักษาชีวิตและตำแหน่ง ขณะที่อีกฝ่ายเสนอให้ร่วมมือกับเล่าปี่เพื่อต่อสู้ ขุนกวนเลือกแนวทางการเป็นพันธมิตรกับเล่าปี่ ซึ่งเป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินดุลอำนาจอย่างรอบคอบ มิใช่เพียงการยึดติดกับศักดิ์ศรีหรือความกลัว ในกรอบของ Weber การตัดสินใจนี้สะท้อนความชอบธรรมเชิงคาริสม่าในฐานะผู้นำที่สามารถกำหนดทิศทางรัฐในยามวิกฤต ควบคู่กับการเสริมสร้างความชอบธรรมผ่านกระบวนการปรึกษาหารือกับที่ปรึกษาและแม่ทัพ ซึ่งสะท้อนแนวโน้มเชิงเหตุผล-กฎหมายในระดับต้นแบบของการบริหารเชิงสถาบัน

อีกเหตุการณ์หนึ่งที่สะท้อนความเป็นธรรมราชาเชิงปฏิบัติของขุนกวนได้อย่างชัดเจน คือ การยอมรับสถานะเชิงสวามิภักดิ์ต่อโจโฉในบางช่วงเวลา เพื่อรักษาความมั่นคงของก๊กตั้ง การตัดสินใจดังกล่าวอาจถูกมองว่าเป็นการลดทอนศักดิ์ศรีของรัฐ แต่เมื่อพิจารณาในกรอบพุทธรัฐศาสตร์ กลับสามารถตีความได้ว่าเป็นการใช้ “ขันติ” และ “ปัญญา” ในการรักษาประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน มากกว่าการยึดติดกับศักดิ์ศรีส่วนตัว การยอมเสียเกียรติในระยะสั้นเพื่อหลีกเลี่ยงสงครามที่ไม่จำเป็น สะท้อนลักษณะของผู้นำที่คำนึงถึงผลกระทบเชิงโครงสร้างและความอยู่รอดของรัฐมากกว่าความรู้สึกส่วนบุคคลดั่งนั้น ขุนกวนจึงไม่ได้เป็นธรรมราชาในเชิงอุดมคติ แต่เป็น “ธรรมราชาเชิงปฏิบัติ” กล่าวคือ ผู้นำที่ใช้อำนาจภายใต้ข้อจำกัดของโลกการเมืองจริง ยอมรับต้นทุนทางศักดิ์ศรี ประนีประนอมเมื่อจำเป็น และตัดสินใจโดยยึดประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าความแค้นหรือเกียรติส่วนบุคคล

ในมิติคุณธรรมทางการเมืองแบบขงจื้อ ขุนกวนมิได้ถูกยกย่องว่าเปี่ยมด้วย เหริน(ความเมตตา) หรืออี้(ความชอบธรรม) ในระดับอุดมคติแบบเล่าปี่ แต่เขาสามารถรักษา หลี(ความถูกต้องเหมาะสม) คือความเหมาะสมตามบทบาทผู้นำ ผ่านการให้พื้นที่แก่แม่ทัพและที่ปรึกษา เช่น จิวยี่ และโลซก โดยไม่ปล่อยให้ความขัดแย้งภายในบั่นทอนศูนย์กลางอำนาจ การบริหารความเห็นต่างอย่างมีดุลยภาพสะท้อนภาวะผู้นำที่ตั้งอยู่บนความพอประมาณและการประสานผลประโยชน์ มากกว่าการใช้อำนาจบังคับโดยตรง

อย่างไรก็ตาม ขุนกวนไม่ได้ปราศจากต้นทุนทางการเมือง การประนีประนอมและการปรับจุดยืนตามบริบททำให้เขาไม่โดดเด่นในเชิงอุดมการณ์ และอาจถูกมองว่าเป็นผู้นำเชิงปฏิบัติ นิยมมากกว่านักอุดมคติ ทว่าจุดอ่อนดังกล่าวกลับเป็นปัจจัยที่ช่วยให้รัฐของเขามีความยืดหยุ่น และสามารถดำรงอยู่ท่ามกลางดุลอำนาจที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

เมื่อสังเคราะห์ภาพรวมผ่านตัวแบบดุลยภาพอำนาจ-ความชอบธรรม-คุณธรรม จะเห็นว่าขุนกวนมิได้มีองค์ประกอบใดโดดเด่นที่สุด หากแต่สามารถรักษาระดับอำนาจเชิง

โครงสร้าง ความชอบธรรมจากการยอมรับของชนชั้นนำ และคุณธรรมเชิงปฏิบัติให้อยู่ในภาวะสมดุล ผลลัพธ์คือเสถียรภาพของรัฐที่ดำรงที่ยืนหยัดได้ยาวนานที่สุดในบรรดาทั้งสามรัฐ

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรม ของโจโฉ เล่าปี่ และซุนกวน

มิติการวิเคราะห์	โจโฉ	เล่าปี่	ซุนกวน
ภูมิหลังที่มาของอำนาจ	ขุนนางปลายราชวงศ์ฮั่น บุตรหลานตระกูลที่เกี่ยวข้องกับชนที่เข้าสู่อำนาจผ่านความสามารถและโอกาสทางการเมือง	สามัญชน อ้างเชื้อสายราชวงศ์ฮั่น ขึ้นสู่อำนาจจากความยากลำบาก ไม่มีฐานอำนาจเชิงโครงสร้างในช่วงต้น	ทายาทตระกูลขุนศึก (ซุนเกี้ยน-ซุนเช็ก) มีฐานอำนาจและดินแดนตั้งแต่เริ่มต้น
ลักษณะการใช้อำนาจ	อำนาจเชิงประสิทธิภาพ ใช้กลยุทธ์บาย ความเด็ดขาด และการควบคุม	ใช้อำนาจผ่านคุณธรรม ความเมตตา และความชอบธรรม	ใช้อำนาจผ่านการบริหาร การประนีประนอม และการตัดสินใจเชิงเหตุผล
ฐานความชอบธรรมหลัก	ความชอบธรรมเชิงจารีตแบบสัญลักษณ์ (ควบคุมฮ่องเต้) + คาริสมาเชิงความสามารถ	ความชอบธรรมเชิงจารีต (เชื้อสายฮั่น) + คาริสมาเชิงคุณธรรม	ความชอบธรรมจากการยอมรับของชนชั้นนำ และเสถียรภาพเชิงโครงสร้าง
การประเมินในกรอบคุณธรรม	อำนาจมีประสิทธิภาพแต่ขาดคุณธรรม ก่อทุกข์ในระยะยาว	มีคุณธรรมแต่ขาดปัญญาและความแข็งแกร่งเชิงโครงสร้าง	ใกล้เคียงอุดมคติ “ธรรมราชาเชิงปฏิบัติ”
จุดแข็งทางการเมือง	เข้าใจโครงสร้างอำนาจเด็ดขาด ควบคุมสถานการณ์ได้	ได้รับศรัทธาและความยอมรับเชิงศีลธรรม	เสถียรภาพ ความต่อเนื่อง และการยอมรับในระยะยาว
ข้อจำกัดสำคัญ	วิกฤตความชอบธรรมทางศีลธรรม พบแรงต่อต้านจากประชาชน	อำนาจไม่มั่นคง ขาดโครงสร้างรัฐ	ไม่โดดเด่นเชิงอุดมการณ์ แต่มั่นคง
บทสรุปทางรัฐศาสตร์	อำนาจเชิงประสิทธิภาพที่ขาดคุณธรรมไม่ยั่งยืน	คุณธรรมที่ขาดอำนาจเชิงสถาบันไม่เพียงพอ	สมดุลอำนาจ ความชอบธรรม คุณธรรมสร้างเสถียรภาพ

สรุป/ข้อเสนอแนะ

การวิเคราะห์วรรณกรรมสามก๊กผ่านกรอบบูรณาการระหว่างแนวคิดความชอบธรรมของ Max Weber คุณธรรมทางการเมืองในจารีตขงจื้อ และพุทธรัฐศาสตร์ ทำให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ความยั่งยืนของอำนาจไม่ได้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งโดยลำพัง หากแต่อยู่ที่การจัดวางความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจ ความชอบธรรม และคุณธรรมอย่างสมดุล

กรณีของโจโฉสะท้อนรูปแบบของอำนาจเชิงประสิทธิภาพที่สามารถสร้างเสถียรภาพและความได้เปรียบทางยุทธศาสตร์ในระยะสั้น โดยอาศัยความเข้าใจโครงสร้างความชอบธรรมแบบจารีตและการใช้คาริสมาเชิงความสามารถ แต่เมื่ออำนาจดังกล่าวขาดกรอบคุณธรรมกำกับ ย่อมนำไปสู่ต้นทุนทางศีลธรรมและความเปราะบางของความชอบธรรมในระยะยาว อำนาจที่ตั้งอยู่บนการควบคุม ความหวาดระแวง และการใช้กลุ่ลบายจึงมีขีดจำกัดในเชิงความยั่งยืน

ในทางตรงกันข้าม เล่าปี่สะท้อนความชอบธรรมเชิงคุณธรรมที่ตั้งอยู่บนเหรินและอโนจารีตขงจื้อ และใกล้เคียงหลักธรรมราชาในมิติของความเมตตาและการคำนึงถึงประชาชน ทว่าการขาดกลไกเชิงโครงสร้างและการจัดวางอำนาจอย่างเป็นระบบ ทำให้คุณธรรมดังกล่าวไม่สามารถแปรเปลี่ยนเป็นเสถียรภาพทางการเมืองได้อย่างมั่นคง กรณีของเล่าปี่จึงชี้ให้เห็นว่าคุณธรรมเพียงอย่างเดียว แม้มีพลังทางศีลธรรมสูง ก็อาจไม่เพียงพอหากปราศจากปัญญาเชิงสถาบันและการบริหารจัดการอำนาจอย่างเหมาะสม

ขุนกวนในฐานะ “ธรรมราชาเชิงปฏิบัติ” แสดงให้เห็นการประสานองค์ประกอบทั้งสามอย่างใกล้เคียงสมดุลที่สุด แม้จะต้องจ่ายต้นทุนทางศักดิ์ศรีหรือภาพลักษณ์ทางการเมืองในบางช่วงเวลา แต่การใช้ขันติและปัญญาในการประเมินดุลอำนาจ ทำให้รัฐกั้ตั้งสามารถดำรงเสถียรภาพได้ยาวนานกว่าอีกสองรัฐ การตัดสินใจที่ยืดหยุ่นและคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าความรู้สึกส่วนบุคคล สะท้อนรูปแบบของผู้นำที่ไม่ได้ปฏิเสธอำนาจ หากแต่ใช้อำนาจภายใต้กรอบคุณธรรมเชิงปฏิบัติ

จากข้อค้นพบของการศึกษานี้ สามารถเสนอข้อพิจารณาเชิงประยุกต์ต่อบริบทการเมืองร่วมสมัยได้อย่างน้อยสามประการ ประการแรก การบริหารรัฐสมัยใหม่ไม่ควรเน้นประสิทธิภาพเชิงอำนาจเพียงด้านเดียว หากปราศจากกลไกกำกับทางคุณธรรมและความโปร่งใส ย่อมเสี่ยงต่อวิกฤตความชอบธรรมในระยะยาว ดังที่กรณีของโจโฉสะท้อนให้เห็น ประการที่สอง การเมืองที่อาศัยบารมีส่วนบุคคลหรือภาพลักษณ์ทางศีลธรรมโดยปราศจากการสถาปนาสถาบันที่เข้มแข็ง อาจเผชิญความเปราะบางเชิงโครงสร้าง ดังที่ปรากฏในกรณีของเล่าปี่ ดังนั้น การสร้างความชอบธรรมในรัฐสมัยใหม่จึงควรดำเนินควบคู่ไปกับการเสริมสร้างระบบตรวจสอบถ่วงดุลและความมั่นคงของสถาบัน

ประการที่สาม โมเดลสมดุลอำนาจ-ความชอบธรรม-คุณธรรมที่บทความเสนอสามารถประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการประเมินธรรมาภิบาล (Good Governance) ในรัฐร่วมสมัย โดยเน้นการผสมผสานประสิทธิภาพของการบริหาร ความโปร่งใสตามหลักนิติรัฐ และการ

ตัดสินใจที่ตั้งอยู่บนคุณธรรมสาธารณะ การรักษาคุณภาพดังกล่าวไม่เพียงช่วยเสริมเสถียรภาพของรัฐ หากยังช่วยลดความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดจากการขาดความไว้วางใจในโครงสร้างอำนาจ

ในเชิงวิชาการ การศึกษานี้ชี้ให้เห็นความเป็นไปได้ของการบูรณาการทฤษฎีรัฐศาสตร์ตะวันตกกับแนวคิดทางจริยธรรมในจารีตตะวันออก เพื่อสร้างกรอบอธิบายความชอบธรรมทางการเมืองที่ครอบคลุมยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- ข่าวสดออนไลน์. (2559). ทศพิธราชธรรม องค์ธรรมราชา. ข่าวสดออนไลน์. https://www.khaosod.co.th/special-stories/news_68428
- เจ้าพระยาคลัง (หน.) (2566). สามก๊ก ฉบับเจ้าพระยาพระคลัง (หน.) (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แสงดาว.
- เด่นพงษ์ แสงคำ. (2564). บทวิเคราะห์ว่าด้วยจารีตและมนุษยธรรมในปรัชญาของขงจื้อ. วารสารสังคมศาสตร์ปัญญาพัฒน์, 3(2), 35-52. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JSSP/article/view/252128/171950>
- นาริรัตน์ ปรีสุทธิวิมลพร. (2563). ผู้นำ อำนาจและการเปลี่ยนแปลงการใช้ปรัชญาความเชื่อในจีน ยุคราชวงศ์. วารสารมนุษยศาสตร์สังคม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 7(1), 7-26. จาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/husocjournal/article/download/240640/171086>
- พระมหาธนวัฒน์ ปรียติเมธี, พระศรีวิชารภรณ์ (เกรียงไกร กิตติเมธี), ประยูร อรัญรุต. (2564). ความชอบธรรมทางการเมืองกับการสื่อสารเชิงคุณธรรมในสังคมประชาธิปไตย. วารสารพุทธชนวัตรกรรมและการจัดการ, 8(3), 264-277. จาก <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/bim/article/view/283972/189644>
- พระมหาหรรษา ธมฺมหาโส, รศ.ดร. (2559, 21 ธันวาคม). ธรรมราชา. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. <https://www.mcu.ac.th/article/detail/274>
- โพธิ์คิน ขวออุ่นหล้า. (2568). ความยุติธรรมและระเบียบสังคม : วิเคราะห์ในเชิงปรัชญาการเมืองตามแนวคิดขงจื้อ. วารสารสหวิทยาการนวัตกรรมการบริหาร, 8(2), 143-145. จาก <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/IS-J/article/view/2171/1408>
- พรภิษฐ์ หล้าพิระกุล. (2567, 25 ตุลาคม). ปรัชญาว่าด้วย “ศาสตร์แห่งการปกครอง” ของขงจื้อ. ศูนย์ภาษาและวัฒนธรรมจีนสิรินธร มหาวิทยาลัยแม่ฟ้าหลวง. จาก <https://sclc.mfu.ac.th/sclc-5677/sclc-6265/detail/News/33393.html>

- วิชุดา ผาทอง. (2657). ทฤษฎีความสัมพันธ์เชิงอำนาจ : บทวิเคราะห์กรณีศึกษาสังคมร่วมสมัย. วารสารนวัตกรรมสังคมศาสตร์, 1(5), 34-44.
- เอกลักษณ์ เพ็ญพรหม. (2568). ภาวะผู้นำสามบุรุษแห่งสามก๊ก : การวิเคราะห์จริยธรรมและกลยุทธ์. วารสารสถาบันพอดี, 2(7), 29-39. จาก <https://so16.tci-thaijo.org/index.php/IS-J/article/view/2171/1408>
- Weber, M. (1978). *Economy and Society*. California, USA.: University of California Press.

แนวทางการพัฒนาการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วน
ตำบลโป่งแดงอำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา*

GUIDELINES FOR DEVELOPING SERVICES FOR THE ELDERLY IN
PONG DAENG SUBDISTRICT ADMINISTRATIVE ORGANIZATION, KHAM
THALE SO DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE

ฐานิญา ทักสิน¹ และ พชรพล ชื่นจิตร²

Thaniya Tuksin¹ and Phacharaphon Chuenchit²

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา¹ และ มหาวิทยาลัยวงษ์ชวลิตกุล²

Nakhon Ratchasima Rajabhat University¹, Wongchavalitkul University²

Corresponding Author's Email: phacharaphon_chu@vu.ac.th

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา และศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพ การให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดงในอนาคต โดยใช้ตัวแบบ SERVQUAL เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ และใช้การวิจัยแบบผสมผสาน (Mix-methods research) ประกอบด้วย 1) การแจกแบบสอบถามแก่ผู้สูงอายุในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง จำนวน 303 คน และ2) การสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งเจ้าหน้าที่รัฐและนักวิชาการ

ผลการวิจัย พบว่า 1) ผู้สูงอายุมีความคิดเห็นต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบล โป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$) ซึ่งในด้านความเห็นอกเห็นใจมีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.43$) รองลงมา ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ ($\bar{X} = 4.42$) ด้านการตอบสนองต่อความต้องการการบริการ ($\bar{X} = 4.41$) ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ ($\bar{X} = 4.39$) และด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ ($\bar{X} = 4.35$) ตามลำดับ ส่วน 2) แนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการแก่

Citation

* ฐานิญา ทักสิน และ พชรพล ชื่นจิตร. (2569). แนวทางการพัฒนาการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดงอำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 6(1), 70-87.

Thaniya Tuksin and Phacharaphon Chuenchit. (2026). Guidelines for developing services for the elderly in Pong Daeng Subdistrict Administrative Organization, Kham Thale So District, Nakhon Ratchasima Province. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 6(1), 70-87.

DOI:

Website:

ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดงในด้านรูปธรรมของการให้บริการควรเพิ่มพื้นที่ช่องทางเดินที่กว้างขวางเพียงพอ พร้อมจัดที่นั่งหรือพื้นที่ ให้ผู้สูงอายุสามารถพักผ่อนได้ ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการและด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ ควรเน้นในเรื่องการให้บริการอย่างมีอาชีพ รวดเร็ว ตรงจุด สุภาพ และมีคุณภาพด้านการตอบสนองต่อความต้องการการบริการและด้านความเห็นอกเห็นใจ ควรมีการพัฒนาช่องทางที่หลากหลายเพื่อรองรับการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ

คำสำคัญ: ผู้สูงอายุ, คุณภาพการให้บริการ, องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง

Abstract

This research aimed to examine the perceptions of elderly people regarding the quality of services provided by the Pong Daeng Subdistrict Administrative Organization, Kham Thale So District, Nakhon Ratchasima Province, and to explore future guidelines for improving service quality for the elderly using the SERVQUAL model as the analytical framework. The study employed a mixed-methods approach. Quantitative data were collected through questionnaires distributed to 303 elderly participants, while qualitative data were obtained through in-depth interviews with key informants, including government officials and academics.

The findings revealed that the elderly reported a high overall level of service quality provided by the Pong Daeng Subdistrict Administrative Organization ($\bar{X} = 4.40$). Among the SERVQUAL dimensions, empathy received the highest mean score ($\bar{X} = 4.43$), followed by tangible aspects of the service ($\bar{X} = 4.42$), responsiveness ($\bar{X} = 4.41$), assurance ($\bar{X} = 4.39$), and reliability ($\bar{X} = 4.35$). Regarding future guidelines for improving service quality for the elderly, the study suggests that physical facilities should be improved by providing sufficiently wide walkways and seating areas for rest. In terms of reliability and assurance, services should emphasize professionalism, speed, accuracy, courtesy, and high service standards. Furthermore, to enhance responsiveness and empathy, diverse service channels should be developed to better accommodate the needs of the elderly.

Keywords: Elderly People, Quality of Service, Pong Daeng Subdistrict Administrative Organization

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยกำลังก้าวเข้าสู่สังคมผู้สูงอายุอย่างเต็มตัว โดยในปี 2567 มีการรายงาน ว่าประเทศไทยมีอัตราผู้สูงอายุหรือประชากรที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป มากที่สุดในบรรดาประเทศอาเซียน คือ ร้อยละ 20.83 หรือราว ๆ 13.4 ล้านคน (ประชากรไทยมี 66 ล้านคน) และมีแนวโน้มที่จะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อเทียบอัตราการเกิด (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567ก, น. 7) สถานการณ์ดังกล่าวย่อมส่งผลให้ในปัจจุบันและในอนาคต ประชากรกลุ่มนี้ต้องหันมาพึ่งพาการให้บริการจากภาครัฐมากขึ้น โดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อย่างเช่นองค์การบริหารส่วนตำบลและเทศบาล ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ใกล้ชิดประชาชนมากที่สุด ในระดับพื้นที่ ดังนั้นความพร้อมของหน่วยงานเหล่านี้ ทั้งในด้านศักยภาพขององค์กร ความรู้และทักษะของบุคลากร ตลอดจนวิธีคิดเชิงนโยบายและการวางแผนของผู้บริหารท้องถิ่น จึงกลายเป็นความท้าทายสำคัญ ในการยกระดับคุณภาพการให้บริการและการดูแลประชากรผู้สูงอายุอย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน

แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 จะให้ความสำคัญกับการกระจายอำนาจและขยายพันธกิจให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น โดยกำหนดให้มีหน้าที่หลักในการจัดทำบริการสาธารณะและกิจกรรมสาธารณะเพื่อประโยชน์ของประชาชนตามหลักการพัฒนาอย่างยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2564, น. 74-75) แต่ในทางปฏิบัติ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจำนวนมาก ยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านทรัพยากร โดยเฉพาะรายได้จากการจัดเก็บภาษีในพื้นที่ได้บางประเภท และการพึ่งพาเงินอุดหนุนจากส่วนกลาง ซึ่งอาจไม่สอดคล้องหรือเพียงพอต่อภาระงานที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้การจัดบริการสาธารณะ ไม่สามารถตอบสนองต่อความคาดหวังของประชาชนได้อย่างเต็มศักยภาพ ดังนั้นการรับฟังความเห็นของประชาชนซึ่งเปรียบเสมือนภาพสะท้อนของการให้บริการรวมถึงอุปสรรคต่าง ๆ จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งหากรัฐบาลต้องการให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีการพัฒนาในแนวทางที่ดีขึ้น โดยเฉพาะในพื้นที่จังหวัดใหญ่อย่างจังหวัดนครราชสีมา

จังหวัดนครราชสีมาหรือ “โคราช” เป็นจังหวัดที่มีขนาดพื้นที่ขนาดใหญ่ และมีความโดดเด่น ทั้งด้านการพัฒนาอุตสาหกรรมและภาคการเกษตร แล้วยังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างประชากรอย่างมีนัยสำคัญ โดยพบว่า มีจำนวนผู้สูงอายุสูงถึง 555,643 คน คิดเป็นร้อยละ 21.17 ของประชากรทั้งจังหวัดแบ่งเป็นผู้สูงอายุตอนต้น (อายุ 60-69 ปี) จำนวน 303,040 คน ผู้สูงอายุตอนกลาง (อายุ 70-79 ปี) จำนวน 171,090 คน และผู้สูงอายุตอนปลาย (อายุ 80-99 ปี) จำนวน 79,225 คน (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567ข, น. 4) โดยเฉพาะในพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ

ซึ่งมีจำนวนผู้สูงอายุเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรแล้วสูงเป็นอันดับต้น ๆ ของจังหวัดนครราชสีมา คือ 1,240 คน (จากประชากร 5,165 คน) หรือคิดเป็นร้อยละ 24 อีกทั้งประชากรส่วนใหญ่ ยังอยู่ในภาคการเกษตรและเลี้ยงสัตว์ และยังมีบางพื้นที่ซึ่งอยู่ห่างในการเข้ามาใช้บริการ (องค์การบริหาร ส่วนตำบลโป่งแดง, 2569: ออนไลน์) ปัจจัยดังกล่าวย่อมส่งผลต่อการเข้าถึงบริการสาธารณะของผู้สูงอายุโดยตรง

ด้วยเหตุนี้ การศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการสาธารณะขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ทั้งในเชิงวิชาการและเชิงนโยบาย เนื่องจากจะช่วยสะท้อนสภาพปัญหา ความต้องการ และระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการอย่างแท้จริง อันจะเป็นข้อมูลพื้นฐาน ที่มีคุณค่าในการปรับปรุงรูปแบบการให้บริการ วางแผนการจัดสรรทรัพยากร และกำหนดแนวทางพัฒนา การดูแลผู้สูงอายุในอนาคตให้มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับบริบทของพื้นที่มากยิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยแบบผสมผสาน (Mix-methods research) ประกอบด้วยวิธีการวิจัย เชิงปริมาณ (Quantitative research methods) โดยเป็นการสำรวจด้วยแบบสอบถาม เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง จังหวัดนครราชสีมา ร่วมกับวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research methods) ที่เป็นข้อมูลการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญเพื่อวิเคราะห์หาแนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา โดยมี 2 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 วิธีการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative research methods)

ผู้วิจัยได้ทำการสังเคราะห์แนวคิด ทฤษฎี ตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อใช้เป็นแนวทางในการศึกษาโดยครอบคลุมตั้งแต่การกำหนดกลุ่มตัวอย่าง การสุ่ม การออกแบบสอบถาม ตลอดจนการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายข้อมูลโดยมีรายละเอียดดังนี้

(1) ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา โดยครอบคลุมพื้นที่ 8 หมู่บ้าน

ได้แก่ บ้านโป่งแดง, บ้านโนน, บ้านน้ำคำ, บ้านโกรกกระหาด, บ้านหนองม่วง, บ้านโป่งบุรพา, บ้านโป่งสุริยา และบ้านน้ำคำสายชล

(2) การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้สำหรับการวิจัย คือ ผู้สูงอายุที่อาศัยอยู่ในพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีจำนวนทั้งสิ้น จำนวน 1,240 คน (องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง, 2569: ออนไลน์) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้วิธีการคำนวณของทาโร่ ยามาเน่ (Taro Yamane) โดยมีระดับความเชื่อมั่นอยู่ที่ 0.05 มีวิธีการคำนวณ ดังนี้

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N = จำนวนของประชากร

e = ค่าความคลาดเคลื่อนที่ยอมรับได้ ซึ่ง

กำหนดให้เท่ากับ 0.05

ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่างในการศึกษา คือ 303 คน ตามสมการนี้

$$n = \frac{1,240}{1 + 1,240(0.05)^2}$$

$$n \approx 302.43$$

(3) เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

แบบสอบถาม (questionnaire) คือ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยได้กำหนดเนื้อหาในการทำแบบสอบถาม จากการทบทวนวรรณกรรม แนวคิด ทฤษฎี ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเรื่อง “แนวทาง การพัฒนาการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา” เพื่อวิเคราะห์ข้อมูลเชิงสถิติ โดยแบบสอบถามในการวิจัยครั้งนี้แบ่งออกเป็น 2 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยลักษณะแบบสอบถาม เป็นแบบตรวจสอบรายการ (checklist) เพศ อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้เฉลี่ยต่อเดือน

ตอนที่ 2 แบบสอบถามเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้แบบมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) จำนวน 5 ระดับ เพื่อศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา รายละเอียดของระดับคะแนนแสดงดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 รายละเอียดการพิจารณาและเกณฑ์การให้คะแนนสำหรับคำถามแบบมาตราส่วน

ระดับ	รายละเอียดการพิจารณา	การให้คะแนน
มากที่สุด	ข้อความที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามมากที่สุด	5
มาก	ข้อความที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามมาก	4
ปานกลาง	ข้อความที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามปานกลาง	3
น้อย	ข้อความที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามน้อย	2
น้อยที่สุด	ข้อความที่ตรงกับความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามน้อยที่สุด	1

(4) การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการประมวลผลข้อมูล เริ่มจากผู้วิจัยได้นำแบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการตรวจสอบความครบถ้วนสมบูรณ์ของข้อมูลมาลงรหัสข้อมูลตามคู่มือลงรหัส และประมวลผลในเครื่องคอมพิวเตอร์ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์สถิติการวิจัยทางสังคมศาสตร์ (SPSS For Windows)

(5) การนำเสนอผลการวิจัยเชิงปริมาณ

การนำเสนอผลการวิเคราะห์ ได้แก่ ความถี่ (Frequency) ร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation) ซึ่งผู้วิจัยใช้วิธีการนำเสนอเชิงพรรณนา

ขั้นตอนที่ 2 วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research methods)

(1) วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

การวิจัยเชิงคุณภาพมีเป้าหมาย เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการ แก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ซึ่งจะเป็นข้อมูลเชิงลึกที่ได้จากประสบการณ์ในการปฏิบัติงาน โดยผู้วิจัยได้แบ่งผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key informant) ออกเป็น 2 กลุ่ม ซึ่งมีจำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) ประกอบด้วย

- 1) บุคลากรที่ปฏิบัติงานในองค์กรของรัฐ จำนวน 4 คน
- 2) อาจารย์ผู้สอนที่เป็นนักวิชาการ ซึ่งมีความรู้เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ จำนวน 1 คน

(2) การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

- 1) นำข้อมูลที่ได้จากแบบสัมภาษณ์มาอ่านหลาย ๆ ครั้ง เพื่อให้เกิดความเข้าใจในภาพรวม ของข้อมูลที่ได้ และพิจารณาประเด็นที่สำคัญ
- 2) นำข้อมูลกลับมาอ่านอีกครั้งโดยละเอียด เพื่อหาข้อความที่สำคัญและที่เกี่ยวข้องกับแนวทาง การพัฒนาคุณภาพการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ

3) ใช้การเขียนบรรยายและวิเคราะห์สิ่งที่ค้นพบอย่างละเอียดและชัดเจน เพื่อแสดงความชัดเจนในวิธีการหรือแนวทางที่จะช่วยพัฒนาการให้บริการแก่ผู้สูงอายุให้มีประสิทธิภาพ และเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

(3) การนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพ

การนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพเป็นขั้นตอนสำคัญในการถ่ายทอดผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการศึกษา โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังสามารถเข้าใจบริบท เนื้อหา และความหมายของข้อมูลได้อย่างชัดเจน วิธีการนำเสนอข้อมูลเชิงคุณภาพใช้การเขียนบรรยายเล่าเรื่องเชิงพรรณนา(Narrative Presentation) โดยอ้างอิงข้อมูลจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่มีประสบการณ์ มีความรู้หรืออยู่ในบทบาทที่สำคัญนั้น ๆ

ผลการวิจัย

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอลำทะลุ จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งผู้วิจัยแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 3 ประเด็น รายละเอียดดังนี้

ประเด็นที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการศึกษาข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการเก็บรวบรวมจากแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาครบตามจำนวน 303 ฉบับ คิดเป็นร้อยละ 100 นำมาแจกแจงค่าความถี่ (Frequency) และหาค่าร้อยละ (Percentage) จำแนกตามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 2 จำนวนและร้อยละและข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไป		จำนวน (คน)	ร้อยละ
เพศ	ชาย	127	41.91
	หญิง	176	58.09
รวม		303	100
อายุ	60-69 ปี	133	43.90
	70-79 ปี	149	49.17
	80-89 ปี	21	6.93
	90 ปีขึ้นไป	-	-
รวม		303	100
ระดับการศึกษา	ประถมศึกษา	243	80.20
	มัธยมศึกษา/ปวช./ปวส.	39	12.87

	ปริญญาตรี	17	5.61
	สูงกว่าปริญญาตรี	4	1.32
รวม		303	100
อาชีพ	เกษตรกร	94	31.02
	รับจ้าง	117	38.61
	ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว	66	21.78
	ข้าราชการบำนาญ	9	2.97
	อื่นๆ (โปรดระบุ)	17	5.61
รวม		303	100
รายได้เฉลี่ยต่อเดือน	ต่ำกว่า 5,000 บาท	141	46.54
	5,001-10,000 บาท	75	24.75
	10,001 – 15,000 บาท	54	17.82
	15,000 ขึ้นไป	33	10.89
รวม		303	100

โดยผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 58.09) ช่วงอายุ 70-79 ปี (ร้อยละ 49.17) การศึกษาระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 80.20) อาชีพรับจ้าง (ร้อยละ 38.61) รายได้เฉลี่ยต่อเดือน ต่ำกว่า 5,000 บาท (ร้อยละ 46.54)

ประเด็นที่ 2 ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบล โป่งแดง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา

ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1. ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles)	4.42	0.57	มาก
2. ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Reliability)	4.35	0.60	มาก
3. ด้านการตอบสนองต่อความต้องการการบริการ (Responsiveness)	4.41	0.58	มาก
4. ด้านการสร้าง ความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ (Assurance)	4.39	0.59	มาก

5. ด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy)	4.43	0.55	มาก
รวม	4.40	0.58	มาก

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา ประกอบด้วย 5 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles) 2. ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Reliability) 3. ด้านการตอบสนอง ต่อความต้องการการบริการ (Responsiveness) 4. ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ (Assurance) และ 5. ด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) ผู้วิจัยได้คำนวณ โดยการหาค่าเฉลี่ย ($\bar{X}$) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) โดยภาพรวมและรายด้าน และนำค่าเฉลี่ยไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อแปลความหมาย ซึ่งความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.40$, S.D. = 0.58) เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.55) รองลงมาด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles) ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.57) ด้านการตอบสนอง ต่อความต้องการการบริการ (Responsiveness) ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.58) ด้านการสร้างความมั่นใจ ให้แก่ผู้รับบริการ (Assurance) ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.59) และด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Reliability) ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.60) ตามลำดับ

ซึ่งความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา สามารถแจกแจงรายละเอียดออกเป็นรายด้านได้ดังนี้

ตารางที่ 4 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles)

1. ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles)	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
1.1 มีสถานที่กว้างขวางเพียงพอกับจำนวนผู้รับบริการ โดยคำนึงถึงการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุ อากาศถ่ายเทสะดวก ลดความแออัด	4.36	0.63	มาก
1.2 การติดต่อแผนกต่าง ๆ ภายในมีความชัดเจน มีป้ายสัญลักษณ์ตัวอักษรขนาดใหญ่ มองเห็นง่าย เหมาะกับสายตาผู้สูงอายุ	4.39	0.61	มาก
1.3 เจ้าหน้าที่บุคลากรแต่งกายเรียบร้อย ยิ้มแย้ม สุภาพ อ่อนโยน และให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุอย่างใส่ใจ	4.49	0.51	มาก

1.4 มีอุปกรณ์และเทคโนโลยีที่ครบครัน ทันสมัย และเหมาะสมกับการให้บริการผู้สูงอายุ	4.42	0.57	มาก
1.5 การบริการเป็นไปตามระบบและขั้นตอนที่ไม่ซับซ้อน ลดการรอคอยและความสับสนของผู้สูงอายุ	4.41	0.62	มาก
1.6 มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ เช่น ทางลาด พื้นกันลื่นที่นั่งพัก และห้องน้ำที่เหมาะสม	4.46	0.52	มาก
1.7 เจ้าหน้าที่แสดงป้ายชื่อหรือบัตรประจำตัวอย่างชัดเจน เพื่อให้ผู้สูงอายุสามารถจดจำและขอความช่วยเหลือได้ง่าย	4.43	0.55	มาก
รวม	4.42	0.57	มาก

ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.42$, S.D. = 0.57) เมื่อพิจารณารายชื่อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 1.3 เจ้าหน้าที่บุคลากรแต่งกายเรียบร้อย ยิ้มแย้ม สุภาพ อ่อนโยน และให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุอย่างใส่ใจ ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.51) รองลงมาคือ ข้อ 1.6 มีการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ เช่น ทางลาด พื้นกันลื่นที่นั่งพัก และห้องน้ำที่เหมาะสม ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.52) ส่วนข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 1.1 มีสถานที่กว้างขวางเพียงพอกับจำนวนผู้รับบริการ โดยคำนึงถึงการเคลื่อนไหวของผู้สูงอายุ อากาศถ่ายเทสะดวก ลดความแออัด ($\bar{X} = 4.36$, S.D. = 0.63)

ตารางที่ 5 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Reliability)

2. ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Reliability)	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
2.1 องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการตามคำร้องขอของผู้สูงอายุ ได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และครบถ้วน ซึ่งช่วยลดความผิดพลาดและส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุ	4.52	0.50	มากที่สุด
2.2 องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถออกเอกสารและใบอนุญาตที่เกี่ยวข้องให้แก่ผู้สูงอายุได้ตามระยะเวลาที่กำหนดหรือระยะเวลาที่ได้แจ้งไว้ล่วงหน้า	4.42	0.54	มาก
2.3 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีความจริงใจในการแก้ไขปัญหารับฟังข้อร้องเรียน และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุด้วยความเอาใจใส่	4.51	0.53	มาก

2.4 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีความรู้ ความสามารถ และ ความเชี่ยวชาญในการปฏิบัติงาน สามารถให้บริการผู้สูงอายุได้อย่าง สอดคล้องกับความต้องการและสภาพปัญหาที่แตกต่างกัน	4.26	0.71	มาก
2.5 องค์การบริหารส่วนตำบลมีการจัดทำและเผยแพร่ข้อมูลเชิง เปรียบเทียบหรือข้อมูลสถิติที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ ในรอบปี เพื่อให้ผู้สูงอายุและผู้เกี่ยวข้องสามารถรับทราบภาพรวมของการ ดำเนินงานด้านการให้บริการ	4.31	0.60	มาก
2.6 องค์การบริหารส่วนตำบลมีช่องทางในการตรวจสอบสถานะของ คำร้องขอหรือการรับบริการของผู้สูงอายุ ทั้งในรูปแบบระบบ ออนไลน์ การติดต่อทางโทรศัพท์ หรือการติดต่อกลับจากเจ้าหน้าที่	4.04	0.75	มาก
2.7 องค์การบริหารส่วนตำบลมีการเผยแพร่นโยบาย แนวปฏิบัติ และระยะเวลาการให้บริการในแต่ละประเภทอย่างชัดเจน โดย นำเสนอในรูปแบบที่ผู้สูงอายุสามารถเข้าใจได้ง่าย	4.41	0.59	มาก
รวม	4.35	0.60	มาก

ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Reliability) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.35$, S.D. = 0.60) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 2.1 องค์การบริหารส่วนตำบลดำเนินการตามคำร้องขอของผู้สูงอายุได้อย่างถูกต้อง แม่นยำ และครบถ้วน ซึ่งช่วยลดความผิดพลาดและส่งเสริมการคุ้มครองสิทธิของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.52$, S.D. = 0.50) รองลงมาคือ ข้อ 2.3 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีความจริงใจในการแก้ไขปัญหา รับฟังข้อร้องเรียน และให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุด้วยความเอาใจใส่ ($\bar{X} = 4.51$, S.D. = 0.53) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 2.6 องค์การบริหารส่วนตำบลมีช่องทางในการตรวจสอบสถานะของคำร้องขอหรือการรับบริการของผู้สูงอายุ ทั้งในรูปแบบ ระบบออนไลน์ การติดต่อทางโทรศัพท์ หรือการติดต่อกลับจากเจ้าหน้าที่ ($\bar{X} = 4.04$, S.D. = 0.75)

ตารางที่ 6 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา ด้านการตอบสนองต่อความต้องการการบริการ (Responsiveness)

3. ด้านการตอบสนองต่อความต้องการการบริการ (Responsiveness)	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
3.1 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับ ระยะเวลาในการรับบริการแก่ผู้สูงอายุได้อย่างชัดเจน ช่วยลดความสับสน และความกังวลในการเข้ารับบริการ	4.27	0.68	มาก
3.2 เจ้าหน้าที่และบุคลากรขององค์การบริหารส่วนตำบลให้บริการแก่ ผู้สูงอายุด้วยความเต็มใจ สุภาพ และมีทัศนคติ เชิงบวกต่อการให้บริการ	4.37	0.59	มาก

3.3 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุเมื่อมีข้อสงสัยหรือมีการร้องขอข้อมูลเพิ่มเติมอย่างเหมาะสมและทันท่วงที	4.49	0.54	มาก
3.4 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีการตอบสนองต่อการรับบริการของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์และความจำเป็นเฉพาะบุคคล	4.54	0.52	มากที่สุด
3.5 องค์การบริหารส่วนตำบลมีช่องทางในการรับเรื่องร้องเรียนหรือข้อเสนอแนะจากผู้สูงอายุที่หลากหลายและเข้าถึงได้ง่าย	4.33	0.60	มาก
3.6 องค์การบริหารส่วนตำบลมีแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการจัดการเรื่องร้องเรียนหรือคำร้องขอของผู้สูงอายุอย่างเป็นระบบและเหมาะสม	4.36	0.61	มาก
3.7 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถปรับวิธีการให้บริการให้เหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์เฉพาะหน้าและข้อจำกัดของผู้สูงอายุแต่ละราย	4.48	0.55	มาก
รวม	4.41	0.58	มาก

ด้านการตอบสนองต่อความต้องการการบริการ (Responsiveness) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.41$, S.D. = 0.58) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 3.4 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีการตอบสนองต่อการรับบริการของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับสถานการณ์ และความจำเป็นเฉพาะบุคคล ($\bar{X} = 4.54$, S.D. = 0.52) รองลงมาคือ ข้อ 3.3 เจ้าหน้าที่องค์การบริหาร ส่วนตำบลให้ความช่วยเหลือแก่ผู้สูงอายุเมื่อมีข้อสงสัยหรือมีการร้องขอข้อมูลเพิ่มเติมอย่างเหมาะสม และทันท่วงที ($\bar{X} = 4.49$, S.D. = 0.54) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 3.1 เจ้าหน้าที่องค์การบริหาร ส่วนตำบลสามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับระยะเวลาในการรับบริการแก่ผู้สูงอายุได้อย่างชัดเจน ช่วยลดความสับสนและความกังวลในการเข้ารับบริการ ($\bar{X} = 4.27$, S.D. = 0.68)

ตารางที่ 7 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ (Assurance)

4. ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ (Assurance)	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
4.1 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีความรู้และความสามารถในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม	4.46	0.52	มาก
4.2 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถให้คำแนะนำและข้อมูลแก่ผู้สูงอายุได้อย่างถูกต้องและครบถ้วน	4.42	0.61	มาก
4.3 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลแสดงความสุขภาพ อ่อนน้อม และมีมารยาทที่เหมาะสมในการให้บริการผู้สูงอายุ	4.45	0.54	มาก

4.4 ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงการบริการขององค์การบริหารส่วนตำบลได้อย่างสะดวกและทั่วถึง	4.43	0.59	มาก
4.5 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถอธิบายขั้นตอนการดำเนินงานให้ผู้สูงอายุเข้าใจได้อย่างชัดเจน	4.44	0.58	มาก
4.6 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลมีการแนะนำและให้ข้อมูลแก่ผู้สูงอายุในแต่ละขั้นตอนการรับบริการอย่างชัดเจน	4.39	0.62	มาก
4.7 องค์การบริหารส่วนตำบลมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณในการให้บริการผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ	4.16	0.67	มาก
รวม	4.39	0.59	มาก

ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ (Assurance) โดยภาพรวม อยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.39$, S.D. = 0.59) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 4.1 เจ้าหน้าที่องค์การบริหาร ส่วนตำบลมีความรู้และความสามารถในการให้บริการแก่ผู้สูงอายุอย่างเหมาะสม ($\bar{X} = 4.46$, S.D. = 0.52) รองลงมาคือ ข้อ 4.3 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลแสดงความสุขภาพ อ่อนน้อม และมีมารยาทที่เหมาะสมในการให้บริการผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.45$, S.D. = 0.54) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือข้อ 4.7 องค์การบริหารส่วนตำบลมีการจัดฝึกอบรมเจ้าหน้าที่เกี่ยวกับจรรยาบรรณในการให้บริการผู้สูงอายุอย่างสม่ำเสมอ ($\bar{X} = 4.16$, S.D. = 0.67)

ตารางที่ 8 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอลำทะลุ จังหวัดนครราชสีมา ด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy)

5. ด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy)	$\bar{X}$	S.D.	ความหมาย
5.1 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลรับฟังปัญหาและข้อร้องเรียนของผู้สูงอายุด้วยความเข้าใจและตั้งใจ	4.44	0.54	มาก
5.2 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลให้บริการผู้สูงอายุโดยไม่เลือกปฏิบัติและคำนึงถึงความเท่าเทียม	4.50	0.51	มาก
5.3 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล แสดงความยินดีในการให้ความช่วยเหลือผู้สูงอายุ แม้เป็นกรณีนอกเหนือจากภาระงานปกติ เพื่อบรรเทาความเดือดร้อน	4.45	0.53	มาก
5.4 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลให้ความเอาใจใส่ต่อความต้องการและข้อจำกัดเฉพาะของผู้สูงอายุผู้รับบริการ	4.40	0.55	มาก
5.5 องค์การบริหารส่วนตำบลมีความพยายามในการปรับปรุงรูปแบบการให้บริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ	4.38	0.61	มาก

5.6 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลสามารถแนะนำบริการหรือ แนวทางทางเลือกที่เหมาะสมกับสถานการณ์เฉพาะของผู้สูงอายุ	4.39	0.60	มาก
5.7 องค์การบริหารส่วนตำบลมีการสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุ อย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการ	4.48	0.52	มาก
รวม	4.43	0.55	มาก

ด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X} = 4.43$, S.D. = 0.55) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ พบว่า ข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ ข้อ 5.2 เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลให้บริการผู้สูงอายุโดยไม่เลือกปฏิบัติ และคำนึงถึงความเท่าเทียม ($\bar{X} = 4.50$, S.D. = 0.51) รองลงมาคือ ข้อ 5.7 องค์การบริหารส่วนตำบลมีการสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่อง เพื่อนำผลที่ได้มาปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการ ($\bar{X} = 4.48$, S.D. = 0.52) และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ข้อ 5.5 องค์การบริหารส่วนตำบลมีความพยายามในการปรับปรุงรูปแบบการให้บริการให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้สูงอายุ ($\bar{X} = 4.38$, S.D. = 0.61)

ประเด็นที่ 3 แนวทางการพัฒนาคุณภาพการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอลำทะลุ จังหวัดนครราชสีมา

การศึกษา แนวทางการพัฒนาการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอลำทะลุ จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยนำผลการวิเคราะห์จากขั้นตอนที่ 2 ในข้อค้นพบที่มีต่อคุณภาพการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอลำทะลุ จังหวัดนครราชสีมา ค่าเฉลี่ยต่ำสุด 1 อันดับแรกของแต่ละด้านรวมเป็น 5 ข้อ ซึ่งใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) จากบุคลากรและนักวิชาการ ซึ่งเป็นผู้เชี่ยวชาญและปฏิบัติงานในองค์กรของรัฐ มีความรู้เกี่ยวกับนโยบายสาธารณะ มีจำนวน 5 คน โดยใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive sampling) ซึ่งมีผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้

1. ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles) บุคลากรในองค์กรให้บริการด้วยความยิ้มแย้ม แจ่มใส องค์กรมีการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ และควรเพิ่มพื้นที่ช่องทางเดินที่กว้างขวางเพียงพอ พร้อมจัดที่นั่งหรือพื้นที่ให้ผู้สูงอายุสามารถพักผ่อนได้
2. ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Reliability) องค์กรมีการทำงานที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ รับฟังข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ และควรเพิ่มการบริการที่รวดเร็ว ตรงจุด และควรพัฒนาช่องทางการติดต่อสื่อสารที่หลากหลาย เพื่อรองรับการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ
3. ด้านการตอบสนองต่อความต้องการการบริการ (Responsiveness) องค์กรควรเพิ่มช่องทางที่หลากหลายเพื่อรองรับการให้บริการหรือข้อร้องเรียนต่าง ๆ เพื่อให้ผู้สูงอายุเข้าถึง

ได้ง่ายขึ้น และช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการให้บริการที่ดีขึ้น ซึ่งเป็นการให้บริการที่สอดคล้องกับเทคโนโลยีในปัจจุบัน

4. ด้านการสร้างความมั่นใจให้แก่ผู้รับบริการ (Assurance) สามารถสื่อสารกับผู้รับบริการได้อย่างดี ให้เกียรติ รับฟังผู้รับบริการ องค์กรส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ฝึกอบรมเกี่ยวกับจรรยาบรรณและการปฏิบัติงาน ที่มีคุณธรรม องค์กรควรเน้นในเรื่องการให้บริการอย่างมืออาชีพ บริการด้วยความสุภาพ ถูกต้อง รวดเร็ว และมีคุณภาพ

5. ด้านความเห็นอกเห็นใจ (Empathy) องค์กรมีการสำรวจความคิดเห็นและความต้องการของผู้รับบริการ และนำข้อมูลที่ได้รับมาปรับปรุงและพัฒนารูปแบบการให้บริการที่สอดคล้องกับความต้องการ ของผู้สูงอายุ ซึ่งองค์กรควรเพิ่มช่องทางที่หลากหลายในการสำรวจความคิดเห็นเพื่อรองรับการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับ “มาก” ครอบคลุมทุกมิติของการให้บริการ ได้แก่ ด้านความเป็นรูปธรรมของการบริการ (Tangibles) ด้านความน่าเชื่อถือในการให้บริการ (Reliability) ด้านการตอบสนองต่อความต้องการของผู้รับบริการ (Responsiveness) ด้านการสร้างความมั่นใจแก่ผู้รับบริการ (Assurance) และด้านความเห็นอกเห็นใจต่อผู้รับบริการ (Empathy) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยหลายชิ้นที่ผ่านมาที่ยืนยันว่าปัจจุบันผู้สูงอายุมีความพึงพอใจต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานราชการอยู่ในระดับที่ดี อาทิ งานศึกษาการให้บริการของเทศบาลตำบลแสงสว่าง อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี ของ ประภัสสร ฐานชั้นแก้ว และบุญเหลือ บุษปมาลา (2565) งานศึกษาคุณภาพการให้บริการของเทศบาลตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี ของคณิศร แก้วคำ และคณะ (2562) และงานศึกษาการพัฒนาการให้บริการ ของเทศบาลเมืองสุโขทัย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ของจิรวัดน์ ดวงปัญญาเจตน์ (2563) เป็นต้น

อย่างไรก็ตาม เพื่อพัฒนาคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง ให้สามารถตอบสนองและอำนวยความสะดวกแก่ผู้สูงอายุ ซึ่งมีแนวโน้มเข้ามาใช้บริการเพิ่มมากขึ้นในอนาคตข้อค้นพบ ในการศึกษาครั้งนี้ได้เสนอว่าหน่วยงานควรดำเนินการปรับปรุงและพัฒนาการให้บริการในหลายด้าน ทั้งในด้านความเป็นมืออาชีพในการให้บริการ และที่สำคัญอย่างยิ่งคือการจัดสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตร ต่อผู้สูงอายุ เช่น การปรับปรุงพื้นที่และทางเข้า-ออกอาคารให้สะดวกและปลอดภัย การขยายช่องทางเดิน การจัดพื้นที่รับรองสำหรับผู้สูงอายุ ตลอดจนการเพิ่มช่องทางการติดต่อและดำเนินการด้านเอกสารผ่านระบบออนไลน์หรือรูปแบบบริการทางเลือกอื่น ๆ เพื่อเพิ่มความสะดวกและความรวดเร็วในการให้บริการ พร้อมทั้งช่วยลดภาระการเดินทางของผู้สูงอายุที่ต้องมาติดต่อราชการด้วยตนเอง ซึ่งข้อเสนอแนะดังกล่าว

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

1. ได้ทราบถึงระดับความคิดเห็นของผู้สูงอายุต่อคุณภาพการให้บริการขององค์การบริหารส่วนตำบล
2. ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับความต้องการและความคาดหวังของผู้สูงอายุที่มีต่อการให้บริการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่น
3. ได้แนวทางในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการแก่ผู้สูงอายุ เช่น การพัฒนาสภาพแวดล้อมที่เป็นมิตรต่อผู้สูงอายุ การเพิ่มช่องทางการสื่อสาร และการพัฒนาศักยภาพบุคลากร
4. สามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนและกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนา การให้บริการขององค์การปกครองส่วนท้องถิ่นให้สอดคล้องกับสังคมผู้สูงอายุในอนาคต

ข้อเสนอแนะ

การศึกษาแนวทางการพัฒนาการให้บริการแก่ผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบล
โป่งแดง อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง ควรพัฒนาและเพิ่มช่องทางการติดต่อสื่อสารที่หลากหลายเพื่อเพิ่มความสะดวกและให้ผู้ใช้บริการเข้าถึงได้ง่ายยิ่งขึ้น เช่น การใช้ Line, Facebook หรือมีสายด่วนคอยให้บริการ
- 1.2 ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง ควรสนับสนุนบุคลากรให้ศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม เช่น การอบรม การสัมมนา เพื่อเพิ่มทักษะและประสิทธิภาพในการให้บริการที่ดียิ่งขึ้น
- 1.3 เพื่อพัฒนาศักยภาพขององค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแดง และองค์การบริหารส่วนตำบลอื่น ๆ ให้สามารถดำเนินการตามข้อเสนอข้างต้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ

รัฐบาลควรกระจายอำนาจและงบประมาณแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมากขึ้น เพื่อให้มีทรัพยากรเพียงพอในการปรับปรุงองค์กร และยกระดับคุณภาพการให้บริการแก่ประชาชน

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรมีการขยายขอบเขตการศึกษาที่หลากหลายพื้นที่ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่หลากหลายและเชื่อมโยง ซึ่งสามารถนำมาประยุกต์ใช้ในพัฒนาคุณภาพการให้บริการขององค์กรบริหารส่วนตำบลต่อไป

2.2 ควรเพิ่มกลุ่มตัวอย่างให้ครอบคลุมมากขึ้น เช่น ประชาชนทั่วไปที่ไม่ใช่ผู้สูงอายุ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สะท้อนมุมมองในมิติต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยในการพัฒนาคุณภาพการให้บริการขององค์กรบริหารส่วนตำบลต่อไป

2.3 ควรมีการศึกษาเชิงเปรียบเทียบระหว่างองค์กรบริหารส่วนตำบลข้างเคียง เพื่อวิเคราะห์ความเหมือนและความแตกต่างของการให้บริการ

เอกสารอ้างอิง

- คณิศร แก้วคำ, กนกวรรณ แสนเมือง, และชัชวาล แสงทองล้วน. (2562). คุณภาพการให้บริการของเทศบาลตำบลทุ่งหลวง อำเภอปากท่อ จังหวัดราชบุรี. *วารสารวิชาการสังคมศาสตร์เครือข่ายวิจัยประชาชน*, 1(1), 25-36.
- จิรวัฒน์ ดวงปัญญาเจตน์. (2563). *การพัฒนาการให้บริการของเทศบาลเมืองสุโขทัย อำเภอเมืองจังหวัดสุโขทัย (การศึกษาค้นคว้าอิสระ)*. สุโขทัย: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ประภัสสร ฐานชั้นแก้ว และบุญเหลือ บุปผามาลา. (2565). การให้บริการของเทศบาลตำบลแสงสว่าง อำเภอหนองแสง จังหวัดอุดรธานี. *วารสารพุทธมคัศ*, 7(2), 183-196.
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2564). *รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยพุทธศักราช 2560*. พิมพ์ครั้งที่ 1 (แก้ไขเพิ่มเติม). กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567ก). *รายงานสถิติประชากรสูงอายุของประเทศไทย พ.ศ. 2567*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567ข). *ข้อมูลผู้สูงอายุรายจังหวัด พ.ศ. 2567*. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- องค์กรบริหารส่วนตำบลโป่งแดง. (2569). *รายงานการจ่ายเงินสวัสดิการรายบุคคลขององค์กรบริหารส่วนตำบลโป่งแดง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา*. <https://www.pong-dang.go.th/contact.php>.

A. Parasuraman Valarie A. Zeithaml and Leonard L. Berry (1988). SERVQUAL: A Multiple-Item Scale for Measuring Consumer Perceptions of Service Quality. *Journal of Retailing*, 64 (1).

การกล่อมเกลາทางการเมืองที่ส่งผลต่อความมีสมรรถนะทางการเมือง
ของเยาวชน Gen Z เขตพื้นที่ตำบลหนองแวง อำเภอสรีณรงค์ จังหวัด
สุรินทร์*

THE IMPACT OF POLITICAL SOCIALIZATION ON POLITICAL
COMPETENCE OF GENERATION Z YOUTH IN NONG WAENG SUB-
DISTRICT, SRI NARONG DISTRICT, SURIN PROVINCE

ชนิษฐา ใจยุติธรรม¹, วันชัย สุขตาม² และศศิธร ศูนย์กลาง³

Khanista Jaiyuttitum¹, Wanchai Suktam² and Sasithorn Soonklang³

¹⁻³คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์

¹⁻³Faculty of Humanities and Social Sciences, Surin Rajabhat University.

Corresponding Author's Email: hopebytjorchid@hotmail.co.th

Received 9 November 2025; Revised 20 February 2026; Accepted 20 February 2026

บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาระดับการกล่อมเกลາทางการเมืองที่ส่งผลต่อความมีสมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z 2) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการกล่อมเกลາทางการเมืองกับสมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z และ 3) ศึกษาแนวทางการส่งเสริมสมรรถนะทางการเมืองบนพื้นฐานของผลการกล่อมเกลາทางการเมืองในบริบทท้องถิ่น เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) การวิจัยเชิงปริมาณเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง คือ เยาวชน Gen Z อายุ 18-24 ปี ในเขตพื้นที่ตำบลหนองแวง อำเภอสรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์ จำนวน 240 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามสูตรของทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) และใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้นตามสัดส่วน (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามที่มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.988 วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์

* ชนิษฐา ใจยุติธรรม, วันชัย สุขตาม และศศิธร ศูนย์กลาง. (2569). การกล่อมเกลາทางการเมืองที่ส่งผลต่อความมีสมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z เขตพื้นที่ตำบลหนองแวง อำเภอสรีณรงค์ จังหวัดสุรินทร์. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 6(1), 88-96.

Khanista Jaiyuttitum, Wanchai Suktam and Sasithorn Soonklang. (2026). The Impact of Political Socialization on Political Competence of Generation Z Youth in Nong Waeng Sub-district, Sri Narong District, Surin Province. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 6(1), 88-96.

DOI:

Website:

การถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ส่วนการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน

ผลการวิจัยพบว่า 1) ระดับการกล่อมเกลาทางการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.91$) โดยด้านสถาบันการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด รองลงมาคือสื่อมวลชน/โซเชียลมีเดีย ครอบครัว และกลุ่มเพื่อน ตามลำดับ ส่วนระดับสมรรถนะทางการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98$) โดยด้านทัศนคติต่อระบอบประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด 2) การกล่อมเกลาทางการเมืองทั้ง 4 ด้าน มีความสัมพันธ์และสามารถร่วมกันพยากรณ์สมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z ได้ร้อยละ 71.40 ($R^2=0.714$) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 3) แนวทางการส่งเสริมสมรรถนะทางการเมือง ควรเน้นให้ครอบครัวเป็นพื้นที่เปิดกว้างในการพูดคุยการเมือง สถาบันการศึกษาควรจัดการเรียนรู้เชิงปฏิบัติการประชาธิปไตย สื่อมวลชนควรนำเสนอข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นกลาง และกลุ่มเพื่อนควรสร้างเครือข่ายกิจกรรมการเมืองเชิงสร้างสรรค์ในชุมชน

คำสำคัญ: การกล่อมเกลาทางการเมือง, สมรรถนะทางการเมือง, เยาวชน Gen Z

Abstract

The objectives of this research were to: 1) examine the level of political socialization affecting the political competence of Generation Z youth; 2) investigate the relationship between political socialization and the political competence of Generation Z youth; and 3) propose guidelines for promoting political competence based on political socialization outcomes in a local context. This study employed a mixed-methods research design. Quantitative data were collected from a sample of 240 Generation Z youths aged 18-24 in Nong Waeng Sub-district, Sri Narong District, Surin Province. The sample size was determined using Taro Yamane's formula, and participants were selected via stratified random sampling. The research instrument was a questionnaire with a reliability coefficient of 0.988. Data analysis utilized frequency, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis. Qualitative data were gathered through in-depth interviews with 15 key informants.

The research results revealed that: 1) The overall level of political socialization was high ($\bar{X}=3.91$), with educational institutions having the highest mean score, followed by mass media/social media, family, and peer groups, respectively. The overall level of political competence was also high ($\bar{X}=3.98$),

with attitudes toward democracy having the highest mean score. 2) The four aspects of political socialization were correlated with and could jointly predict the political competence of Generation Z youth by 71.40% ($R^2=0.714$) at the .05 level of statistical significance. 3) Guidelines for promoting political competence suggest that families should serve as open spaces for political discussion; educational institutions should organize practical democratic learning activities; mass media should present accurate and neutral information; and peer groups should establish networks for constructive political activities within the community.

Keywords: Political Socialization, Political Competence, Generation Z Youth

บทนำ

ในศตวรรษที่ 21 ประเทศไทยเผชิญความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและสังคมอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะบทบาทของเยาวชน Generation Z (Gen Z) ซึ่งเป็นกลุ่ม "Digital Native" ที่มีความตื่นตัวทางการเมืองสูงผ่านสื่อสังคมออนไลน์ แต่กลับมีแนวโน้มการมีส่วนร่วมทางการเมืองในรูปแบบดั้งเดิมลดลง ข้อมูลจากการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2566 พบว่าเยาวชนอายุ 18-25 ปี ออกไปใช้สิทธิเลือกตั้งเพียงร้อยละ 53.6 ซึ่งต่ำกว่ากลุ่มวัยทำงานและผู้สูงอายุ (สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง, 2566) สะท้อนถึงปัญหาช่องว่างของการสร้างความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย แม้รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ.2561-2580) จะมุ่งเน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นพลเมืองที่ตื่นรู้ (Active Citizen) (สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2561) แต่ในทางปฏิบัติ โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบท ยังขาดกลไกการ "กล่อมเกลாதทางการเมือง" (Political Socialization) ที่มีประสิทธิภาพ

ตำบลหนองแวง อำเภอสว่างวีรกรรม จังหวัดสุรินทร์ เป็นพื้นที่ที่มีบริบททางสังคมแบบดั้งเดิมถึงสมัยใหม่ มีโครงสร้างความสัมพันธ์แบบเครือญาติที่เข้มแข็ง แต่การกล่อมเกลาททางการเมืองยังไม่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ เนื่องจากขาดพื้นที่และกิจกรรมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อคนรุ่นใหม่ ประกอบกับโครงสร้างอำนาจแบบดั้งเดิมที่ผู้ใหญ่ยังคงเป็นผู้นำทิศทางการคิด (องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวง, 2567) นอกจากนี้ ข้อมูลจากสำนักงานสถิติแห่งชาติ (2566) ยังชี้ให้เห็นแนวโน้มการย้ายถิ่นฐานของแรงงานวัยหนุ่มสาว ซึ่งส่งผลกระทบต่อต่อเนื่องของการพัฒนาผู้นำรุ่นใหม่ในชุมชน งานวิจัยที่ผ่านมา เช่น สุภาวดี สุวรรณประภา และคณะ (2566) พบว่าเยาวชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความสนใจการเมืองสูงแต่ขาดทักษะเชิงวิพากษ์และการมีส่วนร่วมที่เป็นรูปธรรม ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาการกล่อมเกลาททางการเมืองที่

ส่งผลกระทบต่อสมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z ในพื้นที่ดังกล่าว เพื่อนำผลการวิจัยไปสู่การเสนอแนวทางส่งเสริมความเป็นพลเมืองที่เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาระดับการกล่อมเกลาทางการเมืองและสมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z เขตพื้นที่ตำบลหนองแวง อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดสุรินทร์
2. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างการกล่อมเกลาทางการเมืองกับสมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z
3. เพื่อเสนอแนวทางการส่งเสริมสมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z ในบริบทท้องถิ่น

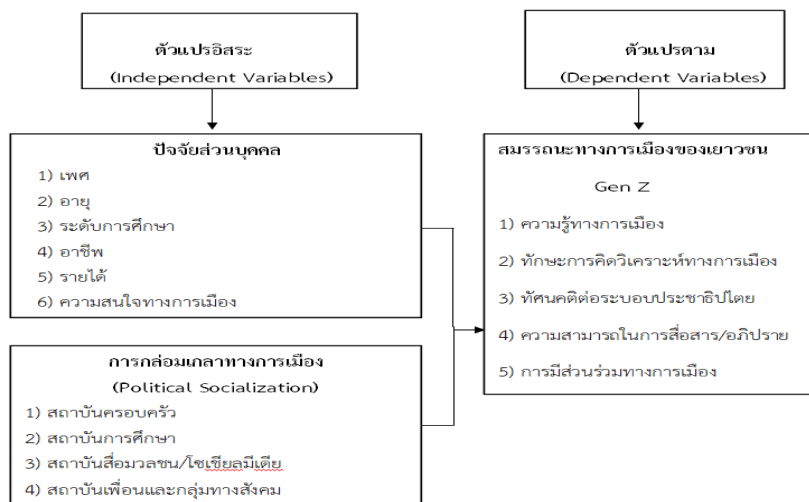
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นกรอบในการวิจัย ดังนี้

1. แนวคิดการกล่อมเกลาทางการเมือง (Political Socialization) เป็นกระบวนการถ่ายทอดวัฒนธรรมทางการเมือง ค่านิยม และทัศนคติจากรุ่นสู่รุ่น หรือผ่านประสบการณ์ตรง โดยมีตัวแทน (Agents) สำคัญ ได้แก่ ครอบครัว (Family) สถาบันการศึกษา (School) กลุ่มเพื่อน (Peer Group) และสื่อมวลชน (Mass Media) ตามแนวคิดของ Almond and Verba (1963) ซึ่งอธิบายว่าการกล่อมเกลาที่ดีจะนำไปสู่การสร้างวัฒนธรรมทางการเมืองแบบมีส่วนร่วม (Participant Political Culture)

2. แนวคิดสมรรถนะทางการเมือง (Political Competence) หมายถึง ความรู้ ความเข้าใจ (Cognitive) ทัศนคติ (Affective) และพฤติกรรม (Behavioral) ที่เกี่ยวข้องกับการเมือง รวมถึงความรู้สึกว่าตนเองมีความสามารถในการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองได้ (Political Efficacy) ซึ่งเป็นคุณลักษณะสำคัญของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย

3. บริบทของเยาวชน Generation Z กลุ่มคนที่เกิดในช่วงปี พ.ศ. 2540-2555 เติบโตมาพร้อมกับเทคโนโลยีดิจิทัล มีลักษณะเปิดกว้างทางความคิด แสวงหาข้อมูลข่าวสารด้วยตนเอง และมักแสดงออกทางการเมืองผ่านช่องทางออนไลน์ (Online Activism) มากกว่ารูปแบบดั้งเดิม

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Methods Research) ดำเนินการดังนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ประชากรคือเยาวชนอายุ 18-24 ปี ในตำบลหนองแขง จำนวน 589 คน (อ้างอิงจากข้อมูลสำนึกทะเบียน อำเภอศรีนครินทร์ ณ ปี พ.ศ.2566) กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้สูตรทาโร ยามาเน่ (Taro Yamane) ที่ระดับความเชื่อมั่นร้อยละ 95 ได้กลุ่มตัวอย่างจำนวน 240 คน ใช้วิธีการสุ่มแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling) ตามสัดส่วนหมู่บ้าน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย เครื่องมือวิจัยเชิงปริมาณคือแบบสอบถาม (Questionnaire) แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่ ข้อมูลส่วนบุคคล การกล่อมเกลาทางการเมือง สมรรถนะทางการเมือง และข้อเสนอแนะ ผ่านการตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ (IOC) และหาค่าความเชื่อมั่น (Reliability) ที่งัดกับ 0.988 สำหรับการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 15 คน ได้แก่ ผู้นำชุมชน ผู้บริหารท้องถิ่น และตัวแทนเยาวชน

3. การเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณด้วยสถิติเชิงพรรณนา (ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน) และสถิติเชิงอนุมาน (การวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ) ข้อมูลเชิงคุณภาพใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

ผลการวิจัย

1.ระดับความคิดเห็น ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนมีความคิดเห็นต่อการกล่อมเกลាทางการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.91$) เมื่อพิจารณารายด้านพบว่า สถาบันการศึกษามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=4.39$) รองลงมาคือ สื่อมวลชน/โซเชียลมีเดีย ($\bar{X}=4.01$) สถาบันครอบครัว ($\bar{X}=3.71$) และสถาบันเพื่อน ($\bar{X}=3.55$) ตามลำดับ ในส่วนของสมรรถนะทางการเมือง พบว่าโดยรวมอยู่ในระดับมาก ($\bar{X}=3.98$) โดยด้านทัศนคติต่อระบอบประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ($\bar{X}=4.52$) รองลงมาคือ การมีส่วนร่วมทางการเมือง ($\bar{X}=3.95$) และความรู้ทางการเมือง ($\bar{X}=3.89$)

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับการกล่อมเกลาทางการเมืองและสมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z

(n = 240)				
ตัวแปรที่ศึกษา	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล	ลำดับ
1.การกล่อมเกลาทางการเมืองของเยาวชน Gen Z (ภาพรวม)	3.91	0.578	มาก	-
1.1 ด้านสถาบันครอบครัว	3.71	0.785	มาก	3
1.2 ด้านสถาบันการศึกษา	4.39	0.446	มาก	1
1.3 ด้านสถาบันสื่อมวลชน/โซเชียลมีเดีย	4.01	0.638	มาก	2
1.4 ด้านสถาบันเพื่อนและกลุ่มทางสังคม	3.55	0.988	มาก	4
2.สมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z (ภาพรวม)	3.98	0.575	มาก	-
2.1 ด้านความรู้ทางการเมือง	3.89	0.772	มาก	3
2.2 ด้านทักษะการคิดวิเคราะห์ทางการเมือง	3.71	0.887	มาก	5
2.3 ด้านทัศนคติต่อระบอบประชาธิปไตย	4.52	0.526	มากที่สุด	1
2.4 ด้านความสามารถในการสื่อสาร/อภิปราย	3.85	0.942	มาก	4
2.5 ด้านการมีส่วนร่วมทางการเมือง	3.95	0.617	มาก	2

2.ความสัมพันธ์และการพยากรณ์ ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (Regression Analysis) พบว่า ตัวแปรการกล่อมเกลาทางการเมืองทั้ง 4 ด้าน สามารถร่วมกันพยากรณ์สมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z ได้อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยมีค่าสัมประสิทธิ์การพยากรณ์ (R^2) เท่ากับ 0.714 หรือคิดเป็นร้อยละ 71.40

ตารางที่ 2 ค่าอำนาจพยากรณ์ของการกล่อมเกลาทางการเมืองกับสมรรถนะทางการเมืองของเยาวชน Gen Z (Enter)

(n = 240)

ตัวแปร	Regression Coefficient (Enter)			
	B	Beta	t	Sig
ด้านสถาบันครอบครัว (X_1)	0.138	0.189	3.797	0.000**
ด้านสถาบันการศึกษา (X_2)	0.025	0.019	0.509	0.611
ด้านสถาบันสื่อมวลชน/โซเชียลมีเดีย (X_3)	0.326	0.361	5.644	0.000**
ด้านสถาบันเพื่อนและกลุ่มทางสังคม (X_4)	0.225	0.386	6.379	0.000**

ค่าคงที่ (Constant) = 1.259

R=0.845, $R^2=0.714$, F=146.428

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 , ** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

อภิปรายผล

จากการศึกษา พบประเด็นสำคัญที่นำมาอภิปรายผลได้เป็นความเรียงดังนี้

ประการแรก บทบาทของสถาบันการศึกษา การกล่อมเกลาทางการเมืองโดยรวมอยู่ในระดับมาก โดยสถาบันศึกษามีบทบาทสูงสุด ผลการวิจัยนี้สะท้อนว่าในบริบทตำบลหนองแวง โรงเรียนยังคงเป็น "ตัวแทน" (Agent) หลักในการให้ความรู้และปลูกฝังค่านิยมประชาธิปไตย ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระทรงวุฒิ ชาติเมธี (2563) ที่พบว่า การกล่อมเกลาทางการเมืองผ่านกิจกรรมในสถานศึกษาและชุมชนมีผลโดยตรงต่อการตื่นตัวทางการเมืองของประชาชนในเขตชนบท

ประการที่สอง อิทธิพลของสื่อออนไลน์ สื่อมวลชนและโซเชียลมีเดียมีอิทธิพลต่อสมรรถนะทางการเมืองสูง สอดคล้องกับลักษณะของเยาวชน Gen Z ที่เป็น "Digital Native" ผลการวิจัยนี้สนับสนุนแนวคิดของ วชิรินทร์ ชาญศิลป์ (2562) ที่ระบุว่าสื่อสังคมออนไลน์เป็นปัจจัยภายนอกที่มีอิทธิพลสูงสุดต่อกระบวนการหล่อหลอมทางการเมืองของเยาวชนไทยยุคใหม่

ประการที่สาม สมรรถนะด้านทัศนคติต่อระบอบประชาธิปไตยมีค่าเฉลี่ยสูงสุด สิ่งนี้บ่งชี้ว่าเยาวชนมีจิตสำนึกประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง สอดคล้องกับงานวิจัยของ ธนพัฒน์ เฉลิมนรัตน์ (2563) ที่ศึกษาในจังหวัดเลยและพบว่าบริบทสังคมชนบทที่มีความผูกพันทางเครือญาติสูงมีส่วนช่วยหล่อหลอมความเป็นพลเมืองที่รับผิดชอบต่อส่วนรวม

ประการสุดท้าย บทบาทของกลุ่มเพื่อน สถาบันเพื่อนและกลุ่มทางสังคมมีอิทธิพลอย่างมีนัยสำคัญสูงกว่าครอบครัว สอดคล้องกับ ฟาติมา ไทยเศรษฐ และคณะ (2560) ที่พบว่า

ในระดับอุดมศึกษาและวัยรุ่นตอนปลาย กลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองมากที่สุด เนื่องจากเป็นวัยที่ต้องการการยอมรับจากกลุ่ม (Peer Acceptance)

สรุป/ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

การวิจัยชี้ให้เห็นว่าเยาวชน Gen Z ในตำบลหนองแวงมีพื้นฐานสมรรถนะทางการเมืองที่ดี โดยเฉพาะด้านทัศนคติ แต่ยังต้องการการส่งเสริมด้านทักษะการคิดวิเคราะห์ ปัจจัยขับเคลื่อนสำคัญคือสื่อสังคมออนไลน์และกลุ่มเพื่อน ในขณะที่โรงเรียนและครอบครัวต้องปรับบทบาทจาก "ผู้สอน" เป็น "ผู้อำนวยความสะดวก" ในการเรียนรู้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ด้านนโยบาย องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแวงและสถาบันการศึกษา ควรจัดเวทีเสวนาหรือสภาเยาวชนจำลองที่เปิดโอกาสให้มีการถกเถียงเชิงนโยบาย (Policy Debate) เพื่อฝึกทักษะการคิดวิเคราะห์ มากกว่าการสอนเพียงหลักการ

1.2 ด้านการปฏิบัติ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนการสร้าง "Influencer ท้องถิ่น" หรือผู้นำเยาวชนที่สามารถสื่อสารเนื้อหาการเมืองที่สร้างสรรค์ผ่านช่องทางออนไลน์ เพื่อใช้ประโยชน์จากอิทธิพลของสื่อโซเชียลมีเดียในทางบวก

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อเจาะลึกถึงกระบวนการ "กลั่นกรองข้อมูลข่าวสาร" ของเยาวชนในพื้นที่ชนบทว่ามีกระบวนการอย่างไรในการแยกแยะข่าวลวง (Fake News) ซึ่งเป็นปัจจัยเสี่ยงสำคัญในปัจจุบัน

เอกสารอ้างอิง

- ธนวัฒน์ เกลิมรัตน์. (2563). กระบวนการกล่อมเกลາทางการเมืองกับความเป็นพลเมืองในจังหวัดเลย. *วารสารสังคมศาสตร์*, 17(2), 55-74.
- พระทรงวุฒิ ชาติเมธี. (2563). *การกล่อมเกลาทางการเมืองที่มีผลต่อการใช้สิทธิ์เลือกตั้งของประชาชนในเขตอำเภอบ้านธิ จังหวัดลำพูน*. วิทยานิพนธ์รัฐศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฟาติมา ไทยเศรษฐ, และ ประสงค์ กัลยาณะธรรม. (2560). สถาบันในกระบวนการกล่อมเกลาทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมทางการเมืองของนักศึกษาในระดับอุดมศึกษา จังหวัดกาญจนบุรี. *วารสารวิชาการมหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี*, 6(1), 1-18.
- วัชรินทร์ ชาญศิลป์. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อการกล่อมเกลาทางการเมืองของเยาวชนไทย. *วารสารสังคมศาสตร์*, 15(1), 89-110.

- สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง. (2566). รายงานผลการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเป็นการทั่วไป พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง.
- สำนักงานสภาพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2561). ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580). กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2566). รายงานสถิติประชากรและเคหะ พ.ศ. 2566. กรุงเทพฯ: สำนักงานสถิติแห่งชาติ.
- สุภาวดี สุวรรณประภา, และคณะ. (2566). การมีส่วนร่วมทางการเมืองของเยาวชน Generation Z ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์, 30(2), 201-225.
- องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแขง. (2567). รายงานการพัฒนาท้องถิ่นประจำปี 2567. สุรินทร์: องค์การบริหารส่วนตำบลหนองแขง.
- Almond, G. A., & Verba, S. (1963). The civic culture: Political attitudes and democracy in five nations. Princeton University Press.

DYNAMICS AND THE PROMOTION OF ELDERLY CARE IN THAILAND AND LAO PDR*

Warinee Sopajorn¹, Akchatree Suksen², Artit Phanphoon³, Sisoury Phommaseng⁴
and Sommay Silivanh⁵

¹⁻³Mahamakut Buddhist University, Isan Campus and ⁴⁻⁵Souphanouvong University

Corresponding Author's Email: Warinee422@gmail.com

Received 25 March 2026; Revised 27 April 2026; Accepted 28 April 2026

Abstract

This study aimed (1) to analyze and compare the cultural dynamics influencing patterns and methods of elderly care in Thailand and the Lao People's Democratic Republic (Lao PDR), and (2) to develop culturally grounded recommendations for promoting elderly care that are appropriate for contemporary society. A qualitative phenomenological approach with a cross-cultural comparative design was employed. The research was conducted in Nong Khai Province, Thailand, and Vientiane Capital, Lao PDR. Key informants were purposively selected and included 20 older persons and family caregivers, along with 10 stakeholders such as community leaders, monks, village health volunteers, and social welfare practitioners. Data were collected through in-depth interviews and focus group discussions using semi-structured guides, with audio recordings and field notes. Content and thematic analyses were applied. Findings indicate that filial piety remains the central cultural value shaping elderly care in both countries, with families acting as the primary caregivers and communities providing supplementary support through social networks. However, notable differences emerged. In Thailand, rapid socio-economic change and technological advancement have led to more diverse caregiving practices, including indirect care and increased reliance on digital communication. In contrast, Lao PDR continues to emphasize close, co-residential family care rooted in traditional practices.

* Settha Tepsan, Usa Ngammeesri and Wannaree Pansiri. (2026). Dynamics And The Promotion Of Elderly Care In Thailand And Lao Pdr. *Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University*, 6(1), 97-104.

DOI:

Website:

Based on these findings, the study recommends integrating traditional cultural values with modern care systems, promoting collaboration among families, communities, and formal institutions, and encouraging flexible, context-sensitive care models. Such culturally informed approaches are essential for ensuring sustainable and effective elderly care in the evolving Thai–Lao context.

Keywords: cultural dynamics, elderly care, filial piety, Thai–Lao context, integrated care model

Introduction

The global community is currently undergoing a rapid transition into an aging society, driven by increased life expectancy and declining birth rates. This demographic shift presents significant challenges to the economic, social, and welfare systems of many nations. In the specific context of Thailand and the Lao People's Democratic Republic (Lao PDR), both governments have considered this issue, implementing national policies and legal frameworks such as the National Elderly Plan in Thailand; however, the increasing of rapid transition into an aging society and the Lao PDR. Following from Declining fertility and rising life expectancy have accelerated population aging in Lao PDR, with rapid demographic transition (United Nations, 2022). Fertility decline reflects improved education and healthcare (UNFPA, 2020). This shift increases dependency ratios and pressures healthcare and social protection systems (World Bank, 2016). These initiatives emphasize the necessity of developing systematic long-term care (LTC) and holistic support systems to ensure the well-being of the aging population in a sustainable manner.

Historically, elderly care in both Thailand and Lao PDR has been deeply rooted in the family unit. However, contemporary socioeconomic transformations including rapid urbanization, labor migration, and the shift from extended to nuclear family structures have significantly impacted traditional caregiving practices. Research by Knodel and Teerawichitchainan (2019) confirmed that while Southeast Asian societies still rely on the family as the primary mechanism for elderly care, migration increasingly leads to a phenomenon where elderly parents are left to live alone or receive only "indirect

care". This shift is further explained through the lens of "Cultural Dynamics," which posits that culture is not static but fluid, constantly adapting to changing social and economic environments.

Nong Khai Province (Thailand) and Vientiane Capital (Lao PDR) serve as unique focal points for this study, representing a "shared cultural space". Linked by the Mekong River, these two regions share a common language, similar religious beliefs, and a traditional way of life. Despite these shared roots and the common value of "filial piety" (Khwam Katanyu), which dictates that children have a moral obligation to care for their parents, the two areas exhibit different degrees of adaptation. Thailand shows a more pronounced trend toward indirect care, utilizing digital communication and relying on formal state support and community networks. Conversely, Lao PDR continues to rely more heavily on close-contact care within the family and informal community ties.

This disparity highlights that elderly care in these societies is not determined solely by structural factors but is deeply intertwined with evolving cultural dimensions. Therefore, studying the cultural dynamics influencing caregiving patterns and analyzing culturally grounded promotion strategies is vital for generating in-depth knowledge. This research seeks to bridge the gap between traditional values and modern support systems, leading to the development of a Cultural-Integrated Elderly Care Model. By integrating the roles of the family, the community, and the state, this study aims to provide recommendations that will allow the elderly to live with dignity and security in an ever-changing contemporary society.

Objectives

1. To analyze and compare the cultural dynamics influencing patterns and methods of elderly care in Thailand and Lao PDR
2. To develop recommendations for promoting elderly care based on local cultural contexts that are appropriate for contemporary society

Methodology

This qualitative research employed a phenomenological approach combined with a cross-cultural study.

Informants Participants were purposively selected from Nong Khai (Thailand) and Vientiane (Lao PDR). A total of 30 informants were included: 15 from Nong Khai and 15 from Vientiane. In each location, participants consisted of 10 elderly persons and caregivers, and 5 community stakeholders, including monks and health volunteers, ensuring a balanced representation across the two settings. A purposive sampling technique was employed, following the methodological approaches outlined by John W. Creswell (2014) and Ibrahim Etikan et al. (2016).

Instruments Data were collected using semi-structured in-depth interview guides and focus group discussion guides, validated by three experts. The instruments were revised based on expert feedback to improve question clarity, sequencing, and content coverage. A pilot test was conducted with individuals outside the study sample to assess interview duration and refine question clarity. Key themes included: (1) cultural dimensions of elderly care, (2) transformations in care patterns in contemporary society, and (3) culturally grounded guidelines for promoting elderly care.

Data Analysis Data from audio recordings were transcribed verbatim and supplemented with field notes. The transcripts were systematically coded using thematic analysis. Initial open coding was conducted to identify meaningful units, followed by grouping codes into categories and broader themes. Content analysis was then applied to interpret patterns and compare findings across the two cultural contexts.

Data obtained from the interviews were analyzed using Thematic Analysis following the framework of Virginia Braun and Victoria Clarke (2006), in conjunction with Qualitative Content Analysis as proposed by Satu Elo and Helvi Kyngäs (2008). These qualitative analytical approaches emphasize the systematic identification, examination, and organization of patterns or themes within the data.

Results

The findings address of research objective by showing that filial piety remains the central cultural value shaping elderly care in both Thailand and Lao PDR. However, its practical expression differs due to social and economic changes.

Aspect	Thailand	Lao PDR
Care Pattern	Increasing indirect care	Predominantly direct care
Forms of Care	Financial support, video calls, mobile health monitoring, periodic visits	Daily physical care, co-residence, face-to-face interaction
Key Drivers	Labor migration, urbanization, technological development	rural lifestyles,
Role of Technology	Significant: families use smartphones, messaging apps, and telehealth to monitor health, send money, and maintain emotional connection	Limited but emerging: communication tools are used occasionally, physical presence
Community Role	Supportive but secondary to family and state systems	Central role: temples, monks, and village actively assist with daily care and social support

Technology enables distance caregiving in Thailand through communication, financial transfers, and remote health support, while Lao PDR relies mainly on direct family care supported by community groups such as family, co-residence, villagers. Effective elderly care requires adapting filial piety to modern contexts using digital tools and strengthening integrated systems where family, community, and the state collaborate to provide sustainable social, emotional, and practical support for older persons.

Discussion

The findings confirm that filial piety remains the central moral foundation of elderly care in both Thailand and Lao PDR, consistent with the work of John Knodel and Bussarawan Teerawichitchainan (2019), who emphasize enduring intergenerational obligations in Southeast Asia. However, this study extends their argument by showing that filial piety operates as a dynamic cultural system

shaped by socio-economic transformation. As family structures shift from extended to nuclear arrangements and younger generations migrate for work, caregiving practices are reconfigured. Direct physical care is increasingly supplemented by financial remittances, periodic visits, and digital communication, demonstrating how cultural change generates new caregiving forms while preserving moral responsibility.

At the community level, the findings support Robert D. Putnam's social capital theory, particularly in *Bowling Alone*, which emphasizes trust and civic engagement. In Lao PDR, limited formal welfare systems result in strong reliance on informal networks such as temples, monks, and village health volunteers. In contrast, Thailand shows a more structured integration of state welfare services with community participation. Rather than functioning separately, formal and informal systems interact dynamically depending on institutional capacity.

New Knowledge

Building on these insights, the study proposes the Cultural-Integrated Elderly Care Model in the Thai-Lao context. This model integrates culture, family, community, and state into an interconnected system, emphasizing adaptability to contextual changes. Labor migration encourages remittance-based support and community monitoring, while technological adoption enables remote caregiving and emotional connection. The model ultimately aims to ensure that older person's experience dignity, security, and social inclusion by combining traditional values with flexible, modern support systems suited to rapidly changing societies.

Cultural-Integrated Elderly Care Model in Thai–Lao Context

Proposed Conceptual Model

Cultural-Integrated Elderly Care Model in Thai–Lao Context

Recommendation

Policy: Thailand and Lao PDR should strengthen integrated elderly care policies, support digital caregiving tools, and expand community-based and state welfare systems for sustainable elder support.

Participation: Families, communities, and religious groups should actively share caregiving roles, maintain emotional support, and strengthen cooperation in elderly care activities

Future Research: Future studies should examine digital caregiving impacts, migration effects on elderly care, and conduct comparative ASEAN research for broader understanding.

References

Berkman, L. F., Glass, T., Brissette, I., & Seeman, T. E. (2000). From social integration to health: Durkheim in the new millennium. *Social Science & Medicine*, 51(6), 843–857. [https://doi.org/10.1016/S0277-9536\(00\)00065-4](https://doi.org/10.1016/S0277-9536(00)00065-4)

- Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77–101.
- Creswell, J. W. (2014). **Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches**. Sage.
- Castle, N. G., & Ferguson, J. C. (2010). What is long-term care? *The Gerontologist*, 50(2), 145–153. <https://doi.org/10.1093/geront/gnq003>
- Elo, S., & Kyngäs, H. (2008). The qualitative content analysis process. *Journal of Advanced Nursing*, 62(1), 107–115.
- Etikan, I., Musa, S. A., & Alkassim, R. S. (2016). Comparison of Convenience Sampling and Purposive Sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1–4.
- United Nations. (2023). *World Social Report 2023: Leaving No One Behind in an Ageing World*. New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs.
- United Nations. (2022). *World Population Prospects 2022*. United Nations Department of Economic and Social Affairs.
- United Nations Population Fund (UNFPA). (2020). *Population and development in Lao PDR*. UNFPA Lao PDR.
- World Bank. (2016). *Live long and prosper: Aging in East Asia and Pacific*. World Bank.
- Knodel, J., & Teerawichitchainan, B. (2017). Aging in Southeast Asia: An overview. *The Gerontologist*, 57(4), 616-625. <https://doi.org/10.1093/geront/gnw116>
- Knodel, J., Bussarawan, T., & Friedman, J. (2020). The impact of migration on elderly parents in Southeast Asia: A comparative study. *Population and Development Review*, 46(3), 471-501.
- Teerawichitchainan, B., Phetsiriseng, I., & Knodel, J. (2019). *The Situation of Older Persons in Lao PDR: Results from the 2017 Survey of Neighboring Countries*. HelpAge International.
- Zimmer, Z., & Das, S. (2019). The evolution of the family and support of the elderly in high-income and low-income countries. In *Aging in Asia* (pp. 31-52). Springer, Cham.

การประเมินความจำเป็นในการให้แพทย์สามารถยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็ง ระยะสุดท้ายในประเทศไทย*

A NEED ASSESSMENT TO ALLOW THE DOCTOR TO END END-STAGE CANCER PATIENTS LIFE IN THAILAND.

บุญพิชา ภูศรี

Boonpicha Phusri

ภาควิชารัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

Department of Political Science, Faculty of Social Sciences, Srinakharinwirot University

Corresponding Author's Email : boonpicha.phusri@g.swu.ac.th

Received 24 July 2025; Revised 12 December 2025; Accepted 18 December 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ เพื่อประเมินความจำเป็นในการให้แพทย์สามารถยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายในประเทศไทย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก มีผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ บุคลากรทางการแพทย์ ประกอบด้วยแพทย์ และพยาบาล และบุคลากรทางด้านนโยบาย ประกอบด้วย ผู้แทนจากกระทรวงสาธารณสุข ผู้แทนจากพรรคการเมือง และผู้แทนจากคณะกรรมการการสาธารณสุข สภาผู้แทนราษฎรรวม 23 คน โดยนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบความเหมือน ความต่าง และความเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยใช้ทฤษฎีการประเมินความจำเป็นของ Peter H. Rossi ผลการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันการยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายยังคงไม่มีความจำเป็น แต่ยังคงต้องมีการศึกษาสำหรับในอนาคต หรือควรรออยู่ในรูปแบบของการเป็นตัวเลือก เนื่องจากแนวโน้มของปัญหามีสถานการณ์ที่จะเพิ่มมากขึ้น สังเกตได้จากสถิติสาธารณสุข ที่พบว่าผู้เสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งมีจำนวนมากขึ้น และคาดการณ์อีกว่าสถานการณ์ดังกล่าวจะรุนแรงมากขึ้น จากความเห็นของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียพบว่า บุคลากรทางการแพทย์ แม้จะมีความเห็นที่เห็นด้วยและไม่เห็นด้วยต่อการยุติชีวิตผู้ป่วย แต่ส่วนใหญ่ให้ความเห็นว่า ไม่ได้ขัดขวางกระบวนการดังกล่าว เหตุเพราะด้วยสภาพสังคมและสภาพเศรษฐกิจในปัจจุบันที่มีความเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การยุติชีวิตตัวเองของผู้ป่วย

Citation

* บุญพิชา ภูศรี. (2569). การประเมินความจำเป็นในการให้แพทย์สามารถยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายในประเทศไทย. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย, 6(1), 105-120.

Boonpicha Phusri. (2026). A Need Assessment To Allow The Doctor To End End-Stage Cancer Patients Life In Thailand. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 6(1), 105-120.

DOI:

Website:

ภายใต้ความช่วยเหลือของแพทย์ อาจจะเป็นหนึ่งในวิธีการดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายในอนาคต บุคลากรทางด้านนโยบาย ส่วนใหญ่มองว่าการยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายไม่ใช่เรื่องที่จำเป็น แต่ก็ไม่ได้มีความคิดที่จะต่อต้าน เพียงแต่อยากให้ศึกษาจนครบถ้วนก่อน

คำสำคัญ: การยุติชีวิตผู้ป่วยระยะสุดท้าย, การณยฆาต, การประเมินความจำเป็น

Abstract

This qualitative research aims to assess the necessity of permitting physician-assisted dying (PAD) for terminal cancer patients in Thailand. The methodology involved in-depth interviews with 23 key informants. These informants comprised two main groups: medical personnel, including physicians and nurses; and policymakers, which included representatives from the Ministry of Public Health, political parties, and the House of Representatives' Committee on Public Health. The data were analyzed to compare similarities, differences, and stakeholder perspectives using Peter H. Rossi's needs assessment theory. The findings indicate that while the legalization of PAD is not considered an immediate necessity, it warrants future study and, if implemented, should be structured as a voluntary option. This is based on the escalating trend of the problem, as public health statistics show that cancer-related deaths are increasing and this situation is projected to intensify. Stakeholder analysis revealed that among medical personnel, despite divided opinions, the majority are not opposed to considering the process. They reason that due to dynamic socioeconomic conditions, a patient's self-termination of life with medical assistance might become a future method of end-of-life care. Policymakers predominantly view PAD as non-essential at present but are not fundamentally resistant, emphasizing the need for comprehensive research prior to any implementation.

KEYWORD: End-of-life care, Euthanasia, Needs Assessment

บทนำ

จากสถิติสาธารณสุข พ.ศ.2564 (กระทรวงสาธารณสุข, 2565) พบว่า สาเหตุการเสียชีวิตของคนไทย 5 อันดับแรก (เรียงตามลำดับ) ได้แก่ โรคมะเร็ง โรคหลอดเลือดในสมอง ปอดอักเสบ โรคหัวใจขาดเลือด และอุบัติเหตุทางบก หากพิจารณาเฉพาะโรคมะเร็งที่เป็นโรคที่

ทำให้คนไทยเสียชีวิตมากที่สุด ข้อมูลทางสถิติพบว่าปี 2560 มีผู้เสียชีวิตด้วยโรคมะเร็ง มีจำนวน 78,540 ราย แต่ในปี 2564 เพิ่มขึ้นเป็น 83,795 ราย ดังนั้นแล้ว โรคมะเร็งจึงเป็นโรคหนึ่งที่ต้องจับตาและให้ความสำคัญ สิ่งที่เราควรคิดต่อมามีว่า หากความเจ็บไข้จนไปสู่ความทรมาณในการมีชีวิตอยู่ เราสามารถเลือก “การตาย” ตามความต้องการของเรา ปลดเปลื้องความทรมาณต่อการมีอยู่สู่ความสงบอันเป็นนิรันดร์ และหากสามารถเลือกที่จะตายอย่างมีศักดิ์ศรีอยู่ภายใต้สิทธิในการตาย (Right to Die) ที่เป็นสิทธิส่วนบุคคลในการที่จะเลือกที่จะตายมากกว่ามีชีวิตอยู่ด้วยความทุกข์ทรมาณ จึงเป็นเหตุให้ต้องศึกษาการอนุญาตให้แพทย์ยุติชีวิตผู้ป่วยได้ ประกอบกับในปัจจุบัน ผู้ป่วยระยะสุดท้าย โดยเฉพาะผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายที่เป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับ 1 ของประเทศไทย ยังคงเจ็บปวดและทุกข์ทรมาณจากอาการของโรคอยู่ ถึงแม้ว่าจะมีการดูแลประคับประคองที่มุ่งให้ผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดี แต่การรักษายังคงให้ผู้ป่วยไม่ได้รับความทุกข์ทรมาณผ่านการให้ยาแก้ปวดและการดูแลทางจิตใจ ดังนั้น จึงต้องมีการศึกษาทางเลือกอื่น ๆ ที่จะทำให้ผู้ป่วยระยะสุดท้ายหลุดพ้นจากความทรมาณ เช่น การุณยฆาต การฆ่าตัวตายภายใต้ความช่วยเหลือของแพทย์

จากสถิติของประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ซึ่งเป็นประเทศที่อนุญาตให้แพทย์ยุติชีวิตผู้ป่วยด้วยวิธีการฆ่าตัวตายภายใต้ความช่วยเหลือของแพทย์ พบว่า ตั้งแต่ปี 1999-2016 มีผู้ป่วยมะเร็งเข้ารับการยุติชีวิตมากที่สุด 2,704 ราย คิดเป็น 41.3% ของทั้งหมด (Montagna et al., 2022) หรือจะเป็นกรณีตัวอย่างที่มีผู้ป่วยมะเร็งได้สัมภาษณ์ไว้ก่อนเข้ารับการยุติชีวิต เช่น กรณีของ Kerry Robertson ผู้ป่วยโรคมะเร็งระยะสุดท้ายคนแรก ที่จบชีวิตภายใต้กฎหมายว่าด้วยการช่วยเหลือการเสียชีวิตโดยสมัครใจฉบับใหม่ของรัฐวิกตอเรีย ประเทศออสเตรเลีย โดยเธอได้รับการดูแลแบบประคับประคองจนเต็มที่แล้ว แต่ยังคงทนทุกข์ทรมาณต่ออาการป่วย ซึ่งเจ็บปวดจนทนไม่ไหว (The Guardian, 2019) หากเราวิเคราะห์ลงไปอีก จบพบถึงความทุกข์ทรมาณของผู้ป่วยที่นอกจากจะทรมาณเพราะอาการป่วยแล้ว ยังจะต้องทุกข์ทรมาณเพราะคุณภาพชีวิตที่ลดลงด้วย แม้จะมีการดูแลแบบประคับประคองอยู่ แต่นั่นก็หมายถึงผู้ป่วยจะทรมาณยาวนานมากขึ้น ต้องได้รับยาแก้ปวดเพื่อบรรเทาความทรมาณจากโรค รวมไปถึงอาการเจ็บปวดอื่น ๆ

จากเหตุผลและความสำคัญข้างต้น จึงนำไปสู่แนวคิดที่ว่า หากมีการศึกษาทางเลือกที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพของชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย การพัฒนาระบบสาธารณสุขของประเทศให้เทียบเท่าสากล ตอบสนองความต้องการของสังคมและผู้ป่วย รวมไปถึงช่วยลดต้นทุนค่าใช้จ่ายส่วนเกิน จึงมีความจะเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการศึกษาถึงความจำเป็นในการอนุญาตให้แพทย์สามารถยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อประเมินความจำเป็นในการให้แพทย์สามารถยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายในประเทศไทย

การทบทวนวรรณกรรม

แนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีการประเมินความจำเป็น (Need Assessment) ของ Peter Henry Rossi

เป็นกรอบการทำงานที่เป็นระบบซึ่งมีเป้าหมายเพื่อตรวจสอบและตัดสินใจว่าโครงการหรือนโยบายทางสังคมหนึ่ง ๆ มีความจำเป็นต้องมีหรือไม่ ตั้งอยู่บนหลักการที่ว่า การจะออกแบบวิธีการแก้ไขปัญหาดังกล่าวให้มีประสิทธิภาพได้นั้น จะต้องเริ่มต้นจากการทำความเข้าใจธรรมชาติ ขอบเขต และขนาดของปัญหานั้น เพื่อให้การอธิบายและวินิจฉัยความต้องการทางสังคมอย่างเป็นระบบ รวมถึงการกำหนดปัญหาที่โครงการออกแบบมาเพื่อแก้ไข โดยมีเป้าหมายเพื่อ ระบุเป้าหมายของโครงการและการออกแบบบริการที่มีศักยภาพในการตอบสนองปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาจจะประกอบด้วย ชุมชนและสมาชิกในชุมชน ผู้กำหนดนโยบาย (Policymakers) กลุ่มเป้าหมาย (Target Population) ความต้องการ (Need) กับ ความต้องการใช้บริการ (Demand) เพื่อให้สามารถ จำแนกได้ว่า “สภาพที่เป็นอยู่” คือ สภาพของปัญหาที่แท้จริง กับ “สภาพที่พึงประสงค์” ที่เป็นการแก้ปัญหาที่ควรจะเป็น ดังนั้นแล้ว การทำความเข้าใจมุมมองที่แตกต่างกันของผู้เชี่ยวชาญ นักการเมือง และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอื่นๆ รวมถึงผู้รับบริการที่มีศักยภาพเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดขอบเขตและลักษณะของประชากรเป้าหมาย ความซับซ้อนของปัญหาดังกล่าว โดยทั้งหมดแบ่งออกเป็น 3 ระยะหลัก (Rossi, et al 2019) คือ

ระยะก่อนการประเมิน (Pre-Assessment) เป็นการวางโครงสร้างของการประเมิน เริ่มต้นด้วยการกำหนดขอบเขตของปัญหาอย่างชัดเจน เพื่อทำความเข้าใจมิติที่ซับซ้อนของปัญหา ผู้ประเมินจะใช้วิธีการที่หลากหลายในการรวบรวมข้อมูลเบื้องต้น ตั้งแต่การใช้ข้อมูลที่มีอยู่ เช่น สถิติ ข้อมูลจากหน่วยงานรัฐ ตัวชี้วัดทางสังคม เพื่อวิเคราะห์แนวโน้มของปัญหาว่ากำลังดีขึ้น แย่ลง หรือคงที่ ในกรณีที่ข้อมูลที่มีอยู่ไม่เพียงพอหรือไม่ละเอียดพอสำหรับบริบทที่ต้องการศึกษา ผู้ประเมินจำเป็นต้องทำวิจัยทางสังคมใหม่ เช่น การทำแบบสำรวจเก็บข้อมูลที่ตรงประเด็น อีกวิธี คือการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก คือบุคคลที่มีความรู้หรือประสบการณ์ในปัญหานั้น ๆ เป็นอย่างดี นอกจากการกำหนดขอบเขตของปัญหา ยังต้องระบุและนิยามกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน ผู้ประเมินต้องกำหนดขอบเขต"ของกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสม ขณะเดียวกัน ต้องตระหนักว่าผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่ม อาจมีมุมมองต่อกลุ่มเป้าหมายที่แตกต่างกัน หน้าที่ของผู้ประเมินคือการนำเสนอมุมมองที่หลากหลายเหล่านี้

ระยะระหว่างการประเมิน (Assessment) ซึ่งเป็นการลงมือเก็บข้อมูลเพื่อทำความเข้าใจความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างลึกซึ้ง อาจใช้แนวทางแบบผสมผสาน (Mixed Methods) โดยอาจเริ่มจากวิธีเชิงคุณภาพ เช่น การจัดสนทนากลุ่ม (Focus Groups) หรือการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อค้นหาประเด็นเชิงลึกและบริบทของปัญหา แล้วจึงตามด้วยวิธีเชิงปริมาณ เช่น การทำแบบสำรวจขนาดใหญ่ เพื่อวัดขนาดและการกระจายตัวของปัญหาอย่างน่าเชื่อถือ ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้ประเมินยังต้องอาศัยแนวคิดสำคัญต่าง ๆ เช่น การจำแนกประชากรออกเป็นแต่ละประเภท เพื่อประมาณการความต้องการที่แท้จริง รวมถึงใช้มาตรวัดทางสถิติอย่างอุบัติการณ์ (Incidence) และความชุก (Prevalence) ของปัญหา

ระยะหลังการประเมิน (Post-Assessment) ซึ่งเป็นขั้นตอนของการนำผลลัพธ์ไปสู่การปฏิบัติ ผู้ประเมินจะนำข้อค้นพบทั้งหมดมาทบทวนร่วมกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อวิเคราะห์ถึงรากของปัญหา จากนั้นจึงร่วมกันจัดลำดับความสำคัญและเลือกแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมที่สุด ก่อนจะนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการ ที่มีรายละเอียดชัดเจน สำหรับการดำเนินงาน จัดหาทรัพยากร รวมถึงการติดตามและประเมินผลของโครงการต่อไป

แนวคิดด้วยเรื่องการการุณยฆาต

School of Medicine University of Missouri (n.d.) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เป็นการยุติชีวิตของผู้ป่วยเพื่อจำกัดความทุกข์ทรมานของผู้ป่วย ผู้ป่วยที่มีปัญหาหมักจะป่วยระยะสุดท้ายหรือประสบกับความเจ็บปวดและความทุกข์ทรมานอย่างมาก

Dickens et al. (2008) ให้นิยามไว้ว่า เป็นการกระทำโดยเจตนาโดยบุคคลหนึ่งโดยมีเจตนาที่จะจบชีวิตของอีกคนหนึ่งเพื่อบรรเทาความทุกข์ทรมานของบุคคลนั้น

วิสุทธิ์ สุขบำรุง (2544) ให้ความหมายว่า คือการทำให้ผู้ป่วยที่ทนทุกข์ทรมานจากโรคที่รักษาไม่หายและมีอาการรุนแรงถึงขั้นสุดท้าย ได้สิ้นชีวิตโดยปราศจากความเจ็บปวดและรอดพ้นจากความทุกข์ทรมาน

โดยสรุปแล้ว การการุณยฆาต จึงหมายถึง การเจตนายุติชีวิตในผู้ป่วยที่ไม่สามารถรักษาให้หาย เพื่อให้รอดพ้นจากความทุกข์ทรมาน

ประเภทของการการุณยฆาต (วราทิพย์, บุชบา และพงศ์ธรา, 2563)

1. จำแนกตามวิธีการปฏิบัติ

Active Euthanasia คือ การกระทำอย่างเฉพาะเจาะจงและโดยเจตนาเพื่อทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิต โดยแพทย์จะฉีดยาให้ผู้ป่วยด้วยปริมาณยาที่ทำให้เสียชีวิตได้ ซึ่งเป็นยาในกลุ่มระงับประสาทเพื่อให้ผู้ป่วยหลับ จากนั้นจึงฉีดยาคลายกล้ามเนื้อซึ่งลดอัตราการเต้นของหัวใจจนผู้ป่วยเสียชีวิต

Passive Euthanasia คือ การเร่งการเสียชีวิตของบุคคลโดยการเปลี่ยนรูปแบบการสนับสนุนบางอย่างและปล่อยให้ไปตามธรรมชาติ เช่น การปิดเครื่องช่วยหายใจ การหยุดยา การหยุดให้อาหารและน้ำจนทำให้คนขาดน้ำหรืออดตาย หรือไม่สามารถช่วยชีวิตได้ รวมถึงการให้มอร์ฟินหรือยาบางชนิดในปริมาณมากแก่ผู้ป่วย เพื่อควบคุมความเจ็บปวดหรือความทรมานของผู้ป่วย แม้ว่าจะมีความเป็นไปได้ที่ยาแก้ปวดจะระงับการหายใจและทำให้เสียชีวิตได้เร็วขึ้น

2. จำแนกตามความสมัครใจ

Voluntary Euthanasia การุณยฆาตโดยสมัครใจคือเมื่อผู้ป่วยที่มีความสามารถและสภาพจิตใจที่ไม่เปลี่ยนแปลงตัดสินใจและขอให้หยุดการรักษาหรือดำเนินการเพื่อยุติชีวิตของผู้ป่วยเองโดยรับรู้ว่าการกระทำที่ให้ทำหรือให้ถึงดวั้น จะเป็นการยุติชีวิตของตนเอง ซึ่งสามารถทำเป็นวาจาหรือลายลักษณ์อักษรอย่างเป็นทางการในเวลาผู้ป่วยต้องการให้การรักษาหยุดลงแต่อาจรวมถึงความปรารถนาที่ได้ระบุไว้ในพินัยกรรมชีวิต

Non-voluntary euthanasia การุณยฆาตแบบไม่สมัครใจคือ เมื่อไม่สามารถขอความยินยอมของผู้ป่วยในการการุณยฆาตเนื่องจาก สภาพร่างกายไม่สามารถให้ความยินยอมได้ ซึ่งอาจหมายความว่าผู้ป่วยยังเด็กเกินไป ขาดความสามารถในการตัดสินใจ หรือไม่สามารถตอบสนองทางร่างกายได้

3. จำแนกอื่น ๆ

การุณยฆาตโดยตัดการรักษา (Negative Euthanasia) คือการปล่อยให้ผู้ป่วยเสียชีวิตเอง ซึ่งเป็นวิธีที่ปฏิบัติกันทั่วไปในโรงพยาบาล โดยจะบันทึกเป็นข้อมูลการรักษาว่าผู้ป่วยไม่ต้องการรักษา และไม่ต้องการช่วยยืดชีวิตในวาระสุดท้าย

การุณยฆาตโดยเร่งให้ตาย (Positive Euthanasia) แบ่งออกเป็น 3 ประเภทย่อยได้แก่

การุณยฆาตโดยเจตจำนงและโดยตรง (Voluntary and Direct Euthanasia) คือ การที่แพทย์จัดยาในปริมาณที่เกินขนาดจนทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิต หรือวางยาที่เป็นพิษไว้มากเกินไปเพื่อให้ตัดสินใจหยิบกินเอง

การุณยฆาตโดยเจตจำนงและโดยอ้อม (Voluntary and Indirect Euthanasia)' คือ การที่ผู้ป่วยตัดสินใจเอาไว้มาก่อนว่า ถ้าหากหมดหนทางการรักษา ให้การุณยฆาตแก่ตน โดยอาจจะแสดงความจำนงเป็นหนังสือหรือเป็นพินัยกรรมชีวิต

การุณยฆาตโดยไร้เจตจำนงและโดยอ้อม (Involuntary and Indirect Euthanasia)' คือ การที่ผู้ป่วยไม่ได้ร้องขอความตาย แต่ผู้ประกอบวิชาชีพด้านสาธารณสุข สงเคราะห์ให้เพราะความสงสาร

4. การฆ่าตัวตายโดยความช่วยเหลือแพทย์

หมายถึง การฆ่าตัวตายโดยแพทย์ช่วย คือผู้ป่วยสมัครใจและยินยอมที่จะยุติชีวิตของตนเอง โดยแพทย์จะเตรียมยาบางชนิดที่จำเป็นสำหรับผู้ป่วยในการยุติชีวิตของตน มีทั้งแบบกินและแบบฉีด ผู้ป่วยจะต้องอยู่ในสถานะที่สามารถรับประทานยาหรือฉีดยาได้เอง

วิธีการดำเนินการวิจัย

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในงานวิจัย แบ่งออกเป็นหลายมิติ ตามผู้มีส่วนได้ส่วนเสียของนโยบาย ซึ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวนรวม 23 ท่านประกอบด้วย

1. บุคลากรทางการแพทย์ ประกอบด้วยแพทย์ที่กำลังรักษาหรือเคยรักษาผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย และพยาบาลที่บริบาลหรือเคยบริบาลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย จำนวน 17 ท่าน

2. บุคลากรทางด้านนโยบาย ประกอบด้วย ผู้แทนจากพรรคประชาชน ผู้แทนจากพรรคเพื่อไทยผู้แทนจากพรรคภูมิใจไทย ผู้แทนจากคณะกรรมการสาธารณสุข และผู้แทนจากกระทรวงสาธารณสุข จำนวน 6 ท่าน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเป็นเครื่องมือโดยมีคำถามตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก จากนั้นจึงนำแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว นำเสนอให้อาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญ ทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา เมื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเรียบร้อยแล้ว จึงนำไปทดลองใช้จริงกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยจะทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการการวิจัย เพื่อขออนุญาตเข้าเก็บข้อมูลกับผู้เกี่ยวข้องของแต่ละหน่วยงาน ตามกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักที่กำหนดไว้ในทำการวิจัย

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษามีลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ผู้วิจัยจะค้นคว้า รวบรวมข้อมูลทั่วไปจากหนังสือ เอกสารวิชาการต่าง ๆ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วารสาร บทความ และสืบค้นข้อมูลจาก Internet เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2. จากนั้นผู้วิจัยจะนำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) โดยนำมาวิเคราะห์ เปรียบเทียบความเหมือน ความต่าง และความเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อเสริมความน่าเชื่อถือและความหนักแน่นของข้อมูล

3. นำข้อมูลจากการสัมภาษณ์นำมาเปรียบเทียบกับข้อมูลทางทฤษฎี เพื่อให้ทราบถึงลักษณะที่คล้ายคลึงกันและแตกต่างกัน

4. ทำการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมกันและนำไปสู่การเชื่อมโยงข้อมูล แสดงความสำคัญของข้อมูลได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

การพิทักษ์สิทธิของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้รับอนุญาตจากคณะกรรมการจริยธรรมสำหรับพิจารณาโครงการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เลขที่ SWUEC662228 ลงวันที่ 29 ธันวาคม 2566, คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โรงพยาบาลเลิดสิน รหัสโครงการ LH671032 ลงวันที่ 29 สิงหาคม 2567, คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ สถาบันมะเร็งแห่งชาติ เลขที่ 043/2567 ลงวันที่ 15 ตุลาคม 2567, คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน กรุงเทพมหานคร รหัสโครงการ U012hh/67 เลขที่ 138 ลงวันที่ 11 ธันวาคม 2567 ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลหลักทั้งหมดจะถูกเก็บเป็นความลับ การเผยแพร่ผลการวิจัยจะไม่มีข้อมูลที่ระบุตัวตน ใช้รหัสแทนตัวผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยผู้ให้ข้อมูลหลักได้ทำความเข้าใจและลงมือชื่อในเอกสารแสดงความยินยอมให้ข้อมูลก่อนการสัมภาษณ์

ขอบเขตการศึกษา

ขอบเขตด้านเนื้อหา : ศึกษาเฉพาะการยุติชีวิตแบบการุณยฆาตเฉพาะแบบ Active Euthanasia, การฆ่าตัวตายด้วยความช่วยเหลือแพทย์ (Physician-Assisted Suicide : PAS) ของผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย

ขอบเขตด้านพื้นที่ : ศึกษาเฉพาะพื้นที่กรุงเทพมหานคร ประเทศไทย

ขอบเขตด้านระยะเวลา : ศึกษาเฉพาะข้อมูลในปี พ.ศ.2562 ถึง พ.ศ.2568

ผลการวิจัย

จากวัตถุประสงค์ของงานวิจัยฉบับนี้ที่ “เพื่อประเมินความจำเป็นในการให้แพทย์สามารถยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายในประเทศไทย” โดยมีคำถามการวิจัยว่า “ประเทศไทยจำเป็นที่จะต้องมีการอนุญาตให้แพทย์สามารถยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายหรือไม่” จากการศึกษาพบว่า “ในปัจจุบันการยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายยังคงไม่มีความจำเป็น แต่ยังคงต้องมีการศึกษาสำหรับในอนาคต หรือถ้าหากมี ควรจะอยู่ในรูปแบบของการเป็นตัวเลือก” เนื่องจาก แม้ว่าสถานการณ์การรับรู้ของประชาชนที่ดูเหมือนจะมีการพูดคุยเรื่องนี้

มากขึ้น แต่แผนยุทธศาสตร์หรือนโยบายระดับชาติยังไม่ได้มีการพูดถึง รวมถึงกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่มีผลต่อการดำเนินนโยบายยังมีความเห็นที่หลากหลาย ดังจะเห็นได้จากข้อมูลดังต่อไปนี้

1. สถานการณ์การรับรู้ของประชาชน

การการุณยฆาต หรือการยุติชีวิตโดยการช่วยเหลือของแพทย์ ถูกพูดถึงครั้งแรก จากการมีขึ้นของมาตรา 12 ของ พระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ที่ในระยะแรกมีข้อถกเถียงว่า มาตราดังกล่าวจะเป็นการการุณยฆาต หรือเปิดช่องให้มีการการุณยฆาตในไทย แต่ความมุ่งหมายที่แท้จริงของบทบัญญัติดังกล่าว มุ่งที่จะรับรองสิทธิของผู้ป่วยที่จะตัดสินใจเกี่ยวกับตนเองที่จะขอตายอย่างสงบตามธรรมชาติ ต่างจากการุณยฆาต หรือการฆ่าตัวตาย ภายใต้ความช่วยเหลือของแพทย์ ที่เป็นการยุติชีวิตของผู้ป่วยโดยตรง ซึ่งในปี 2562 เมื่อมีข่าวที่เกี่ยวข้องกับชายไทยท่านหนึ่งที่ตัดสินใจไปยุติชีวิตที่ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ สาเหตุเพราะความทุกข์ทรมานจากการดำรงอยู่ของโรคที่ไม่มีทางรักษาให้หายขาด ซึ่งในขณะนั้นคนในสังคมให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก กระแสของการการุณยฆาตในสังคมไทยได้รับการพูดถึงเป็นวงกว้างอีกครั้ง จากการที่มีซีรีส์ เรื่อง “การุณยฆาต” ที่ถ่ายทอดมุมมอง ที่เกี่ยวข้องกับการการุณยฆาต ในกระบวนการรักษาพยาบาล และการรักษาแบบประคับประคองเพื่อเป็นการจัดการชีวิตในช่วงเวลาบั้นปลายของผู้ป่วยในภาวะโรคร้ายแรงระยะสุดท้าย โดยผลตอบรับของผู้ชมยังคงมีการตอบรับในทางบวก สร้างความตื่นตัวให้สังคมสนใจ ตระหนักและเข้าใจถึงการดูแลระยะสุดท้ายของชีวิต

2 แผนงานหรือแผนยุทธศาสตร์ระดับชาติที่เกี่ยวข้อง

อย่างไรก็ตาม ถึงแม้คนในสังคมได้มีการแสดงความคิดเห็นถึงประเด็นที่ว่า ประเทศไทยควรที่จะมีการยุติชีวิตผู้ป่วยระยะสุดท้ายโดยแพทย์ หรือการการุณยฆาต แต่ประเทศไทยไม่ได้มีแผนยุทธศาสตร์ หรือแผนพัฒนาประเทศที่เกี่ยวข้องกับการยุติชีวิตผู้ป่วยโดยตรง แต่มีแผนยุทธศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยในระยะสุดท้ายในระดับชาติ เช่น แผนยุทธศาสตร์ชาติระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560 - 2579) ด้านสาธารณสุข, แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2566 - 2580), แผนขับเคลื่อนนโยบายกระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2567 เป็นต้น โดยแผนในระดับชาติไม่ได้มีการกล่าวถึง การยุติชีวิตผู้ป่วย เพียงแต่มีการพูดถึงเรื่องการดูแลผู้ป่วยในระยะท้ายของชีวิต ผ่านการดูแลแบบประคับประคองที่บ้าน โรงพยาบาล และการผลักดันให้เกิดสถานชีวภิบาล แสดงให้เห็นว่ารัฐพยายามมุ่งดูแลผู้ป่วยในระยะท้าย โดยการดูแลแบบประคับประคอง ให้เป็นการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายหลักของประเทศ โดยมุ่งให้ระยะสุดท้ายในช่วงชีวิตของผู้ป่วยมีคุณภาพชีวิตที่ดี ไม่ทุกข์ทรมานจากการรักษาที่ไม่เป็นประโยชน์

3. ความเห็นของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสีย

3.1 ความเห็นของบุคลากรทางการแพทย์

บุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งเป็นกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียอีกกลุ่มหนึ่ง เหตุเพราะ เป็น "บุคลากร หรือผู้ให้บริการ" ของการยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายโดยแพทย์ ซึ่งบุคลากรทางการแพทย์มีความใกล้ชิดกับผู้ป่วยและเข้าใจถึงสภาพปัญหาทางสุขภาพอย่างลึกซึ้ง ทำให้สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับ ความต้องการที่แท้จริงของผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย

3.1.1 ปัญหาที่พบบ่อยระหว่างความต้องการของผู้ป่วยและญาติ

ในระยะท้ายที่ผู้ป่วยไม่สามารถสื่อสารได้แล้ว ปัญหาส่วนใหญ่ที่พบ คือ ความขัดแย้งระหว่างความต้องการของผู้ป่วยกับความปรารถนาของญาติ หากผู้ป่วยไม่ได้ทำหนังสือแสดงเจตนาไว้ล่วงหน้า หรือ Living Will บุคลากรทางการแพทย์มักต้องปฏิบัติตามความต้องการของญาติ ซึ่งบางครั้งขัดกับเจตจำนงเดิมของผู้ป่วยเอง และความเห็นที่ไม่ตรงกันในหมู่ญาติของผู้ป่วยเอง ซึ่งผู้ให้ข้อมูลหลายรายได้ให้ข้อมูลตรงกันว่า มีกรณีที่มีญาติมีภาวะ "กตัญญูเฉียบพลัน" หรือ "กตัญญู syndrome" เป็นปัญหาหนึ่งที่บุคลากรทางการแพทย์ต้องเจอคือ ความต้องการของญาติที่ไม่ตรงกัน เช่น ญาติที่อยู่ไกล ไม่เคยดูแลผู้ป่วย แต่พอผู้ป่วยอยู่ในระยะสุดท้ายกลับมาแสดงความต้องการให้ช่วยเหลือผู้ป่วยอย่างเต็มที่ ความขัดแย้งกันของญาติด้วยกันเองระหว่างฝ่ายที่ต้องการให้รักษาผู้ป่วยอย่างเต็มที่ กับฝ่ายที่ไม่อยากให้มีการรักษาที่ไม่จำเป็นเพื่อไม่ให้ผู้ป่วยได้รับความทุกข์ทรมาน ซึ่งบุคลากรทางการแพทย์ต้องเป็นคนกลางที่ต้องสร้างความเข้าใจให้ตรงกัน โดยอาจจะต้องมีการพูดคุยกับครอบครัวของผู้ป่วย เพื่อให้รับทราบข้อมูลที่ถูกต้อง

3.1.2 ความเห็นในประเด็นเรื่องการยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย

มีการให้เห็นหลากหลายทั้งเห็นด้วยและสนับสนุน ไม่เห็นด้วยแต่สนับสนุน และไม่เห็นด้วยไม่สนับสนุน

กลุ่มที่ไม่เห็นด้วยกับการยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย เนื่องจากเป็นเรื่องที่ผิดศีลธรรม ด้วยสังคมไทยเป็นสังคมอาศัยบนพื้นฐานของศาสนา คนในสังคมยังมีความเชื่อในเรื่องศีลธรรมในระดับสูง อาจทำให้คนในสังคมยังคงไม่ยอมรับ เพราะมองว่าเป็นการฆ่าผู้อื่น ถึงแม้ว่าจะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการดูแลผู้ป่วยในระยะสุดท้าย และประเด็นในเรื่องของจริยธรรมแพทย์ ที่บุคลากรทางการแพทย์หลายคนไม่เห็นด้วย เพราะมองว่า การยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย ถึงแม้จะเป็นการทำเพื่อประโยชน์ของผู้ป่วย แต่การกระทำดังกล่าวเป็นการกระทำที่ทำให้ผู้ป่วยเสียชีวิต ซึ่งตามหลักจริยธรรมแพทยการแพทย์ ระบุว่า “Non-maleficence หรือ do-no-harm” คือ การป้องกันไม่ให้ผู้ป่วยเป็นอันตรายหรือเกิดความเจ็บปวดโดยไม่จำเป็น

ส่วนกลุ่มที่มองว่าเป็นสิทธิหรือควรเป็นตัวเลือกของผู้ป่วยเอง เพราะมองว่ากระบวนการดูแลผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย จะใช้การดูแลแบบประคับประคอง และการใช้

หนังสือปฏิเสธรักษา ตามมาตรา 12 แห่งพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ พ.ศ. 2550 แต่ถ้าหากนำการยุติชีวิตเข้ามา ให้เป็นอีกตัวเลือกหนึ่ง ประโยชน์ย่อมจะตกอยู่ที่ผู้ป่วย ซึ่งก่อนที่จะเข้ากระบวนการยุติชีวิตผู้ป่วยโดยแพทย์แล้ว อาจจะต้องมีการวางเงื่อนไขและหลักเกณฑ์ให้รัดกุม เพื่อไม่ให้เกิดช่องโหว่ จนไม่ใช่ความต้องการที่แท้จริงของผู้ป่วย อาจจะต้องผ่านกระบวนการการดูแลแบบประคับประคองอย่างเต็มที่ก่อน หรือจะต้องมีการประเมินจากแพทย์ที่เกี่ยวข้องอย่างละเอียด ผู้ให้ข้อมูลหลักบางท่านมองว่าเป็นสิทธิ์ของผู้ป่วย ที่สามารถเลือกเองได้ หากผู้ป่วยรับทราบและยินยอม เพราะจะเป็นประโยชน์ต่อตัวผู้ป่วย เพราะจะไม่ต้องทุกข์ทรมาน หากคุณภาพชีวิตแย่มากและไม่ต้องการอยู่ต่อแล้ว การมีการรณุญาตน่าจะทำให้ไม่ทรมานมากกว่า เป็นประโยชน์กับผู้ป่วยระยะสุดท้าย

3.1.3 ความเห็นในประเด็นเรื่องความจำเป็นของการยุติชีวิตผู้ป่วยระยะสุดท้ายในประเทศไทย

ส่วนหนึ่งมองว่าการยุติชีวิตผู้ป่วยระยะสุดท้ายเป็นเรื่องที่จำเป็นแล้ว เหตุผลความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ แม้ปัจจุบันจะมีการดูแลแบบประคับประคองที่เน้นการดูแลแบบองค์รวม และหนังสือปฏิเสธรักษา ที่ค่าใช้จ่ายหลายอย่างลดลง แต่อย่างไรก็ตาม ยังคงมีค่าใช้จ่ายจำนวนมากที่เกิดขึ้น จากการศึกษาของ วิณิดา วาจาเที่ยง เรื่อง “ผลลัพธ์ของการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองตั้งแต่ระยะเริ่มต้นต่อค่าบริการทางสาธารณสุขในการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในระยะสุดท้ายของชีวิต” พบว่า ค่าใช้จ่ายต่อวันลดลงอย่างชัดเจนในกลุ่มที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองตั้งแต่ระยะเริ่มต้น โดยมีค่าใช้จ่าย 809 บาท/วัน เมื่อเทียบกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการดูแลแบบประคับประคอง ซึ่งมีค่าใช้จ่าย 4,158 บาท/วัน และกลุ่มที่ได้รับการดูแลแบบประคับประคองในระยะท้าย ซึ่งมีค่าใช้จ่าย 2,197.64 บาท/วัน (วิณิดา วาจาเที่ยง, 2568) แต่เมื่อเปรียบเทียบกับค่าแรงรายวันของแรงงานในประเทศไทยที่มีค่าแรงรายวันอยู่ที่วันละ 400 บาท ค่าใช้จ่ายดังกล่าวก็ยังคงสูงอยู่ดี สอดคล้องกับความเห็นของผู้ให้ข้อมูลหลักที่มองว่าคนไทยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มผู้ป่วยในประเทศที่มีรายได้ไม่สูง ไม่มีกำลังในการดูแลผู้ป่วยที่ไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ และหากดูแลไม่ดี ก็จะทำให้ผู้ป่วยยิ่งทรมาน ถ้าเข้าข่ายเกณฑ์การรณุญาต คิดว่าน่าจะได้ประโยชน์ทุกฝ่าย รวมไปถึงบุคลากรทางแพทย์อีกกลุ่มมองว่าด้วยข้อจำกัดของทรัพยากรที่ไม่เพียงพอต่อการดูแลกับผู้ป่วยทุกคน ทั้งจำนวนบุคลากรที่มีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่เป็นพยาบาลไม่มีอำนาจตัดสินใจ จำนวนเตียงที่ไม่มีวอร์ดดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองโดยเฉพาะ ทำให้ต้องใช้เตียงร่วมกับแผนกอายุรกรรม ด้วยข้อจำกัดนี้ที่ถือว่าเป็นจุดอ่อนของการดูแลแบบประคับประคองในไทย

อย่างไรก็ตาม ยังมีผู้ให้ความเห็นที่มองว่าการยุติชีวิตผู้ป่วยระยะสุดท้ายยังคงไม่ใช่เรื่องที่จำเป็นสำหรับประเทศไทย ด้วยสังคมไทยที่ต่างจากสังคมตะวันตก สภาพครอบครัวของประเทศไทยที่อยู่กันแบบครอบครัวขยาย มีคนหลายหลายช่วงวัยอาศัยอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ความผูกพันกันในครอบครัว หรือภายในแต่ละช่วงวัยอาจจะไม่ได้เข้มข้นเท่าใน

ประเทศไทย ซึ่งแตกต่างจากวัฒนธรรมตะวันตกที่อาจเป็นครอบครัวเดี่ยว หรืออยู่คนเดียวไม่มีใคร

3.2 ความเห็นและทัศนคติของบุคลากรทางด้านนโยบาย

ความเห็นของบุคลากรทางด้านนโยบายส่วนใหญ่ มีความเห็นไปในทิศทางเดียวกัน นั่นคือมองว่ายังเป็นเรื่องที่ไม่จำเป็น เนื่องจากข้อจำกัดทั้งทางด้านกฎหมาย ที่ปัจจุบันยังไม่อนุญาตให้แพทย์ยุติชีวิตผู้ป่วย ถึงแม้ผู้ป่วยจะเป็นผู้ร้องขอก็ตาม รวมไปถึงปัจจุบันก็มีการดูแลแบบประคับประคองอยู่แล้ว หากมองถึงอนาคต ถ้าเรื่องการรณุญาตจะเกิดขึ้นได้ในสังคมไทยจะต้องมีพื้นฐานของระบบการดูแลแบบประคับประคอง ที่ค่อนข้างเข้มแข็งรองรับเสียก่อน แนวคิดคือ คนที่จะเข้ารับการรณุญาตควรจะต้องเข้าสู่การดูแลแบบประคับประคองก่อน และหากไม่ได้ผล จึงจะเป็นทางเลือกของการรณุญาต หากจะพัฒนาเรื่องนี้ จะต้องนำองค์ความรู้และวิชาการมาพูดคุยกัน อ้างอิงจากต่างประเทศและข้อมูลอื่น ๆ ซึ่งเป็นเวทีสำหรับอนาคตเรื่องนี้ต้องขับเคลื่อนด้วยองค์ความรู้ โดยเริ่มจากวงวิชาการ จากนั้น ต้องนำความคิดนี้ไปสู่สังคม ให้ผ่านกลุ่มประชาสังคม และตกลึกออกมา จึงจะกลายเป็นนโยบายและกฎหมายได้ เพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งในสังคม

อย่างไรก็ตาม ยังมีความเห็นที่มองว่าการยุติชีวิตของผู้ป่วยระยะสุดท้ายอาจจะเป็นเรื่องที่จำเป็นแล้ว เหตุเพราะ ถึงแม้จะมีการดูแลแบบประคับประคองแล้ว ก็เพียงการดูแลแบบชั่วคราวเท่านั้น และยังคงมีค่าใช้จ่ายในการดูแลที่สูงอยู่ โดยปัจจุบัน การดูแลแบบประคับประคอง มีอยู่ในการดูแลจาก 3 กองทุนที่รัฐจัดให้แก่ประชาชนซึ่งได้แก่ สิทธิสวัสดิการข้าราชการ สิทธิประกันสังคม และสิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ พบว่าทั้ง 3 กองทุน มีสิทธิประโยชน์ในการดูแลแบบประคับประคองที่แตกต่างกัน และมีความเหลื่อมล้ำกันมากเพราะสิทธิราชการและสิทธิประกันสังคมนั้นมีเฉพาะการดูแลแบบประคับประคองในสถานพยาบาลเท่านั้น แต่สิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติมีรูปแบบการดูแลแบบประคับประคองทั้งในโรงพยาบาล ในชุมชนและที่บ้าน (healthstation, 2565) ถ้ามีการยุติชีวิตผู้ป่วยก็จะสามารถประหยัดค่าใช้จ่ายจากทั้งผู้ป่วย และของรัฐเองด้วย

และความเห็นในเรื่องสิทธิมนุษยชน และโครงสร้างในสังคมเปลี่ยนไป มีการเปลี่ยนแปลงเป็นสังคมเดี่ยวมากขึ้น การมีลูกลดลง สอดคล้องกับความเห็นของผู้แทนจากพรรคการเมืองหนึ่งที่มีการผลักดันนโยบายการตายดี ที่มองว่าตอนนี้เรามีสิทธิที่จะตายตามธรรมชาติและปฏิเสธการยืดการตายแล้ว แต่ยังไม่มีความแข็งแรงให้การตายถึงเร็วขึ้นเพื่อข้ามช่วงที่ทุกข์ทรมานในวาระสุดท้ายไป สำหรับการตอบรับในนโยบายดังกล่าว ได้รับการตอบรับเชิงบวก ต่างจากช่วงปี 2550 ที่เคยคุยเรื่องการรณุญาต ซึ่งมีการตั้งคำถามมาก และมีกลุ่มประท้วงในประเด็นคุณค่าชีวิตหรือว่าเป็นปณาดิบาดหรือไม่ แต่ในปัจจุบันกลับกลายเป็นว่าปัจจุบันประชาชนเรียกร้องสิทธิที่จะยุติชีวิตตัวเอง

อภิปรายผล

จากผลการวิจัย พบว่า ในปัจจุบันการยุติชีวิตผู้ป่วยระยะสุดท้ายยังคงไม่มีความจำเป็น แต่ยังคงต้องมีการศึกษาสำหรับในอนาคต หรือถ้าหากมี ควรจะอยู่ในรูปแบบของการเป็นตัวเลือก เหตุเพราะ

1. การรับรู้ของประชาชนในสังคมที่เปิดรับแนวคิดเรื่องการยุติชีวิต หรือการการุณยฆาตมากยิ่งขึ้น ผ่านการถกเถียงและเรียกร้องผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย มีการทำซีรี่ย์ที่ทำให้แง่มุมต่าง ๆ ของผู้ป่วยระยะสุดท้าย ที่เกี่ยวเนื่องกับการยุติชีวิต มีเวทีเสวนาถึงการการุณยฆาตในประเทศไทย แสดงให้เห็นว่าแนวคิดของคนในสังคมเริ่มยอมรับแนวคิดดังกล่าวมากขึ้น ในประเด็นนี้เองอาจจะท่อนไปถึงวิธีการหรือขั้นตอนการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายในระบบสาธารณสุขของประเทศไทย เหตุเพราะการดูแลแบบประคับประคองที่ถึงแม้ว่าจะประกาศเป็นหนึ่งในนโยบายกระทรวง ก็ยังไม่เพียงพอต่อสภาพของปัญหาผู้ป่วยระยะสุดท้ายได้ ความเห็นของบุคลากรทางการแพทย์ที่มองว่าจากที่ทรัพยากรมีอยู่อย่างจำกัด ไม่สามารถกระจายไปโรงพยาบาลอื่นในระดับโรงพยาบาลชั้นปฐมภูมิ หรือทุติยภูมิ ทำให้การเข้าถึงการดูแลแบบประคับประคองของผู้ป่วยจึงเป็นเรื่องที่ลำบาก และค่าใช้จ่ายสูง ตลอดจนการรับรู้ของคนในสังคมที่ไปโรงพยาบาลจะต้องเจอกับภาพที่ผู้ป่วยระยะสุดท้ายอยู่ร่วมกับผู้ป่วยปกติ การเห็นภาพที่ผู้ป่วยระยะสุดท้ายต้องกลายเป็นผู้ป่วยติดเตียง เนื่องจากไม่สามารถเข้าถึงการดูแลแบบประคับประคองได้ ทำให้คนในสังคมบางส่วนมีความคิด ถึงเรื่องคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยในระยะสุดท้ายไม่ดีเท่าที่ควร ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีของ Peter Henry Rossi ในระยะก่อนการประเมิน (Pre-Assessment) ที่ทำให้ทราบขอบเขต และขนาดของปัญหาที่ซับซ้อน สังเกตได้จากการถกเถียงถึงสภาพการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย การมีซีรี่ย์ที่ทำให้เห็นแง่มุมต่าง ๆ ของผู้ป่วยระยะสุดท้าย การเสวนาถึงการการุณยฆาตในประเทศไทย แสดงถึงความซับซ้อนของปัญหาผู้ป่วยระยะสุดท้าย และการดูแลแบบประคับประคองของประเทศไทย ที่ถึงแม้ว่าจะเป็นหนึ่งในนโยบายของกระทรวงสาธารณสุข แต่การรับรู้และการเข้าถึงของประชาชนยังไม่ดีเท่าที่ควร จึงนำไปสู่ความคิดที่อยากให้มีการยุติชีวิตผู้ป่วยระยะสุดท้ายในประเทศไทย และระยะระหว่างการประเมิน (Assessment)

2. จากความเห็นของบุคลากรทางการแพทย์มีการให้ความเห็นและความจำเป็นที่แตกต่างกัน โดยขณะที่สังคมหรือผู้ป่วย สะท้อนถึงความจำเป็นนี้ผ่านประสบการณ์ความทุกข์ทรมาน แต่บุคลากรทางการแพทย์ส่วนใหญ่มองว่ายังไม่มีความจำเป็นเร่งด่วนแต่ในอนาคตเป็นเรื่องที่จำเป็น ซึ่งตามกรอบทฤษฎีของ Rossi แสดงให้เห็นว่า ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละกลุ่มมีนิยามของปัญหาในมุมมองและจุดยืนที่แตกต่างกัน หากวิเคราะห์ลงไป โดยใช้ทฤษฎีของ Peter Henry Rossi เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ จะพบว่า ในมุมมองผู้ป่วยหรือสังคม มองว่า “สภาพที่เป็นอยู่” คือความทุกข์ทรมานจนไม่สามารถทนได้ การสูญเสียความสามารถในการดำเนินกิจวัตร และศักดิ์ศรีของตนที่หายไปกับ “สภาพที่พึงประสงค์” คือ การไม่ทุกข์ทรมาน

และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ในระยะสุดท้ายของชีวิต ดังนั้น "บริการที่จำเป็น" คือ ทางเลือกในการยุติความทุกข์ทรมานหรือการยุติชีวิตภายใต้ความช่วยเหลือของแพทย์ ส่วนมุมมองบุคลากรทางการแพทย์ มองว่า “สภาพที่เป็นอยู่” คือ ความล้มเหลวหรือความไม่สมบูรณ์ของระบบการดูแลแบบประคับประคอง ที่ผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายยังคงมีอาการทรมานจากการดำรงอยู่ของโรค ตลอดจนเข้าไม่ถึงการดูแล ปัญหาอาจเป็นความบกพร่องของระบบการดูแลที่ควรจะต้องป้องกันความทุกข์ทรมานนั้นตั้งแต่แรก ส่วน "สภาพที่พึงประสงค์" คือ การดูแลแบบประคับประคองที่สามารถจัดการความเจ็บปวดหรือความทุกข์ทรมานให้กับผู้ป่วย เพื่อให้ผู้ป่วยไม่ทุกข์ทรมานและมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดังนั้น "บริการที่จำเป็น" คือ การพัฒนาและเพิ่มการเข้าถึงการดูแลแบบประคับประคองที่มีคุณภาพ ไม่ใช่การยุติชีวิต ดังนั้น การที่บุคลากรทางการแพทย์ ซึ่งเป็นผู้ที่ทำนโยบายไปปฏิบัติ มองว่าการยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายภายใต้ความช่วยเหลือของแพทย์ยังไม่จำเป็น อย่างไรก็ตาม บุคลากรทางการแพทย์หลายรายที่แม้จะไม่เห็นด้วยกับการยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย แต่ก็ไม่ได้คัดค้านหากจะมีการศึกษาในประเด็นดังกล่าวอย่างรอบคอบ หรือมองว่าควรจะให้ป็นสิทธิ์ที่ผู้ป่วยจะเลือกเองว่าอยากที่จะดูแลแบบประคับประคอง หรือจะเข้ารับการยุติชีวิตผู้ป่วยภายใต้ความช่วยเหลือของแพทย์ ฉะนั้นแล้ว จึงอาจต้องมีการศึกษาต่อไปอีกว่าหากมีการยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายขึ้นในประเทศไทย จะต้องมีการกระบวนการอย่างไร เพื่อที่จะให้เป็นประโยชน์ต่อผู้ป่วย และความสบายใจของบุคลากรทางการแพทย์ที่เป็นฝ่ายนำนโยบายไปปฏิบัติ

3. บุคลากรทางด้านนโยบาย ซึ่งเป็นบุคลากรหลักที่ผลักดันหรือขับเคลื่อนนโยบายต่างๆ เช่น ตัวแทนจากพรรคการเมืองที่เป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจากพรรคฝ่ายรัฐบาล ยังมองว่าไม่ใช่เรื่องที่จำเป็นสำหรับประเทศไทย แต่ทางตัวแทนจากพรรคการเมืองที่มาจากฝ่ายค้าน มองว่า ถ้าหากผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายเข้ารับการรักษาหรือการดูแลแบบประคับประคองอย่างเต็มที่จนถึงที่สุดแล้ว ก็ย่อมที่จะสามารถเข้ารับการกระบวนการการยุติชีวิตในระยะสุดท้ายได้ ซึ่งได้รับเสียงตอบรับจากประชาชนที่เห็นด้วยและเรียกร้องกับแนวทางดังกล่าวให้สามารถเกิดจริงจากการความเห็นของผู้ที่มีส่วนในการผลักดันนโยบายอย่างพรรคฝ่ายรัฐบาลที่ยังมองว่าไม่จำเป็นซึ่งขัดกับความเห็นของฝ่ายค้าน ย่อมทำให้การผลักดันหรือขับเคลื่อนนโยบายดังกล่าวเป็นไปได้ยากขึ้น ถึงแม้ว่าจะเปิดช่องว่าจะต้องมีการศึกษาอย่างจริงจัง การเรียกร้องของบุคลากรทางการแพทย์ ตัวอย่างจากต่างประเทศ รวมไปถึงสถานการณ์ของสังคมผู้สูงอายุในอนาคต จึงไม่มีความจำเป็นในปัจจุบัน แต่อาจเป็นเรื่องที่จำเป็นในอนาคต ซึ่งสอดคล้องทฤษฎีของ Peter Henry Rossi ในระยะหลังการประเมิน (Post-Assessment) ที่เป็นการจากนั้นจึงร่วมกันจัดลำดับความสำคัญและเลือกแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมที่สุด ก่อนจะนำไปสู่การจัดทำแผนปฏิบัติการในอนาคต

สรุป/ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาพบว่า ในปัจจุบันการยุติชีวิตผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายยังคงไม่มีความจำเป็น แต่ยังคงต้องมีการศึกษาสำหรับในอนาคต หรือถ้าหากมี ควรจะอยู่ในรูปแบบของการเป็นตัวเลือก สืบเนื่องมาจากการรับรู้ของประชาชนในสังคมที่เปิดรับแนวคิดเรื่องการยุติชีวิต หรือการการุณยฆาตมากยิ่งขึ้น ผ่านการถกเถียงและเรียกร้องผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย บุคลากรทางการแพทย์ส่วนใหญ่มองว่ายังไม่มี ความจำเป็นเร่งด่วนแต่ในอนาคตเป็นเรื่องที่จำเป็น และบุคลากรทางด้านนโยบาย ถ้าหากผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้ายเข้ารับการรักษารักษาหรือการดูแลแบบประคับประคองอย่างเต็มที่จนถึงที่สุดแล้ว ก็ย่อมที่จะสามารถเข้ารับกระบวนการการยุติชีวิตใน ระยะสุดท้ายได้ จึงมีข้อเสนอแนะได้ว่า

1. สร้างความเท่าเทียมการสิทธิประโยชน์ของสิทธิประกันสังคม สิทธิหลักประกันสุขภาพแห่งชาติ และสิทธิข้าราชการ ให้สามารถเบิกจ่ายได้ในอัตราที่เท่ากัน จัดสรรงบประมาณเป็นการเฉพาะในระบบหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า รวมไปถึงการสร้างแผนกสำหรับดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้ายโดยเฉพาะ เพื่อให้มีทรัพยากร และบุคลากรทางการแพทย์เพียงพอในการดูแลผู้ป่วย

2. ควรเริ่มมีการศึกษาสภาพปัญหาในปัจจุบัน แนวโน้มจำนวนผู้ป่วยในอนาคต ตลอดจนความเห็นของผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด เพื่อออกแบบระบบการดูแลผู้ป่วยระยะสุดท้าย ทั้งการศึกษาความไปได้ของการแก้ไขกฎหมายเรื่องการยุติชีวิตผู้ป่วย ภายใต้การอนุญาตของแพทย์ โดยแพทย์ไม่มีความผิด หรือการสร้างตัวเลือกสำหรับผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย เช่น ทางเลือกสำหรับผู้ป่วยมะเร็งระยะสุดท้าย ที่อาจจะเข้ารับการยุติชีวิตภายใต้ความช่วยเหลือของแพทย์ โดยจะต้องมีเงื่อนไขตามที่กำหนด เช่น ต้องได้รับการประเมินจากแพทย์เจ้าของไข้ แพทย์ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะทาง และจิตแพทย์ อย่างถี่ถ้วน, จะต้องเป็นผู้ป่วยระยะสุดท้ายที่ประเมินแล้วว่าไม่สามารถรักษาให้หายขาดได้ และต้องประสบความทุกข์ทรมานทางด้านร่างกายและจิตใจจนสามารถทนได้ เป็นต้น

3. การสร้างพื้นที่ให้มีการถกเถียงเรื่องสิทธิในการตาย และการตายอย่างมีศักดิ์ศรี

เอกสารอ้างอิง

Dickens, B. M., Boyle, J. M., & Ganzini, L. (2008). Euthanasia and assisted suicide. In A. M. Viens & P. A. Singer (Eds.), *The Cambridge textbook of bioethics* (pp. 72–77). Cambridge, UK: Cambridge University Press.

healthstation. (2565). การดูแลแบบประคับประคองกับสิทธิการรักษาพยาบาล 3 กองทุน และการประกันสุขภาพภาคเอกชน. จาก

<https://main.healthstation.in.th/news/show/165>

Montagna, G., Junker, C., Elfgren, C., Schneeberger, A. R., & Güth, U. (2022).

- Assisted suicide in patients with cancer. *ESMO Open*, 7(1), 100349.
- Rossi, P. H., Lipsey, M. W., & Henry, G. T. (2019). *Evaluation: A systematic approach* (8th ed.). Thousand Oaks, CA: SAGE.
- The Guardian. (2019). Cancer patient the first to die under Victoria's euthanasia law. The Guardian. Retrieved from <https://www.theguardian.com/australia-news/2019aug/04/cancer-patient-is-first-to-die-under-victoria-euthanasia-law>
- University of Missouri School of Medicine. (n.d.). Euthanasia. Retrieved from <https://medicine.missouri.edu/centers-institutes-labs/health-ethics/faq/euthanasia>
- กระทรวงสาธารณสุข. (2565). สถิติสาธารณสุข พ.ศ. 2564. จาก <https://spd.moph.go.th/public-health-statistics/>
- วราทิพย์ ทองเดช, บุษบา คล้ายมุข, และ พงศ์ธรา วิจิตเวชไพศาล. (2563). วิสัยทัศน์กับการกา รุณยฆาต: ความเหมือนที่แตกต่าง. *วิสัยทัศน์สาร*, 46(3), 181–185.
- วิณิตา วาจาเที่ยง. (2568). ผลลัพธ์ของการดูแลผู้ป่วยแบบประคับประคองตั้งแต่ระยะเริ่มต้น ต่อค่าบริการทางสาธารณสุขในการดูแลผู้ป่วยมะเร็งในระยะสุดท้ายของชีวิต. *วารสาร โรงพยาบาลนครพิงค์*, 16(1).
- วิสุทธิ สุขบำรุง. (2544). ปัญหาการุณยฆาตตามกฎหมายไทย. ใน *วิทยานิพนธ์ปริญญ มหาบัณฑิต, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง*.

ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จ ของกระบวนการยุติธรรม*

POLICY AND MANAGEMENT FACTORS RELATED TO THE SUCCESS OF THE JUSTICE PROCESS

อรรถพร บุญทรี

Oattaporn Bunthru

สำนักงานยุติธรรมจังหวัดสุรินทร์

Surin Justice Provincial Office ,Thailand

Corresponding Author's Email : atpoon2542@gmail.com

Received 16 January 2026; Revised 28 February 2026; Accepted 3 March 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม ด้วยการสังเคราะห์เชิงเอกสาร และการวิเคราะห์เชิงนโยบาย ประกอบด้วย 1) ด้านการพัฒนากฎหมายและนโยบาย เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันกระบวนการยุติธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้กับความผิดทุกประเภทและในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม หากมีการพัฒนากฎหมาย และนโยบายที่ดีจะสามารถเพิ่มความพึงพอใจประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม ช่วยลดการกระทำผิดซ้ำให้ความรู้แก่ประชาชนจากบทบัญญัติทางกฎหมาย เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา กฎหมายและนโยบาย 2) ด้านบุคลากรที่มีคุณภาพ การมีบุคลากรคุณภาพจะช่วยลดระยะเวลา คดี และเพิ่มความเชื่อมั่น เพิ่มความสำเร็จและมีระบบที่มีประสิทธิภาพ มุ่งสู่ความพึงพอใจของประชาชนอย่างแท้จริง มีการบูรณาการหลักการบริหารด้วยความเท่าเทียม ยึดหลักความ โปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม 3) ด้านความเท่าเทียมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมด้วยความเท่าเทียม สะดวก และรวดเร็ว มีความ เป็นธรรม การได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม 4) ด้านเทคโนโลยีและฐานข้อมูล มีการพัฒนา ระบบการจัดเก็บข้อมูลและหลักฐานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัยของ ระบบข้อมูลในกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือ ควรมีการ

* อรรถพร บุญทรี. (2569). ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม. วารสาร รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬารามราชวิทยาลัย, 6(1), 121-143.

Oattaporn Bunthru. (2026). Policy And Management Factors Related To The Success Of The Justice Process. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 6(1), 121-143.

DOI:

Website:

ปรับปรุงและยกเลิกกฎหมายที่ซ้ำซ้อนไม่ชัดเจน ควรจัดฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมให้มีคุณภาพ ยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับความคุ้มครองตามหลักนิติธรรมอย่างเสมอภาค และควรให้ประชาชนประชาชนสามารถตรวจสอบสถานะทางกฎหมายของตนเองผ่าน Application เพื่อลดขั้นตอนการทำงานและเพิ่มความแม่นยำในการตัดสินใจ

คำสำคัญ: ปัจจัยที่ความสัมพันธ์, กระบวนการยุติธรรม, ความสำเร็จกระบวนการยุติธรรม

Abstract

This academic article aims to present policy and management factors related to the success of the justice system through document synthesis and policy analysis. These factors include: 1) Legal and policy development: This is a crucial factor driving the justice process and is applicable to all types of offenses and all stages of the justice system. Developing good laws and policies can increase public satisfaction with the justice system, reduce recidivism, educate the public on legal provisions, and provide opportunities for public participation in legal and policy development. 2) Quality personnel: Having quality personnel reduces case processing times, increases confidence, enhances success, and creates an efficient system aimed at genuine public satisfaction. This involves integrating the principles of equitable service and transparency in the justice system. 3) Equal access to justice: Citizens should have equal, convenient, and swift access to justice, ensuring fairness and appropriate redress. 4) Technology and databases: Developing a secure and efficient system for storing data and evidence in the justice system is essential. Policy recommendations include amending and repealing redundant and unclear laws; providing quality training for personnel involved in the justice system; prioritizing a citizen-centered approach to ensure all citizens receive equal protection under the rule of law; and enabling citizens to check their legal status through an application to streamline processes and improve decision-making accuracy.

Keywords: Factors affecting relationships, the justice process, and the success of the justice process.

บทนำ

กระบวนการยุติธรรมไม่ใช่เรื่องใหม่ มีเหตุการณ์เช่นนี้เกิดขึ้นมาตั้งแต่อดีตและยังคงมีให้เห็นอยู่บ่อยครั้ง ในปัจจุบัน ความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมมาจากปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม (ด้านบวก) และปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความล้มเหลว (ด้านลบ) กระบวนการยุติธรรมมีจุดที่ทำให้ ความเหลื่อมล้ำทางสังคมและเศรษฐกิจกลายเป็นความเหลื่อมล้ำในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมต้นทุนที่ประชาชนต้องแบกรับเมื่อเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมมีทั้งค่าใช้จ่ายทางตรง เช่น ค่าประกันตัว ค่าใช้จ่ายในการว่าจ้างทนายความ ค่าธรรมเนียมหรือค่าใช้จ่ายเพื่อแสวงหาหลักฐาน ไปจนถึงค่าเดินทางที่เกิดขึ้นตลอดกระบวนการ อีกทั้ง ยังมีค่าใช้จ่ายทางอ้อม เช่น ค่าเสียโอกาสในการทำงานเพื่อหารายได้ สิ่งเหล่านี้ล้วนแล้วแต่มีความสำคัญต่อความสามารถในการต่อสู้คดี หากคนที่มีรายได้น้อยไม่สามารถแบกรับค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในกระบวนการเหล่านี้ได้ ย่อมเสียเปรียบคนที่มีความร่ำรวยมากกว่าจนเกิดเป็นความเหลื่อมล้ำในกระบวนการยุติธรรมขึ้น เนื่องจากคนทั่วไปไม่มีความรู้ทางกฎหมายเพียงพอจะสู้คดี การมีทนายความอยู่เคียงข้างตลอดกระบวนการจึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ผู้ต้องหาหรือจำเลยสามารถต่อสู้คดีได้อย่างสุดความสามารถ เพราะทนายความเป็นทั้งผู้ช่วยและตัวแทนในการให้คำแนะนำทางกฎหมาย ว่าความให้ในชั้นพิจารณาคดี ไปจนถึงการคุ้มครองสิทธิไม่ให้ถูกเอาเปรียบ (รัชพงษ์ แจ่มจิรไชยกุล, 2567)

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรม มีปัญหาหลายอย่างที่ส่งสมมาจนถึงปัจจุบัน ปัญหาเกี่ยวกับระบบบริหารงานยุติธรรม ยังขาดเป้าหมายและทิศทางการพัฒนากระบวนการยุติธรรมในภาพรวมทำให้ไม่สามารถกำหนดนโยบายและน่านโยบายไปปฏิบัติอย่างมีสัมฤทธิ์ผล ขาดความร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานย่อยในกระบวนการยุติธรรม ซึ่งส่งผลกระทบให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับหน่วยงานย่อยในกระบวนการยุติธรรมตามมา ปัญหาเกี่ยวกับระบบการดำเนินคดีอาญา มีการนำคดีเข้าสู่ระบบยุติธรรมมากเกินไปจนเกินสมควร ขณะเดียวกันก็ไม่มีกระบวนการกลั่นกรองหรือเบี่ยงเบนคดีออกจากขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมปกติ “คดีล้นศาล คนล้นคุก” ซึ่งส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพของกระบวนการยุติธรรม ขาดการจัดการที่เหมาะสม ความผิดแต่ละระดับ ขาดการตรวจสอบ การตรวจค้นและจับกุมที่มีประสิทธิภาพ และให้อำนาจในการควบคุมผู้ต้องสงสัยได้นานเกินสมควร ระบบการตรวจสอบและฟ้องร้องมีการแยกจากกันโดยเด็ดขาด ทำให้การดำเนินคดีขาดประสิทธิภาพ ปัญหาเกี่ยวกับระบบการปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิด กระบวนการยุติธรรมไทยยังคงละเลยหรือมองข้ามความสำคัญของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด เนื่องจากความคิดของนักกฎหมายในกระบวนการยุติธรรมยังผูกติดกับเพียงการวินิจฉัยข้อถูกผิดของการกระทำและมุ่งผลักดันผู้กระทำความผิดเข้าสู่เรือนจำ ระบบการกำหนดโทษยังมีได้คำนึงถึงภูมิหลังของผู้กระทำความผิดอย่างจริงจัง และระบบราชทัณฑ์ยังไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิดได้อย่างแท้จริง ปัญหาที่เกิดจากการปฏิบัติโดยไม่ชอบจากบุคคลในกระบวนการ ซึ่ง

มีปรากฏปัญหาในหลายรูปแบบ อาทิ การคุกคามสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา การละเลยไม่คุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายและพยานเท่าที่ควร การเลือกปฏิบัติ การใช้ดุลยพินิจไม่เที่ยงธรรม การฉ้อราษฎร์บังหลวงและการทำงานที่ล่าช้า กระบวนการยุติธรรมขาดการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากประชาชน ทำให้ขาดการตรวจสอบร่วมรับทราบปัญหาอุปสรรค ร่วมกำหนดนโยบายอันเป็นหัวใจของความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม กระบวนการยุติธรรมขาดองค์ความรู้และศักยภาพในการพัฒนาบุคลากรส่วนใหญ่ในกระบวนการยุติธรรมส่วนใหญ่ยังปฏิบัติอยู่กับการปฏิบัติงานตามบรรทัดฐาน และระเบียบปฏิบัติที่มีอยู่เดิม ในขณะที่สังคมมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ทำให้กระบวนการยุติธรรมไม่สามารถจัดการกับปัญหาอาชญากรรมใหม่ ๆ ที่มีความซับซ้อนมากขึ้นได้ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมขาดจิตสำนึก และขาดทัศนคติที่ดีในการบริการความยุติธรรมแก่ประชาชน บุคลากรบางส่วนมีทัศนคติเชิงอำนาจนิยม และยึดติดในระบบเจ้าขุนมูลนาย การเลือกคนเข้าทำงาน ในกระบวนการยุติธรรม ไม่ให้ความสำคัญกับด้านคุณธรรมจริยธรรมเท่ากับความสามารถในด้านความรู้ (ไพสิฐ พาณิซกุล, 2560 : 46) การขาดแคลนบุคลากรที่เพียงพอต่อการปฏิบัติงาน ความรู้ความสามารถของเจ้าหน้าที่งบประมาณที่ไม่เพียงพอต่อการดำเนินงาน การประสานงานและความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก การจัดสรรหรือมีองค์ความรู้อยู่ในศูนย์ยุติธรรมชุมชนอยู่แล้ว หากแต่เพียงไม่ได้รับการสนับสนุนที่เพียงพอต่อการดำเนินงาน หรือไม่ได้นำเอาองค์ความรู้มาปฏิบัติใช้ให้เกิดประโยชน์เท่าที่ควร (อภากร ชุมสาย, 2562)

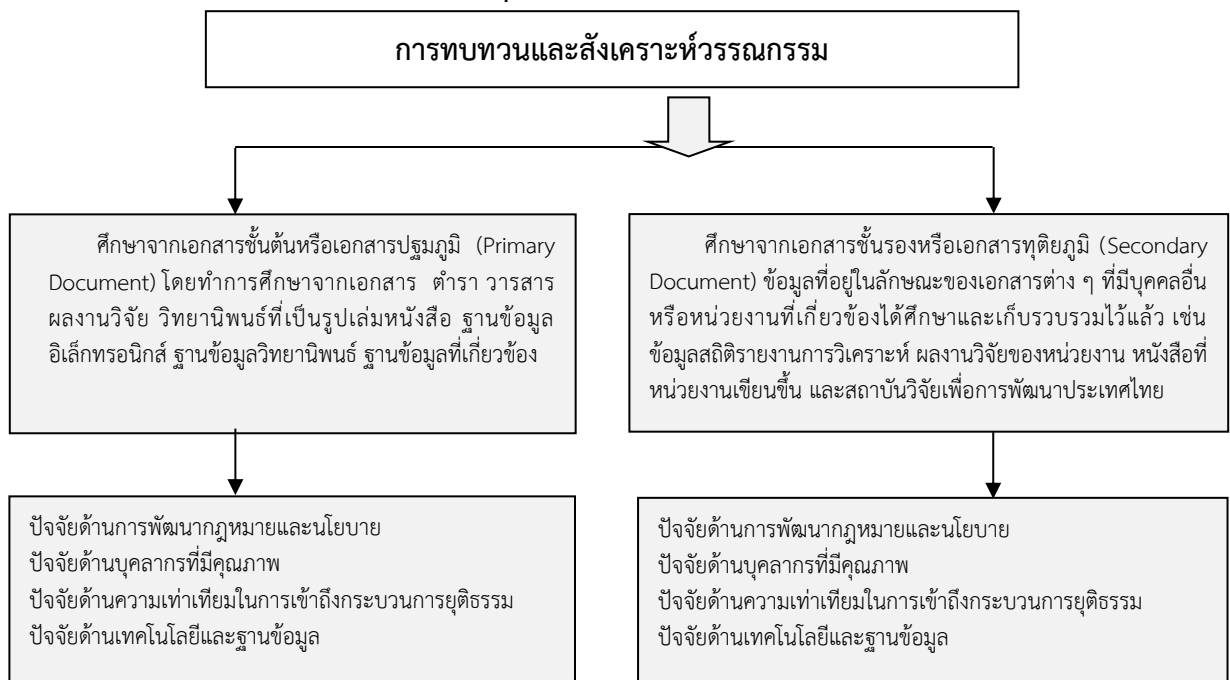
ความล้มเหลวของกระบวนการยุติธรรมดังกล่าว จำเป็นต้องการอำนาจความสะดวกในการดำเนินงานตามกระบวนการยุติธรรมจึงจะประสบความสำเร็จ และเพื่อให้ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงควรมีการผลักดันให้มีกฎหมายหรือข้อบัญญัติที่เกี่ยวข้อง เพื่อกำหนดหน้าที่ให้กับหน่วยงานที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับงานยุติธรรมในด้านต่าง ๆ การพัฒนาความรู้ในด้านต่าง ๆ กับประชาชน การมีความเป็นกลางของสมาชิกเครือข่ายยุติธรรมชุมชนเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้แก่ประชาชน (อภากร ชุมสาย, 2562) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานที่สำคัญรัฐธรรมนูญรับรองและคุ้มครองให้ เช่น การได้รับหลักประกันความเสมอภาคตามกฎหมาย การไม่ถูกกีดกันหรือเลือกปฏิบัติในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งการขจัดปัญหาและอุปสรรคต่าง ๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรม ประชาชนทุกคนมีสิทธิที่จะเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งความยุติธรรมในกระบวนการของรัฐ ที่จะต้องดำเนินการช่วยเหลือประชาชนผู้ได้รับความเดือดร้อนจากปัญหาต่าง ๆ ในการเข้าถึงความยุติธรรมให้มีสิทธิเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมได้โดยสะดวกรวดเร็ว เป็นธรรม และมีความเสมอภาค (อริยพร โพธิ์ใส, 2564) และปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญ คือ การพัฒนากฎหมายและนโยบาย การมีบุคลากรที่มีคุณภาพ ความเท่าเทียมในการ

เข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และเทคโนโลยีและฐานข้อมูล (Marder, 2019 ; Gomez, 2025 ; บัญชา แสงจันทร์, 2559 : 18 ; เลอพร ศุภสร, 2568)

จากความเป็นมาและปัญหาดังกล่าว ผู้เขียนจึงมุ่งนำเสนอปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม โดยวิเคราะห์ตามหลัก รัฐศาสตร์ ประกอบด้วย การพัฒนากฎหมายและนโยบาย บุคลากรที่มีคุณภาพ ความเท่าเทียม ในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม และเทคโนโลยีและฐานข้อมูล

กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ (Conceptual Framework)

แผนภาพที่ 1 กรอบแนวคิดการวิเคราะห์ (Conceptual Framework)

ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมด้านการพัฒนากฎหมายและนโยบาย

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นแนวทางปฏิบัติในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่มุ่งเน้นการสื่อสารระหว่างผู้ที่ได้รับความเสียหายและผู้ที่ได้รับผิดชอบต่อความเสียหายนั้น เพื่อให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลลัพธ์ของการกระทำผิดได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขความเสียหาย และหาทางออกที่ดีในอนาคต โดยผู้เข้าร่วมทุกคนสมัครใจ และสามารถใช้ได้กับความผิดทุกประเภทและในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม รวมถึงการเบี่ยงเบนจากการจับกุมหรือการขึ้นศาล หรือหลังการตัดสิน โดยหน่วยงานคุมประพฤติและในเรือนจำ ประโยชน์ที่อาจ

ได้รับมีหลากหลาย ตั้งแต่การเพิ่มความพึงพอใจของเหยื่อต่อกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และช่วยให้เหยื่อฟื้นตัวจากอาชญากรรม ไปจนถึงการลดการกระทำผิดซ้ำโดยการเปลี่ยนวิธีคิดของผู้กระทำผิดหรือให้การสนับสนุนและแรงจูงใจเพิ่มเติมในการเลิกกระทำความผิดที่สำคัญ กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ประกอบด้วยหลักการชุดหนึ่งที่สามารถเป็นรากฐานของการเปลี่ยนแปลงในวงกว้างในวัฒนธรรมและวิธีการทำงานของระบบและสถาบันต่าง ๆ เนื่องจากรัฐบาลในทุกทวีปต่างพยายามบูรณาการหลักการและกระบวนการฟื้นฟูเข้ากับระบบยุติธรรมทางอาญาของตนมากขึ้น สามารถเรียนรู้ได้มากมายจากการศึกษาบทบัญญัติทางกฎหมายและรูปแบบการให้บริการที่มีอยู่แล้วทั่วโลก โดยเน้นที่กฎหมาย นโยบาย รูปแบบการให้บริการ และการเปิดโอกาสให้ผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในผลลัพธ์ของการกระทำผิดได้มีส่วนร่วมในการแก้ไขความเสียหายและหาทางออกที่ดีในอนาคต (Marder, 2019)

ตัวอย่าง ปังจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมด้านการพัฒนากฎหมายและนโยบาย

อังกฤษและเวลส์ ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามกฎหมาย นโยบาย รูปแบบการให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ อย่างแพร่หลาย มีการมอบหมายในระดับท้องถิ่น โดยใช้เงินทุนใหม่จากกระทรวงยุติธรรม ส่วนใหญ่ได้ว่าจ้างผู้ให้บริการจากภาคเอกชน หรือให้ทุนสนับสนุนบริการภายในองค์กรเพื่อให้บริการส่งต่อจากหน่วยงานยุติธรรมทางอาญา โดยไม่คำนึงถึงความผิดที่เกี่ยวข้องหรือขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม นอกจากนี้หน่วยงานตำรวจหลายแห่ง มีศักยภาพในการแก้ไขคดีเล็กน้อยและเหตุการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมอย่างไม่เป็นทางการโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ พยายามใช้วิธีการแบบสมานฉันท์แม้ว่าเหยื่อจะไม่ประสงค์จะเข้าร่วมก็ตาม กฎหมายล่าสุดในอังกฤษและเวลส์ ได้แก่ พระราชบัญญัติอาชญากรรมและศาลปี ค.ศ. 2013 ซึ่งอนุญาตให้ผู้พิพากษาเลื่อนการตัดสินโทษเพื่อให้สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้ในเวลานั้น และพระราชบัญญัติการฟื้นฟูผู้กระทำผิดปี ค.ศ. 2014 ซึ่งกำหนดให้หน่วยงานคุมประพฤติสามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นส่วนหนึ่งของการลงโทษในชุมชนและการลงโทษรอลงอาญาได้ (Marder, 2019)

นิวซีแลนด์ นิวซีแลนด์ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามกฎหมาย นโยบาย รูปแบบการให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กับผู้กระทำผิดเยาวชนมาตั้งแต่พระราชบัญญัติเด็ก เยาวชนและครอบครัว ปี ค.ศ. 1989 ซึ่งกำหนดให้ผู้พิพากษาต้องเลื่อนการพิจารณาคดีเป็นประจำเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สามารถดำเนินการได้ ต่อมาในปี ค.ศ. 2002 มีการออกกฎหมายรับรองการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับผู้ใหญ่ และล่าสุดพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมการลงโทษ ปี ค.ศ. 2014 กำหนดให้ผู้พิพากษาต้องเลื่อนการพิจารณาคดีเพื่อให้ผู้กระทำผิดที่เป็นผู้ใหญ่ และเหยื่อได้รับการเสนอกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเวลานั้น กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สามารถใช้ได้กับ

อาชญากรรมร้ายแรงหลากหลายประเภท รวมถึงกรณีผู้กระทำความผิดถูกจำคุกในที่สุด อย่างไรก็ตาม ตามบทเรียนสำคัญจากนิวซีแลนด์เกี่ยวข้องกับศักยภาพในการให้บริการ รายงานข่าวชี้ให้เห็นว่ากฎหมายปี ค.ศ.2014 มีผลบังคับใช้ก่อนที่จะมีศักยภาพเพียงพอที่จะประเมินการส่งต่อใหม่ทั้งหมดได้อย่างทันที่ โดยศาลรายงานถึงความล่าช้าอย่างมากในช่วงแรกของการปฏิรูปนี้ ปัจจุบันบริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้รับการสนับสนุนทางการเงินและกำกับดูแลโดยกระทรวงยุติธรรม รัฐบาลยังได้เผยแพร่แนวทางปฏิบัติที่ดีที่สุดเกี่ยวกับการดำเนินงานด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตอำนาจศาล ตลอดจนรายงานการวิจัยประจำปีและเอกสารอื่น ๆ เกี่ยวกับการนำไปใช้ด้วย (Marder, 2019)

ออสเตรเลีย ออสเตรเลียเป็นอีกประเทศหนึ่งที่มีประวัติศาสตร์การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามกฎหมาย นโยบาย รูปแบบการให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาค่อนข้างยาวนาน แม้ว่านโยบายจะแตกต่างกันไปในแต่ละรัฐและดินแดน ตัวอย่างเช่น ในเขตปกครองพิเศษออสเตรเลีย (Australian Capital Territory) พระราชบัญญัติอาชญากรรมกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ปี ค.ศ. 2004 อนุญาตให้ส่งเรื่องไปยังหน่วยงานยุติธรรมเชิงบูรณะโดยเฉพาะได้ ข้อเสนอทางกฎหมายล่าสุดในดินแดนดังกล่าวพยายามที่จะผ่อนปรนเกณฑ์การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับผู้กระทำความผิดเยาวชนและรวมความรุนแรงทางเพศและความรุนแรงในครอบครัวไว้ในขอบเขตอำนาจของหน่วยงานยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ยังมีให้บริการในรัฐควีนส์แลนด์และรัฐเซาท์ออสเตรเลียและใช้กับอาชญากรรมร้ายแรงในรัฐนิวเซาท์เวลส์แม้ว่าการประชุมที่นำโดยตำรวจในรัฐ ควีนส์แลนด์จะถูกยกเลิกไปหลายปีก่อนแล้ว แต่ก็ยังคงมีความสนใจในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างมาก จากนักวิจัยและผู้เชี่ยวชาญทั่วประเทศ ซึ่งนำไปสู่โครงการใหม่ ๆ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เช่น โครงการ นาร่องที่เน้นคดีล่วงละเมิดทางเพศในรัฐวิกตอเรียซึ่งเริ่มต้นในปี ค.ศ.2015 โครงการนี้เป็นหนึ่งในโครงการแรก ๆ ของโลกที่มุ่งหวังที่จะให้ความเป็นธรรมในคดีล่วงละเมิดทางเพศจำนวนมากที่ไม่ได้รับการดำเนินคดีอย่างประสบความสำเร็จ (Marder, 2019)

โคโลราโด สหรัฐอเมริกา รัฐโคโลราโดใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามกฎหมาย นโยบาย รูปแบบการให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ที่พัฒนาแล้วดีที่สุดในสหรัฐอเมริกา สถาปนาหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย ให้การฝึกอบรมและสนับสนุนการพัฒนาโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ช่วยให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ สามารถเกิดขึ้นได้ตลอดกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับผู้กระทำความผิดเยาวชน กฎหมายใหม่ได้กำหนดให้ผู้กระทำความผิดต้องจ่ายค่าธรรมเนียมเพิ่มเติม 10 ดอลลาร์ เพื่อเป็นทุนสำหรับโครงการนาร่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ใหม่ การวิจัย และผู้ประสานงานระดับรัฐ กฎหมายนี้ยังให้สิทธิแก่เหยื่อในการรับทราบเกี่ยวกับความพร้อมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กำหนดให้ผู้กระทำความผิดเยาวชนจำนวนมากต้องได้รับการประเมินก่อนการตัดสินเพื่อพิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นทางเลือกในการลงโทษที่

เหมาะสมหรือไม่ กำหนดให้อัยการเขตประเมินว่าผู้กระทำผิดเยาวชนบางรายเหมาะสมสำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แบบเบี่ยงเบนหรือไม่ และสั่งการให้กรมราชทัณฑ์กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติสำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในเรือนจำ ซึ่งเป็นหนึ่งในร่างกฎหมายปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายฉบับที่เสนอต่อสภานิติบัญญัติ มีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นกระบวนการสมัครใจสำหรับผู้เข้าร่วมทุกคน และสามารถใช้ได้กับความผิดทุกประเภทและในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมถึงการเบี่ยงเบนจากการจับกุมหรือการขึ้นศาล หรือหลังการตัดสิน โดยหน่วยงานคุมประพฤติและในเรือนจำ (Marder, 2019)

ทวีปยุโรปและที่อื่น ๆ ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามกฎหมาย นโยบายรูปแบบการให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เก่าแก่และมั่นคงที่สุดบางส่วนพบได้ในทวีปยุโรปตัวอย่างเช่น ใน **ฟินแลนด์** พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยปี ค.ศ.2006 มุ่งมั่นที่จะให้ทุกคนเข้าถึงการไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้อย่างเท่าเทียมกัน และกำหนดให้รัฐต้องให้ทุนสนับสนุนบริการไกล่เกลี่ย ใน**นอร์เวย์**พระราชบัญญัติบริการไกล่เกลี่ยเทศบาลปี ค.ศ.1991 ได้จัดตั้งบริการไกล่เกลี่ยแห่งชาติขึ้น ซึ่งรับเรื่องร้องเรียนสำหรับการไกล่เกลี่ยทั้งทางแพ่งและทางอาญาจากทุกหน่วยงาน ทุกความผิด และทุกขั้นตอนของกระบวนการ มีผู้ไกล่เกลี่ยอาสาสมัคร 650 คนให้กับบริการไกล่เกลี่ยระดับภูมิภาค 22 แห่ง โดยให้บริการไกล่เกลี่ยมากกว่า 8,000 คดีในปี ค.ศ. 2011 ใน**เบลเยียม**พระราชบัญญัติยุติธรรมเยาวชนปี ค.ศ.2006 กำหนดให้พนักงานอัยการพิจารณาใช้การเบี่ยงเบนเพื่อการสมานฉันท์แทนการดำเนินคดีเพื่อตอบสนองต่อความผิดของเยาวชนส่วนใหญ่เขตอำนาจศาลอื่น ๆ ในยุโรปหลายแห่งมีกฎหมายและนโยบายที่ประเทศอื่น ๆ ที่ต้องการพัฒนาการทำงานในด้านนี้ควรนำมาวิเคราะห์ ตัวอย่างเช่น**ไอร์แลนด์เหนือ** ได้จัดตั้งหน่วยงานประชุมเยาวชนขึ้นใหม่เพื่ออำนวยความสะดวกในกรณีศาลเยาวชนส่งมา ในขณะที่กฎหมายในลัตเวียยังการีและสาธารณรัฐเช็กกำหนดให้หน่วยงานคุมประพฤติเป็นผู้รับผิดชอบในการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด (VOM) ทั้งนี้ไม่ควรละเลยประเทศในทวีปอื่น ๆ ตัวอย่างเช่น ใน**เอเชียเกาหลีใต้**มีระบบ VOM ที่จัดตั้งขึ้นแล้ว หลังจากการแก้ไขพระราชบัญญัติคุ้มครองเหยื่ออาชญากรรมในปี ค.ศ. 2010 ระบบ VOM ถูกนำมาใช้เพื่อเบี่ยงเบนคดีประมาณ 111,000 คดีจากศาลในปี ค.ศ.2016 ในทางตรงกันข้าม มีหลายประเทศรวมถึงฝรั่งเศส โมลดา และโปแลนด์ที่มีกฎหมายที่ดีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แต่ขาดการให้บริการระดับชาติที่มั่นคง ทำให้การเข้าถึงในทางปฏิบัติเป็นไปอย่างจำกัด (Penal Reform International, 2025)

การบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมด้านการพัฒนากฎหมายและนโยบายในต่างประเทศ สรุปได้ดังตาราง

ตารางที่ 1 สรุปการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมด้านการพัฒนา

กฎหมายและนโยบายในต่างประเทศ

ประเทศ	รูปแบบกฎหมาย	กลไกดำเนินการ	ผลลัพธ์/บทเรียน
อังกฤษและเวลส์	- ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามกฎหมาย นโยบายรูปแบบการให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	- มีการมอบหมายในระดับท้องถิ่น - ใช้เงินทุนใหม่จากกระทรวงยุติธรรม - จ้างผู้ให้บริการจากภาคเอกชน - ให้ทุนสนับสนุนบริการภายในองค์กรเพื่อให้บริการส่งต่อจากหน่วยงานยุติธรรมทางอาญา	- ไม่คำนึงถึงความผิดที่เกี่ยวข้องหรือขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม - มีศักยภาพในการแก้ไขคดีเล็กน้อยและเหตุการณ์ที่ไม่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมอย่างไม่เป็นทางการโดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ - ใช้วิธีการแบบสมานฉันท์แม้ว่าเหยื่อจะไม่ประสงค์จะเข้าร่วมก็ตาม
นิวซีแลนด์	- ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามกฎหมาย นโยบายรูปแบบการให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	- ใช้กับอาชญากรรมร้ายแรงหลากหลายประเภท รวมถึงกรณีผู้กระทำผิดถูกจำคุก	- ศักยภาพในการให้บริการ - การบริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ได้รับการสนับสนุนทางการเงินและกำกับดูแลโดยกระทรวงยุติธรรม
ออสเตรเลีย	- ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามกฎหมาย นโยบายรูปแบบการให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	- ใช้กับอาชญากรรมร้ายแรง	- นำไปสู่โครงการใหม่ๆ ในช่วงไม่กี่ปีที่ผ่านมา เช่น โครงการนำร่องที่เน้นคดีล่วงละเมิดทางเพศอย่างประสบความสำเร็จ
สหรัฐอเมริกา	- ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามกฎหมาย นโยบายรูปแบบการให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	- การฝึกอบรมและสนับสนุนการพัฒนาโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	- ให้สิทธิ์แก่เหยื่อในการรับทราบเกี่ยวกับความพร้อมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ - กำหนดให้ผู้กระทำผิดเยาวชนจำนวนมากต้องได้รับการประเมินก่อนการตัดสินเพื่อพิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นทางเลือก

ประเทศ	รูปแบบกฎหมาย	กลไกดำเนินการ	ผลลัพธ์/บทเรียน
			ในการลงโทษที่เหมาะสมหรือไม่ - กำหนดให้อัยการเขตประเมินว่าผู้กระทำผิดเยาวชนบางรายเหมาะสมสำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบเบี่ยงเบนหรือไม่และสั่งการให้กรมราชทัณฑ์กำหนดนโยบายและแนวปฏิบัติสำหรับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรือนจำ ซึ่งเป็นหนึ่งในร่างกฎหมายปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาหลายฉบับที่เสนอต่อสภานิติบัญญัติ - มีจุดประสงค์เพื่อให้เป็นกระบวนการสมัครใจสำหรับผู้เข้าร่วมทุกคนและสามารถใช้ได้กับความผิดทุกประเภทและในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมทางอาญา รวมถึงการเบี่ยงเบนจากการจับกุมหรือการขึ้นศาล หรือหลังการตัดสินโดยหน่วยงานคุมประพฤติและในเรือนจำ
ทวีปยุโรปและที่อื่น ๆ - ฟินแลนด์ - นอร์เวย์ - เบลเยียม - เกาหลีใต้	- ใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามกฎหมาย นโยบายรูปแบบการให้บริการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์	- รัฐต้องให้ทุนสนับสนุนบริการใกล้เคียง - จัดตั้งหน่วยงานประชุมเยาวชนขึ้นใหม่เพื่ออำนวยความสะดวกในกรณีศาลเยาวชนส่งมา - กำหนดให้หน่วยงานคุมประพฤติเป็นผู้รับผิดชอบในการใกล้เคียง	- มุ่งมั่นที่จะให้ทุกคนเข้าถึงการใกล้เคียงระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้อย่างเท่าเทียมกัน - ตอบสนองต่อความผิดของเยาวชน - รับเรื่องราวเรียนสำหรับการใกล้เคียงทั้งทางแพ่งและทางอาญาจากทุกหน่วยงาน ทุกความผิด และทุกขั้นตอนของกระบวนการ

ทั้งนี้ ปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมด้านการพัฒนากฎหมายและนโยบายยังมีการเปลี่ยนแปลงในเครื่องมือทางกฎหมายระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ด้วยเช่นกัน การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไม่ควรขึ้นอยู่กับสถานที่ตั้งของผู้เสียหาย ประเภทของความผิด อายุของผู้กระทำความผิด หรือขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรมเพียงอย่างเดียว แต่ยังอธิบายถึงวิธีการใช้หลักการและกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เชิงรุก นอกเหนือจากกระบวนการทางอาญาเพื่อช่วยสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมในวงกว้างในระบบยุติธรรม ความร่วมมือและโครงการริเริ่มระดับภูมิภาคใหม่ ๆ กำลังเกิดขึ้นในแอฟริกา ลาตินอเมริกา และเอเชีย ขณะเดียวกันก็มีการดำเนินการภายในองค์การสหประชาชาติเพื่อปรับปรุงการฝึกอบรมและแนวทางปฏิบัติเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เนื่องจากกิจกรรมในด้านนี้เพิ่มมากขึ้น นักวิจัยจึงต้องทำงานร่วมกับผู้กำหนดนโยบายและผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องในการพัฒนากฎหมายและนโยบาย เพื่อช่วยให้มั่นใจในกระบวนการยุติธรรม

ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมด้านบุคลากรที่มีคุณภาพ

ปัจจัยที่สำคัญที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จในกระบวนการยุติธรรม คือ บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมทางสังคม ควรตัดสินใจอย่างรอบคอบและปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมความยุติธรรมทางสังคม มีดังนี้

1. **ทนายความ** มีบทบาทสำคัญในการผดุงความยุติธรรม ทั้งการเป็นตัวแทนว่าความแตกต่างในคดีแพ่งและคดีอาญา ให้คำปรึกษาทางกฎหมาย ร่างสัญญา และไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพื่อคุ้มครองสิทธิและผลประโยชน์ของลูกความตามหลักกฎหมาย ทั้งนี้ ทนายความยังเป็นผู้ประกอบหลักที่ช่วยให้กระบวนการยุติธรรมดำเนินไปอย่างถูกต้องและเป็นธรรม เพื่อรักษาผลประโยชน์ให้ลูกความในกระบวนการยุติธรรม การให้คำปรึกษาทางกฎหมาย สิทธิแก่ประชาชนหรือองค์กรเพื่อให้ดำเนินการได้ถูกต้อง การเจรจาไกล่เกลี่ยประนอมข้อพิพาทเพื่อยุติปัญหาโดยไม่ต้องถึงขั้นฟ้องร้อง โดยเฉพาะในคดีอาญา ทนายความมีความสำคัญมากในการคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องหาหรือจำเลย รักษาความยุติธรรม ให้คำปรึกษาและช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ผู้ยากไร้หรือไม่ได้รับความเป็นธรรมทนายความจึงถือเป็นบุคลากรที่มีคุณภาพและเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม (สำนักงานทนายความ อธิวัฒน์ ช่อผูก, 2568)

2. **นักวิเคราะห์นโยบาย** นักวิเคราะห์นโยบายมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการกำหนดนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมพัฒนาเชิงโครงสร้าง ทำงานร่วมกับหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม (ตำรวจ อัยการ ศาล) เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน และทำการวิจัยที่เกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมเพื่อให้เกิด

ความสำเร็จ เป็นบุคลากรที่ต้องตรวจสอบนโยบายและประเมินผลกระทบของนโยบาย โดยการวิเคราะห์ข้อมูล ระบุประเด็นปัญหาและพัฒนาข้อเสนอแนะที่อิงตามหลักฐานความเชี่ยวชาญ ในการร่างรายงานกระบวนการยุติธรรมซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากรายงานเหล่านี้มี อิทธิพลและความสัมพันธ์ต่อกระบวนการตัดสินใจในองค์กรภาครัฐและเอกชนในด้านการศึกษ การวิเคราะห์ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับประเด็นนโยบาย และทักษะการวิจัยที่สำคัญต่อบทบาทของนักวิเคราะห์นโยบายที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม งานของนักวิเคราะห์นโยบายส่งผลโดยตรงต่อการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมาย ทำให้กลายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญใน ความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม (Gomez, 2025)

3. **ผู้เขียนโครงการขอรับทุน** ผู้เขียนโครงการขอรับทุนมีบทบาทสำคัญในการจัดหา เงินทุนให้กับองค์กรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งองค์กรไม่แสวงหา ผลกำไร มีบทบาทสำคัญในการจัดทำข้อเสนอโครงการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมที่ ชัดเจน และกระชับ โดยมีกรอบภายใต้กำหนดเวลาที่จำกัด ซึ่งต้องอาศัยทักษะการเขียน ความใ ส่ใจในรายละเอียด และความสามารถในการถ่ายทอดแนวคิดที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เขียนโครงการขอรับทุนต้องมีแฟ้มสะสมผลงานเขียนที่เกี่ยวข้องเพื่อแสดงให้เห็นถึงความ เชี่ยวชาญและความสำเร็จในการขอรับทุน ความเชี่ยวชาญไม่เพียงแต่จะช่วยให้องค์กรได้รับ การสนับสนุนทางการเงินเท่านั้น แต่ยังช่วยให้โครงการและบริการที่จำเป็นสามารถดำเนิน ต่อไปอย่างประสบความสำเร็จ (Gomez, 2025)

4. **นักข่าว** นักข่าวมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จในกระบวนการยุติธรรมโดย ใช้การสืบสวนสอบสวนการตรวจสอบ และการรายงานข่าวออนไลน์เพื่อเปิดเผยประเด็นปัญหา ทาง การเปิดเผยความยุติธรรมและการทุจริตผ่านการรายงานข่าวเชิงสืบสวน ซึ่งมักเกี่ยวข้อง กับการสัมภาษณ์บุคคลสำคัญ และการคัดกรองข้อมูลจำนวนมากเพื่อเปิดเผยความจริงของ สาธารณชนเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม เป็นบุคลากรที่ตรวจสอบการทำหน้าที่ตรวจสอบ อำนาจ โดยทำให้รัฐบาล บริษัท และบุคคลต่าง ๆ ต้องรับผิดชอบต่อการกระทำของตน มี บทบาทสำคัญในการส่งเสริมความโปร่งใสและป้องกันการใช้อำนาจในทางที่ผิด เผยแพร่ เรื่องราวเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมได้อย่างรวดเร็ว นักข่าวสามารถมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับ สาธารณชน กระตุ้นให้เกิดความตระหนักรู้และลงมือปฏิบัติ สร้างความรู้ให้แก่สาธารณชนและ จุดประกายการเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ กระบวนการยุติธรรม (Gomez, 2025)

5. **ผู้ให้ความช่วยเหลือเหยื่อ** มีบทบาทในการให้การสนับสนุนที่สำคัญแก่ผู้ที่ได้รับ ผลกระทบจากอาชญากรรม หน้าที่หลักคือการอยู่เคียงข้างเหยื่อ และให้คำแนะนำตลอด กระบวนการทางกฎหมายในกระบวนการยุติธรรม มีความรู้เกี่ยวกับแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น บริการให้คำปรึกษา ความช่วยเหลือทางกฎหมาย และค่าชดเชยทางการเงิน เพื่อให้แน่ใจว่า

เหยื่อได้รับการดูแลและข้อมูลอย่างครบถ้วน ให้ความรู้ความเข้าใจผู้ตกเป็นเหยื่อและประสิทธิภาพในการทำงานให้สำเร็จ (Gomez, 2025)

6. นักสังคมสงเคราะห์ นักสังคมสงเคราะห์อุทิศตนเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้คนผ่านการให้คำปรึกษา การสนับสนุนและช่วยเหลือให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม การจัดหาทรัพยากร การจัดการกับปัญหาหลากหลายด้าน รวมถึงความยากจน การถูกทารุณกรรม การติดยาเสพติด และปัญหาสุขภาพจิต โดยให้การสนับสนุนแก่บุคคล ครอบครัว และชุมชน ให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์ นโยบายสวัสดิการสังคม และจริยธรรม และมักรวมถึงการฝึกอบรมเฉพาะทางในด้านต่าง ๆ เช่น สวัสดิการเด็ก สุขภาพจิต หรือการบำบัดสารเสพติด (Gomez, 2025)

7. เจ้าหน้าที่เทคนิคสุขภาพจิต เจ้าหน้าที่ผู้ช่วยด้านสุขภาพจิตมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนผู้ป่วยระหว่างการฟื้นฟูจากกระบวนการยุติธรรม ทำงานภายใต้การกำกับดูแลของผู้เชี่ยวชาญด้านสุขภาพจิต โดยดูแลโดยตรงแก่ผู้ป่วยที่มีปัญหาสุขภาพจิตหรือความพิการทางพัฒนาการ สังเกตพฤติกรรมของผู้ป่วย การนำกิจกรรมบำบัด การช่วยเหลือในงานประจำวัน และการบันทึกความคืบหน้าของผู้ป่วย ให้ความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับพฤติกรรมมนุษย์และสุขภาพจิต สร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย ช่วยให้ผู้ป่วยได้รับการพัฒนาทักษะการรับมือ และส่งเสริมความก้าวหน้าไปสู่การฟื้นตัว (Gomez, 2025)

8. นักพัฒนาชุมชน นักพัฒนาชุมชนมีบทบาทสำคัญในการยกระดับกลุ่มผู้ด้อยโอกาสที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรม โดยวางแผนและดำเนินการโครงการสร้างสรรค์ต่าง ๆ เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการเสริมสร้างศักยภาพ มีทักษะความเชี่ยวชาญด้านการบริหารโครงการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินงานริเริ่มที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน บทบาทนักพัฒนาชุมชนต้องการพื้นฐานทางการศึกษาและความเข้าใจอย่างลึกซึ้งและเห็นอกเห็นใจต่อพลวัตของชุมชนที่หลากหลาย ด้วยการจัดการกับความซับซ้อนทางสังคม สร้างโอกาส เชื่อมช่องว่าง และขับเคลื่อนการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ทำให้งานทั้งท้าทายและมีผลกระทบอย่างลึกซึ้งในการมุ่งสู่ความเสมอภาคทางสังคม (Gomez, 2025)

บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม การมีบุคลากรที่มีคุณภาพจะทำให้ประชาชนพึงพอใจถึงการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยเฉพาะการมีบทบาทในเชิงรุก การใช้ใจในการทำงาน การเข้าถึงผู้ที่ได้รับความเดือดร้อน การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม ระดับแรก คือ การสอบถามถึงความเดือดร้อน ความเป็นอยู่ โดยองค์กรศาลได้มีนวัตกรรมของการเข้าถึงความยุติธรรมด้านคดีความ ซึ่งมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เช่น คดีร้องขอตั้งผู้จัดการมรดก ประชาชนที่ไม่มีกำลังทรัพย์จะมีเจ้าหน้าที่ช่วย เขียนคำร้อง นอกจากนี้ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่สำคัญอีกประการ คือ การพิจารณาถึงสิทธิของผู้เสียหาย โดยเฉพาะการเยียวยาทางด้านจิตใจ และเมื่อมี

การจ่ายค่าเสียหายแล้วควรมีการประเมินด้วยว่าค่าเสียหายที่ได้เสียว่ไปนั้น ได้ไปถึงผู้ที่ได้รับความเสียหายที่แท้จริงหรือไม่ (บุญรอด ตันประเสริฐ, 2568)

การมีบุคลากรคุณภาพจะช่วยลดระยะเวลาคดี และเพิ่มความเชื่อมั่น เพิ่มความสำเร็จ และมีระบบที่มีประสิทธิภาพ มุ่งสู่ความพึงพอใจของประชาชนอย่างแท้จริง โดยการบูรณาการหลักการบริหารด้วยความเท่าเทียม ยึดหลักความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม การสร้างขวัญกำลังใจและค่าตอบแทนที่เหมาะสม รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาประยุกต์ใช้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพการทำงาน

ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมด้านความเท่าเทียมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม

การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางปกครองของประชาชนโดยการใช้สิทธิทางศาล เป็นการที่ประชาชนสามารถกระทำได้โดยการนำข้อโต้แย้งหรือข้อพิพาททางปกครองเข้าสู่กระบวนการพิจารณาของศาลหรือฝ่ายตุลาการ ซึ่งจะต้องเป็นการเข้าถึงได้โดยง่าย สะดวกและรวดเร็ว ความเป็นธรรม โดยไม่เสียค่าใช้จ่าย ทั้งนี้ก็เพื่อให้องค์กรศาลหรือฝ่ายตุลาการเป็นที่พึ่งในการตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐ หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ในกรณีที่มีข้อขัดแย้งหรือข้อพิพาทในการกระทำทางปกครองของหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่กระทำการทางปกครองแล้วก่อให้เกิดผลกระทบกับสิทธิและเสรีภาพของประชาชน การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมมีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะให้เกิดความเป็นธรรมหรือเข้าถึงความเป็นธรรมอย่างเท่าเทียม (บัญชา แสงจันทร์, 2559 : 18) การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม มีความสำคัญมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะให้เกิดความเป็นธรรมหรือเข้าถึงความเป็นธรรม ก่อนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก มิฉะนั้น จะเกิดปัญหาดีลันศาล นักโทษล้นคุกตามมา (สมชาย หอมลออ, 2558) การบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมายด้วย ต้องสร้างความเป็นธรรมและลดความเหลื่อมล้ำในสังคม กล่าวคือ จะอย่างไร้ให้บุคคลไม่ควรเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมโดยไม่จำเป็น และจะอย่างไร ให้การเข้าถึงความเป็นธรรมนำไปสู่ความเป็นธรรมทางสังคม มิฉะนั้น กฎหมาย จะไม่สามารถแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ของบ้านเมืองได้ เนื่องจากในปัจจุบัน บุคคลที่ตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม ไม่อยากเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เช่น ร้องทุกข์ แจ้งความ หรือเป็นพยาน เพราะขาดความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรม ส่งผลให้คดีจำนวนมากไม่ได้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม แต่จะดีที่สุดคือจะอย่างไรให้เกิดความยุติธรรมได้โดยไม่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลัก ดังนั้น การปฏิรูปจึงต้องทำให้กระบวนการยุติธรรมสามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนทุกคน 2) การจัดให้มีการช่วยเหลือทางกฎหมาย สำหรับคนที่ไม่มีทุนทรัพย์พอที่จะจ้างนักกฎหมาย อย่างไรก็ตาม แม้จะจัดให้มีการช่วยเหลือทางกฎหมาย ก็ยังไม่สามารถ แก้ไขปัญหาได้ เนื่องจากบางครั้งนักกฎหมายหรือทนายความที่อยู่ในระบบได้ปฏิบัติต่อผู้เข้ามาขอความช่วยเหลือเสมือนชนชั้นที่

สอง เช่น ประเทศเวียดนาม บางครั้งทนายความจะให้ข้อมูลลับของลูกความที่มาจากระบบความช่วยเหลือทางกฎหมาย แก่พนักงานอัยการ เพื่อแลกเปลี่ยนกับสิทธิพิเศษหรือการดำเนินกระบวนการที่สะดวกสบายขึ้น สำหรับลูกความที่จ่ายเงินให้ ดังนั้น การเข้าถึงความยุติธรรม ยังหมายถึงการเข้าถึง บริการของนักกฎหมายที่มีคุณภาพอีกด้วย 3) ความล่าช้าของความยุติธรรม เช่น คนจนที่ถูกจับกุม กักขังระหว่างรอ การพิจารณาคดีเพราะการดำเนินการของกระบวนการล่าช้า ทำให้ไม่สามารถประกอบอาชีพ ส่งผลให้เกิดปัญหาความยากจนยิ่งขึ้นไปอีก ดังนั้น การเข้าถึงความยุติธรรม ต้องรวมถึง การเข้าถึงความยุติธรรมที่มีความรวดเร็ว 4) การละเมิดสิทธิมนุษยชน เช่น การคุมตัวผู้ต้องสงสัย ช่มชู้ หรือแม้กระทั่ง ทรมาน เพื่อให้ยอมสารภาพผิด รวมถึงการที่ผู้ถูกคุมขังไม่ได้รับการปฏิบัติหรือไม่ได้รับ สิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรได้ตามหลักสิทธิมนุษยชน ดังนั้น การเข้าถึงสิทธิในการร้องเรียน เจ้าหน้าที่ การได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม ก็ถือเป็นการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างหนึ่ง (คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย, 2558 : 6)

สิ่งสำคัญในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมเพื่อนำไปสู่สังคม สงบสุข ยุติธรรมและสถาบันเข้มแข็ง ต้องมีการเชื่อมโยง 3 องค์ประกอบได้แก่ 1) สังคมสงบสุข 2) การเข้าถึงความยุติธรรม 3) สถาบันที่มีประสิทธิภาพ ในบทความฉบับนี้มุ่งเน้นวิเคราะห์เฉพาะประเด็นมาตรการทางกฎหมายเพื่อนำไปสู่ความเท่าเทียมในการเข้าถึงความยุติธรรม โดยสอดคล้องกับเป้าประสงค์ที่ 3 ส่งเสริมนิติธรรมทั้งในระดับชาติและระหว่างประเทศ และสร้างหลักประกันว่าจะมีการเข้าถึงความยุติธรรมอย่างเท่าเทียมแก่ทุกคน และข้อปฏิบัติข้อ 2) ส่งเสริม และบังคับใช้กฎหมายและนโยบายที่ไม่เลือกปฏิบัติเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนสิทธิขั้นพื้นฐานอย่างหนึ่งของประชาชน คือ สิทธิในการเข้าถึงความยุติธรรมซึ่งจะต้องจัดการตามหลักนิติธรรม ให้ทุกคนเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกันและรวดเร็ว หลักสำคัญในเรื่องดังกล่าวจะปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยหลายฉบับ ดังนั้น การนำไปสู่ความเท่าเทียมในการเข้าถึงความยุติธรรม จึงเกี่ยวข้องสอดคล้องกับมาตรการทางกฎหมายที่ครอบคลุมหลายประเด็น เช่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญไทยทุกฉบับ มีจุดมุ่งหมายที่สำคัญคือการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน จึงได้มีการจัดตั้งองค์กรอิสระหลายองค์กร เช่น คณะกรรมการตรวจเงิน ศาลปกครอง คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตลอดจนมาตรการควบคุมตรวจสอบโดยองค์กรของรัฐ ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) การควบคุมโดยองค์กรศาล จะมีศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองและศาลยุติธรรม 2) การควบคุมโดยองค์กรอิสระ จะมีคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน และผู้ตรวจการแผ่นดินความเสมอภาคนั้น บุคคลทุกคนได้รับความคุ้มครองอย่างเสมอภาคและเท่าเทียมตามกฎหมาย ซึ่งบัญญัติไว้ในมาตรา 27 รวมถึงความเสมอภาคในการยุติธรรมและความเสมอภาคโดยกฎหมายส่วนในมาตรา 29 บัญญัติถึงเรื่องสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับใช้กฎหมายย้อนหลัง คือจะไม่มี ความผิดทางอาญาย้อนหลังไป การที่จะบรรลุเป้าหมาย

การนำไปสู่ความเท่าเทียมในการเข้าถึงความยุติธรรมนั้น ต้องอยู่ภายใต้หลักการมีส่วนร่วม ภายใต้หลักการปกครองโดยกฎหมายหลักนิติธรรม (สุรสิทธิ์ วชิรขจร, 2563) โดยการตรา กฎหมาย กฎระเบียบ ข้อบังคับและกติกาต่าง ๆ ให้ทันสมัยและเป็นธรรม ตลอดจนสิทธิในการ เข้าถึงความยุติธรรมเพื่อส่งเสริมความสงบสุขและครอบคลุมการพัฒนาที่ยั่งยืน ให้ทุกคนเข้าถึง กระบวนการยุติธรรม แต่เนื่องจากประชาชนมีจำนวนมากและหลากหลาย การคุ้มครองสิทธิ เสรีภาพและการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมจึงไม่สามารถดำเนินการได้ตาม วัตถุประสงค์ (ธีระ สนิเดชารักษ์, 2562)

อย่างไรก็ดี แม้จะมีการจัดตั้งศาลปกครองเพื่อแก้ปัญหาข้อพิพาทระหว่างเอกชนกับ องค์การของรัฐฝ่ายปกครองหรือหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่มีความไม่เท่าเทียมกัน เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางปกครองได้โดยง่ายและมีความเป็น ธรรม โดยศาลปกครองมีวิธีพิจารณาคดีพิเศษที่ใช้แก้ระบบความไม่เท่าเทียมกันดังกล่าว เพื่อให้ การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมทางปกครองของประชาชนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ อันเป็น การอำนวยความสะดวกให้กับประชาชนอย่างรวดเร็วเป็นธรรมและเสมอภาคกันโดยขจัดปัญหาที่ เป็นอุปสรรคและไม่เอื้อประโยชน์ให้กับประชาชนได้อย่างแท้จริง ดังนั้นจึงต้องศึกษา เปรียบเทียบถึงหลักเกณฑ์ระบบศาลและการดำเนินคดีปกครองของประชาชนในต่างประเทศ มาเป็นแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับประเทศไทย

การเสนอกองทุนยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพมากกว่าปัจจุบัน หรือการนำแนวคิดเรื่อง การเข้าถึงความยุติธรรมโดยชุมชน (Community Justice) มาอธิบายให้ชัดเจนขึ้น นอกจากนี้ ควรมีการวิพากษ์ระบบการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐที่ล่าช้าและเสนอแนวทางการปฏิรูป ขั้นตอนทางธุรการที่สร้างภาระให้กับประชาชน เพื่อให้หัวข้อนี้มีน้ำหนักทางวิชาการที่เข้มข้น และเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายที่จับต้องได้

ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม ด้านเทคโนโลยีและฐานข้อมูล

ปัจจัยที่สำคัญต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม ต้องพัฒนาระบบการจัดเก็บ ข้อมูลและหลักฐานในกระบวนการยุติธรรมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัล โดยผ่านการประเมินความ จำเป็นและความเสี่ยงในการใช้เทคโนโลยีจัดเก็บข้อมูลในกระบวนการยุติธรรม และมีความ ปลอดภัยของข้อมูลส่วนบุคคล เช่น ชื่อ-สกุล พฤติการณ์การ และข้อมูลเกี่ยวกับคดี ซึ่งอาจเสี่ยง ต่อการละเมิดสิทธิหากไม่มีมาตรการควบคุมที่เหมาะสม ควรมีการนำแนวคิดการประเมินความ จำเป็นและความเสี่ยง มาวิเคราะห์ควบคู่กับการออกแบบระบบ มีความจำเป็นในการใช้ เทคโนโลยีเพื่อแก้ไขปัญหาการแยกส่วนของข้อมูลในกระบวนการยุติธรรม ขณะเดียวกัน จำเป็นต้องควบคุมความเสี่ยงด้านความเป็นส่วนตัว ต้องมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านเทคโนโลยีและ ศึกษาแนวทางจากต่างประเทศเกี่ยวกับกฎหมายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล และกรอบมาตรฐาน

การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล ควรศึกษาต้นแบบที่ดี เช่น สหภาพยุโรปและสหรัฐอเมริกาเป็นต้นแบบที่สำคัญในการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลและหลักฐานด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลในภาครัฐโดยเฉพาะในกระบวนการยุติธรรม กฎระเบียบทั่วไปว่าด้วยการคุ้มครองข้อมูล (General Data Protection Regulation หรือ GDPR) ของสหภาพยุโรป มีความเหมาะสมที่จะเป็นต้นแบบในการพัฒนานโยบายคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคลในระบบยุติธรรมของไทย เนื่องจากครอบคลุมทั้งสิทธิของเจ้าของข้อมูล กลไกความยินยอม การเข้าถึงข้อมูล และการควบคุมการประมวลผลโดยยึดหลักสิทธิมนุษยชนเชิงดิจิทัล และการบริหารจัดการข้อมูลอย่างโปร่งใสเป็นสำคัญ ขณะที่พระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล “PDPA” ของประเทศไทย มีโครงสร้างอิงตาม “GDPR” จึงควรเร่งพัฒนาแนวปฏิบัติให้มีผลในทางปฏิบัติให้เทียบเท่ากัน” นอกจากนี้มาตรฐานจากองค์กร “National Institute of Standards and Technology หรือ NIST” ของสหรัฐอเมริกาสามารถใช้เป็นแนวทางด้านเทคนิคและความมั่นคงปลอดภัยของระบบจัดเก็บและแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อให้เกิดความสมดุลระหว่างประสิทธิภาพทางเทคโนโลยีกับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรมของไทย พบว่าแนวทางสำคัญ ดังนี้

1. ระบบลงชื่อเข้าใช้เพียงครั้งเดียว ร่วมกับการใช้ “เลขคดีดำ” เป็นรหัสกลาง
2. ฐานข้อมูลยุติธรรมดิจิทัลในรูปแบบศูนย์กลางที่รองรับมาตรฐานมาตรฐานกลางสำหรับการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานภาครัฐซึ่งพัฒนาขึ้นโดยสหรัฐอเมริกา เพื่อสนับสนุนการสื่อสารข้อมูลที่ปลอดภัยเชื่อถือได้มีโครงสร้างโดยใช้ XML (Extensible Markup Language) เป็นภาษาหลักในการจัดรูปแบบข้อมูลให้สามารถแลกเปลี่ยนระหว่างระบบต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพเชื่อมต่อผ่านชุดของกฎเกณฑ์และเครื่องมือที่ช่วยให้ระบบหรือแอปพลิเคชันต่าง ๆ สามารถติดต่อสื่อสารและแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้อย่างเป็นระบบโดยอัตโนมัติโดยไม่ต้องพึ่งรู้อยู่ละเอียดยภายในของกันและกัน (Application Programming Interface หรือ API)
3. นำเทคโนโลยีบล็อกเชนมาใช้ในกระบวนการบันทึกและติดตามการครอบครองการควบคุมการถ่ายโอนและการจัดเก็บพยานหลักฐานตั้งแต่จุดเริ่มต้นเช่นการเก็บหลักฐาน ณ ที่เกิดเหตุไปจนถึงการนำเสนอในชั้นศาลเพื่อให้มั่นใจว่าหลักฐานไม่มีการดัดแปลงปลอมแปลงหรือสูญหายและสามารถตรวจสอบย้อนกลับได้ทุกขั้นตอนอย่างถูกต้องตามกฎหมาย
4. การควบคุมสิทธิการเข้าถึงตามบทบาท (Role-Based Access Control หรือ RBAC) และบันทึกการตรวจสอบ (Audit log)
5. กรอบการบูรณาการข้อมูลแบบเปิดผ่านศูนย์แลกเปลี่ยนข้อมูลกลางที่ทำหน้าที่เป็นโครงสร้างพื้นฐานกลางของรัฐบาลดิจิทัลสำหรับเชื่อมโยงและแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างหน่วยงานของรัฐต่าง ๆ ผ่านมาตรฐาน “API” ระดับจังหวัด

6. ใช้ปัญญาประดิษฐ์และการเรียนรู้ของเครื่อง (Artificial Intelligence and Machine Learning : AI/ML) ช่วยคัดแยกแจ้งเตือนหลักฐาน

7. การออกแบบระบบให้มีมาตรการป้องกันภัยคุกคามทางไซเบอร์ (Cybersecurity) ควบคู่กับการใช้เทคโนโลยีเข้ารหัสข้อมูลตั้งแต่ต้นทางถึงปลายทาง เพื่อให้ข้อมูลไม่รั่วไหลหรือถูกดัดแปลงระหว่างส่งหรือจัดเก็บโดยอ้างอิงตามแนวปฏิบัติของ National Institute of Standards and Technology” (NIST) สหรัฐอเมริกาและให้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล (Personal Data Protection Act หรือ PDPA)

9. สร้างกองทุนสำหรับวางโครงสร้างพื้นฐานดิจิทัลแบบบูรณาการระหว่างหน่วยงาน และการจัดสรรงบประมาณแบบเพิ่มระดับความร่วมมือระหว่างภาครัฐและเอกชนเพื่อคลาวด์และความมั่นคงไซเบอร์ (เลอพรศุภสร, 2568)

การนำเทคโนโลยีและฐานข้อมูลมาปรับใช้ในคดีอาญา ตามหลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาเพื่อสนับสนุนกระบวนการพิจารณาพิพากษาคดี การบริหารจัดการคดีของศาล ยุติธรรมในกระบวนการยุติธรรมที่มีแนวโน้มเพิ่มจำนวนมากขึ้นทุกปีการบริหารจัดการข้อมูลต่าง ๆ การพัฒนาบริการของศาลยุติธรรมเพื่อให้ประชาชนเข้าถึงได้ง่าย การบูรณาการระบบยุติธรรมให้มีการเชื่อมโยงแลกเปลี่ยนข้อมูลกันได้และในอนาคตความสามารถในการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ในฐานข้อมูล (Data Analytics) เพื่อสนับสนุนการพิจารณาพิพากษาคดีการพยากรณ์หรือการเฝ้าระวังผลของอาชญากรรมที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ซึ่งจะทำให้ประชาชนรู้และเข้าถึงความยุติธรรมได้ง่ายขึ้น และมีความเสมอภาค โดยไม่ให้มีการกระทบกับสิทธิของผู้เสียหาย/จำเลย แต่ในทางกลับกันจะทำให้ผู้เสียหายหรือจำเลยได้รับความสะดวก รวดเร็วในขั้นตอนของการพิจารณาพิพากษาคดีซึ่งบุคลากรศาล ยุติธรรมจะลดขั้นตอนการทำงาน ลดการเกิดความผิดพลาดเกี่ยวกับเอกสาร ลดปัญหาของการบันทึกข้อมูล การสืบค้นข้อมูล สะดวก ง่าย และถูกต้อง พร้อมทั้งมีการจัดเก็บข้อมูลอย่างเป็นระบบมีมาตรฐานของการจัดเก็บของข้อมูลเพิ่มศักยภาพในการบริหารงานนำไปสู่การแก้ปัญหาและเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานได้ รวมทั้งเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนศาลยุติธรรม ให้มีความสามารถรองรับปริมาณคดีทั่วไป คดีที่มีความซับซ้อนมากขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (อำนวย ศาลา, 2564)

ตัวอย่าง การนำเทคโนโลยีและฐานข้อมูลมาปรับใช้

1. โปรแกรมติดตามสำนวนคดีศาลชั้นต้น (MS-Access)

ภาพที่ 1 แสดงโปรแกรมติดตามสำนวนคดีศาลชั้นต้น กลุ่มศาลจังหวัด/ศาลแขวง (รับฟ้อง)
ที่มา (อำนวยการ ศาลา, 2564)

2. โปรแกรมระบบงานฐานข้อมูลหมายจับ (AWIS)

ภาพที่ 2 แสดงความก้าวหน้าของการพัฒนาระบบงานฐานข้อมูลหมายจับ (AWIS)
ที่มา (อำนวยการ ศาลา, 2564)

3. ระบบบริการข้อมูลคดีศาลยุติธรรม (CIOS)

ภาพที่ 3 แสดงระบบบริการข้อมูลคดีศาลยุติธรรม (CIOS)
ที่มา (อำนาจ ศาลา, 2564)

4. โปรแกรมระบบการส่งเอกสารและการประกาศนัดไต่สวนโดยวิธีการลงโฆษณาทางสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ (e-Notice System)

ภาพที่ 4 แสดงโปรแกรมระบบการส่งเอกสารและการประกาศนัดไต่สวน
โดยวิธีการลงโฆษณาทางสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ
ที่มา (อำนาจ ศาลา, 2564)

5. ระบบการปล่อยตัวชั่วคราวด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ (EM)

ภาพที่ 5 แสดงสถิติการใช้ระบบการปล่อยตัวชั่วคราวด้วยอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์พ.ศ. 2562
ระบบการสื่อสารทางไกลผ่านจอภาพ (Video Conference)
ที่มา (อำนาจ ศาลา, 2564)

สรุป

ปัจจัยเชิงนโยบายและการบริหารจัดการที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมประกอบด้วย 1) ปัจจัยด้านการพัฒนากฎหมายและนโยบาย เป็นปัจจัยสำคัญที่ผลักดันกระบวนการยุติธรรมที่สามารถนำไปใช้ได้กับความผิดทุกประเภทและในทุกขั้นตอนของกระบวนการยุติธรรม อีกทั้งหากมีการพัฒนากฎหมายและนโยบายที่ดีจะสามารถเพิ่มความพึงพอใจประชาชนต่อกระบวนการยุติธรรม ช่วยลดการกระทำผิดซ้ำ และสามารถเปลี่ยนวิธีคิดของผู้กระทำผิด โดยให้ความรู้แก่ประชาชนจากบทบัญญัติทางกฎหมาย และควรเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนากฎหมายและนโยบาย 2) ปัจจัยด้านบุคลากรที่มีคุณภาพ เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรมความยุติธรรมทางสังคม ได้แก่ ทัศนคติ นักวิเคราะห์นโยบาย ผู้เขียนโครงการขอรับทุน นักข่าว ผู้ให้ความช่วยเหลือเหยื่อ นักสังคมสงเคราะห์ เจ้าหน้าที่เทคนิคสุขภาพจิต นักพัฒนาชุมชน การมีบุคลากรคุณภาพจะช่วยลดระยะเวลาคดี และเพิ่มความเชื่อมั่น เพิ่มความสำเร็จและมีระบบที่มีประสิทธิภาพ มุ่งสู่ความพึงพอใจของประชาชนอย่างแท้จริง โดยการบูรณาการหลักการบริหารด้วยความเท่าเทียม ยึดหลักความโปร่งใสในกระบวนการยุติธรรม 3) ปัจจัยด้านความเท่าเทียมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม โดยประชาชนสามารถเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่ได้โดยง่าย สะดวกและรวดเร็ว มีความเป็นธรรม ไม่เสียค่าใช้จ่าย มีการเข้าถึงการบริการของนักกฎหมายที่มีคุณภาพ การเข้าถึงสิทธิในการร้องเรียน เจ้าหน้าที่ การได้รับการเยียวยาที่เหมาะสม การเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมอย่างเท่าเทียมเพื่อนำไปสู่สังคม

สงบสุข ยุติธรรม และสถาบันเข้มแข็ง 4) **ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและฐานข้อมูล** เป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์ต่อความสำเร็จของกระบวนการยุติธรรม เนื่องจากปัจจุบันมีการพัฒนาระบบการจัดเก็บข้อมูลและหลักฐานในกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างความมั่นคงปลอดภัยของระบบจัดเก็บฐานข้อมูลในกระบวนการยุติธรรมที่มีประสิทธิภาพทางเทคโนโลยีกับการคุ้มครองสิทธิในกระบวนการยุติธรรม เทคโนโลยีและฐานข้อมูลถูกนำมาใช้ในการบันทึกและติดตามการครอบครองการควบคุมการถ่ายโอนและการจัดเก็บพยานหลักฐานตั้งแต่จุดเริ่มต้น เช่น การเก็บหลักฐาน การควบคุมสิทธิ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) **ปัจจัยด้านการพัฒนากฎหมายและนโยบาย** ควรมีการปรับปรุงและยกเลิกกฎหมายที่ซ้ำซ้อนไม่ชัดเจน มุ่งเน้นการพัฒนากฎหมายและนโยบายให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาในปัจจุบัน และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างต่อเนื่อง กำหนดตัวชี้วัดการพัฒนากฎหมายและนโยบายอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อยกระดับมาตรฐานกระบวนการยุติธรรม 2) **ปัจจัยด้านบุคลากรที่มีคุณภาพ** ควรมีการจัดฝึกอบรมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมให้มีคุณภาพเพื่อบริการประชาชน ควรมีความรับผิดชอบต่อการให้บริการในกระบวนการยุติธรรมอย่างเคร่งครัด ไม่แสวงหาผลประโยชน์เพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชน พร้อมเรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมตลอดชีวิต เพื่อให้เท่าทันปัญหาอาชญากรรมสมัยใหม่ที่ยุ่งยากซับซ้อน ภาครัฐควรส่งเสริมให้บุคลากรมีทักษะการยุติข้อขัดแย้งโดยใช้กระบวนการยุติธรรม 3) **ปัจจัยด้านความเท่าเทียมในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม** ควรยึดประชาชนเป็นศูนย์กลางเพื่อให้ประชาชนทุกคนได้รับความคุ้มครองตามหลักนิติธรรมอย่างเสมอภาค ควรพัฒนาหลักสูตรการให้บริการในกระบวนการยุติธรรมเพื่อพัฒนาบุคลากรบริการกระบวนการยุติธรรมให้เป็นมิตรกับประชาชน และลดทัศนคติที่ไม่ดีของบุคลากรและอุปสรรคสำคัญที่ทำให้ประชาชนเข้าไม่ถึงกระบวนการยุติธรรม 4) **ปัจจัยด้านเทคโนโลยีและฐานข้อมูล** ควรจัดฝึกอบรมให้กับผู้นำชุมชนท้องถิ่นให้ประชาชนประชาชนสามารถตรวจสอบสถานะทางกฎหมายของตนเองผ่าน Application ช่วยลดการเดินทางไปพบเจ้าหน้าที่ และเพื่อให้การบริหารจัดการข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ อีกทั้งสามารถลดขั้นตอนการทำงานและเพิ่มความแม่นยำในการตัดสินใจ

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย. (2558). แนวทางในการปฏิบัติหน้าที่การปฏิรูปกฎหมาย. กรุงเทพฯ: คณะกรรมการปฏิรูปกฎหมาย.
- ธีระ สนิทธารักษ์ และคณะ. (2562). การศึกษาแนวทางที่เหมาะสมต่อการขับเคลื่อนการปฏิรูปประเทศด้านกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- บัญชา แสงจันทน์. (2559). กระบวนการยุติธรรมทางปกครองของประชาชน : ศึกษากรณี

- ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดจากระบบศาลและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ.2542.
กรุงเทพฯ: สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญรอด ตันประเสริฐ. (2568). ความท้าทายของการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพฯ:
สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย.
- ไพสิฐ พาณิชย์กุล. (2560). การลดความเหลื่อมล้ำผ่านกระบวนการยุติธรรม. กรุงเทพฯ:
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.).
- รัชพงษ์ แจ่มจิรไชยกุล. (2567). ความยุติธรรมตกไม่ทั่วฟ้า คนไม่เสมอกันต่อหน้ากฎหมาย.
เรียกใช้เมื่อ 25 กันยายน 2568 จาก <https://101pub.org/thai-justice-inequality/>
- เลอพร ศุภสร. (2568). การพัฒนาระบบฐานข้อมูลและการจัดเก็บหลักฐานในกระบวนการ
ยุติธรรมด้วยเทคโนโลยีดิจิทัลกรณีศึกษาจังหวัดอุบลราชธานี. *Journal of Spatial
Development and Policy* 3(4), 8.
- สมชาย หอมลออ. (2558). การแก้ไขปัญหากระบวนการเข้าถึงความยุติธรรม. กรุงเทพฯ:
สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานทนายความอริวัฒน์ ช่อผูก. (2568). บทบาทและหน้าที่ของทนายความใน
กระบวนการยุติธรรม. เรียกใช้เมื่อ 25 กันยายน 2568 จาก
<https://athiwatlawyer.com>
- สุรสิทธิ์ วชิรขจร. (2563). การศึกษากฎหมายเพื่อนำไปสู่ความเท่าเทียม ตามเป้าหมายที่ 16 ของ
เป้าหมายการพัฒนาอย่างยั่งยืนของสหประชาชาติ. กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- อริยพร โพธิ์ใส. (2564). สิทธิในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมของประชาชน. กรุงเทพฯ:
สำนักงานเลขาธิการวุฒิสภา.
- อากาศร ชุมสาย. (2562). ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการดำเนินงานของศูนย์ยุติธรรมชุมชน
ศึกษารณีสถิติศูนย์ยุติธรรม ตำบลหนองโก จังหวัดขอนแก่น. 12(2),40.
- Gomez, A (2025). Discover 8 careers in social justice. Accessed on September
25, 2025 <https://www.ollusa.edu/.blog/careers-in-social-justice.html>
- Marder, I. (2019). *Developing restorative justice in law, policy and practice:
Learning from around the world*. Accessed on January 15, 2026 from
[https://www.penalreform.org/blog/
developing-restorative-justice-in-law-policy-and-practice/](https://www.penalreform.org/blog/developing-restorative-justice-in-law-policy-and-practice/)
- Penal Reform International. (2025). *Developing Rehabilitational Justice Processes
in Law,Policy, and Practice : Lessons from Around the World*. Accessed
on September 25 , 2025 from [https://www.penalreform.org/blog/
developing-restorative-justice-in-law-policy-and-practice/](https://www.penalreform.org/blog/developing-restorative-justice-in-law-policy-and-practice/)

สภาพปัญหาการบริหารจัดการขยะในประเทศไทย*

THE CURRENT PROBLEMS CONCERNING WASTE MANAGEMENT IN THAILAND

เกรียงศักดิ์ เมืองเขียว

Kriangsak Maungkheaw

มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนสุนันทา

Suan Sunandha Rajabhat University

Corresponding Author : s67563825009@ssru.ac.th

Received 18 November 2025; Revised 5 January 2026; Accepted 16 February 2026

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาและวิเคราะห์สภาพปัญหาการบริหารจัดการขยะมูลฝอยในประเทศไทย โดยเน้นการวิเคราะห์เชิงสาเหตุและการสังเคราะห์องค์ความรู้จากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ภายใต้กรอบแนวคิดเชิงระบบ การศึกษานี้ใช้วิธีการทบทวนวรรณกรรมอย่างเป็นระบบจากงานวิจัย บทความวิชาการ และเอกสารเชิงนโยบาย เพื่อทำความเข้าใจพลวัตของปัญหาในมิติเชิงโครงสร้าง ระบบ และพฤติกรรม

ผลการศึกษาพบว่า ปัญหาการจัดการขยะของประเทศไทยมีลักษณะเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่เกิดจากความไม่สอดคล้องระหว่างรูปแบบการผลิตและการบริโภคกับศักยภาพของระบบการจัดการขยะ โดยข้อจำกัดสำคัญประกอบด้วยความไม่ต่อเนื่องของนโยบาย ประสิทธิภาพของการบังคับใช้กฎหมาย การขาดการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนข้อจำกัดด้านโครงสร้างพื้นฐาน เทคโนโลยี และการมีส่วนร่วมของประชาชน นอกจากนี้ ผลการสังเคราะห์ยังชี้ให้เห็นว่าปัจจัยเชิงสาเหตุของปัญหาสามารถจำแนกได้เป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับโครงสร้าง ระดับระบบ และระดับพฤติกรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างเป็นพลวัต

ในเชิงข้อเสนอแนะ การศึกษานี้เสนอว่า การยกระดับประสิทธิภาพการบริหารจัดการขยะจำเป็นต้องอาศัยแนวทางแบบบูรณาการ โดยผสมผสานแนวคิดการจัดการขยะแบบองค์รวม

* เกรียงศักดิ์ เมืองเขียว. (2569). สภาพปัญหาการบริหารจัดการขยะในประเทศไทย. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, 6(1), 144-153.

Kriangsak Maungkheaw. (2026). The Current Problems Concerning Waste Management In Thailand. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 6(1), 144-153.

DOI:

Website:

และเศรษฐกิจหมุนเวียน เพื่อปรับเปลี่ยนทั้งในระดับนโยบาย ระบบ และพฤติกรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง อันจะนำไปสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

คำสำคัญ: การบริหารจัดการขยะ, ขยะมูลฝอย, เศรษฐกิจหมุนเวียน, การจัดการเชิงระบบ

Abstract

This academic article aims to study and analyze the problems of solid waste management in Thailand, focusing on causal explanation and synthesis of knowledge from relevant literature under a systems approach. This study uses a systematic literature review of research, academic articles, and policy documents to understand the dynamics of the problem in structural, systemic, and behavioral dimensions.

The results show that Thailand's waste management problems are structural, stemming from a mismatch between production and consumption patterns and the capacity of the waste management system. Key limitations include policy discontinuity, ineffective law enforcement, lack of integration among relevant agencies, and limitations in infrastructure, technology, and public participation. Furthermore, the synthesis indicates that the causal factors of the problem can be classified into three levels: structural, systemic, and behavioral, which are dynamically interconnected.

In terms of recommendations, this study suggests that improving the efficiency of waste management requires an integrated approach, combining the concepts of holistic waste management and the circular economy. This will lead to changes at the policy, systemic, and behavioral levels of stakeholders, ultimately resulting in sustainable long-term development.

Keywords: Waste management, Solid waste, Circular economy, Systems management

บทนำ

ในบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมร่วมสมัย ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยได้กลายเป็นหนึ่งในความท้าทายเชิงโครงสร้างที่สำคัญของหลายประเทศทั่วโลก รวมถึงประเทศไทยอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ทั้งนี้ การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรกรรมไปสู่ภาคอุตสาหกรรมและบริการ ประกอบกับการขยายตัวของเมือง

(urbanization) และการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ได้ส่งผลให้รูปแบบการผลิตและการบริโภคเปลี่ยนแปลงไปอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะการบริโภคในลักษณะ “ใช้แล้วทิ้ง” (disposable consumption) ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็วและมีความหลากหลายมากขึ้นทั้งในเชิงปริมาณและประเภทของของเสีย ดังที่สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2567) และ กรมควบคุมมลพิษ (2567) ได้รายงานถึงแนวโน้มการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะมูลฝอยของประเทศไทยอย่างต่อเนื่องในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

นอกจากปัจจัยด้านการผลิตและการบริโภคแล้ว การพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการเติบโตเชิงปริมาณ (growth-oriented development) ยังมีส่วนทำให้การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกิดขึ้นอย่างเข้มข้นและขาดประสิทธิภาพ ส่งผลให้เกิดของเสียจำนวนมากในทุกขั้นตอนของห่วงโซ่การผลิตและการบริโภค ในขณะที่ระบบการจัดการขยะของประเทศไทยยังไม่สามารถพัฒนาให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้อย่างทันที่ ส่งผลให้เกิดความไม่สมดุลระหว่าง “ปริมาณขยะ” และ “ศักยภาพของระบบในการจัดการ” ซึ่งกลายเป็นปัญหาเชิงโครงสร้างที่สะสมอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้ กรมควบคุมมลพิษ (2565) ได้สะท้อนให้เห็นว่าระบบการจัดการขยะของประเทศไทยยังคงเผชิญข้อจำกัดทั้งในด้านนโยบาย การบังคับใช้กฎหมาย และการบูรณาการระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

ในเชิงสถาบันและการบริหารจัดการ ปัญหาการจัดการขยะของประเทศไทยยังสะท้อนถึงข้อจำกัดของโครงสร้างการกำกับดูแล (governance structure) ที่ยังขาดเอกภาพและความเชื่อมโยงระหว่างระดับนโยบายกับระดับปฏิบัติ โดยเฉพาะความไม่สอดคล้องระหว่างนโยบายระดับชาติและการดำเนินงานในระดับท้องถิ่น ซึ่ง สมประสงค์ กลิ่นจันทร์ (2568) ชี้ให้เห็นว่า ปัญหาดังกล่าวเป็นอุปสรรคสำคัญที่ทำให้การดำเนินนโยบายไม่สามารถบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ข้อจำกัดด้านงบประมาณ เทคโนโลยี และบุคลากร ยังเป็นปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิภาพของระบบการจัดการขยะในหลายพื้นที่

ในอีกมิติหนึ่ง ปัญหาการจัดการขยะมิได้เป็นเพียงปัญหาทางเทคนิคหรือสิ่งแวดล้อมเท่านั้น หากแต่มีความเชื่อมโยงกับมิติทางเศรษฐกิจ สังคม และสาธารณสุขอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน การปนเปื้อนของสิ่งแวดล้อม และความเสี่ยงต่อสุขภาพ ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะของปัญหาเชิงระบบ (systemic problem) ที่มีความซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับหลายภาคส่วน ทั้งนี้ อีราพร เกิดโท (2565) ได้ชี้ให้เห็นว่า พฤติกรรมของผู้บริโภคและระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อประสิทธิภาพของระบบการจัดการขยะ โดยเฉพาะในประเด็นการลดและคัดแยกขยะจากต้นทาง ซึ่งยังไม่แพร่หลายในสังคมไทย ภายใต้บริบทดังกล่าว แนวคิดการจัดการแบบบูรณาการ (integrated waste management) และแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน (circular economy) จึงได้รับความสนใจมากขึ้นในฐานะกรอบแนวคิดที่สามารถตอบโจทย์ความซับซ้อนของปัญหาได้อย่างครอบคลุม โดยมุ่งเน้นการลดการเกิดของเสีย การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ

และการนำวัสดุกลับมาใช้ใหม่ในระบบเศรษฐกิจ ซึ่ง กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม (2568) ได้เน้นย้ำถึงความสำคัญของการปรับเปลี่ยนแนวทางการพัฒนาไปสู่ความยั่งยืนผ่านการประยุกต์ใช้แนวคิดดังกล่าว

ดังนั้น จากบริบทและข้อจำกัดที่กล่าวมาข้างต้น การศึกษานี้จึงมุ่งวิเคราะห์สภาพปัญหาการบริหารจัดการขยะในประเทศไทยในเชิงลึก โดยอาศัยกรอบแนวคิดเชิงระบบเพื่ออธิบายความสัมพันธ์ของปัจจัยในหลายระดับ ตลอดจนสังเคราะห์องค์ความรู้และแนวทางเชิงนโยบายที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้จริง อันจะนำไปสู่การยกระดับประสิทธิภาพของระบบการจัดการขยะและการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาว

การบริหารจัดการขยะในประเทศไทย

ในช่วงหลายปีที่ผ่านมา ปัญหาขยะของประเทศไทยมีแนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ปริมาณขยะมีเพิ่มขึ้นทุกปีตามการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจ และการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในการอุปโภคบริโภคของประชาชน มีการใช้สินค้าที่มีบรรจุภัณฑ์จำพวกพลาสติก โฟม แก้ว กระดาษ โลหะ อลูมิเนียมเพิ่มขึ้น ทำให้เกิดขยะสูงขึ้นตามไปด้วย ปัญหาขยะมูลฝอยเป็นประเด็นที่เกิดขึ้นในทุกระดับของสังคม และก่อให้เกิดผลกระทบในหลายมิติ ผลกระทบที่ตามมาทั้งความสูญเสียด้านสิ่งแวดล้อม ก่อให้เกิดมลพิษทางน้ำ ดินเสื่อมสภาพ ความเสียหายจากกลิ่นเหม็นรบกวน รวมถึงเป็นแหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์พาหะนำโรค ความเสียหายต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยว ความสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจและสิ่งแวดล้อมงบประมาณของรัฐที่ใช้ในการแก้ไขปัญหา ด้วยปริมาณขยะที่เพิ่มขึ้นประมาณร้อยละ 2 ต่อปี และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในทุกปี ทำให้ประเทศประสบปัญหาการจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง แม้ประเทศไทยจะมีนโยบายที่ชัดเจนในการพยายามแก้ไขปัญหาการจัดการขยะ จากนโยบายการจัดการขยะของประเทศในแผนการบริหารราชการแผ่นดิน ตั้งแต่ พ.ศ. 2548 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งให้ความสำคัญกับการจัดการขยะเรื่อยมาแต่การจัดการขยะของประเทศยังไม่สัมฤทธิ์ผล ทั้งนี้ กรมควบคุมมลพิษได้ทำการศึกษาสถานการณ์ขยะของประเทศ พบว่า การที่ปัญหาขยะมีการเพิ่มปริมาณขึ้นอย่างรวดเร็วสืบเนื่องมาจากเหตุผลหลายประการ เช่น การดำเนินงานในการขยะส่วนใหญ่เป็นการจัดการที่ปลายทางระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ และครบวงจรตั้งแต่การรวบรวม คัดแยก เก็บขน ขนส่งและกำจัด รวมทั้งการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ การมีสถานที่บำบัดหรือกำจัดขยะ ที่ถูกต้องตามหลักวิชาการมีจำนวนไม่เพียงพอ ส่งผลให้มีขยะเหลือตกค้างจำนวนมากและไม่ได้รับการจัดการอย่างถูกต้อง องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ เครื่องจักรอุปกรณ์และบุคลากรที่มีความรู้ความชำนาญในการดูแลและรักษาระบบ ตลอดจนการจัดทำแผนการจัดการขยะไม่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง การขาดการรณรงค์และประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการขยะ โดยเฉพาะการลดปริมาณการเกิดขยะที่แหล่งกำเนิด และการขาดการวิจัยและ

พัฒนาเทคโนโลยีที่จะนำมาใช้เพื่อการลดปริมาณขยะและการนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์ที่เหมาะสมกับสภาพปัญหาในประเทศ (กรมควบคุมมลพิษ, 2556)

ปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยมีขยะมูลฝอยเกิดขึ้นประมาณ 26.95 ล้านตัน หรือปริมาณ 73,840 ตัน/วัน กระจายตัวตามภูมิภาคต่างๆ มีอัตราการเกิดขยะมูลฝอย เมื่อเทียบกับจำนวนประชากรตามทะเบียนราษฎร ปี พ.ศ. 2566 ของกรมการปกครอง เฉลี่ยเท่ากับ 1.12 กิโลกรัมต่อคนต่อวัน เมื่อพิจารณาปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น ขยะมูลฝอยมีปริมาณเพิ่มขึ้นเมื่อเทียบกับปีที่ผ่านมา (27.70 ล้านตัน) ประมาณร้อยละ 5 เนื่องจากปี พ.ศ. 2566 ประเทศไทยได้กลับเข้าสู่ภาวะปกติหลังจากวิกฤติของการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 และได้เปิดประเทศเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว แรงงาน และการลงทุน เพื่อเป็นการกระตุ้นเศรษฐกิจที่ตกต่ำที่ผ่านมา โดยมีมาตรการต่าง ๆ อาทิ มาตรการกระตุ้น ภาคการท่องเที่ยวผ่านการจัดงานเทศกาลในแต่ละภูมิภาคเพื่อเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ซึ่งส่งผลให้การบริโภคของประเทศสูงเพิ่มมากขึ้นไปพร้อมกัน และการกระตุ้นภาคเศรษฐกิจและการลงทุนผ่านการจ้างแรงงานต่างประเทศ เพื่อทดแทนภาวะขาดแคลนแรงงาน เนื่องจากประเทศไทยเริ่มเข้าสู่สังคมสูงอายุส่งผลให้แรงงานหนุ่มสาวไม่เพียงพอในการทำงาน ดังนั้นจึงต้องการแรงงานนำเข้าเพื่อผลักดันเศรษฐกิจของประเทศ ส่งผลให้ประชากรแฝงแรงงานเพิ่มมากขึ้น และส่งผลต่อการเติบโตทางเศรษฐกิจและการขยายตัวของชุมชนเมืองเพิ่มมากขึ้นกว่าปีที่ผ่านมา นอกจากนี้แล้วหลังจากวิกฤตโควิดฯ ได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมกรรมการผลิตและบริโภคเป็นอย่างมาก โดยการสั่งสินค้าและอาหารออนไลน์เพื่อความสะดวกสบายเป็นกระแสหลักในการบริโภคในปัจจุบัน และทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบธุรกิจ การค้าขายสินค้าและผลิตภัณฑ์ อาทิ เปลี่ยนจากการขายสินค้าหน้าร้านเป็นการขายออนไลน์ หรือเปลี่ยนแปลงบ้านพักอาศัยเป็นร้านอาหารออนไลน์หรือร้านค้าออนไลน์ ล้วนเป็นปัจจัยขับเคลื่อนในการส่งผลให้มีปริมาณขยะมูลฝอยชุมชน และขยะพลาสติกเพิ่มมากขึ้น ร้านค้าและร้านสะดวกซื้อหลักของประเทศได้ผ่อนคลายมาตรการงดการใช้พลาสติกใช้ครั้งเดียว จึงทำให้ปริมาณขยะพลาสติกเพิ่มมากขึ้นเป็นจำนวนมาก จากข้อมูลสถิติจำนวนนักท่องเที่ยว ปี พ.ศ. 2566 พบว่าจำนวนนักท่องเที่ยวเมื่อเปรียบเทียบกับ ปี พ.ศ. 2565 มีจำนวนเพิ่มขึ้นกว่าร้อยละ 150 (กองเศรษฐกิจการท่องเที่ยวและกีฬา, 2566) ทำให้ภาพรวมปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นมีปริมาณเพิ่มมากขึ้นเช่นกัน (กรมควบคุมมลพิษ, 2566)

กล่าวโดยสรุป ปัญหาขยะในประเทศไทยรุนแรงขึ้นอย่างต่อเนื่อง เนื่องจากปริมาณขยะที่เพิ่มตามจำนวนประชากร เศรษฐกิจ และพฤติกรรมการใช้สินค้าแบบใช้ครั้งเดียวทิ้งทำให้ขยะล้นในทุกพื้นที่ส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม สุขภาพ และงบประมาณของรัฐ แม้จะมีนโยบายด้านการจัดการขยะ แต่การทำงานยังติดขัดจากการจัดการที่ปลายเหตุ ขาดระบบคัดแยกและการกำจัดที่มีประสิทธิภาพสาเหตุอาจจะเกิดจากการขาดการสนับสนุนงบประมาณ เครื่องมือและ

บุคลากร รวมถึงประชาชนมีส่วนร่วมน้อยทำให้ขยะจำนวนมากยังคงตกค้างและไม่ได้รับการจัดการอย่างเหมาะสม (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2567; กรมควบคุมมลพิษ, 2567)

สาเหตุการเกิดปัญหาขยะในประเทศไทย

ประเทศไทยยังขาดกฎหมายการจัดการขยะอย่างเป็นระบบ ประกอบกับความล่าช้าของกฎหมาย การขาดการมีส่วนร่วมของภาคส่วนที่เกี่ยวข้องในการจัดการขยะและแนวคิดการจัดการขยะที่เปลี่ยนแปลงไปเพื่อให้ประเทศไทยมีการปรับเปลี่ยนแนวคิดและวิธีการการบริหารจัดการขยะระบบโครงสร้างพื้นฐานทางกฎหมายและกลไกที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในการบริหารจัดการขยะซึ่งจะช่วยสร้างเสริมสุขภาวะของคนไทย และการปกป้องสิ่งแวดล้อมในระยะยาว มีข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงและพัฒนากฎหมายการจัดการขยะ ดังนี้ 1. พัฒนามาตรฐานเกี่ยวกับขยะทั้งระบบ ประกอบไปด้วยกฎหมายพื้นฐานด้านขยะ กฎหมายกลางการจัดการขยะ กฎหมายเฉพาะจัดการขยะจากผลิตภัณฑ์ และกฎหมายส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียนเพื่อสนับสนุนการจัดการขยะที่มุ่งสู่เศรษฐกิจหมุนเวียน 2. ให้มีองค์การบริหารจัดการขยะ รับผิดชอบการจัดการขยะของชาติ ประสานงานและกำกับดูแลการจัดการขยะขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และจัดตั้งองค์กรเฉพาะ รับผิดชอบส่งเสริมและพัฒนาเศรษฐกิจหมุนเวียนของประเทศ 3. ให้อำนาจองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ออกข้อบัญญัติท้องถิ่นกำหนดหลักเกณฑ์การคัดแยกขยะที่ต้นทาง รวมทั้งการประสานงานการจัดการขยะกับหน่วยงานอื่น 4. ปรับปรุงหลักเกณฑ์การขออนุญาตจัดการขยะของภาคเอกชนให้มีอำนาจหน้าที่ที่ชัดเจนในการจัดการขยะร่วมกับท้องถิ่น รวมถึงการออกใบอนุญาตดำเนินกิจการเก็บ ขน หรือกำจัดขยะมูลฝอยโดยได้รับผลตอบแทน 5. ปรับปรุงกลไกและมาตรการของกฎหมายตามแนวคิดเศรษฐกิจหมุนเวียน อาทิ หลักเกณฑ์การลดขยะในการกระบวนการผลิต การนำของเสียกลับมาใช้ประโยชน์ ความรับผิดชอบของผู้ผลิตในการออกแบบผลิตภัณฑ์ พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและกลไกการรีไซเคิลขยะ และกำหนดบทบาทหน้าที่ของผู้ที่เกี่ยวข้องในการจัดการขยะร่วมกัน (อุดมศักดิ์ สนิธิพงษ์, 2565)

ในปัจจุบันปริมาณของขยะที่เพิ่มขึ้นเกิดจากการผลิตและบริโภคของมนุษย์ การเติบโตทางเศรษฐกิจและการเพิ่มขึ้นของประชากร พฤติกรรมการจัดการขยะของมนุษย์ส่งผลต่อการลดลงหรือการเพิ่มขึ้นของปริมาณขยะมูลฝอยเป็นอย่างมาก พฤติกรรมของมนุษย์แต่ละคนมีการจัดการขยะที่ต่างกันไป มีทั้งการจัดการขยะที่ถูกวิธีและไม่ถูกวิธี ถ้ามีการจัดการที่ไม่ถูกวิธีจะส่งผลต่อสิ่งแวดล้อม สัตว์และมนุษย์ ซึ่งจะมาในรูปแบบของโรคติดต่อ พาหะนำโรค และมลพิษทางอากาศ ถ้าหากมนุษย์สามารถปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการจัดการขยะให้ถูกวิธีจะช่วยลดปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก หากไม่ทำการคัดแยกขยะ ขยะหลายประเภทจะทำการรวมตัวเกิดเป็นกองขยะขนาดใหญ่ส่งผลให้เป็นมลพิษต่อสิ่งแวดล้อม (ธีราพร เกดโท, 2565)

การบริหารจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ยังไม่มีประสิทธิภาพ ส่งผลให้การลดปริมาณขยะต้นทางและการกำจัดขยะปลายทางไม่เป็นไปตามเป้าหมาย โดยเฉพาะโครงการถังขยะเปียกลดโลกร้อนที่ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายของโครงการลดก๊าซเรือนกระจกภาคสมัครใจ (T-VER) ได้ อีกทั้งการจัดการขยะกลางขาดภาชนะรองรับที่เหมาะสม ทำให้ขยะอันตรายและขยะมูลฝอยติดเชื้อ ไม่ได้รับการกำจัดอย่างถูกต้อง ซึ่งส่งผลกระทบต่อสุขภาพ สิ่งแวดล้อม และเศรษฐกิจ สาเหตุหลักมาจากการขาดความร่วมมือจากประชาชนและความไม่มีประสิทธิภาพของ อปท. ในการวางแผนเก็บขยะและการกำจัดของเสียอันตราย ทั้งนี้ การจัดการขยะที่ดีต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วน โดยรัฐควรส่งเสริมแผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะ พัฒนากลไกการขับเคลื่อน เพิ่มประสิทธิภาพการบูรณาการส่งเสริมเทคโนโลยีที่เหมาะสม และสร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการคัดแยกขยะ เพื่อให้การจัดการขยะมูลฝอยมีประสิทธิภาพและลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมในระยะยาว (สมประสงค์ กลิ่นจันทร์, 2568)

กล่าวโดยสรุป ปัญหาขยะในประเทศไทยเกิดจากหลายสาเหตุ ทั้งกฎหมายที่ยังไม่ทันสมัย ขาดระบบจัดการที่ครอบคลุม และการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่ยังไม่เพียงพอ ทำให้ขยะจำนวนมากถูกจัดการไม่ถูกวิธีและตกค้างเป็นมลพิษ ขณะเดียวกันพฤติกรรมบริโภคและการทิ้งขยะของคนส่วนใหญ่ยังไม่เหมาะสม ทำให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังขาดงบประมาณ เครื่องมือ และประสิทธิภาพในการจัดการ ขณะที่ประชาชนมีส่วนร่วมน้อย ส่งผลให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ การแก้ปัญหาจึงต้องอาศัยความร่วมมือร่วมใจกันและพัฒนาระบบจัดการขยะให้มีประสิทธิภาพตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง

แนวทางการบริหารจัดการขยะในประเทศไทย

1. การบริหารจัดการขยะควรเริ่มต้นจากการลดปริมาณขยะตั้งแต่ต้นทาง โดยมุ่งเน้นการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมบริโภคของประชาชนให้เกิดการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า ลดการใช้วัสดุที่ก่อให้เกิดขยะ โดยเฉพาะบรรจุภัณฑ์แบบใช้ครั้งเดียว การส่งเสริมหลักการลดการใช้ (Reduce) และการใช้ซ้ำ (Reuse) จะช่วยลดภาระของระบบจัดการขยะปลายทาง

2. การคัดแยกขยะที่ต้นทางถือเป็นหัวใจสำคัญของระบบบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพ ประเทศไทยยังประสบปัญหาการคัดแยกขยะที่ไม่ทั่วถึง ส่งผลให้ขยะที่สามารถนำกลับมาใช้ประโยชน์ได้ถูกปนเปื้อน แนวทางสำคัญคือการพัฒนาแบบคัดแยกที่เข้าใจง่าย มีมาตรฐานเดียวกันทั่วประเทศ และสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างต่อเนื่องผ่านมาตรการจูงใจและการให้ความรู้

3. องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการขยะ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร และเทคโนโลยี แนวทางการพัฒนาคือการเสริมสร้างศักยภาพ

บุคลากร การจัดทำแผนบริหารจัดการขยะที่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่จริง และการบูรณาการความร่วมมือระหว่างท้องถิ่นใกล้เคียงเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

4. ปัญหาการกำจัดขยะที่ไม่ถูกสุขลักษณะยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญ แนวทางการบริหารจัดการควรมุ่งเน้นการยกระดับสถานที่กำจัดขยะให้เป็นไปตามมาตรฐาน ลดการฝังกลบแบบไม่ถูกวิธี และส่งเสริมเทคโนโลยีการกำจัดขยะที่เหมาะสมกับบริบทของประเทศ เช่น การจัดการขยะอินทรีย์ด้วยวิธีชีวภาพ และการใช้พลังงานจากขยะภายใต้การควบคุมด้านสิ่งแวดล้อม

5. การบริหารจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพต้องให้ความสำคัญกับการนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ ทั้งในรูปแบบการรีไซเคิลและการแปรรูปเป็นทรัพยากรใหม่ แนวทางสำคัญคือการพัฒนากลไกตลาดรองรับวัสดุรีไซเคิล การสนับสนุนเศรษฐกิจหมุนเวียน และการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างภาครัฐ เอกชน และชุมชน

6. การจัดการขยะไม่สามารถประสบความสำเร็จได้ หากขาดการมีส่วนร่วมของประชาชน แนวทางการบริหารจัดการควรมุ่งเน้นการสร้างจิตสำนึกด้านสิ่งแวดล้อม การรณรงค์อย่างต่อเนื่อง และการเปิดโอกาสให้ประชาชน ชุมชน และภาคเอกชนเข้ามามีบทบาทในการกำหนดแนวทางและติดตามผลการจัดการขยะร่วมกับภาครัฐ

7. นโยบายและกฎหมายด้านการจัดการขยะควรมีความชัดเจน สอดคล้องกัน และสามารถบังคับใช้ได้จริง แนวทางสำคัญคือ การกำหนดบทบาทความรับผิดชอบของทุกภาคส่วนอย่างชัดเจน การใช้มาตรการทางเศรษฐศาสตร์ควบคู่กับมาตรการทางกฎหมาย และการติดตามประเมินผลนโยบายอย่างต่อเนื่อง

องค์ความรู้ที่ได้จากการศึกษา

1. ทำให้เกิดความเข้าใจว่าปัญหาขยะไม่ใช่เพียงประเด็นด้านสิ่งแวดล้อม แต่เป็นปัญหาเชิงระบบที่เชื่อมโยงหลายมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ การบริหารจัดการ และพฤติกรรมของประชาชน การแก้ไขปัญหาโดยมุ่งที่ขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งเพียงอย่างเดียวไม่สามารถสร้างผลลัพธ์ที่ยั่งยืนได้ จำเป็นต้องพิจารณาทั้งกระบวนการตั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง

2. การจัดการขยะที่มีประสิทธิภาพต้องเริ่มจากการลดและคัดแยกขยะที่แหล่งกำเนิด หากขยะไม่ได้รับการจัดการตั้งแต่ระดับครัวเรือน จะส่งผลให้ระบบการจัดการในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศเผชิญกับภาระที่เพิ่มขึ้น การมุ่งเน้นการแก้ปัญหาที่ปลายทางเพียงอย่างเดียวจึงไม่เพียงพอ

3. ทำให้เห็นชัดเจนว่าองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นกลไกหลักในการจัดการขยะ แต่ยังมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ บุคลากร เทคโนโลยี และการวางแผนที่ไม่สอดคล้องกับปัจจัยสถานะแวดล้อมในพื้นที่ ข้อจำกัดเหล่านี้ส่งผลให้การดำเนินงานขาดความต่อเนื่องและประสิทธิผล

4. ทำให้เกิดความเข้าใจว่าแม้ประเทศไทยจะมีนโยบายและแผนด้านการจัดการขยะอย่างต่อเนื่อง แต่การบังคับใช้กฎหมายและการติดตามผลยังขาดความเข้มแข็ง ส่งผลให้การปฏิบัติในระดับพื้นที่ไม่สอดคล้องกับนโยบายระดับชาติ

5. การจัดการขยะไม่สามารถพึ่งพาภาครัฐเพียงฝ่ายเดียวได้ การมีส่วนร่วมของประชาชน ชุมชน และภาคเอกชน เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การจัดการขยะเกิดความยั่งยืน การขาดการมีส่วนร่วมส่งผลให้มาตรการต่าง ๆ ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้อย่างแท้จริง

6. ทำให้เห็นความเชื่อมโยงอย่างชัดเจนระหว่างการจัดการขยะที่ไม่มีประสิทธิภาพกับผลกระทบต่อสุขภาพของประชาชน สิ่งแวดล้อม และคุณภาพชีวิต โดยเฉพาะปัญหามลพิษกลิ่นรบกวน และแหล่งสะสมเชื้อโรค ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่าการจัดการขยะเป็นประเด็นด้านสาธารณสุขควบคู่กับสิ่งแวดล้อม

7. การจัดการขยะต้องอาศัยการบูรณาการระหว่างหน่วยงานรัฐ ภาคเอกชน ชุมชน และสถาบันการศึกษาการดำเนินงานแบบแยกส่วนทำให้ทรัพยากรถูกใช้ซ้ำซ้อนและไม่เกิดประสิทธิภาพสูงสุด

8. การจัดการขยะเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาที่ยั่งยืน หากสามารถออกแบบระบบการจัดการขยะที่เหมาะสม จะช่วยลดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เพิ่มประสิทธิภาพการใช้ทรัพยากร และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชนในระยะยาว

สรุป

1. ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้นเร็วกว่าความสามารถของระบบจัดการการขยายตัวของเมืองเศรษฐกิจ และรูปแบบการบริโภคทำให้ปริมาณขยะเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง ในขณะที่ระบบจัดเก็บ ขนส่ง และกำจัดขยะยังพัฒนาไม่ทันต่อปริมาณที่เพิ่มขึ้น ส่งผลให้เกิดภาระสะสมในระบบจัดการขยะของประเทศ

2. แนวทางการบริหารจัดการขยะส่วนใหญ่ยังเน้นการเก็บและกำจัดเป็นหลัก ขาดการให้ความสำคัญกับการลดปริมาณขยะตั้งแต่แหล่งกำเนิด ทำให้ปัญหาขยะเกิดซ้ำอย่างต่อเนื่องและยากต่อการควบคุมในระยะยาว

3. การบริโภคสินค้าแบบสะดวกใช้ ทำให้ขยะพลาสติกเพิ่มขึ้นอย่างมาก ขณะที่ระบบรองรับการรีไซเคิลยังไม่ครอบคลุม ส่งผลให้ขยะพลาสติกจำนวนมากถูกกำจัดโดยวิธีที่ไม่เหมาะสมหรือหลุดรอดสู่สิ่งแวดล้อม

4. หน่วยงานท้องถิ่นซึ่งรับผิดชอบโดยตรงยังประสบปัญหาด้านงบประมาณ เครื่องมือบุคลากร และความเชี่ยวชาญ ส่งผลให้การวางแผนและดำเนินงานจัดการขยะไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาที่แท้จริงของพื้นที่

5. การจัดการขยะที่ไม่เหมาะสมก่อให้เกิดมลพิษทางดิน น้ำ และอากาศ รวมถึงเป็นแหล่งสะสมของพาหะนำโรค ส่งผลต่อคุณภาพชีวิตและสุขภาพของประชาชนในหลายพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

กรมการเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อม. (2568). การพึ่งพาเทคโนโลยีลดคาร์บอนและนวัตกรรมสู่ Net Zero. จาก

<https://www.dcce.go.th/date/2025/03/page/10/>

กรมควบคุมมลพิษ. (2559). แผนแม่บทการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของประเทศ (พ.ศ. 2559–2564).

กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. กรมควบคุมมลพิษ. (2565). แผนปฏิบัติการด้านการจัดการขยะของประเทศ ฉบับที่ 2 (พ.ศ. 2565–2570). กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

กรมควบคุมมลพิษ. (2567). รายงานสถานการณ์มลพิษของประเทศไทย ปี 2567. จาก https://www.pcd.go.th/wp-content/uploads/2024/05/pcdnew-2024-05-09_07-53-50_682275.pdf

กองจัดการกากของเสียและสารอันตราย กรมควบคุมมลพิษ. (2566). รายงานสถานการณ์. สถานที่กำจัดขยะมูลฝอยชุมชนของประเทศไทย ปี พ.ศ. 2566. กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม.

ธีราพร เกิดโท. (2565). พฤติกรรมมนุษย์ในการจัดการขยะ. วารสารการบริหารนิติบุคคลและนวัตกรรมท้องถิ่น, 8(9).

สมประสงค์ กลิ่นจันทร์. (2568). ปัญหาการจัดการขยะมูลฝอยขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในประเทศไทย. วารสารสหศาสตร์การพัฒนาสังคม, 3(2).

สำนักงานสถิติแห่งชาติ. (2567). สถิติสิ่งแวดล้อมของประเทศไทย พ.ศ. 2567. กระทรวงดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม.

อุดมศักดิ์ สินธิพงษ์. (2565). การพัฒนากฎหมายเพื่อการบริหารจัดการขยะที่มุ่งสู่เศรษฐกิจหมุนเวียน. จาก <https://thaienvi.com/storage/ckeditor/file/file-330-Thai-597856982.pdf>

การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กแบบมีส่วนร่วมโดยเครือข่าย: แนวทางและบทเรียนสำคัญ*

PARTICIPATORY MANAGEMENT OF SMALL PRIMARY SCHOOLS THROUGH NETWORKING: APPROACHES AND KEY LESSONS

เศรษฐา เทพสาร,¹ อุษา งามมีศรี² และ วรณรี ปานศิริ³

Settha Tepsan¹ Usa Ngammeesri² and Wannaree Pansiri³

วิทยาลัยนวัตกรรมการจัดการ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลรัตนโกสินทร์¹⁻³

College of Management Innovation Rajamangala University of Technology Rattanakosin¹⁻³

Corresponding Author's Email: Settha.tep@rmutr.ac.th

Received 18 November 2025; Revised 5 January 2026; Accepted 16 February 2026

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งศึกษาแนวทางการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กแบบมีส่วนร่วมโดยเครือข่าย ซึ่งถือเป็นกลยุทธ์สำคัญในการแก้ปัญหาข้อจำกัดด้านทรัพยากร ทั้งด้านงบประมาณ บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กที่มักตั้งอยู่ในพื้นที่ห่างไกล ซึ่งการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ที่เน้นการสร้างความร่วมมืออย่างเป็นรูปธรรมระหว่างโรงเรียน ชุมชน และเครือข่ายภายนอก โดยเปิดโอกาสให้ทุกภาคส่วน ได้แก่ ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และตัวแทนชุมชน เข้ามามีบทบาทสำคัญในกระบวนการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมตัดสินใจ เพื่อกำหนดทิศทางการพัฒนาสถานศึกษา

การศึกษพบว่า การบริหารแบบมีส่วนร่วมช่วยให้โรงเรียนสามารถระดมทรัพยากรและองค์ความรู้จากท้องถิ่นมาใช้ในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การตัดสินใจที่มีคุณภาพเนื่องจากได้รับมุมมองที่หลากหลายและตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชน นอกจากนี้ยังสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน (Shared Ownership) และความโปร่งใสในกระบวนการทำงาน ซึ่งช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความมั่นคงให้แก่องค์กร

Citation

* เศรษฐา เทพสาร, อุษา งามมีศรี และ วรณรี ปานศิริ. (2569). การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กแบบมีส่วนร่วมโดยเครือข่าย: แนวทางและบทเรียนสำคัญ. วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย, 6(1), 154-169.

Settha Tepsan, Usa Ngammeesri and Wannaree Pansiri. (2026). Participatory Management Of Small Primary Schools Through Networking: Approaches And Key Lessons. Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University, 6(1), 154-169.

DOI:

Website:

ในระยะยาว กลไกสำคัญที่ส่งเสริมความสำเร็จประกอบด้วยการสร้างระบบการสื่อสารที่ยืดหยุ่นผ่านช่องทางปกติและสื่อสังคมออนไลน์ รวมถึงการพัฒนาศักยภาพครูให้มีความเข้าใจในบทบาทการบริหารจัดการเชิงบูรณาการ

บทเรียนสำคัญจากการดำเนินงานชี้ให้เห็นว่า ความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งระหว่างโรงเรียนและเครือข่ายไม่เพียงแต่ยกระดับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสู่ความยั่งยืนของสถานศึกษาขนาดเล็กในอนาคต บทความนี้จึงเสนอแนะให้มีการศึกษาถึงปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมที่มีผลต่อการทำงานแบบเครือข่าย รวมถึงการพัฒนาภาวะผู้นำทางการศึกษาที่สามารถเชื่อมโยงความร่วมมือของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกๆระดับ เพื่อให้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธิ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาที่ยั่งยืนสืบไป

คำสำคัญ: การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก, การบริหารแบบมีส่วนร่วม, เครือข่าย

Abstract

This article aims to study approaches to participatory management of small primary schools through networking, which is considered a vital strategy for addressing resource constraints in budgeting, personnel, and equipment. In the context of small schools often located in remote areas, Participatory Management emphasizes establishing concrete collaboration between schools, communities, and external networks. This approach provides opportunities for all stakeholders - including administrators, teachers, students, parents, and community representatives—to play significant roles in the processes of collective thinking, planning, and decision-making to determine the direction of school development.

The study it was found that participatory management enables schools to more effectively mobilize resources and local knowledge for instructional management. Quality decision-making is achieved through diverse perspectives that respond to the genuine needs of the community. Furthermore, it fosters a sense of shared ownership and transparency in work processes, which helps reduce conflict and builds long-term organizational stability. Key mechanisms promoting success include establishing flexible communication systems through both conventional channels and social media, as well as developing teacher capacity to understand integrated management roles.

Key lessons learned indicate that strong relationships between schools and networks not only elevate student academic achievement but also serve as a foundation for the future sustainability of small educational institutions. This article, therefore, suggests further study into cultural and social factors affecting network-based operations, along with the development of educational leadership capable of bridging collaboration among stakeholders at all levels, ensuring that participatory management becomes a sustainable strategy for improving educational quality.

Keywords: Small Primary Schools management, Participatory Management, Networking

บทนำ

การบริหารโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กตามขนาดของสถานศึกษาที่มีจำนวนนักเรียนตั้งแต่ 119 คนลงมา ในปัจจุบันต้องเผชิญกับความท้าทายหลายประการ โดยเฉพาะปัญหาด้านการขาดแคลนทรัพยากร ซึ่งเป็นผลมาจากความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจที่ส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาในประเทศไทย การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างเครือข่ายการบริหารที่เข้มแข็ง เพื่อเพิ่มศักยภาพในการจัดการศึกษาให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยั่งยืน (วิภาดา สายสรรพมงคล ชวนคิด มะเสนา และ พงษ์ธร สิงห์พันธ์, 2566, หน้า 2685)

แนวทางการบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมโดยเครือข่ายจึงได้รับการยอมรับว่าเป็นแนวทางที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่โรงเรียนขนาดเล็ก การมีส่วนร่วมจากชุมชนในกระบวนการบริหารถือเป็นหัวใจหลักที่ช่วยส่งเสริมให้การดำเนินงานของโรงเรียนมีความเชื่อมโยงกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้มีความสำคัญในการวางแผนและดำเนินงานภายในโรงเรียนอย่างเหมาะสม นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมจากชุมชนยังเป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความเป็นเจ้าของร่วมระหว่างชุมชนและโรงเรียน ลดช่องว่างระหว่างสถานศึกษากับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (สรายุทธ ธานีพูน วสันต์ชัย กากแก้ว และ ธัญเทพ สิทธิเสื่อ, 2566, หน้า 80-81)

การบริหารโรงเรียนแบบมีส่วนร่วมโดยเครือข่ายยังช่วยเสริมสร้างพัฒนาการทางวิชาการ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้เครือข่ายสังคมและสื่อสังคมออนไลน์ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้ผู้บริหารโรงเรียนสามารถเชื่อมโยงกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังสามารถส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพสำหรับครูและบุคลากรในโรงเรียน (Fancera, 2022, p.

208) การบริหารแบบมีส่วนร่วมยังช่วยเพิ่มความโปร่งใสในการดำเนินงานและยกระดับประสิทธิภาพของระบบการจัดการคุณภาพในโรงเรียน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อผลการดำเนินงานของสถานศึกษา (Díez et al., 2020, p. 5) นอกจากนี้ การสร้างเครือข่ายการบริหารโรงเรียนยังเป็นปัจจัยที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งในการดำเนินงานทางวิชาการของโรงเรียนในระดับท้องถิ่น โดยเฉพาะในเขตพื้นที่ที่มีทรัพยากรจำกัด (Azorín Abellán, 2021, p. 15)

การบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กผ่านการมีส่วนร่วมของชุมชนและการสร้างเครือข่ายการบริหารยังมีข้อดีที่สำคัญ คือ การสร้างวัฒนธรรมองค์กรที่เน้นการมีส่วนร่วม ซึ่งไม่เพียงแต่ช่วยส่งเสริมประสิทธิภาพของโรงเรียน แต่ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน นอกจากนี้ การบริหารโรงเรียนขนาดเล็กโดยใช้แนวทางการมีส่วนร่วมยังเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้การจัดสรรทรัพยากรและการตัดสินใจภายในโรงเรียนเป็นไปอย่างเหมาะสมและยั่งยืน แม้จะมีข้อจำกัดด้านงบประมาณและทรัพยากร (NILPHIBOON & Rattanasiraprapha, 2021, p. 37)

ด้วยความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายการบริหารโรงเรียนขนาดเล็กสามารถพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอนและกิจกรรมเสริมทักษะได้อย่างยั่งยืน และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนในบริบทของการศึกษาในท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Padta & Hoksuan, 2023, p. 24)

แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participative Management) เป็นแนวคิดทางการบริหารที่มุ่งเน้นให้บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร พนักงาน หรือผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางในการดำเนินงานขององค์กร ซึ่งการมีส่วนร่วมนี้มีความสำคัญต่อการสร้างความมุ่งมั่นและความเป็นเจ้าของร่วมกันในองค์กร การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพและความโปร่งใสในการดำเนินงานขององค์กร โดยการเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายได้เข้ามาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในกระบวนการต่าง ๆ เช่น การกำหนดนโยบาย การวางแผน และการตัดสินใจในเรื่องสำคัญต่าง ๆ จะช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้แก่องค์กร การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้องนั้นนอกจากจะช่วยเพิ่มความเป็นธรรมและความโปร่งใสแล้ว ยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพและผลสัมฤทธิ์ในการดำเนินงานขององค์กร เนื่องจากการรวมความรู้ ความคิด และประสบการณ์ที่หลากหลายเข้าด้วยกัน ทำให้เกิดการแก้ปัญหาที่สร้างสรรค์และตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้อย่างเหมาะสม (สรายุทธ ธาณิพูน วสันต์ชัย กากแก้ว และ ธัญเทพ ลิทธิเสื่อ, 2566, หน้า 81)

แนวคิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมได้รับการสนับสนุนจากทฤษฎีการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholder Theory) ซึ่งชี้ให้เห็นว่าการที่องค์กรให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่มไม่ใช่แค่เพียงผู้ถือหุ้นหรือผู้บริหารเท่านั้น แต่ยังรวมถึงพนักงาน ลูกค้า ชุมชน และรัฐบาล การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมนี้จะนำไปสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนขององค์กรในระยะยาว ทฤษฎี Stakeholder Theory เน้นย้ำถึงความสำคัญของการฟังความคิดเห็นและตอบสนองต่อความต้องการของทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นในการสร้างความไว้วางใจและความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างองค์กรและผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ชนกานต์ พันธุศรี สุรพงษ์ แสงสีมูข และ สุนทร ทองคำพงศ์, 2567, หน้า 75) ทฤษฎีนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทในการกำหนดทิศทางขององค์กร ทำให้เกิดการบูรณาการความรู้และประสบการณ์ที่หลากหลายเข้าด้วยกัน ซึ่งส่งผลให้การตัดสินใจและการดำเนินงานขององค์กรมีความแม่นยำและตอบสนองต่อความต้องการของทุกฝ่ายอย่างสมดุล

นอกจากนี้ ทฤษฎีการสร้างแรงจูงใจของ McGregor ซึ่งแบ่งผู้บริหารออกเป็นสองประเภทคือ ทฤษฎี X และทฤษฎี Y ก็มีความเกี่ยวข้องกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม โดยเฉพาะทฤษฎี Y ที่เชื่อว่าการที่ผู้บริหารเปิดโอกาสให้พนักงานได้มีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจจะทำให้พนักงานมีแรงจูงใจและความพึงพอใจในการทำงานมากขึ้น ส่งผลให้องค์กรสามารถประสบความสำเร็จได้มากยิ่งขึ้น (บุญชัย จันทนา สุนิสา วงศอารีย์ และ ธีระพล เพ็ญจันทร์, 2567) การที่พนักงานรู้สึกว่าได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและมีบทบาทในการกำหนดทิศทางขององค์กร ทำให้พนักงานมีความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรและมีความมุ่งมั่นในการทำงานเพื่อให้องค์กรบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ทฤษฎีนี้จึงเน้นความสำคัญของการสร้างสภาพแวดล้อมในการทำงานที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมของพนักงาน ซึ่งจะนำไปสู่การเพิ่มแรงจูงใจและความพึงพอใจในงาน

สุดท้ายนี้ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมยังสอดคล้องกับทฤษฎีการบริหารตามสถานการณ์ (Contingency Theory) ที่เน้นว่าการบริหารจัดการที่เหมาะสมจะต้องขึ้นอยู่กับสถานการณ์และบริบทต่าง ๆ ที่องค์กรเผชิญ การเปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งหมดได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจจึงเป็นแนวทางที่ยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ที่หลากหลายได้ดี (วิภาดา สายสรพมงคล ขวนคิด มะเสนะ และ พงษ์ธร สิงห์พันธ์, 2566, p. 2690) โดยสรุป การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นแนวทางการบริหารที่มีความสำคัญในยุคปัจจุบัน เนื่องจากสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินงานขององค์กร เสริมสร้างความโปร่งใส และสร้างความพึงพอใจให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง อีกทั้งยังช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนให้แก่องค์กรในระยะยาว การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมจึงเป็นกลยุทธ์ที่องค์กรควรนำมาใช้ในการพัฒนาและปรับปรุงการดำเนินงานเพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้อย่างเหมาะสมและยั่งยืน

จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นผู้เขียนสรุปได้ว่าแนวทางการศึกษา "การบริหารแบบเครือข่าย" จะประสบความสำเร็จได้ต้องอาศัยปัจจัยดังต่อไปนี้

1. การบูรณาการความรู้ โดยนำจุดแข็งของคนในเครือข่าย (เช่น ปราชญ์ชาวบ้าน หรือ โรงเรียนพี่เลี้ยง) มาอุดช่องว่างของโรงเรียนขนาดเล็ก
2. การสร้างความไว้วางใจ (Trust) ผ่านการรับฟังความคิดเห็นและการตัดสินใจร่วมกัน เพื่อให้เครือข่ายเข้มแข็งในระยะยาว
3. ความยืดหยุ่น ซึ่งใช้แนวทางการบริหารตามสถานการณ์ ไม่ยึดติดกับโครงสร้างที่แข็งตัว เพื่อให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงและตอบสนองความต้องการของนักเรียนได้จริง ซึ่งมีทฤษฎีสนับสนุนและเป็นแนวทางการประยุกต์ใช้กับโรงเรียนขนาดเล็ก

ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง	สาระสำคัญ	การประยุกต์ใช้กับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก
Stakeholder Theory	ให้ความสำคัญกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกกลุ่ม (ชุมชน, ผู้ปกครอง, รัฐ)	การสร้าง "เครือข่าย" ระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน เพื่อช่วยสนับสนุนทรัพยากรที่ขาดแคลน
McGregor's Theory Y	เชื่อว่ามนุษย์มีความกระตือรือร้น หากได้รับโอกาสและแรงจูงใจ	ผู้บริหารโรงเรียนต้องลดการใช้อำนาจ (Theory X) แล้วหันมาสร้างสภาพแวดล้อมที่ครูรู้สึกมีคุณค่าและอยากมีส่วนร่วม
Contingency Theory	การบริหารต้องยืดหยุ่นตามบริบทและสถานการณ์	ปรับรูปแบบการบริหารให้เข้ากับบริบทพื้นที่ของโรงเรียนแต่ละแห่ง ซึ่งมีความท้าทายต่างกัน (เช่น พื้นที่ห่างไกล, ขาดครูเฉพาะทาง)

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนประถมศึกษา

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Management) ของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กเป็นหนึ่งในกลยุทธ์ที่มีความสำคัญในการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของโรงเรียนที่มีทรัพยากรจำกัดและตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทหรือห่างไกล การบริหารจัดการในลักษณะนี้ช่วยให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าจะเป็นผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน โดยเปิดโอกาสให้แต่ละฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการวางแผนพัฒนาการศึกษา ซึ่งเป็นปัจจัยที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับโรงเรียนและเพิ่มคุณภาพของการศึกษา (สรายุทธ ธาณิพนู วสันต์ชัย กากแก้ว และ ธัญเทพ สิทธิเสื่อ, 2566, หน้า 90) โดยอธิบายได้ ดังนี้

- 1) ความท้าทายในโรงเรียนประถมศึกษาเล็ก

โรงเรียนประถมศึกษาเล็กมักเผชิญกับความท้าทายเฉพาะที่แตกต่างจากโรงเรียนขนาดใหญ่ ความท้าทายเหล่านี้รวมถึงการขาดแคลนทรัพยากร ทั้งทางการเงิน บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งส่งผลให้โรงเรียนขาดความสามารถในการจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพ (วัลลี ณะขว้าง และ พัทธา เดชโฮม, 2566, หน้า120) นอกจากนี้ โรงเรียนขนาดเล็กยังมีความยากลำบากในการรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพและจำเป็นต้องพึ่งพิงบุคลากรจำนวนเล็กน้อยที่ต้องรับผิดชอบหลายหน้าที่ ทำให้การบริหารจัดการเกิดข้อจำกัดในหลายด้าน (วิภาดา สายสรรพมงคล ขวนคิด มะเสนะ และ พงษ์ธร สิงห์พันธ์, 2566, หน้า 2687) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในการเสริมสร้างศักยภาพของโรงเรียน โดยการนำความเห็นและทรัพยากรจากชุมชนและผู้ปกครองมาใช้ในการสนับสนุนการดำเนินงานของโรงเรียน ทำให้การบริหารจัดการเป็นระบบมากขึ้น และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของนักเรียนและชุมชนได้ดียิ่งขึ้น การมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายยังช่วยลดปัญหาความขัดแย้งภายในโรงเรียน เนื่องจากการสื่อสารที่ดีขึ้นและการเข้าใจตรงกัน ทำให้เกิดความร่วมมือที่เป็นผลดีต่อทั้งโรงเรียนและชุมชน (สรายุทธ ธาณีพูน วสันต์ชัย กากแก้ว และ ธัญเทพ สิทธิเสื่อ, 2566, หน้า 80)

2) ประโยชน์และผลลัพธ์ของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาเล็กนำมาซึ่งประโยชน์และผลลัพธ์ที่สำคัญหลายประการ ประการแรกคือการตัดสินใจที่มีคุณภาพมากขึ้น การตัดสินใจที่มีส่วนร่วมจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายฝ่ายทำให้มีมุมมองที่หลากหลายและข้อมูลที่ครอบคลุมมากขึ้น ทำให้การตัดสินใจมีความเหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน (สุดารัตน์ สุริยะวงษ์ ทศนีย์ บุญมาภิสังวาร์ วังแจ่ม และ สุรศักดิ์ สุทธสิริ., 2567, หน้า 1009) นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมยังช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการตัดสินใจ ซึ่งนำไปสู่การดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพมากขึ้น

การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการโรงเรียนช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งระหว่างโรงเรียนและชุมชน ชุมชนมีความเข้าใจและเห็นคุณค่าของโรงเรียนมากขึ้น ส่งผลให้มีการสนับสนุนโรงเรียนในด้านต่าง ๆ เช่น การระดมทุน การให้คำปรึกษา และการเข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน (Pantoosri et al., 2024, p. 74) ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชนยังช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้นักเรียนมีผลการเรียนที่ดีขึ้นและมีทักษะที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตนเอง (บุญชัย จันทนา สุนิสา วงศอารีย์ และ อีระพล เพ็งจันทร์, 2567)

3) การประยุกต์ใช้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาเล็ก

ในการประยุกต์ใช้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในบริบทของโรงเรียนประถมศึกษาเล็ก การสร้างกลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นสิ่งสำคัญ การประชุมร่วมระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชนเป็นช่องทางหนึ่งที่จะช่วยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ

นอกจากนี้ การใช้สื่อสังคมและเครือข่ายออนไลน์ยังเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคลากรในโรงเรียนและชุมชนได้อย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ (Fancera, 2022, p. 213) การจัดการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรในโรงเรียนเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างความรู้และทักษะที่จำเป็นในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม การฝึกอบรมดังกล่าวจะช่วยให้บุคลากรมีความเข้าใจในแนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Padta & Hoksuan, 2023, p. 92)

4) ความสำคัญของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมต่ออนาคตของโรงเรียนประถมขนาดเล็ก

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของโรงเรียนประถมขนาดเล็กในอนาคต การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน รวมถึงเพิ่มความรับผิดชอบร่วมกันในการพัฒนาการศึกษา ทั้งนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการโรงเรียนยังช่วยสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนให้กับโรงเรียนในระยะยาว (Padta & Hoksuan, 2023, p. 94) การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมยังช่วยเสริมสร้างความเป็นผู้นำทางการศึกษาและการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโรงเรียน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาโรงเรียนประถมขนาดเล็กในระยะยาว การบริหารจัดการที่เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและการพัฒนาโรงเรียนช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมของบุคลากรและสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน (Azorín Abellán, 2021, p. 50)

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเป็นกลยุทธ์หัวใจสำคัญในการแก้ไขข้อจำกัดด้านทรัพยากรและบุคลากรของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยการผนึกกำลังจากผู้บริหาร ครู ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีบทบาทสำคัญในการร่วมคิด ร่วมวางแผน และร่วมตัดสินใจ กระบวนการนี้ช่วยสร้างความรู้สึกร่วมเป็นเจ้าของและความโปร่งใส ซึ่งนำไปสู่การแก้ปัญหาที่ตรงจุดและสร้างนวัตกรรมทางการศึกษาที่เหมาะสมกับบริบทพื้นที่ นอกจากนี้ การสร้างกลไกการสื่อสารที่เข้มแข็งและการพัฒนาศักยภาพบุคลากรผ่านระบบเครือข่าย ยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืนระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ทำให้เกิดการระดมทรัพยากรและการสนับสนุนที่รอบด้าน ส่งผลโดยตรงต่อการยกระดับคุณภาพการเรียนรู้และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนอย่างเป็นรูปธรรม ท้ายที่สุด การมีส่วนร่วมโดยเครือข่ายไม่เพียงแต่ช่วยให้โรงเรียนขนาดเล็กสามารถอยู่รอดได้ภายใต้ภาวะวิกฤตและความท้าทายในปัจจุบันเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญในการสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนทางการศึกษา เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของท้องถิ่นได้อย่างมีประสิทธิภาพในระยะยาว

กรณีศึกษาและแนวปฏิบัติที่ดี

จากการที่ผู้เขียนได้ทบทวนเอกสารและได้ศึกษากรณีศึกษา และแนวปฏิบัติที่ดีสำหรับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาเล็กโดยเครือข่าย สามารถสรุปและอธิบายได้ดังต่อไปนี้

การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาเล็กเป็นการดำเนินงานที่สำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการบริหารงานที่สอดคล้องกับสภาพบริบทของชุมชน โดยการบริหารแบบมีส่วนร่วมนั้นมีหลักการสำคัญ คือ การรวมเอาทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องเข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงานของโรงเรียน ซึ่งผู้เขียนศึกษาจากเอกสารทางวิชาการและบทความ จึงได้สรุปเพื่อเป็นแนวทางและบทเรียนสำคัญ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการนำแนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมมาปรับใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาเล็กในหลายพื้นที่ทั่วประเทศไทย ผู้เขียนยกตัวอย่างกรณีศึกษา และสรุปปัจจัยความสำเร็จ ดังนี้

1) แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนชายขอบจังหวัดเลย

โรงเรียนชายขอบในจังหวัดเลยได้ดำเนินการบริหารแบบมีส่วนร่วมโดยให้ภาคีเครือข่ายทางการศึกษามีส่วนร่วมในการตัดสินใจและวางแผนงานการศึกษา ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตรไปจนถึงการจัดการทรัพยากรในโรงเรียน ด้วยความร่วมมือจากภาคีเครือข่าย โรงเรียนสามารถปรับปรุงสภาพแวดล้อมการเรียนรู้และเพิ่มคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชนช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่ดีขึ้น และเพิ่มการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกระบวนการศึกษาของบุตรหลาน และปัจจัยความสำเร็จของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดเลยเกิดจากการให้ความสำคัญกับการสื่อสารที่ชัดเจนระหว่างโรงเรียนและชุมชน การจัดประชุมเป็นประจำและการสนับสนุนจากองค์กรท้องถิ่นที่ให้ความช่วยเหลือทั้งในด้านทรัพยากรและค่าปรึกษาทางการศึกษา นอกจากนี้ การสร้างความเชื่อมั่นระหว่างโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังช่วยเสริมสร้างความร่วมมือที่ยั่งยืน จากการศึกษาของ (บุญชัย จันทนา สุนิสา วงศอารีย์ และ ชีระพล เพ็งจันทร์, 2567) เรื่อง แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษา ของภาคีเครือข่ายทางการศึกษาโรงเรียนชายขอบจังหวัดเลย พบว่า 1) สภาพปัจจุบันในภาพรวมอยู่ในระดับมาก สภาพที่พึงประสงค์ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด และความต้องการจำเป็น ในภาพรวม (PNI_{modified} = 0.29) 2) ผลการศึกษาแนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของภาคีเครือข่ายทางการศึกษาโรงเรียนชายขอบ จังหวัดเลย พบว่า มีทั้งหมด 4 ด้าน 16 แนวทาง ได้แก่ ด้านวิชาการ มี 4 แนวทาง ด้านงบประมาณ มี 4 แนวทาง ด้านการบริหารงานบุคคล มี 4 แนวทาง และด้านการบริหารทั่วไป มี 4 แนวทาง และ 3) ผลการประเมินความเหมาะสม ความเป็นประโยชน์ ความเป็นไปได้และความถูกต้องของแนวทางการ

บริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของภาคีเครือข่ายทางการศึกษาโรงเรียนชายขอบ จังหวัดเลย โดยรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

2) การบริหารงานวิชาการในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กโดยเครือข่ายความร่วมมือ

เครือข่ายความร่วมมือในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) ได้รับการพัฒนาโดยเน้นการร่วมมือระหว่างโรงเรียนที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน การสร้างเครือข่ายดังกล่าวช่วยให้โรงเรียนสามารถแลกเปลี่ยนข้อมูลและทรัพยากรทางการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการพัฒนาครูและการเสริมสร้างศักยภาพในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียน (วิภาดา สายสรรพมงคล ชวนคิด มะเสนะ และ พงษ์ธร สิงห์พันธ์, 2566, หน้า 2688) การดำเนินงานที่ประสบความสำเร็จในการบริหารงานวิชาการของเครือข่ายนี้เกิดจากการมีผู้นำที่เข้มแข็งและการสร้างเครือข่ายที่มีโครงสร้างการจัดการที่ชัดเจน โดยผู้นำโรงเรียนทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการประสานงานและให้การสนับสนุนแก่ครูและบุคลากรภายในเครือข่าย นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนข้อมูลยังช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานอีกด้วย จากการศึกษาของ วิภาดา สายสรรพมงคล ชวนคิด มะเสนะ และ พงษ์ธร สิงห์พันธ์ (2566) เรื่องรูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน พบว่า มี 5 องค์ประกอบ ดังนี้ 1) หลักการของรูปแบบ ได้แก่ หลักการเป็นผู้นำและมีภาวะผู้นำ หลักการมีส่วนร่วม และหลักการทำงานเป็นทีม 2) วัตถุประสงค์ของรูปแบบ เพื่อให้ได้รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารงานวิชาการที่เหมาะสมกับโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก และเพื่อเป็นแนวทางสำหรับผู้บริหารสถานศึกษานำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา 3) วิธีดำเนินการของรูปแบบ ได้แก่ การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ การนิเทศการศึกษา และการพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ 4) การประเมินผลรูปแบบ ได้แก่ ประเมินกระบวนการของเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารงานวิชาการ และประเมินความพึงพอใจต่อการใช้รูปแบบ 5) เงื่อนไขความสำเร็จ ได้แก่ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้นำเครือข่าย มีความเป็นผู้นำทางวิชาการ และเป็นผู้นำในการเปลี่ยนแปลง ผู้บริหารสถานศึกษา ครูและบุคลากรมีความมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง และเครือข่ายมีกระบวนการทำงานเป็นทีมโดยมีการนิเทศ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

3) การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษา กรณีศึกษาสุรินทร์และเชียงใหม่

การบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กในจังหวัดสุรินทร์และเชียงใหม่ได้เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหลัก โรงเรียนในเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 ได้ประสบความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนและชุมชน โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ เช่น การจัดสรรทรัพยากรและการพัฒนาสถานศึกษา การมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงแต่ช่วยให้โรงเรียนสามารถจัดการทรัพยากรได้อย่างเหมาะสม แต่ยังส่งเสริมความ

เข้าใจและการยอมรับในหมู่ชุมชนต่อกิจกรรมของโรงเรียนอีกด้วย จากการศึกษาของ สรายุทธ ธานีพูน วสันต์ชัย กากแก้ว และ ธัญเทพ สิทธิเสื่อ (2566) เรื่อง แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า 1) องค์ประกอบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 2 ด้าน คือ (1) ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน และ (2) ด้านการบริหารสถานศึกษาและสภาพปัจจุบันของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยรวมอยู่ในระดับมาก 2) แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 พบว่า ได้แนวทางทั้งหมด จำนวน 35 แนวทาง 3) ผลการประเมินความเหมาะสมและความเป็นไปได้ของแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3 โดยรวมมีความเหมาะสมและความเป็นไปได้อยู่ในระดับมากที่สุด

นอกจากนี้ โรงเรียนในเครือข่ายพัฒนาคุณภาพสันทราย 2 จังหวัดเชียงใหม่ยังได้แสดงให้เห็นถึงความสำเร็จในการสร้างความร่วมมือกับชุมชนโดยเน้นการมีส่วนร่วมในระดับการบริหารสถานศึกษา ชุมชนเข้ามาช่วยในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมท้องถิ่น และการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ที่มีคุณภาพสูง จากการศึกษาของ สุดารัตน์ สุริยะวงษ์ ทศนีย์ บุญมาภิ สังवार วังแจ่ม และ สุรศักดิ์ สุทธสิริ (2567) เรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพสันทราย 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงใหม่ เขต 2 พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อเรียงค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ การมีส่วนร่วมในการปฏิบัติการมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการติดตามประเมินผล และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ

แนวทางการพัฒนาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษ ที่ 21 โรงเรียนในกลุ่มเครือข่ายพัฒนาคุณภาพสันทราย 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา เชียงใหม่ เขต 2 คือ 1. ผู้บริหารควรให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารแบบมีส่วนร่วมแก่บุคลากรและชุมชนเพิ่มมากขึ้น 2. ควรจัดอบรมเพื่อเปิดโอกาสให้ชุมชนและให้บุคลากรได้ทราบและเข้าใจในเรื่องการบริหารแบบมีส่วนร่วม 3. ควรส่งเสริมให้ชุมชนและบุคลากรตระหนักและมองเห็นถึงความสำคัญของการบริหารแบบมีส่วนร่วม และ 4. ควรให้ชุมชน หน่วยงาน และบุคคลที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมจะทำให้ทราบถึงโอกาส อุปสรรค ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในกระบวนการทำงาน

จากกรณีศึกษาและแนวปฏิบัติที่ดีข้างต้น ผู้เขียนวิเคราะห์ปัจจัยความสำเร็จได้ดังนี้

จากกรณีศึกษาที่กล่าวมา ปัจจัยสำคัญที่นำไปสู่ความสำเร็จในการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาเล็ก มีดังนี้

1) การมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์ ผู้นำโรงเรียนที่มีวิสัยทัศน์และมีความสามารถในการประสานงานเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และเครือข่าย

2) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การสื่อสารที่ชัดเจนและเปิดกว้างระหว่างโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือที่ยั่งยืน

3) การมีส่วนร่วมของชุมชน การให้ชุมชนมีบทบาทในการตัดสินใจและการดำเนินงานของโรงเรียนช่วยเสริมสร้างความเข้าใจและการสนับสนุนจากชุมชน

4) การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ การนำเทคโนโลยีมาช่วยในการสื่อสารและการจัดการข้อมูลช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงานและการประสานงานในเครือข่าย

แนวทางการปรับใช้ในบริบทอื่น

การปรับใช้แนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในบริบทอื่นจำเป็นต้องพิจารณาปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมของพื้นที่นั้นๆ โดยการปรับเปลี่ยนวิธีการสื่อสารและการสร้างความร่วมมือให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การใช้ผู้นำที่มีความเข้าใจในบริบทและความต้องการของชุมชนสามารถช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการได้ นอกจากนี้ การส่งเสริมการเรียนรู้และการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยีในกลุ่มผู้นำและบุคลากรยังเป็นแนวทางที่สามารถนำไปปรับใช้ในโรงเรียนอื่นๆ ได้อีกด้วย โดยสรุปการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาเล็กมีความสำคัญอย่างยิ่งในการเพิ่มคุณภาพการศึกษาและการบริหารงาน โดยเฉพาะในบริบทของโรงเรียนในพื้นที่ชนบทหรือพื้นที่ที่มีความจำกัดในทรัพยากร การปรับใช้แนวทางการบริหารจัดการที่มีส่วนร่วมและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือสามารถนำไปสู่ความสำเร็จที่ยั่งยืนและเพิ่มคุณค่าทางการศึกษาให้กับโรงเรียนประถมศึกษาเล็กในประเทศไทยและในบริบทอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทเรียนที่ได้รับและข้อเสนอแนะ

1) บทเรียนที่ได้รับ

จากกรณีศึกษาและวรรณกรรมที่ได้ศึกษาจากเอกสารวิชาการและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาเล็กได้แสดงให้เห็นถึงบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและประสิทธิภาพของโรงเรียนในบริบทที่มีทรัพยากรจำกัดและตั้งอยู่ในพื้นที่ชนบทหรือชายขอบ บทเรียนสำคัญที่ได้จากการบริหารจัดการในลักษณะนี้คือความจำเป็น

ในการมีผู้นำที่เข้มแข็งและมีวิสัยทัศน์ ผู้นำที่สามารถสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียน ชุมชน และเครือข่ายได้อย่างมีประสิทธิภาพ เป็นปัจจัยหลักที่ช่วยให้การบริหารงานในโรงเรียนประสบความสำเร็จ การสื่อสารที่ชัดเจนและเปิดกว้างระหว่างโรงเรียนและผู้มีส่วนได้ส่วนเสียยังเป็นอีก บทเรียนที่สำคัญ ความโปร่งใสและความสามารถในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นและสร้างความร่วมมือที่ยั่งยืน

นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการตัดสินใจและการดำเนินงานของ โรงเรียนได้แสดงให้เห็นถึงการสร้างความเข้าใจและการสนับสนุนจากชุมชน ซึ่งช่วยลดความ ขัดแย้งและเพิ่มความรับผิดชอบร่วมกันของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่อความสำเร็จของโรงเรียน อีกทั้ง การใช้เทคโนโลยีสารสนเทศในการสื่อสารและการจัดการข้อมูลได้ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการ บริหารจัดการและการประสานงานระหว่างเครือข่ายความร่วมมือในโรงเรียนขนาดเล็ก โดยรวม แล้ว บทเรียนจากการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม จากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสามารถสร้างสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการพัฒนาและเพิ่ม คุณภาพการศึกษาในโรงเรียนขนาดเล็กได้อย่างมีนัยสำคัญ

2) ข้อเสนอแนะสำหรับการปฏิบัติในอนาคต

ในการนำการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมไปปรับใช้ในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กใน อนาคต ควรเน้นการเสริมสร้างผู้นำที่มีความสามารถในการประสานงานและสร้างเครือข่ายความ ร่วมมือที่เข้มแข็ง ผู้นำโรงเรียนควรมีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจนและสามารถนำพาโรงเรียนไปสู่การพัฒนาที่ ยั่งยืนได้ การฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาในด้านการสื่อสาร และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศควรเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาบุคลากรในโรงเรียน การใช้ เทคโนโลยีสารสนเทศไม่เพียงแต่จะช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารภายในโรงเรียน แต่ยังเป็น เครื่องมือสำคัญในการสร้างเครือข่ายและการแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างโรงเรียนในชุมชนเดียวกัน

นอกจากนี้ การสร้างความร่วมมือกับชุมชนและภาคีเครือข่ายต่างๆ ควรได้รับการส่งเสริม อย่างต่อเนื่อง การให้ชุมชนมีบทบาทในการตัดสินใจและการดำเนินงานของโรงเรียนจะช่วย เสริมสร้างความเข้าใจและการสนับสนุนจากชุมชน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญในการสร้างความสำเร็จใน การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม อีกทั้งการพัฒนากลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพระหว่าง โรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เช่น การจัดประชุมร่วม การใช้สื่อสังคม และเครือข่ายออนไลน์ จะ ช่วยส่งเสริมการมีส่วนร่วมและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างรวดเร็วและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การปรับใช้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กจำเป็นต้องพิจารณา ปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมของพื้นที่นั้นๆ การให้ความสำคัญกับความต้องการและความ คาดหวังของชุมชนสามารถช่วยให้การบริหารจัดการเป็นไปอย่างเหมาะสมและมีประสิทธิภาพมาก ขึ้น นอกจากนี้ การสร้างกลไกการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินงานเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วย ให้โรงเรียนสามารถปรับปรุงและพัฒนาแนวทางการบริหารจัดการให้สอดคล้องกับสถานการณ์ และความต้องการที่เปลี่ยนแปลงไปได้อย่างต่อเนื่อง

บทสรุป

จากข้อมูลข้างต้นที่กล่าวถึงการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาเล็กในประเทศไทย สรุปได้ว่า การบริหารจัดการดังกล่าวมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนที่มีข้อจำกัดทางทรัพยากร การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเน้นให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหาร ครู นักเรียน ผู้ปกครอง หรือชุมชน (การเชื่อมโยงระหว่าง โรงเรียน + ชุมชน + เครือข่ายภายนอก) เข้ามามีบทบาทในกระบวนการตัดสินใจและการวางแผนพัฒนาโรงเรียน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารงาน และเสริมสร้างความร่วมมือที่ยั่งยืนระหว่างโรงเรียนกับชุมชน โดยหนึ่งในความท้าทายหลักที่โรงเรียนประถมศึกษาเล็กต้องเผชิญ คือ การขาดแคลนทรัพยากร ทั้งในด้านการเงิน บุคลากร และวัสดุอุปกรณ์ ซึ่งทำให้การจัดการเรียนการสอนเกิดข้อจำกัด และยากลำบากในการรักษาบุคลากรที่มีคุณภาพ การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมเข้ามามีบทบาทในการนำทรัพยากรและความร่วมมือจากชุมชนเข้ามาใช้ในการพัฒนาสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ ทำให้โรงเรียนสามารถจัดการเรียนการสอนอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น การสื่อสารและการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องยังช่วยลดปัญหาความขัดแย้งภายในโรงเรียน และเสริมสร้างความเชื่อมั่นและความร่วมมือที่ดีระหว่างโรงเรียนและชุมชน

ผลลัพธ์ของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมที่พบในบทความนี้ได้แก่ การตัดสินใจที่มีคุณภาพมากขึ้น ซึ่งเกิดจากการมีมุมมองที่หลากหลายและข้อมูลที่ครอบคลุมจากหลายฝ่ายที่เกี่ยวข้อง การมีส่วนร่วมยังช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกันเป็นเจ้าของร่วมกัน ทำให้ทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบต่อผลลัพธ์ของการตัดสินใจ ส่งผลให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารจัดการโรงเรียนยังช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่แข็งแกร่งระหว่างโรงเรียนและชุมชน และสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของนักเรียน ทำให้ผลการเรียนของนักเรียนดีขึ้นและมีทักษะที่เหมาะสมต่อการพัฒนาตนเอง ในการประยุกต์ใช้การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมในโรงเรียนประถมศึกษาเล็ก พบว่าการสร้างกลไกการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เช่น การประชุมร่วมระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน รวมถึงการใช้สื่อสังคมและเครือข่ายออนไลน์ เป็นวิธีการที่ช่วยเสริมสร้างการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างบุคลากรในโรงเรียนและชุมชน การจัดการฝึกอบรมและพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรในโรงเรียนยังช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในแนวทางการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในบริบทของโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สำหรับแนวทางในอนาคต การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมถือเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งและความยั่งยืนของโรงเรียนประถมศึกษาเล็ก การเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมในการพัฒนาการศึกษาไม่เพียงแต่ช่วยเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่าง

โรงเรียนและชุมชน แต่ยังช่วยส่งเสริมการตัดสินใจที่ดีขึ้นและพัฒนาผลการเรียนของนักเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การมีส่วนร่วมของชุมชนในกระบวนการบริหารจัดการโรงเรียนยังช่วยสร้างความมั่นคงและความยั่งยืนให้กับโรงเรียนในระยะยาว ในส่วนของการวิจัยและการพัฒนาต่อไป ควรมุ่งเน้นการศึกษาถึงผลกระทบระยะยาวของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็ก โดยพิจารณาถึงปัจจัยทางวัฒนธรรมและสังคมที่มีผลต่อการนำแนวทางนี้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทที่แตกต่างกัน นอกจากนี้ การศึกษาถึงแนวทางในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้นำทางการศึกษาและการพัฒนาทักษะการสื่อสารในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียจะเป็นประโยชน์ในการสร้างความร่วมมือที่ยั่งยืนและเพิ่มประสิทธิภาพในการบริหารจัดการโรงเรียนในอนาคต

เอกสารอ้างอิง

- บุญชัย จันทนา สุณิสา วงศอารีย์ และ ชีระพล เพ็ญจันทร์. (2567). แนวทางการบริหารแบบมีส่วนร่วมในการบริหารสถานศึกษาของภาคีเครือข่ายทางการศึกษาโรงเรียนชายขอบ จังหวัดเลย. *Journal of Graduate Studies Review MCU Phrae Campus*, 10(1), 157-173.
- วิภาดา สายสรรพมงคล ชวนคิด มะเสนะ และ พงษ์ธร สิงห์พันธ์. (2566). รูปแบบเครือข่ายความร่วมมือในการบริหารงานวิชาการของโรงเรียนประถมศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. *วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์มจร*, 11(7), 2684-2694.
- สรายุทธ ธาณิพูน วสันต์ชัย กากแก้ว และ ธัญเทพ สิทธิเสื่อ. (2566). แนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 3. *วารสารมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์*, 25(1), 77-94.
- ชนกานต์ พันธุศรี สุรพงษ์ แสงสีมูข และ สุนทร ทองคำพงศ์. (2567). แนวทางการมีส่วนร่วมบริหารงานวิชาการของสถานศึกษาขนาดเล็กในอำเภอเมืองตากสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาตาก เขต 1. *Journal of MCU Nakhondhat*, 11(6), 72-81.
- วัลลี ธนะขว้าง และ พัทธรา เดชโฮม. (2566). การบริหารแบบมีส่วนร่วมของโรงเรียนขนาดเล็กในเครือข่ายที่ 53 สำนักงานเขตภาษีเจริญสังกัดกรุงเทพมหานคร. *วารสาร วิจัย รำไพพรรณี*, 17(3), 118-128.
- สุภารัตน์ สุริยะวงษ์ ทศนีย์ บุญมาภิ สัງวาร วังแจ่ม และ สุรศักดิ์ สุทธสิริ. (2567). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาในศตวรรษที่ 21 โรงเรียน ในกลุ่มเครือข่าย

พัฒนาคุณภาพสัณทราย 2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาเชียงใหม่ เขต 2. วารสารมจรอุบลปริทรรศน์, 9(1), 1007-1018.

- Azorín Abellán, C. M. (2021). Networking in Spanish schools: Lights and shadows. *Revista complutense de educación*.
- Fancera, S. F. (2022). School leadership for professional development: the role of social media and networks. In *Leadership for Professional Learning* (pp. 204-216). Routledge.
- Kurniawan, D. R., Purnama, Y., Riady, Y., & Zaakiyyah, H. K. A. (2024). Technology Integration in Educational Management: Its Impact on Community Participation. *Jurnal Terobosan Peduli Masyarakat (TIRAKAT)*, 1(1), 10-20.
- Díez, F., Villa, A., López, A. L., & Iraurgi, I. (2020). Impact of quality management systems in the performance of educational centers: educational policies and management processes. *Heliyon*, 6(4).
- NILPHIBOON, W. O., & Rattanasiraprapha, N. (2021). Participatory Management and School Effectiveness Under Nonthaburi Primary Educational Service Area Office 1 (Doctoral dissertation, Silpakorn University).
- Padta, C., & Hokuwan, S. (2023). The Development Guidelines Learning Processes of Teachers using Participative Management Principles for School Expands Educational Opportunities Under the Sisaket Primary Education Area Office 2 (Doctoral dissertation, Mahasarakham University).

คำแนะนำสำหรับผู้เขียน

1. นโยบายการตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย (Journal of Political Science Mahamakut Buddhist University) เป็นวารสารในกลุ่มมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษาค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัยและบทความวิชาการแก่นักวิจัย นักวิชาการ คณาจารย์ นิสิตนักศึกษา และผู้สนใจทั่วไป ในมิติทางด้านรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบายสาธารณะ สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 3 ท่าน ในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) เปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของบุคคลทั้งภายในและภายนอกมหาวิทยาลัย ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร ทศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสาร ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความนั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอกแต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา ทางวารสารกำหนดออกวารสารปีละ 6 ฉบับ (ราย 2 เดือน) ดังนี้ ฉบับที่ 1 เดือน มกราคม - กุมภาพันธ์, ฉบับที่ 2 เดือน มีนาคม - เมษายน, ฉบับที่ 3 เดือน พฤษภาคม - มิถุนายน, ฉบับที่ 4 เดือน กรกฎาคม - สิงหาคม, ฉบับที่ 5 เดือน กันยายน - ตุลาคม และ ฉบับที่ 6 เดือน พฤศจิกายน - ธันวาคม

2. ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

1) บทความวิจัย (Research Article) เป็นบทความที่นำเสนอการค้นคว้าวิจัยเกี่ยวกับรัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ การเมืองการปกครอง ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ นโยบายสาธารณะ สังคมวิทยาและมนุษยวิทยา รวมทั้งสหวิทยาการด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2) บทความวิชาการ (Academic Article) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจารณ์หรือเสนอแนวคิดใหม่

3. รูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับ

1) ต้นฉบับบทความต้องมีความยาว 8 - 12 หน้ากระดาษ A4 (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) พิมพ์บนกระดาษหน้าเดียว ใช้ตัวอักษรแบบ THSarabun PSK ตั้งค่าหน้ากระดาษโดยเว้นขอบบน ขอบซ้าย 1 นิ้ว และขอบขวา ขอบล่าง 1 นิ้ว กำหนดระยะห่างระหว่างบรรทัดเท่ากับ 1 และเว้นบรรทัดระหว่างแต่ละย่อหน้า การนำเสนอรูปภาพและตาราง ต้องนำเสนอรูปภาพและตารางที่มีความคมชัดพร้อมระบุหมายเลขกำกับรูปภาพไว้ด้านล่าง พิมพ์เป็นตัวหนาเช่นตารางที่ 1 หรือ Table 1 และ ภาพที่ 1 หรือ Figure 1 รูปภาพที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่ต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

2) ชื่อเรื่องต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พิมพ์ไว้ตรงกลางหน้าแรก

3) ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ พร้อมระบุชื่อสังกัดหรือหน่วยงาน

4) มีบทคัดย่อภาษาไทย จำนวนคำอยู่ที่ 300 คำ

5) กำหนดคำสำคัญ (Keywords) 3-5 คำ ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

6) การเรียงหัวข้อ หัวข้อใหญ่สุด ให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่ 3-5 ตัวอักษร และหัวข้อย่อยขนาดเดียวกัน ต้องพิมพ์ให้ตรงกัน เมื่อขึ้นหัวข้อใหญ่ให้เว้นระยะห่าง 1 บรรทัด

7) การใช้ตัวเลข คำย่อ และวงเล็บ ควรใช้ตัวเลขอารบิกทั้งหมด ใช้คำย่อที่เป็นสากลเท่านั้น (ระบุคำเต็มไว้ในครั้งแรก) การวงเล็บภาษาอังกฤษ ควรใช้ดังนี้ (Student centred learning)

บทความวิจัย ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

1) **บทคัดย่อ (Abstract)** เสนอวัตถุประสงค์ของการวิจัย วิธีการวิจัยและผลการวิจัยโดยสรุป สั้นกะทัดรัดได้ใจความ

2) **บทนำ (Introduction)** ระบุความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาในการวิจัยและระบุวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3) **วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology)** ระบุแบบแผนการวิจัย การได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่างและการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

4) **ผลการวิจัย (Results)** เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน ควรเสนอในรูปตารางหรือแผนภูมิ

5) อภิปรายผล (Discussion) เสนอเป็นความเรียง ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของผลการวิจัยกับกรอบแนวคิด และงานวิจัยที่ผ่านมา ไม่ควรอภิปรายเป็นข้อ ๆ แต่ชี้ให้เห็นถึงความเชื่อมโยงของตัวแปรที่ศึกษาทั้งหมด

6) องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) (Originality and Body of Knowledge) ระบุองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สังเคราะห์ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจง่าย

7) สรุป (Conclusion) / ข้อเสนอแนะ (Recommendation) ระบุข้อสรุปที่สำคัญและข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ และประเด็นสำหรับการวิจัยต่อไป

8) เอกสารอ้างอิง (References) ต้องเป็นรายการอ้างอิงที่มีปรากฏในบทความเท่านั้น

บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับสาระ ดังนี้

- 1) บทคัดย่อ (Abstract)
- 2) บทนำ (Introduction)
- 3) เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ
- 4) สรุป (Conclusion)
- 5) เอกสารอ้างอิง (Reference)

4. ระบบการอ้างอิงและเอกสารอ้างอิงทางวิชาการ

เอกสารที่นำมาใช้ในการอ้างอิงบทความ ควรมีที่มาจากแหล่งตีพิมพ์ที่ชัดเจน และมีความน่าเชื่อถือ สามารถสืบค้นได้ เช่น หนังสือ วารสาร หรืองานวิจัย เป็นต้น ผู้เขียนบทความจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการอ้างอิง เพื่อป้องกันความล่าช้าในการตีพิมพ์บทความ เนื่องจากบทความที่มีการอ้างอิงไม่ถูกต้อง จะไม่ได้รับการส่งต่อไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา จนกว่าการอ้างอิงเอกสารจะได้รับการแก้ไขให้สมบูรณ์

การอ้างอิงในเนื้อหาบทความ

รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อเรื่องและท้ายเล่มใช้วิธีการอ้างอิงระบบนาม – ปี ตามรูปแบบของ American Psychological Association (APA) ให้ใช้ระบบตัวอักษรโดยใช้วงเล็บ เปิด-ปิด แล้วระบุชื่อ-นามสกุลของผู้เขียนและปีที่ตีพิมพ์ กำกับท้ายเนื้อความที่ได้อ้างอิง ตัวอย่างเช่น การปฏิวัติทางอุตสาหกรรมครั้งที่ 4 (Industry 4.0) ภาครัฐและภาคอุตสาหกรรมจะต้องเตรียมพร้อมในหลาย ๆ ด้านและสิ่งที่สำคัญที่สุดก็คือ การเตรียมพร้อมด้านทรัพยากรมนุษย์ เพื่อรองรับอุตสาหกรรมใหม่และเศรษฐกิจยุคใหม่ เป็นการพัฒนาคมนวัตกรรมอนาคต เชื่อมโยงทรัพยากรบุคคล ความรอบรู้ นวัตกรรมทางความคิด และเทคโนโลยีดิจิทัล เป็นหนึ่งเดียวกับการขับเคลื่อนอุตสาหกรรม (ธนิต โสรัตน์, 2559) โดยเอกสารอ้างอิงที่ใช้ใน

การอ้างอิงในบทความ จะต้องปรากฏในเอกสารอ้างอิงท้ายบทความทุกรายการ โดยรูปแบบของเอกสารอ้างอิง มีดังนี้

อ้างอิงจากเอกสารภาษาไทย

1) พระไตรปิฎกและอรรถกถาให้อ้างชื่อคัมภีร์ / เล่มที่/ข้อที่/เลขหน้า แล้วตามด้วยชื่อหน่วยงานผู้จัดทำ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) พร้อมปีที่พิมพ์ ตัวอย่าง เช่น “ภิกษุทั้งหลาย รูปเวทนา สัญญา สังขาร และวิญญาณ เป็นอนัตตา ภิกษุทั้งหลาย ถ้ารูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้จักเป็นอัตตาแล้วไซ้รูปเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณนี้ไม่พึงเป็นไปเพื่ออาพาธ” (วิ.ม. 4/20/27) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539)

2) ผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลผู้แต่ง แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (เกสวดี เชี่ยวชาญ, 2557)

3) ผู้แต่งสองราย ให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งทั้งสองรายโดยใช้คำว่า “และ” ในการเชื่อมผู้เขียนทั้งสองแล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (นิรมัย คัมภีร์รักษา และอัจจิมา ศิริพิบูลย์ผล, 2560)

4) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างชื่อ-นามสกุลของผู้แต่งรายแรก แล้วเพิ่มคำว่า “และคณะ” แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และตามด้วยปีที่พิมพ์ เช่น (ทศพร คำผลศิริ และคณะ, 2560)

5) กรณีที่เนื้อความเป็นเรื่องเดียวกัน หรือผลการวิจัยเหมือนกัน แต่มีผู้อ้างอิงหลายคน ให้ใช้รายการอ้างอิงที่ใกล้เคียงกับปีปัจจุบันมากที่สุด (ค้นพบล่าสุด) หรือหากเป็นแนวคิดทฤษฎี ก็ควรอ้างอิงเจ้าของแนวคิดทฤษฎี หรือบุคคลผู้เป็นที่ยอมรับของวงการวิชาการส่วนใหญ่เป็นสำคัญ

อ้างอิงจากเอกสารภาษาอังกฤษ

1) ถ้ามีผู้แต่งหนึ่งราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่ง ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Phathong, K., 2007)

2) ถ้ามีผู้แต่งสองราย ให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษ ตามด้วยเครื่องหมายแอนด์ (&) คั่นกลาง ตามด้วยนามสกุลของผู้แต่งรายที่สอง และตามด้วยอักษรย่อของชื่อภาษาอังกฤษ แล้วตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Werker, J. F. & Desjardins, R. N., 2004)

3) ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 2 รายให้อ้างนามสกุลของผู้แต่งรายแรก ตามด้วยอักษรตัวย่อของชื่อภาษาอังกฤษตามด้วย et al. ตามด้วยเครื่องหมายจุลภาค (,) และปีที่พิมพ์ เช่น (Bloom, B. S., et al.)

เอกสารอ้างอิงท้ายเล่ม

(1) พระไตรปิฎก อรรถกถา

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อพระไตรปิฎกหรือรศกถา.// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(2) หนังสือ**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อหนังสือ.// (ครั้งที่พิมพ์).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เกษฎา ผาทอง. (2548). ระเบียบวิธีวิจัยทางรัฐศาสตร์ : แนวคิด ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: พิสิษฐ์ ไทย ออฟเซต.

(3) บทความในหนังสือ**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อบรรณาธิการ (บรรณาธิการ).// ชื่อเรื่อง/ (เลขหน้าที่ย่อ).// สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

ชลิตา บัณฑวงศ์. (2556). ข้าวและชาวนาไทยในกระแสการเปลี่ยนแปลง ใน พจนก กาญจนจันทร์ (บรรณาธิการ), คน ข้าว นา ควาย ในวัฒนธรรมเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (หน้า 39-68). กรุงเทพมหานคร: อัมรินทร์.

(4) บทความจากวารสาร**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อวารสาร.// ปีที่/ (ฉบับที่), /เลขหน้าแรก ที่ตีพิมพ์-เลขหน้าสุดท้ายที่ตีพิมพ์.

ตัวอย่าง :

เกษฎา ผาทอง และคณะ. (2562). พระพุทธศาสนากับการเมือง. วารสารวไลยอลงกรณ์ปริทรรศน์, 3(2), 16-31.

(5) บทความในสารานุกรม**รูปแบบ :**

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ใน ชื่อสารานุกรม, / (เล่มที่อ้าง, หน้า เลขหน้าที่อ้าง).
สถานที่พิมพ์: /สำนักพิมพ์หรือโรงพิมพ์.

ตัวอย่าง :

สนธิ อาจพันธ์. (2537). หม้อคอกควาย. ใน สารานุกรมของใช้พื้นบ้านไทยในอดีตเขตหัวเมือง

ฝ่ายเหนือ, (หน้า 274-275). กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พริ้น.

(6) หนังสือพิมพ์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (วันที่ เดือน ปีที่พิมพ์).// ชื่อบทความ.// ชื่อหนังสือพิมพ์, /เลขหน้า.

ตัวอย่าง :

สุชาติ เผือกสกนธ์. (9 มิถุนายน 2549). ประชาชนเศรษฐกิจพอเพียง. ผู้จัดการรายวัน, น.13.

(7) สารนิพนธ์, วิทยานิพนธ์, ดุษฎีนิพนธ์, รายงานการวิจัย

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่พิมพ์).// ชื่อวิทยานิพนธ์.// ใน/ ระดับวิทยานิพนธ์ สาขา./ ชื่อมหาวิทยาลัยที่พิมพ์.

ตัวอย่าง :

พรไทย ศิริสาธิตกิจ. (2558). การพัฒนารูปแบบการปรับตัวของชาวนาอย่างยั่งยืนในพื้นที่ลุ่มน้ำทะเลสาบสงขลา. ใน ดุษฎีนิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนศึกษา. มหาวิทยาลัยศิลปากร.

นายมนัส ภาควณิ. (2540). ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน. ใน รายงานการวิจัย. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

(8) สัมภาษณ์

รูปแบบ:

ชื่อผู้ที่ได้รับการสัมภาษณ์.// (วัน เดือน ปี ที่สัมภาษณ์).// ชื่อเรื่องที่สัมภาษณ์.// (ชื่อผู้สัมภาษณ์)

ตัวอย่าง :

ไชยศิริ ลีศิริกุล. (5 พ.ย. 2562). วิธีการพัฒนาห่วงโซ่อุปทานข้าว. (พระมหาปรัชญ์ อรรถาพร, สัมภาษณ์)

(9) สื่อออนไลน์

รูปแบบ :

ผู้แต่ง.// (ปีที่เผยแพร่).// ชื่อเรื่อง.// เรียกใช้เมื่อ/ จาก แหล่งที่มาของข้อมูล (URL)

ตัวอย่าง :

ฤทัยชนก จริ่งจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ฤทัยชนก จริงจิตร. (2555). กลยุทธ์ข้าวไทยบนฐาน AEC เพื่อก้าวสู่การเป็น Trading Nation เรียกใช้เมื่อ 1 สิงหาคม 2563 จาก <http://www.tpsoc.moc.go.th/sites/default/files/862-img.pdf>

สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2561). เลื่อนข้าราชการให้ดำรงตำแหน่งประเภททั่วไป ระดับชำนาญงาน คำสั่งสำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ ที่ 593/2562 . เรียกใช้เมื่อ 15 มกราคม 2562 จาก <http://www.onab.go.th/category/news/คำสั่ง-ประกาศ/>

(10) ราชกิจจานุเบกษา

รูปแบบ:

ชื่อกฎหมาย.//(ปีที่พิมพ์).//ชื่อเรื่อง(ถ้ามี).//ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่/ตอนที่/หน้า/(วันเดือนปี).

ตัวอย่าง:

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

ประกาศกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม. (2562). เรื่อง กำหนดประเภทและขนาดของโครงการหรือกิจการซึ่งต้องจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม และหลักเกณฑ์ วิธีการ ระเบียบปฏิบัติ และแนวทางการจัดทำรายงานการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม. ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 129 ตอนพิเศษ 97 ง หน้า 1 (20 มิถุนายน 2555).

ตัวอย่างเอกสารอ้างอิง

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข. (2558). คู่มือเฝ้าระวังและส่งเสริมพัฒนาการเด็กปฐมวัย Developmental Surveillance and Promotion Manual (DSPM) Promotion Manual (DSPM). เชียงใหม่: สยามพิมพ์นานา.

ประภัสสร ปรีเอี่ยม และธรรมบุญ รวีผ่อง. (2554). ผลการส่งเสริมพัฒนาการ กล้ามเนื้อมัดเล็ก สำหรับเด็กพัฒนาการช้าโดยพ่อแม่ของเด็กที่มีความต้องการพิเศษในจังหวัดมหาสารคาม. ใน รายงานการวิจัย. สถาบันราชภัฏมหาสารคาม.

พระสุตริภักษ์ วิสุทโธ และเดชชาติ ตริทรัพย์. (2561). บทบาทของผู้สูงอายุในการพัฒนาชุมชนในตำบลทรายขาว อำเภอห้วยไทร จังหวัดนครศรีธรรมราช. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 2(2), 8-13

พระสถาพร ปุณณนนโท (ร่ำจวนจร) และคณะ. (2562). การวิเคราะห์การประยุกต์ใช้หลักพุทธธรรมในการทำงานจิตอาสาของชุมชนวัดสระเกษ อำเภอเมือง จังหวัดสงขลา. วารสารสังคมศาสตร์และวัฒนธรรม, 3(2), 16-31.

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4). (2562). ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 136 ตอนที่ 57 ก หน้า 49 (1 พฤษภาคม 2562).

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.(2535). พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี ฉบับมหาจุฬาเตปิฎก 2500. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สำนักงานสาธารณสุขอ่างทอง. (2560). รายงานทารกน้ำหนักน้อยกว่า 2,500 กรัม ได้รับการคัดกรองพัฒนาการ DSPM ปีงบประมาณ 2560 (อินเทอร์เน็ต). เรียกใช้เมื่อ 15 มิถุนายน 2562 จาก <http://atg.hdc.moph.go.th>

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพัทลุง. (2563). ศิลปะการแห่งโนราห์. เรียกใช้เมื่อ 9 กุมภาพันธ์ 2563 จาก https://www.m-culture.go.th/phatthalung/ewt_news.php?nid=508&filename=index.

Elizabet, B. (1990). Ecotourism: The Potentials and Pitfalls. Vol.1 and 2. World Wildlife Fund. Washington, D.C.

Dunst, C. J. & Triette, C. M. (1996). Empowerment, effective helping practices and family-Centered care. *Pediatr Nurs*, 22(2), 334-337.

5. หลักเกณฑ์การส่งต้นฉบับบทความเพื่อได้รับการตีพิมพ์

การส่งในระบบ (Online Submission) สามารถส่งเข้าระบบออนไลน์ได้ที่เว็บไซต์ของวารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ได้ที่ <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jpsmbu/index> เมื่อส่งเข้าระบบสำเร็จให้แจ้งข้อมูลเพิ่มเติมทาง Email : ketsada.iadp@gmail.com

6. ขั้นตอนการนำบทความลงตีพิมพ์ลงในวารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ต้นฉบับบทความที่เสนอเพื่อพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารให้อยู่ในรูปแบบของไฟล์เอกสาร *.docx ของ Microsoft Word Version 2010 หรือมากกว่า หากต้นฉบับประกอบด้วยภาพ ตาราง หรือสมการ ให้ส่งแยกจากไฟล์เอกสาร ในรูปแบบไฟล์ภาพ สกุล *.PDF*.JPG*.GIF หรือ *.bmp ความยาวของต้นฉบับต้องไม่เกิน 12 หน้า (ไม่รวมเอกสารอ้างอิง) กองบรรณาธิการจะพิจารณาบทความเบื้องต้น เกี่ยวกับความถูกต้องของรูปแบบทั่วไป ถ้าไม่ผ่านการพิจารณาจะส่งกลับไปแก้ไข ถ้าผ่านจะเข้าสู่การพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิเมื่อผลการประเมินผ่านหรือไม่ผ่านหรือมีการแก้ไข จะแจ้งผลให้ผู้เขียนทราบ โดยการพิจารณาบทความเพื่อลงตีพิมพ์ได้จะคำนึงถึงความหลากหลายและความเหมาะสม

7. สิทธิของบรรณาธิการ

ในกรณีที่กองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญ ซึ่งได้รับเชิญให้เป็นผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินบทความมีความเห็นว่าควรแก้ไข กองบรรณาธิการจะส่งคืนเพื่อให้เจ้าของบทความแก้ไข โดยจะยึดถือข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิผู้ตรวจประเมินเป็นเกณฑ์หลัก และหรือขอสงวนสิทธิ์ที่จะพิจารณาไม่ตีพิมพ์ ในกรณีที่รายงานการวิจัย บทความทางวิชาการหรือบทความวิจัยไม่ตรงกับแนวทางของวารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย หรือไม่ผ่านการพิจารณาของกองบรรณาธิการหรือผู้เชี่ยวชาญเมื่อบทความที่ได้รับการตีพิมพ์ผู้เขียนจะได้รับวารสารสิ่งคัลฉบับที่นำบทความลงตีพิมพ์ พร้อมกับหนังสือรับรองการตีพิมพ์บทความในวารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิจัย

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

Corresponding author E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16.pt).....วัตถุประสงค์ของการวิจัย ระบุประเภทของวิจัย ประชากรกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ผลการวิจัย ที่พบ (เลือกนำเสนอเฉพาะผลการวิจัยที่มีความน่าสนใจมากที่สุด).....

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

.....(16.pt)ให้ตรงตามบทคัดย่อภาษาไทย.....

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

บทนำ (18 pt) (ไม่ควรเกิน 4 ย่อหน้า)

(16 pt) 1. กล่าวถึงความเป็นมาแล้วความสำคัญของปัญหา โดยกว้าง ๆ (อ้างนโยบาย กฎหมาย หรือแนวคิดทฤษฎีมารองรับ)

2. กล่าวถึงสภาพปัญหาปัจจุบันที่เกิดขึ้น (อ้างอิงงานวิจัยหรือทฤษฎีมารองรับ)

3. กล่าวถึงสภาพปัญหาของประชากรกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการศึกษา

4. สรุปความเป็นมาทั้งหมดชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการวิจัยและประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย (16 pt)

1. (16 pt)

2. (16 pt)

3. (16 pt)

วิธีดำเนินการวิจัย (18 pt)

(16 pt) ระบุรูปแบบของการวิจัย, ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง, วิธีการได้มาซึ่งกลุ่มตัวอย่าง, การสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ, การเก็บรวบรวมข้อมูล, การวิเคราะห์ข้อมูล

(16.pt) ผลการวิจัยต้องตอบวัตถุประสงค์ทุกข้อ

[illegible]

.....

.....

.....

.....

(16 pt) อภิปรายผลการวิจัยที่พบตามวัตถุประสงค์ ผลการวิจัยสอดคล้องหรือไม่ สอดคล้องกับผลการวิจัยของใคร สามารถนำมาอภิปรายได้ทั้งหมด.....

[illegible]

องค์ความรู้ใหม่ (18 pt) (ถ้ามี)

.....(16.pt).....ระบอบองค์ความรู้อันเป็นผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิจัย สักระยะที่
ออกมาในรูปแบบโมเดล พร้อมคำอธิบายรูปแบบ/โครงสร้างของโมเดลอย่างกระชับ เข้าใจ
ง่าย.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป/ข้อเสนอแนะ (18 pt)

.....(16.pt).....สรุปผลการวิจัยทั้งหมด สั้น ๆ กระชับได้ใจความ.....พร้อมข้อเสนอแนะที่
ได้จากการวิจัย.....และการนำผลการวิจัยไปใช้.....รวมถึงเสนอแนะแนวทางในการวิจัยครั้งต่อไป

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

กิตติกรรมประกาศ (18 pt) (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือ กรณีขอบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัยหรือวิทยานิพนธ์)

.....(16 pt) ตัวอย่าง เช่น ขอขอบคุณทุนสนับสนุนวิจัยจากสำนักงานคณะกรรมการ
วิจัยแห่งชาติ ปีงบประมาณ 2559 และข้อมูลจากโครงการวิจัยย่อย เรื่องสภาพปัญหาและ
ความต้องการดูแลสุขภาพของผู้สูงอายุในบริบทภาคใต้ตอนล่าง.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt).....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ตัวอย่างการเตรียมต้นฉบับบทความวิชาการ

ชื่อบทความ (ไทย) (20 pt)

ชื่อบทความ (อังกฤษ) (18 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (ไทย) (14 pt)

ชื่อ-นามสกุลผู้เขียน (อังกฤษ) (12 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (ไทย) (14 pt)

หน่วยงานต้นสังกัด (อังกฤษ) (12 pt)

Corresponding author E-mail: (12 pt)

บทคัดย่อ (18 pt) (300 คำ)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

คำสำคัญ: 3-5 คำ

Abstract (18 pt)

...(16 pt)

.....

.....

.....

.....

Keywords: 3-5 words

.....(16 pt).....

118 p. 17.

(16 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

สรุป (18 pt)

(16 pt)

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

เอกสารอ้างอิง (18 pt)

(16 pt)

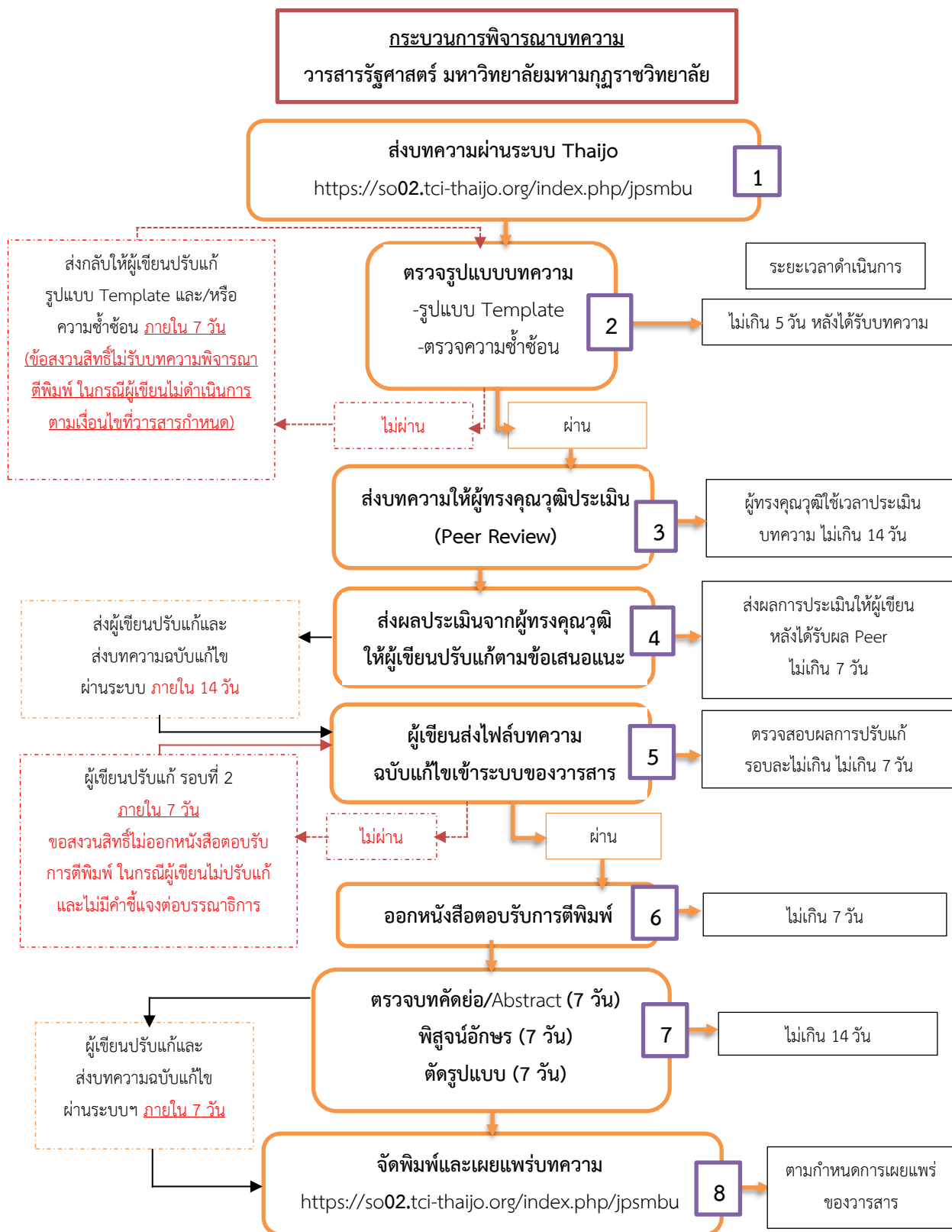
.....

.....

.....

.....

.....

หมายเหตุ: ระยะเวลาของกระบวนการพิจารณาบทความตั้งแต่ผู้พิมพ์ส่งบทความเข้าระบบ ขั้นตอนที่ 1-6 ใช้ระยะเวลา
ประมาณ 1 เดือน ในการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์ (ผู้พิมพ์บทความต้องปรับแก้บทความตามกำหนด)